

ANNE DE VRIES OMNIBUS

*De man in de jachthut
Wij leven maar eens*

ANNE DE VRIES OMNIBUS

Na het ontbijt, — een stuk boerenbrood met een paar koppen thee — gooi ik een blok hout in de kachel en ga voor het raam van de jachthut zitten.

Het land ligt grauw en stil onder een zware, donkere lucht, die als een stolp op de aarde staat. De dorpstoren is niet te zien, de bosrand laat zich slechts raden door een iets donkerder crayonstreep in het egale grijs. Het zal wel een van die novemberdagen worden, die als een scheme-rige pauze zijn tussen twee nachten.

Herfstkleuren zijn er dit jaar bijna niet, want het blad is nog steeds niet door vorst geplaagd. Het blijft vet en groen tot in hoge ouderdom, maar het rot aan de randen. Alleen de berken zijn geel en de jonge larix in de voortuin is met bronspoeder bestrooid. Er bloeien nog gouds-bloemen tussen het onkruid in het perk en de dahlia bij de pomp brengt tussen zijn verregende bloemen weer nieuwe knoppen voort. Maar alles is oud en ziek, het staat op de dood te wachten. Met een flinke nachtvorst zal het weg zijn.

Ik neem mijn kromme pijp van de schoorsteenmantel, krab hem uit met mijn zakmes en stop hem uit de zak die net als vroeger bij mijn vader onder de kast op de vloer ligt. Daar blijft de tabak precies goed op droogte. De hond, die naast zijn leeggegeten voerbak voor de kachel ligt, heft waakzaam de kop als ik het deurtje open en een strookje papier in de vlammen houd. Hij schuift wat achteruit, als er vonken op het zeil vallen. Ik trap ze uit

en trek mijn stoel dichterbij. Het moet buiten koud zijn, ik voel het door het raam. Het is een dag om weer in bed te kruipen of om de lamp op te steken en te vergeten dat er zo iets als een dag bestaat.

De pijp smaakt best, het zal toch wel werken worden. Ik staar door het raam in een toestand van volkomen nietsdoen. Zo begin ik elke dag. Eigenlijk zit ik mijn geestelijk domein te overzien en mij open te stellen voor wat zich daarop vertonen zal. Meestal komt dan langzaam de bezinning op het werk dat ik de vorige dag heb laten liggen, er trekken gedachten voorbij, er flitst een idee door mijn brein die over alles een verhelderend licht werpt, ik prevel de woorden waarin ik die vast zal leggen, tot ik het in mijn gemakkelijke stoel niet meer uit kan houden en naar mijn potlood grijp.

Maar vanmorgen is er geen beweging in mijn geest en opeens laat het werk mij onverschillig. Ik laat mij achterover vallen in mijn stoel en zoek het gezicht van Trees.

'Wat vind je?' vraag ik. 'Zou ik de boel laten liggen en een rondje door het veld maken?'

Zij geeft geen antwoord. Ik zie slechts wat voor ogen is: mijn eenvoudige kamer met de broodresten op tafel; het onopgemaakte bed; mijn schrijftafel voor het andere raam, de vorige avond netjes opgeruimd zoals Trees dat wil; mijn oude jachtgeweer in de hoek en de buks aan de wand, onder mijn trofeeën.

Naar de schrijftafel keren mijn ogen terug, want het valt mij moeilijk om van de gewone dagorde af te wijken. Ik heb een strenge opvoeding gehad in een groot boerengezin, waar de dagelijkse regelmaat van de arbeid bijna heilig was. Alleen wie ernstig ziek was of afgeleefd, viel uit, maar die hoorde er dan ook maar half meer bij, die at

genadebrood. Ik ben nog lang niet afgeleefd. Ik kan nog werken, al heeft mijn leven geen doel meer en is mijn hart een beetje ziek. Maar aan een akker kun je altijd verder ploegen en een koe kun je half slapend melken. Voor het schrijven van een boek heb je de geest van boven nodig en als die wegblijft, ben je hulpeloos.

De hond schijnt iets van mijn toestand te begrijpen. Hij ligt klaar om op te springen voor de kachel en zijn grote bruine ogen kijken mij vol verwachting aan. Als ik alleen maar zucht en mij gemakkelijker in de stoel zet, legt hij de kop weer op de poten en één oog gaat langzaam dicht; het andere blijft een beetje open en is strak op mij gericht.

Het is nu buiten toch iets lichter geworden. Uit het onkruidveld naast het huis komt een klucht patrijzen de wei ingetrippeld om op wormen te azen. Haastig sluipend door de laagste gedeelten, achter pollen en graspluimen langs, bereiken ze de greppel en beginnen daarin rond te scharrelen. Een oude hen met zeven volwassen kuikens tel ik en de haan staat er dichtbij. Wat is hij mooi, zoals hij daar roerloos de wacht houdt, met gestrekte hals, met zijn roodbruin glanzende vleugels en het roestkleurige hoefijzer op de grijze borst. Als het licht beter was, zou ik met de telelens een prachtige foto van hem kunnen maken.

Ik klop mijn pijp uit op de rand van de kachel, sta op en loop naar de hoek van de kamer, waar mijn rubberlaarzen staan. De hond danst kwispelstaartend voor mij heen en weer en duwt zijn snuit een paar keer dankbaar tegen mijn hand. Ja, het is goed, wij gaan uit, wat kan ons de hele boel schelen? Ik trek mijn dikke, groene trui aan en de oude jachtjas, steek een boterham en een handvol patronen bij me, neem het geweer en zet mijn hoed op.

De hond staat rechtop tegen de deur en trilt over zijn hele lijf. Hij rent voor mij uit de schuur in, eerst naar de auto, dan naar de buitendeur, gaat aan de klink hangen en piept van verlangen.

Het huis kan open blijven. De enige dagelijkse voorbijgangers zijn een paar arbeiders van Staatsbosbeheer. Het is bladstil, maar de kou grijpt met klamme vingers naar mijn hals. De hemel is zo zwaar, alsof ze elk ogenblik neer kan storten. Ik trek de ritssluiting van mijn trui omhoog en stap het hek uit, maar dan mis ik de hond. Ik fluit, geen Balder. Ik loop het huis om en daar staat hij aan de rand van de wei en trekt op de patrijzen, die zich in de voor gedrukt hebben. Het is hem niet te leren, dat om het huis het wild een vrijplaats heeft.

'Balder, kom hier!'

Hij draait zich half naar mij om en laat zijn oren hangen. Dan treft een nieuwe golf van de patrijzengneur zijn neus en hij staat weer als een standbeeld. Ik moet hem aan de halsband wegtrekken, eer hij mee wil. Hij snuift beledigd en loopt met hangende kop achter mijn laarzen het hek uit.

Pas in de hei, een paar honderd meter van huis, laad ik het geweer, een zeven voorop, een zes achter. Mijn handen worden koud aan het staal. Ik steek ze in de zakken van mijn jas en sta met het wapen onder de arm rond te kijken.

Ik kan de hei nemen, met een bocht langs het dennenbosje en de veenplassen. Daar heb ik altijd kans op een paar eenden, die er met dit donkere weer misschien te benaderen zullen zijn. Zal er haas liggen? Dat hangt ervan af, wat voor weer er achter de raadselachtig dreigende lucht verborgen zit. Komt er regen, dan ligt de haas waarschijn-

lijk kaal, op de pas ingezaaide akkers of de weilanden. Dan kan ik het best rechtsaf slaan naar de nieuwe ontginning. Blijft het droog, dan zit de haas met deze kou warm weggedoken in de ruigte.

De hond heeft zijn keus al gedaan. Hij staat in de richting van de hei te wachten en kijkt ongeduldig achterom. Misschien niet zo gek om de beslissing aan hem over te laten — sommige dieren hebben geen weerbericht nodig. Hij maakt een paar verheugde sprongen in mijn richting als ik naar hem toe kom, en begint dan ijverig links en rechts de heipollen af te zoeken.

Ik volg een oud karrespoor en voel nu op mijn rechterwang toch een zuchtje wind. Dat betekent dat ik straks bij de plassen de wind tegen zal hebben. Morgen zal ik een eend kunnen braden.

De regenlucht heeft mij aan alle kanten ingesloten. Omdat ik weet waar het moet staan, vind ik nog de vage omtrek van het huis. Het ligt als een molshoop in het wijde land. Niemand wilde er meer wonen, toen de laatste huurder er uittrok. Het staat kilometers van ieder ander huis, aan een zandweg die 's winters bijna onbegaanbaar is. Er is één kamer met twee bedsteden, een klein zijkamertje en een holle, tochtige schuur. Het is een boerderijtje van meer dan honderd jaar oud en de muren staan uitgebogen onder de last van het rieten dak. Voor mij is het goed genoeg. Het dak is dicht, mijn kachel kan het er bij de felste vorst warm stoken en in een bedstee ben ik voor een halve eeuw geboren. De laatste jaren hebben wij er een groot deel van de jachttijd doorgebracht, maar nu heb ik er voorgoed mijn toevlucht gezocht. Ik heb er alles heen laten brengen wat ik voor mijn werk nodig heb en een paar dingen waar mijn vrouw en ik erg aan gehecht wa-

ren en ik heb het er goed, omdat Trees hier meestal dicht bij mij is.

Maar vandaag schijnt zij niet te komen. Alleen de hond is bij mij. Hij duwt zijn natte neus tegen mijn handen, die het geweer vasthouden. Ik kom tot mij zelf en verwonder me dat ik op de stobbe bij het dennenbosje zit. De wereld is iets wijder geworden, de berkjes langs de bosrand krijgen een glans van zilver op de stammen. Misschien breekt de zon straks toch nog door. Ik steek een pijp op en ga verder waar de hond mij leidt. Die krijgt lucht in de hei, volgt een zigzaggend spoor in de richting van het bos en staat voor bij een hoop verrotte takkenbossen, doorwoekerd met braamstruiken.

Dat moet een konijn zijn. Er is weer konijn in het veld, maar de myxomatose is er ook alweer. Die vervloekte epidemie heeft een jaar of drie geleden deze streek bereikt en de hele stand na een martelend lijden gedood, op een paar exemplaren na. Overal in het veld kropen de slachtoffertjes met gezwollen koppen jammerend rond tussen de stinkende kadavers van hun soortgenoten. Het volgend jaar kwam ik geen konijn meer tegen, maar in het voorjaar stooft er weer een met snelle sprongen voor mij uit in het sparrenbos en een jaar later vond ik op verschillende plaatsen hun prent en hun krabsel met gezonde, harde knikkertjes erbij. Soms joeg de hond er een uit de boswal, maar ik maakte er geen jacht op en deze zomer voor het eerst zag ik op een mooie, stille avond weer een nest jongen rondspelen op de voerakker. Maar de hoop dat dit jonge, dappere volkje, dat als uit de dood herrezen is, resistent zou zijn, is al vervlogen. Er ligt hier en daar weer een mager kreng en een week geleden apporteerde de hond mij een zwaar ziek konijn, een nauwelijks vol-

wassen dier, dat ik snel uit zijn lijden heb geholpen. Ik kan ze nu maar beter schieten waar ik ze tegenkom.

'Vast, Balder!'

Waar die hond zijn kop in krijgt, daar komt hij helemaal in. Hij wringt zich in een opening onder de takken en stefels, snuift en keft een keer en van een onverwachte kant, vlak voor mijn laarzen, schiet het konijn de ruigte in, links, rechts, laat even zijn witte pluim zien tussen twee heipollen en rent in razende vaart een onbegroeid gedeelte over van enkele vierkante meters. Daar achterhaalt hem mijn schot, maar het zit niet helemaal goed, mijn pijp heeft me gehinderd. Het konijn slaat van achteren om, herstelt zich en verdwijnt in de bosjes. Balder zit al op het spoor, met een dode braamrank in zijn haren, en verdwijnt eveneens in de richting van de jachthut.

Nu heb ik maar te wachten. Hij zal de buit brengen; die ontkomt hem niet meer. Intussen kan ik dat stukje bente-pollen even aftrappen voor een haas. Ik knip het geweer open, haal de afgeschoten patroon uit de loop en ruik er even aan, voor ik hem in mijn broekzak stop — mijn gewoonte als er niemand bij is om mij uit te lachen. De kruitlucht is lekker, maar niet zo lekker als bij helder, vriezend weer.

Mijn oude, merkloze hanenspuut heeft een gewicht als van een kanon en geen ejector. Het is eigenlijk een onmogelijk geweer, waarmee ik mij op een drijfjacht haast niet durf te vertonen, maar ik ben eraan gehecht geraakt. Ik heb het in de winter van vierenzeftig eerlijk veroverd op een landwachter en ik was een van de weinige jagers die met een geweer uit de oorlog kwamen. Ik heb er een doublet op korhanen mee gemaakt en met de achterste loop dikwijls een stuk hoog overvliegend veerwild als een vod

naar beneden doen komen. Het ligt me, ondanks zijn zwaarte. Op de eendenjacht en een kleine peuterjacht als deze morgen neem ik het altijd mee.

Ik ben klaar met het bentgras, maar de hond is nog niet terug. Ik fluit en wacht en eindelijk komt hij eraan, in volle ren, kwispelstaartend, opgewekt, maar zonder konijn. Heeft hij het niet achterhaald? Ik roep hem bij me en bekijk zijn vang: er kleeft konijnehaar aan zijn onderlip.

‘Waar heb je hem gelaten, lummel?’

Hij zoekt alweer, eerst in de bentepollen. Maar daar vertelt zijn neus hem, dat ik er al geweest ben en dan wendt hij zich naar de hei.

‘Kom hier! Apport! Zoek, verloren!’

Hij komt en zoekt domweg in een kringetje om mij heen.

‘Nee hier, vooruit! Apport, Balder!’

Ik loop naar de plaats waar het konijn verdwenen is en wijs in de struiken. Hij kijkt mij vragend aan, schudt zijn kop, niest en loopt terug naar de plaats waar wij stonden. Ik ken hem en weet dat het nutteloos is om hem tot gehoorzamen te dwingen. Dat wil zeggen: ik meen hem te kennen. Telkens plaatst die hond mij weer voor verrassingen. Hij heeft een eigen, trots karakter. Wat hij in zijn kop heeft, sla je er met geen stok uit. Maar ik sla hem nooit. Hij heeft al genoeg geleden.

Vermoedelijk, denk ik, heeft hij het konijn vlak voor een hol te pakken gekregen en het even losgelaten om het beter in zijn vang te nemen. Toen moet het hem ontglipt zijn, het hol in. Maar hoe kan dat? Want erg zacht in de bek is hij niet. Het moet niet zo ver van huis gebeurd zijn, ik zal er straks na mijn rondje naar toe gaan. De hond zal mij de plaats wel wijzen — misschien valt het uit te graven.

Ik ben koud geworden. Er komt meer wind, een ijskoude noordooster. Ik zet mijn kraag op en koers regelrecht in de richting van het grootste veen, een plas van een bunder of drie. Al van ver hoor ik er de eenden praten - 'wèèèk - wèk - wèk' - het houdt maar niet op. Het zijn er niet weinig en de beste plaats om ze te benaderen is van het oosten uit. Overal loopt het terrein langzaam glooiend naar het water, maar daar is een hoge wal, daar groeien wilgen en gagel langs een oude waterafvoer, daar kan ik ze besluipen. Dat wordt een omweg van vijfhonderd meter door de hoge hei — voorwaarts gaan met knieheffen — en ik hijg als een karhond als ik bij het waterloopje ben, maar mijn hart houdt zich goed. Dat is er niet slechter op geworden in de maanden van de jacht.

Even rusten, neergehurkt achter een kruipwilg, en de hond bij me houden. Die hijgt evengoed als ik, maar die heeft ook zeker de viervoudige afstand afgelegd. Het gekwek van de eenden gaat onverstoord door, ze hebben nog niets gemerkt. Waar zouden ze zich zo druk over maken? Waar maakt een eend zich druk over? Over het weer, of over de akkers waar ze vannacht op voer zullen gaan? Misschien zijn er nieuwe gasten uit Rusland of de Oostzeelanden aangekomen, met de noordooster mee, de enige vluchtelingen voor wie het ijzeren gordijn geen bezwaren oplevert. Die kunnen heel wat te vertellen hebben. Wij zullen ze ook eens wat vertellen. Het kan nu wel, ik voel mij rustig genoeg voor een zeker schot.

'Achter, Balder!'

Hij begrijpt het meteen. Wij hebben dit spel al vaker gespeeld. Ik sluip gebukt langs de struiken en de hond, naast mij, sleept zijn buik bijna over de grond. Het lukt. We komen op vijftig, dertig, op tien meter van de plas en het

gesnater gaat onverminderd door. Maar het klinkt ver weg. Licht er niets voor me? Ik richt mij voorzichtig op. Binnen honderd meter is geen eend te zien. Rechts ligt een troep van dertig, veertig in de luwte van de wal. Voor mij uit dobberen er nog veel meer op de golven, midden op de plas. Die zijn daar onbereikbaar, deze sluip-tocht is vergeefs geweest. Maar die rechtse troep, zou dat nou heus niet te doen zijn? Met een nieuwe omweg en dan op de buik door de hei?

Meteen moet ik duiken, want na een waarschuwingskreet wordt de hele troep stil en strekt de halzen. Het duurt volle vijf minuten, eer ze weer gerust zijn. Dan keer ik mij om en sluip terug, maar de hond wil niet mee. Hij ligt met geheven kop naar het water te staren en zijn neus en bovenlip trillen nerveus. Verwaaiing van de eenden kan hij niet hebben — die zitten bijna onder de wind. Als ik hem fluisterend roep, kruipt hij zelfs nog een beetje vooruit. Ik moet terug om hem bij de halsband te nemen. Hij zal een watersnipje in de neus hebben of een haas, dat in de ruige pollen langs de kant zijn pot heeft gemaakt. Maar daar gaat het ons nu niet om.

‘Kom mee! Ja, dat snap jij niet, makker, maar straks zul je het weten, als je een volle eendebout uit de plas mag halen!’

Het kost moeite, hij laat zich half slepen, kijkt telkens verlangend achterom en kan zich niet weerhouden om een piepend geluidje van teleurstelling te laten horen.

‘Hou je bek, sufferd! Het is ons toch om eenden begonnen? Die liggen hier niet. Dat heb ik toch zelf gezien!’

Eindelijk kan ik hem loslaten en dan gedraagt hij zich alsof hij een pak slaag heeft gehad. Zelfs in de hei, buiten het gezicht van de eenden, waar ik weer rechtop kan

gaan, blijft hij als een schaap achter mij aan lopen. Maar vooruit, het is goed. Als hij hier iets opdeed, zou ik toch niet schieten. Ik heb me nu eenmaal in mijn hoofd gezet, dat ik een eend moet hebben.

Ik kom bij een ondiepe laagte, die in de richting van het veen loopt. Veel wind is er niet, hierlangs heb ik een kleine kans dat het zal lukken. Ik loop op de plas aan, tot ik een streep van het water kan zien, daarna kan ik nog een eindje gebukt gaan, verder gaat het op handen en voeten en dan alleen op de ellebogen, als vroeger onder dienst bij de tirailleursoefeningen. De hond blijft naast me. Hij toont zich niet beledigd meer en is me soms een lengte voor. Als ik even uit moet hijgen, houd ik hem bij zijn staart vast. De eenden zijn nog druk in gesprek en ik breng het tot op een kleine zestig meter van de kant. Dan zijn ze plotseling stil. Ik durf niet te kijken. Ik lig bijna met mijn neus op de grond, achter een struik hei, die er van zo dichtbij als een fantastisch stuk oerwoud uitziet. Vijf meter verder is een rij hoge bentepollen. Als ik daarachter kon komen, zou ik door de dode halmen kunnen gluren. Maar als ik slechts mijn geweer vooruitleg, klinkt de noodkreet, er is geplas en gefladder en ik zie de hele troep op de wieken komen.

‘Liggen, Balder! Misschien draaien ze nog nieuwsgierig een rondje!’

Maar ze weten al genoeg — we lagen pal boven de wind — en zetten regelrecht koers naar het zuiden. Ik richt me op en daar gaat ook de grote vlucht midden op de plas de lucht in. En dan, met een verontwaardigd gesnater, komen er tien onder de hoge wal uit, vlak bij de wilgestruik waarachter ik net tot vervelens toe gebukt heb gezeten . . . Daar ben ik zo beduusd van, dat ik erbij moet gaan zitten.

Daar heeft een opgelegd doublet van volle bouten vlak onder mijn neus gelegen! En de hond wist het, maar ik, ouwe stommerd, wil het nog altijd beter weten!

'Balder, kom eens hier, jongen!'

De hond staat een paar meter voor mij, met zwaaiende staart, en kijkt aandachtig de eenden na. Op het geluid van mijn stem ziet hij even om en loopt dan naar het water. Hij plast er wat in rond, drinkt een beetje en gaat een eind van me af in de hei liggen met de neus op de voorpoten.

'Balder, kom dan!'

Hij vertikt het om te gehoorzamen en hij heeft nog gelijk ook. Er loopt een rilling over mijn rug als ik overeind kom. Mijn jas en mijn broekspijpen zijn drijfnat van het kruipen door de hei. Ik moet mij warm gaan lopen, de hond komt dan wel mee. Het gaat nu langs een paar kleinere plassen, waar nooit een eend wil liggen. In de lange hei op de wal zou een haas kunnen schuilen, maar ik heb geen zin meer om mij in te spannen en de hond blijkbaar ook niet — die snuffelt een beetje loom langs de waterkant.

Ik loop met geschouderd geweer door het dode gras langs de hei.

Aan het eind van de plas is weer een oude weg, die langs de zandverstuiving naar de hoofdweg gaat. Zo kom ik gemakkelijk thuis. De jacht is nu toch bedorven en ik heb zin in koffie. Misschien zal het lukken om daarna aan het werk te komen.

Opeens merk ik, dat de hond achtergebleven is. Ik fluit, maar hij komt niet. Teruglopend ontdek ik hem. Hij staat op een schiereilandje in het moeras. Doodstil staat hij voor, een voorpoot omhoog, de staart in snelle beweging.

Als ik dichterbij kom, zie ik dat de zever uit zijn vang loopt. Hij kijkt even om waar ik blijf, dan staart hij weer roerloos voor zich in de ruigte. Ik haast mij naar hem toe, mijn voeten zinken weg in de modder, ik moet van pol op pol stappen.

Vlak voor de hond ligt in een prachtig warm leger van hei en buntgras een halfwas haas, een van de derde of vierde worp, de donkere bol op de voorpootjes, de lange, bijna gele lepels met de zwarte punten roerloos op de rug. Ik pak de hond vast.

‘Zo, kleine slimmerd,’ zeg ik. ‘Dat dacht je prachtig uitgezocht te hebben, hè? Weet je wel, dat je nu nergens meer heen kunt? Als het flink gevoren had, zou dit een uitmuntende schuilplaats zijn, maar nu is het nog te vroeg. Dat zul je moeten leren. Vooruit, eruit!’

Ik stamp op de grond, vlak voor zijn neus, maar hij verroert zich niet. De hond rukt aan zijn halsband en jankt van moordlust, maar het haasje doet alsof het hem niet aangaat. Alleen puilen de grote, bruine lichten uit van angst. Ik moet het de punt van mijn laars onder de bol zetten en het zo uit de pot gooien. Het rent driemaal het eilandje om, het wil het water niet in. Tussen de poten van de hond door springt het dan over en naast de pollen naar de reddende hei — het water spat op mijn broek. Zo, op zijn lange lopers, lijkt het toch al een hele kerel! Dan is het weg en ik moet de hond van het spoor afbrengen, want hazenrein is hij niet.

Nu heb ik het helemaal bij hem bedorven. Hij gromt van nijd en laat lusteloos staart en oren hangen.

‘Wat had jij dan gewild?’ vraag ik. ‘Zo’n kind vermoorden? Een kunst! Bovendien hebben wij er nu nog eens plezier van. Volgend jaar komen we het weer tegen

en dan zul je eens zien, hoe handig wij moeten zijn om het onder schot te krijgen. Maar jij hebt je prachtig gehouden, dat je het daar hebt gevonden! Jij hebt een neus als een magneetnaald, zeg! Geen hond zou je dat verbeterd hebben!’

Zijn oren gaan op en hij kijkt mij even dankbaar aan. Voor de toon van lof is hij zeer gevoelig, net als ik. Een goede recensie heb ik ook altijd weten te waarderen.

‘Balder, lieve kameraad!’

Ik laat me op één knie neer in de hei en leg het geweer naast me. Ik neem zijn mooie kop tussen mijn handen en druk mijn wang even op zijn voorhoofd.

‘Jij!’ zeg ik. ‘Wonderhond!’

Hij geeft een snelle lik langs mijn kin en springt voor mij heen en weer om te tonen, dat alles weer goed is. Daar word ik vrolijk van.

‘En jij krijgt nog een haas te dragen, dat beloof ik je!’

En nu doen we weer samen ons best. Hijgend en zwetend zwoegen we voort door de hei, de zandverstuiving en de weg en de koffie voorbij, maar het duurt tot vlak bij de es, voor we een kans krijgen. Het is een kans op het nippertje. Op dertig meter springt een grote, lichtkleurige ram uit zijn leger en rent met uitdagend hobbelend achterwerk schuin voor ons uit. Ik voel dat het nog gaat en neem hem met de linkerloop. Hij slaat over de bol, en is al dood als Balder er blij mee aan komt draven. Dat was een goed schot, ik kan nog meedoen. Voldaan leg ik het haas op mijn knie om het te pekelen. Dan steek ik de poten door. Zal ik het aan de riem hangen of in de hand dragen?

Dat kan ik ook straks nog beslissen. Er is hier een hoge boswal, daarachter is het luw en warm. Ik vind een uit-

holling, een natuurlijke zitplaats, en laat er mij zuchtend neer. Geen leunstoel kan gemakkelijker zijn. De hond gaat naast het haas liggen en likt het het bloed van de bol. In de grijze snuit komen lange, gele snijtanden bloot. Dat moet een oud haas zijn! Ik pak een van de lange lepels, die al koud aanvoelt, met de vingers van beide handen en probeer die in te scheuren, maar het gaat niet. Wat moet ik met die ouwe, taaie rakker? Bij Ravenhorst met zijn grote gezin zou hij welkom zijn, maar die vent heeft mij pas nog een fazant afgetroggeld die bij mij in de schuur hing, en hij zou eruit af kunnen leiden dat ik op hem gesteld ben. Ben ik iemand nog wild schuldig? Louis! Niet gek! Die heb ik in een onbewaakt ogenblik een haas beloofd, omdat hij bijna geen tijd heeft om op jacht te gaan. Zijn vrouw moet er dan maar hazepeper van maken. Daar is deze goed genoeg voor. Het komt goed uit, dat ze hier niet ver vandaan wonen: zo hoef ik dat zware beest niet helemaal mee naar huis te sjouwen. Ik zal het aan de klink van de achterdeur hangen, dan houd ik me niet op. Want het wordt nu toch heus tijd om aan het werk te denken.

Ik deel mijn boterham met de hond, steek mijn pijp op en staar over de grauwe vlakte in de richting van het huis. Ik stel me voor hoe ik straks aan mijn schrijftafel zal zitten en een gevoel van tegenzin en onmacht vervult mij. Wat heb ik toch, dat ik mij geestelijk zo lamgeslagen voel? Verdrietig sluit ik mijn ogen en leun achterover tegen het tapijt van dood gras op de wal.

Trees zit op de divan met een stuk verstelgoed en kijkt slechts even op, als ik binnenkom. Er is vanmorgen iets geweest tussen ons, een verschil van mening over een

kleinigheid — ik weet niet eens meer wat — dat op boze woorden is uitgelopen. Daarna ben ik naar mijn werk-kamer gegaan en heb daar een uur lopen ijsberen zonder tot resultaat te komen. Ik kan alleen maar werken in harmonie met mij zelf en mijn omgeving.

‘Trees,’ zeg ik, ‘luister eens . . .’

Ze kijkt me ernstig aan.

‘Wat is er?’ vraagt ze. ‘Waarom ben je niet aan je werk?’

‘Het gaat niet,’ zucht ik. ‘We moeten eerst praten.’

‘Wat valt er nog te praten?’

Ik ga naast haar op de divan zitten en leg mijn arm om haar heen. Door haar jurk voel ik de warmte van haar lichaam.

‘Je hoeft me maar één ding te zeggen, Trees. Hou je van me? Ondanks alles?’

Ze lacht. Ze neemt me in haar armen en wiegt me plagend heen en weer als een kind.

‘Het was mijn schuld,’ zeg ik. ‘Ik ben zo’n driftkop en ik kan ’s morgens zo weinig hebben.’

‘Nee,’ zegt ze, ‘ik was het.’

‘Niet waar.’

‘Ik moet je ’s morgens niet aan je hoofd zeuren met dingen waar je geen belang in kunt stellen.’

‘Maar ik moest er meer belang in stellen!’

‘Dat kun je niet. ’s Morgens sta je op met je werk. Dat neemt je de laatste tijd helemaal in beslag.’

‘Dat is het hem juist. Jij moet mij altijd delen met mijn werk.’

‘Dat moet toch iedere vrouw?’

‘Met mij is het erger. Ik heb eigenlijk twee geliefden: jij en mijn werk. En om nu helemaal eerlijk te zijn, Trees, ik

weet soms bijna niet, wie meer voor mij betekent. Ben je nooit jaloers? Zeg het eerlijk.'

'Jaloers?' vraagt ze. 'Denk eens na. Wanneer ben je begonnen met dit werk? Wanneer heb je ontdekt, dat je het kon?'

'Toen ik jou had leren kennen. Om jou heb ik het geprobeerd, dat weet je.'

'Dan is het toch ook een beetje mijn werk,' zegt ze eenvoudig. 'En dan hoef ik toch niet jaloers te zijn? Ga jij maar fijn naar je hok, hoor jongen. In gedachten ben ik bij je.'

'Lieverd.'

Ik duw mijn gezicht in haar geurige haren, ik zoen haar in haar hals, haar mond zoekt de mijne.

'Jongen...'

'Mijn schat...'

Ik ben zo verliefd, ik weet van geen ophouden.

'Nee-nee,' zegt ze en probeert me weg te duwen. Maar dat laat ik me zo maar niet doen. Ik wil haar steviger vastpakken en spring met een kreet op, want ik heb me geprikt aan het naaiwerk in haar schoot. Natuurlijk lacht zij zich tranen; ik dreig haar met de bloeddruppel aan mijn hand, maar zij grijpt haar werk en jaagt me de kamer uit. 'Als er koffie is, zal ik je roepen,' zegt ze. 'En vanavond gaan we eens vroeg naar bed. Ik geloof dat we 't allebei nodig hebben. Dan zijn we 's morgens ook zo prikkelbaar niet meer.'

Terwijl ik zuigend aan het wondje de trap opga, loop ik te bedenken hoe rijk ik ben. Ik heb een vrouw van wie ik houd en werk waar ik van houd. Veel meer heeft een man niet nodig om volmaakt gelukkig te zijn.

Ik doe glimlachend mijn ogen open en kijk verwonderd om mij heen. Ik zit aan de rand van de hei en er is geen horizon meer. Een zware schemering daalt neer over het veld. Ik kijk op mijn horloge: tien uur in de ochtend. Mist?

Ik zucht diep en blijf halverwege in die zucht steken. Een krampende pijn schiet in mijn borst en straalt langzaam over mijn schouder uit. Daar is het weer. Ik heb het in dagen niet gehad. Heb ik mijn pillen bij me? Nee natuurlijk. Nou ja, wat doet het ertoe? Ik kan die dingen net zo goed niet meer nemen: dan ga ik wellicht een keer slapen en word bij Trees weer wakker. Ik zucht nog eens — het gaat goed. Er is niets meer te voelen dan een wat zwaar gevoel in mijn linkerarm. Het kan van die mars door de hei zijn. Of van het zitten op de koude grond, nadat ik me in het zweet had gelopen.

Daar ligt een haas. Ik heb een haas geschoten, die moet naar Louis. De hond ligt ernaast en kijkt mij met oplettende ogen aan. Dan gaan zijn oren omhoog, hij draait zijn kop om en gromt zacht, diep in zijn keel. Op de zandweg, een schotsafstand verder, gaat een fietser voorbij, een lange, magere vent met een slappe hoed en grote fiets-tassen: Ravenhorst, verslaggever en fotograaf, scharrelaar in jachthonden, nietsnut en klaploper. Hij kijkt zoekend rond, maar ik zit voor hem verborgen. Goed zo, ik heb geen zin om met hem te praten. Ik wil met niemand pra-

ten. Het liefst zou ik regelrecht naar huis en aan het werk willen gaan. Maar ik moet het haas wegbrengen. Het begint al stijf te worden.

Ik ben ook stijf, en verkleumd tot in mijn botten. Ik ril als ik overeind kom. Ik hang het geweer over de schouder, neem het haas in de hand en begin mij warm te lopen. Dat lukt voor ik bij het bos ben waar de zomerhuisjes staan. In het grootste woont Jonkheer Mr. Louis van Capellen du Pré. De naam doet nog altijd aan een groot landgoed denken.

Het is hier nog triester dan op de vlakte. Het is alsof de donkere lucht op de bomen rust. Pas als ik bij het ijzerdraad sta dat het erf afsluit, zie ik de grauwe, houten wanden. Een cosmea staat te bloeien in het tuintje met een enkele gore bloem als een misgeboorte. Aan een lijntje langs het pad hangt een rij luiers en een uitgezakte, lange onderbroek van Louis naast een slipje van zijn vrouw. Een onmogelijk paar.

De ramen staan open. Een blauwwitte rook drijft naar buiten, schiet langs de gevel omhoog en vermengt zich met de mist, maar er is geen mens te zien. Ze kunnen natuurlijk de kachel weer niet aankrijgen. Ik moet vlug zijn en mij drukken, voor ze mij in 't vizier krijgen, anders draai ik daar ook nog voor op. Maar als ik mijn voeten voorzichtig op de tegels van het keukenstraatje zet, gooit Loes de deur wijd open en komt met een teiltje voor haar buik naar buiten. Zij is nog in kimono en haar wit gezichtje staat mistroostig, maar het heldert op als ze mij ontdekt.

'Hallo Siem! Wat leuk dat jij daar bent! Hemeltje, wat is dat voor een groot beest? Wat griezelig, zeg! O kijk, het bloedt! Er zit bloed aan je laars, Siem!'

'Asjeblijft,' zeg ik. 'Pak aan.'

'Is die voor mij?'

'Je wilt toch wel een haas hebben? Ik heb er Louis een beloofd.'

'Ja, maar die kan ik toch zo niet hebben, zeg, met al dat haar eraan en die oren! O, hij kijkt me aan, Siem! Is hij wel heus helemaal dood?'

'Stel je niet zo aan,' zeg ik kort. 'Vertel me maar gauw, waar je hem hebben wilt.'

'Leg hem maar op het aanrecht, dan kan Louis hem uitkleden als hij komt . . . Of, hoe noem je dat?'

'Villen.'

'O ja, villen. Kan het tot morgen wachten?'

'Ja, natuurlijk kan dat.'

'Nee, hang hem toch maar in de schuur, anders moet ik er al die tijd tegenaan kijken. Zeg Siem, en zou je hem even de ogen willen sluiten? Ik moet daar straks nog zijn voor de was . . .'

'Het is goed,' zeg ik. De ogen sluiten . . . Meent ze dat nu? Ik vind een spijker aan een balk. Het is er een grenzeloze rommel.

Zij staat voorzichtig om een hoekje te gluren.

'Die ogen, Siem!'

'Trek hem een sok over de kop, als je daar last van hebt,' zeg ik. 'Nou, eet smakelijk! En de groeten.'

'Maar je komt toch wel even binnen, Siem!'

'Ik moet aan mijn werk en jij zult ook wel druk zijn. En ik heb vuile laarzen.'

'Dat geeft hier niks, dat weet je wel, ja? O zeg, en help me even met die verschrikkelijke kachel, dat ding doet niks dan roken. Ik heb het raam al opengezet. Ik dacht, dan komt er meer zuurstof voor het vuur, maar dat helpt

ook al niet. Wat een land, waar je iedere dag de kachel aan moet zetten! Doe je 't, Siem? Ja hè, dan ga ik gauw voor koffie zorgen. Ik ben al bezig. O, ik ben zo blij, dat je er bent! Ik heb sinds gistermorgen geen levend wezen gezien. Ik hou het hier niet uit in die rimboel'

Haar gezicht staat op huilen. 't Is ook wel een overgang, van de tropenzon naar deze miezerige herfst. Ze trekt mij aan mijn arm naar de keuken.

'Kom gauw,' zegt ze. 'Maar laat dat gevaarlijke ding buiten.'

'Dat is niet gevaarlijk. De patronen zijn eruit.'

'Ik vind het toch gevaarlijk. Toe Siem, dat doe je toch voor me? Och, en zou je de hond ook buiten willen laten, ja? Ik ben zo bang voor Molly. Stel je voor, dat die twee . . . Molly is een vrouwtje, Siem!'

Ineens lacht ze weer, terwijl haar ogen nog vochtig zijn. Wat een kind! Maar koffie zetten kan ze! De geur doet mij slikken van begeerte. Ik verloochen er Balder voor. Ik gooi de ruige keukenmat voor de deur en zet hem daarop. Dan haal ik een pan water uit de keukenkraan, maar als ik ermee terugkom, slobbert de hond al uit de teil met luiers. Het water uit de pan wil hij niet.

'Hier, zitten! Pas op de spuit. De baas komt zo terug.'

Ik streel de hond en klop hem op de rug, maar het dier kijkt mij sneu na als ik naar binnen ga. Loes schenkt heet water in de filter.

'Ik ben zo blij, dat je er bent, jongen,' zegt ze. 'Je vindt goed, dat ik even naar boven ga, hè? Ik ben nog niet klaar met het kind. Als je de kachel aan hebt, mag je wel komen, ja?'

In de kamer zit Molly, een wit, langharig mormel, in een fauteuil te keffen.

'Hou je snuit,' zeg ik, maar daar wordt het nog erger van. Dan verschijnt de kop van Balder voor het open raam. Eén grauw en het is stil. Het hondje krimpt in elkaar in een hoek van de stoel en gluurt bang om de leuning. Ik stuur mijn hond weer op de mat en doe het raam dicht. De kachel is zo goed als uit. Hij zit vol met sintels en halfverbrande kranten en de schoorsteenklep is bijna dicht. Ik haal alles eruit, vind hout en petroleum in het schuurtje en binnen vijf minuten slaan de vlammen in de pijp. Nu een paar scheppen eierkolen erop. Loes loopt boven mijn hoofd te zingen. Ik jaag de hond uit de stoel en ga zitten. De warmte koestert mijn benen. Nog gaat een rilling langs mijn rug. Ik doe mijn ogen dicht . . .

Trees zit op de rand van het bed met ons nakomertje, een beer van een jongen. Ik kan zo voorzichtig dichterbij komen als ik wil, het kind hoort mij toch, laat de tepel los en kijkt om. Ik schiet in de lach en maak lokkende geluidjes en het blanke gezichtje begint te stralen. Een handje wordt naar mij uitgestoken. Ik moet even het zachte velletje zoenen en de lekkere geur van melk en zeep in de haartjes opsnuiven.

'Genoeg,' zegt Trees ongeduldig. 'Leid hem niet meer af. Hier boy, drinken, je tijd is zo om.'

Het kind hapt weer toe alsof het de tepel af wil bijten. Terwijl het drinkt, draaien zijn ogen in mijn richting. Trees duwt hem de vinger tegen de wang.

'Zeg niks meer,' vraagt ze. 'Als je een woord zegt, houdt hij op met drinken. Wat een vent, hè? Weet je nog, dat je 't niet zo leuk vond, toen hij zich aanmeldde? Wat heb ik toen gezegd? Over een jaar zul je er blij mee wezen, heb ik gezegd. Had ik gelijk of niet? . . . Laat mij maar praten,

zeg maar niks. Ik heb Vera aan de telefoon gehad. Zij is jarig vandaag. Of wij komen. Nee, geen vervelende, grote verjaarsvisite met allerlei mensen die je nauwelijks kent en geklets over het weer en de dominees en de politiek. Dat hebben zij ook afgeschaft. Een borreltje en een dansje met alleen de beste vrienden. Wat dunkt je? Knik alleen maar. Wat bedoel je? . . . Of ik wil? Ja, ik wil wel. Ik ben er nog haast niet uit geweest door die kleine aap. Tussen twee voedingen gaat het net. Zal ik dan maar zeggen, dat het goed is? Dan ga ik straks gauw mijn jurk passen. Zal leuk zijn om die weer eens aan te hebben . . . Nou, ga nu maar, lieverd, hij vergeet het toch niet dat je er bent. Hij moet eerst de deur gehoord hebben . . .’

Dan is het avond en ik rijd de auto voor. Daar komt ze, in haar mooie, gebloemde cocktailjurk, die alleen over de borst wat aan de nauwe kant is. Hoe mooi ze nog is na vier kinderen! En hoe ze geniet, die avond, en alle ogen tot zich trekt door haar onbezorgde vrolijkheid! Ik ben maar een stijve kerel, ik heb niet eens meer goed leren dansen en zit graag met mijn glas aan de kant. Maar zij slaat geen dans over en haar rokken zwieren en haar wangen hebben kleurtjes van opwinding. Maar bijna geen keer zweeft ze voorbij, dat niet even haar ogen de mijne zoeken. Ik hef mijn glas naar haar op . . .

‘Slaap je?’ vraagt Loes.

Zij staat naast mij en houdt mij een kop koffie voor.

‘Ik was even weg, geloof ik,’ stamel ik.

‘Geen wonder, het heeft lang geduurd, hè? Maar nu kom ik gezellig bij je zitten. Jô, wat heerlijk warm is het hier! Hoe speel je dat klaar? Snoezig dat je er bent, zeg!’

Zij heeft niet alleen de baby verzorgd. Haar lippen zijn

rood en ze ruikt naar een zoetige odeur. Zeker Indisch om dan toch in kimono te blijven lopen. Ze neemt haar koffie en laat zich voorzichtig neer in een diepe fauteuil. Haar kimono valt open. Over mijn kopje heen zie ik haar been. Zij heeft mooie benen en zij zet beste koffie. Maar zij moest niet zoveel praten.

‘Gezellig hè?’ vraagt ze. ‘O jongen, ik vind het zo heerlijk, dat je er bent. Sinds gistermorgen . . .’

Ja, dat weet ik al. Ik heb veel langer geen bezoek gehad, maar het hindert mij niet.

‘In Indië zaten we ook eenzaam op de onderneming, maar daar had ik mijn vriendinnen. Toetie woonde vlak naast me, we hadden de djongos een gat in de heg laten knippen, elk uur zaten we bij mekaar. Wat hebben we een plezier gehad, als de mannen weg waren. Toetie had een zwembad in de tuin, hele dagen hebben we daar zo goed als naakt geleefd. We lieten het eten bij het bad brengen, je had maar in je handen te klappen en je kreeg wat je wilde. En ’s middags als het koel werd, namen we de auto en gingen erop uit. Wat een leven, Siem! En dat alles heb ik achtergelaten en waarvoor? O, o, als ik alles geweten had! Ik verga soms van heimwee. En Louis maar altijd weg en ik dag aan dag moederziel alleen in dit rotland. Ja, neem me niet kwalijk, het is jouw land, Siem, maar . . . En al dat ellendige werk hier, je kunt geen hulp krijgen. Wat voeren al die meiden toch uit die je ziet omslenteren in het dorp? . . .’

Ik moet haar dit klaaglied nu maar laten uitzingen, misschien komt er dan nog een kop koffie. Die koppen konden best wat groter zijn. Nee, ik weet ook geen hulp voor haar. Of ik erom denken wil? Ik zal wel eens kijken. Ik heb wel wat anders om aan te denken . . .

Ze zucht en reikt ver op zij naar een tafeltje om haar kopje neer te zetten. Dan vangt ze mijn blik op en bedekt haar been. Zij glimlacht voor zich heen en steekt haar voeten in rode pantoffeltjes uit naar de kachel.

Stilte. Zij heeft grote, weemoedige ogen en een poppegezichtje, dom van regelmaat. Ik moet weg, maar ik zit zo lekker. Ik steek een pijp op.

‘Zeg Sie-iem...’ Als ze zo mijn naam uitspreekt, is het alsof er een vogeltje tjlpt.

‘Ja, wat is er?’

‘Nu eens over jou. Gaat het wel goed met je, Siem?’

Daar heb je ’t!

‘Waarom zou het niet goed met mij gaan?’

‘Je ziet er zo vreemd uit de laatste tijd en je bent zo stil en zo nors. Vroeger was je heel anders, toen je vrouw...’

‘Wat een wonder!’

‘Maar dat hoeft toch niet?’

‘Nee?’

‘Ik bedoel: je hoeft je toch niet zo op te sluiten?’

‘Ik sluit mij niet op.’

‘Dat doe je wel. Ik kan niet anders, ik heb het kind. Dacht je dat ik hier nog een dag wou zitten, als dat er niet was? Maar jij bent vrij om te gaan waar je wilt. En toch blijf je daar helemaal alleen wonen en je komt nergens. Bij de notaris, de vorige week, ben je ook niet geweest, en de uitnodiging heb je niet eens beantwoord. Daarom dachten we allemaal, dat je nog komen zou. Ik heb de hele avond naar je uitgekeken.’

‘Ik heb het vergeten.’

‘Dat jok je, zo iets vergeet je niet. Jongen, je moet er toch overheen! Het leven gaat toch verder...’

Straks zegt ze nog, dat er meer vrouwen zijn. Dat houd ik

niet uit zonder grof te worden. Ik zet haastig het kopje aan mijn mond, maar het is leeg. Zij is er al bij om het aan te nemen en blijft naast mij staan.

'Je bent zo eenzaam, Siem.'

'Ik ben niet eenzaam.'

'Jawel, je bent eenzamer dan alle mensen die ik gekend heb.'

'Nee.'

'Jongen, je zit toch helemaal alleen daar midden op de hei? Weet je wel, dat de mensen zeggen, dat je daar nog gek zult worden?'

'Ik ben niet alleen. Ik heb mijn hond.'

'Ik zal je nog eens inschenken,' zegt ze.

'Nee, ik wil weg.'

'Je gaat niet weg. Eerst nog een kop koffie. Of drinken we een borrel? Ik heb toevallig iets lekkers in huis.'

'Nee, dank je. Je koffie is heerlijk.'

'Nu dan! . . . Een hond, wat heb je aan een hond?'

Ik kijk naar haar mormel, dat met de neus tegen de gleuf onder de kamerdeur naar Balder ligt te snuiven en geef geen antwoord. Dat zal ik nooit een mens duidelijk kunnen maken, wat mijn hond voor mij betekent. Hoelang zit die arme kerel nu al te wachten?

'Jij bent eenzaam en ik ben eenzaam, daarom begrijpen we elkaar zo goed,' zegt ze.

Ze reikt mij de koffie aan.

'Asjeblijft Siem.'

'Dank je.'

Ze strijkt mij over het haar en gaat dan met een zucht naar haar plaats.

'Wees een beetje vriendelijk voor me,' zegt ze. 'Ik heb het ook wel eens nodig.'

Ik brand mijn mond aan de koffie en terwijl ik zit te blazen, vraag ik me af, waarom ik haar zo moeilijk uit kan staan. Wat heeft ze met mijn eenzaamheid te maken? Maar vooruit, ik zal mijn best doen om vriendelijk te zijn. 'Wat ben je stil, Siem. Waar denk je aan?'

'Waar is Louis?'

'Weet jij het, dan weet ik het ook. Bij Pim of bij George of bij een van zijn andere adellijke vriendjes die hem moeten helpen om burgemeester te worden. Hij heeft zich nu eenmaal in zijn hoofd gezet, dat hij burgemeester wil worden. En hij krijgt het klaar ook, zal je zien, al zal het dan wel in een of ander gat zijn. Hij krijgt altijd alles klaar, dat zie je aan dit huis. Niemand mag een zomerhuis blijvend bewonen, maar hij heeft een bijzondere vergunning. Ach, en ik had zo gehoopt om weer naar Den Haag te kunnen, daar zit Toetie ook. Maar een huis krijgt zelfs hij daar niet en geld voor een pension is er niet. Uit Indië krijgen we geen cent meer. En zo zit ik hier opgesloten met het kind en hij logeert intussen in Amsterdam of Den Haag of bij zijn eerste vrouw in Wassenaar.'

'Kom nou.'

'Wat, kom nou? Hij mag naar haar toe om zijn kinderen te zien en dan blijft hij er meestal een nacht over. Gezellig, hè? Na het kamp moest hij haar niet meer, toen waren ze van elkaar vervreemd, zei hij, toen was ik goed genoeg, met de plantage van mijn vader erbij. Nou heeft hij er twee, maar zonder plantage...'

'Zo is Louis toch niet, Loes!'

'Nee, is hij zo niet? Nou, goed dan, jij kent hem langer dan ik. Heb je niet naast hem gewoond vroeger?'

'Mijn vader huurde van zijn vader. Wij woonden op het landgoed.'

‘Vertel dan eens: hoe was hij toen?’

Hoe was Louis? ... Een dik jongetje in een plusfour en met een gek petje op, van dezelfde leeftijd als ik. Louis op zijn pony, in volle galop dwars door het aardappelland, waar ik met mijn vader aan het werk was. De jonker kon dat rustig doen, vader durfde toch niets te zeggen, ofschoon hij in stilte vloekte. Louis op het tennisveld met zijn voorname vriendjes en vriendinnetjes en ik buiten het gaas als ballenjongen voor een dubbeltje per middag, dat de jonker soms vergat te betalen. Louis naar de H.B.S. in de T-ford, toen een wonder van snelheid, naast de chauffeur, vriendelijk wuivend naar mij, op de oude fiets van mijn vader op weg naar hetzelfde doel. Maar ook: Louis met een bloedneus en een gescheurde bloes en toch lachend tegen mij, die hem zo afgetuigd had: ‘Geef mij de hand, Siem, je hebt het eerlijk gewonnen.’

‘Nou Siem, hoe was hij toen? Vervelend zeker?’

‘Hij was een verwend jongetje. Hij kreeg alles wat hij hebben wilde.’

‘Dus een egoïst.’

‘Ja, als je ’t zo noemen wilt. Maar het sprak zo helemaal vanzelf voor hem dat hij alles kreeg. Voor ons trouwens ook. Hij was niet onaardig, wij mochten hem wel.’

‘Een egoïst,’ zegt ze voor zich heen. ‘Je hebt er geen idee van ... O God, die man ...’

Nu moet ik weg. Ik kom met moeite overeind.

‘Bedankt voor de koffie, Loes.’

‘Wat een haast, Siem! Toe nou, wij zitten net zo gezellig!’

‘Ik moet naar huis. Het werk wacht.’

Ik loop naar de deur.

‘Je moet nog een zoen hebben voor de haas,’ zegt ze.

‘Dat hoeft helemaal niet.’

'Jawel, kom hier.'

Ze slaat de armen om mijn nek en trekt zich aan mij op. Het hondje barst uit in gekef.

'Arme, eenzame schat,' zegt ze. Haar zoen duurt lang, haar lippen zijn zacht en vol. Het is lang geleden, dat ik zo gezoend werd. Het zou heerlijk zijn eraan toe te geven. Mijn arm gaat om haar heen, mijn hand wil beginnen haar rug te strelen. Maar de andere hand grijpt de deurklink en ik duw haar van mij af.

'Blijf je nu nog niet even?' vraagt ze. 'Ga je niet even mee naar boven om het kind te zien?'

'Je kind huilt,' zeg ik. 'Ga er maar gauw naar toe.'

Ik merk dat ik mijn stem niet helemaal beheers en daar word ik woedend om. Een pak slaag moest ze hebben, denk ik.

'Toe Sie-iem... ' Een stem als een lokkend vogeltje en haar warme hand op mijn pols.

'Loes,' zeg ik, 'nu moet je eens goed luisteren. Ik heb eens een gek spreekwoord gehoord: Je mag iedere vrouw verleiden, behalve de vrouw van je vriend. Wat de laatste helft betreft, houd ik me daaraan, begrijp je? Bedankt voor de koffie. Doe je de groeten aan Louis?'

Waarom zeg ik dat? denk ik. Trees heeft gelijk: ik ben soms zo vervloekt openhartig. Maar het is gebeurd. Ik stap de keuken in.

'Je bent onuitstaanbaar!' roept ze mij na. 'Wat denk je eigenlijk? Wat een verbeelding!'

Ze volgt mij tot de buitendeur. Ik grijp mijn geweer. Het hondje schiet mij voorbij en wordt opgevangen door een grommende Balder. Het verstijft meteen en staat angstig op zijn noodlot te wachten.

Balder draait een keer om het diertje heen, tilt zijn poot

op en tekent een gele streep op het witte vachtje. Dan springt hij mij vrolijk voorbij de tuin in. Loes roept ons nog iets na, maar wij kijken niet meer om.

Regent het nu of is het de mist die neerslaat? De bomen druipen. Het is een weldaad om weer buiten te zijn. Ik zal de kortste weg nemen, dwars door de hei. Voor alle zekerheid laad ik het geweer en hang het met de kolf naar boven op de schouder om de lopen droog te houden.

Het begint nu echt te regenen — hier buiten het bos is geen twijfel mogelijk; het ruizelt op mijn jas. Er komt meer zicht. Ik neem mijn hoed af, leg onder het lopen mijn hoofd in de nek en laat de fijne druppels op mijn verhitte gezicht neerkomen. Ik ben mijn rust kwijt. Mijn bloed protesteert. Wat weerhield mij eigenlijk om dat diertje te geven waar het om vroeg? Ze is lief en zacht en haar domheid zou misschien niet hinderen. Haar leeftijd? Ze zou bijna mijn dochter kunnen zijn. Ik ben ook oud genoeg geworden om aan de consequenties te denken. Hoe zou ik straks thuis Trees onder de ogen hebben moeten komen?

Ik sta stil en kijk rond. Ik strijk met de hand langs mijn natte voorhoofd.

‘Trees!’ zeg ik. Word ik nu gek, zoals de mensen voorspeld hebben? Is Trees er nu nog of is zij er niet? Zij is er niet, maar zij zal straks weer komen, als ik niet meer aan die andere vrouw denk. Zij laat mij niet in de steek, zij en mijn hond . . .

De hond staat voor mij in de hei, met zwaaiende staart, de kop omhoog, een en al aandacht. Hij kijkt even naar mij om en piept zacht . . . Wèk - wèk! Daar komt, half op de wind, een krooi van vijf, zes eenden recht op mij aan. Ze zijn niet te hoog. Het geweer, is het geladen? Staat het

niet op safe? . . . Wat een eeuwigheid duurt het, voor ik schietklaar ben. Maar het is nog niet te laat. Rustig nu! Die grote, de voorstel Ik schouder, de loop haalt de eend in, passeert hem, het schot brandt los: die valt als een steen. De anderen steigeren en zwenken bij. De achterste eend valt op het tweede schot enkele meters, probeert met een hangpoot de troep nog te volgen, maar strijkt dan ver weg neer in de hei. Balder rent al in die richting.

Wat is de jacht soms verrassend! Nu heb ik toch eenden! Ik ben gelukkig en diep voldaan. Op zo'n ogenblik valt alles van mij af — de hele vracht van leed en zorg die het leven in mijn hart heeft gelegd. Nu ben ik even alleen maar de oermens die zijn buit heeft veroverd en die wel niet meer zijn woeste overwinningskreet laat horen, maar die evengoed vol vreugde en machtsgevoel is. Een grote woerd ligt naast mij in de hei, de grijze buik naar boven. De oranje poten bewegen nog even, de geelgroene snavel gaat open en dicht, dan is hij dood. Ik weeg hem op de hand en bewonder het prachtige groen van de kop, de helderwitte halsring en het glanzende violet van de vleugelspiegels. Wat is hij mooi in zijn winterpak!

Daar komt Balder met de tweede, dat zal wel een wijfje zijn. En achter hem doemt de gestalte van een man op uit de nevel: Dehning, de jachttopzichter. Die heeft ze natuurlijk opgejaagd uit de veenplas. Hij probeert de hond te lokken en de eend in ontvangst te nemen, maar dat lukt hem niet. Balder danst even plagend voor hem heen en weer, dan komt hij op mij aanspringen. Hij apporteert alleen aan zijn baas, al is het niet volgens alle regelen der kunst. Hij laat de eend gewoon voor mij vallen, strijkt zijn vang door de hei om een paar veren kwijt te raken en gaat bij mij liggen hijgen en kwispelen.

Ik leg de eenden naast elkaar.

'Mooi doublet, meneer! Een paartje!'

'Welbedankt voor je hulp, Dehning!'

Dehnings ogen zijn blauw als de schuurdeuren in het dorp. Hij verft ze elk voorjaar even mee, heeft hij eens gezegd. Hij lacht met de rechterhelft van zijn gebruinte gezicht. De andere helft is stijf door een groot litteken, dat van zijn oor tot zijn mondhoek loopt, overblijfsel van een messengevecht in zijn jeugd. Niemand die zich meer verheugt dan mijn opzichter als ik een goed schot doe. Een poedel ligt aan de omstandigheden, nooit aan de jacht-heer.

'Zuiver geluk, meneer, wat mij betreft. Maar ik dacht nooit, dat meneer ze hebben zou, toen ik hoorde schieten. Ze moeten al flink hoog geweest zijn. Meneer is weer best op schot de laatste tijd.'

Hij knikt mij nadrukkelijk toe, laat zich op één knie bij de eenden neer en haalt een ouderwets schoenhaakje uit zijn zak om ze te darmen.

'Stuur ze maar naar mijn dochter,' zeg ik.

'De dochter in Bussum?'

'De oudste, ja. De andere heeft pas nog die houtsnippen gehad.'

'Komt in orde. Heeft meneer nog meer geschoten?'

'Een haas. Een ouwe ram. Heb ik bij de jonker gebracht.'

'Dacht ik al.'

Ik sta neer te kijken op zijn manchester rug, die begint te glimmen van de regen, en op het bosje blauwwitte veertjes van een Vlaamse gaai op de rand van zijn hoed. Ik ruik die jas. De geur des velds is aan de kleren van mijn opzichter. En die van zijn zweet . . .

'Waarom dacht je dat?' vraag ik.

‘Omdat meneer van die kant kwam. De jonker was niet thuis zeker?’

‘Hoe weet je dat, Dehning?’

De opzichter kijkt omhoog naar mijn gezicht. Hij grijnst en knijpt het oog boven zijn litteken dicht.

‘Als ik het zeggen mag: meneer moet zijn mond even afvegen.’

Ik grijp naar mijn zakdoek. Er komt een rode veeg op. Ik kan een lelijk woord niet weerhouden.

‘Wat zegt meneer?’

‘Ja, wat denk je nou eigenlijk?’

‘Ikke?’ vraagt Dehning. ‘Dat het smerig weer is vandaag, dat denk ik, meneer. En dat die mevrouw slim blij was met het haas.’

‘Ja — èn . . .?’

De eenden zijn klaar. Dehning doet ze aan de stroppen, richt zich op en hangt ze aan de riem over zijn schouder. Hij kijkt mij open en glimlachend aan.

‘Wat zou ik verder denken?’ zegt hij rustig. ‘We kennen mekaar toch? Die vrouw heeft het verstand nou eenmaal op een hele gekke plaats zitten. Dat wist de hele streek, behalve meneer waarschijnlijk. Maar nou weet meneer het dan ook.’

‘Ik ga er niet meer heen,’ zeg ik.

‘Moet meneer niet zeggen. Het is een stakker. Let eens op, ze houdt het daar niet uit met die man. Ze moest wat meer afleiding hebben voor een stadsmens. Meneer kon misschien wat voor haar doen, met boeken of zo.’

Hij trekt zijn broek op en tikt aan zijn hoed.

‘Ga je niet mee?’

‘Nee, ik heb die slampamper van een fotograaf die kant uit zien gaan en ik vertrouw hem niet. Hij zwerft me hier

te veel en zijn fietstassen zijn te groot. Meneer moet maar gauw maken dat hij thuiskomt, er is een heel schip met zure appels op komst.'

Hij heeft gelijk: de regen begint nu venijnig door te zetten.

Met Ravenhorst heeft hij geen gelijk. Het mag een nare, luie vent zijn en een driftkop, stropen doet hij niet, althans niet in mijn jachtveld. Hij heeft te veel aan Trees en mij te danken.

Ik zet de pas erin, maar we druipen beiden als we dicht bij huis komen. De hond rent vooruit, stelt zich aan de rand van het hakhout op en geeft een korte blaf om mijn aandacht te trekken. Tussen zijn voorpoten ligt een konijn. Hoe komt dat daar? Het is nog niet helemaal stijf en heeft hagel van achteren. Dat moet het konijn van deze morgen zijn. Hier pas heeft Balder het ingehaald en omdat wij hier zeker op de terugtocht weer langs zouden komen, heeft hij niet de moeite gedaan het te apporteren. Het is haast niet te geloven, maar zo moet het zitten!

Ik kijk er de hond op aan. Die zit in afwachting voor me, de kop scheef, de bek een beetje open. Het is alsof hij lacht. De natte staart slaat een roffel tegen de grond. Dan schiet ik ook in de lach.

'Balder, ouwe listeling! Was je misschien bang, dat ik die ook weg zou geven? Goed zo, nu hebben we zelf ook wat in de pot. Net genoeg voor ons samen!'

De hond springt tegen mij op en grijpt naar het konijn. Hij mag het naar huis dragen. Trots loopt hij naast mij, met het konijn in de vang en kijkt telkens met blinkende ogen naar mij op.

'Wat heb je aan een hond?' . . . Een stakker, ja. Maar ik ga er niet meer heen. Ik heb een hekel aan die vrouw. Zij

komt niet voor mijn verantwoording. Laat ieder voor zijn eigen vrouw zorgen. Ik wil in vrede met Trees leven. Heb ik niet alles in mijn leven aan haar te danken? Zelfs die hond, die nu mijn enige troost is, mijn beste kameraad? Als zij niet, met haar warme medelijdende hart . . .

W e hebben in Den Haag een paar boodschappen gedaan en de auto op het Buitenhof geparkeerd. Nu wandelen we even gearmd langs de Hofvijver voor we naar ons restaurant gaan. Het is een heldere oktoberdag met een wind die de bladeren van de bomen rukt en in warreling over het water jaagt. Dezelfde eenden die in het veld niet te benaderen zijn, dobberen hier in volle gemoedsrust langs de gemetselde kant en laten zich voeren door de kinderen. We kijken naar een bruine setter met een prachtige pluimstaart — het lijkt onze Sita wel — die aan de riem van een heer met jagershoedje voor ons uitgaat en die een paar keer plotseling voorstaat, als hij verwaaiing van de eenden krijgt. Zijn begeleider rukt hem dan met geweld mee.

‘Let op,’ zeg ik. ‘Nu sjokt hij weer domweg achter die vent aan en is alles vergeten. Maar als hij straks onder de wind van dat gindse troepje komt — kijk, daar heb je ’t al! — dan is het zijn neus die alles in hem doet verstrakken. Merk je wel, dat het helemaal buiten zijn wil omgaat? Al zou hij ervoor doodgeslagen worden, hij zou niet anders kunnen. Dat die stomme kerel dat niet begrijpt en hem niet even laat genieten! Dat rothoedje draagt hij ook maar voor de show.’

Ze zegt niet veel en ik weet dat ze aan Sita denkt, die twee maanden geleden de dood van bijna alle Nederlandse honden is gestorven, toen onze zoon haar vlak voor ons

huis onder een vrachtauto liet lopen. Het was een ellendig geval. We hebben ons goed moeten houden voor de jongen, die er erg van overstuur was, maar we zijn er nog steeds niet overheen. Trees drong erop aan, dat ik dadelijk een andere hond zou kopen — liefst weer een Setter — en ik heb een duur exemplaar op proef gehad, maar het werd een mislukking. Een werkelijk goede hond wordt in de jachttijd zelden verhandeld. Of stelde ik mijn eisen te hoog? Trees was er niet rouwig om. Ze kan nog niet goed een andere hond in Sita's plaats verdragen.

Als we bij een glaasje op onze lunch zitten te wachten, kijk ik even een krant in en bij het openvouwen besef ik, dat ik op de advertentiepagina het woord jachthond heb gelezen. Het moet rechts-onder op de pagina staan. Waar is het nu? Daar heb ik het. Aangeboden: Ruigharige jachthond, bastaard Duitse staande, anderhalf jaar, lief bij kinderen. Stadhouderslaan zoveel.

Ik laat het Trees lezen.

'Wat wil je?' vraagt ze. 'Dat kan toch niks zijn? Wie koopt er nou een bastaard, als hij een hond als Sita heeft gehad?'

'Ik heb wel eens gehoord, dat een bastaard erg lief kan zijn' zeg ik. 'En dat er best wat van te maken is. Anderhalf jaar, dan is hij net goed voor het veld...'

'Ik wil zo graag een mooie hond hebben, Siem! Doe me dat niet aan, dat je een mormel in huis haalt.'

'Het hoeft geen mormel te zijn. Mijn moeder was een Friezin en mijn vader een volbloed Drent. Ik ben dus ook een bastaard.'

'Dat is je dan ook wel aan te zien,' zegt Trees. 'Eén bastaard in huis is meer dan genoeg. Nee jongen, heb nog maar even geduld, er komt wel wat beters.'

'We konden toch eens gaan kijken...'

'Waarom? Aangeboden... Voor niks zeker. Een prijs staat er tenminste niet bij. Nee hoor, als ze er zo graag af willen...'

'Je kunt niet weten,' houd ik vol.

'Zei je niet, dat een bastaard lief en gehoorzaam is?' vraagt ze. 'Drink je glas eens leeg, daar komt de soep.'

De ober neemt de krant mee. We praten er niet meer over. Maar ik heb het huisnummer onthouden. Het wil me om een raadselachtige reden niet uit mijn kop, dat ik die hond moet zien. Zij snapt het natuurlijk al lang. Ze kent mijn plotselinge invallen en mijn doorzettersnatuur. We knipogen naar elkaar om een paar oude Haagse dames, die een croquetje komen eten en eerst naar de prijs informeren. We hebben plezier om een meneer die op de Voorhout met een omgekeerde wandelstok als een hockeystick achter zijn hoed aanzit. Daarna heeft zij weer dat plagerige glimlachje, dat ze zal houden tot ik toe zal moeten geven dat zij weer eens gelijk heeft gehad.

'Rij ik of rij jij?' vraagt ze, als we weer bij de auto komen. 'Ik.'

Ik maak het portier voor haar open. Haar rok waait op, als ze plaatsneemt.

'Mooie benen,' zeg ik. 'Zuiver ras.'

Ik geef de bewaker zijn kwartje, rijdt regelrecht naar de Stadhouderslaan en stop voor een ouderwets herenhuis met een gevel vol rode wingerd. Zij zit zachtjes te lachen.

'Koppige duvel,' zegt ze.

'Ga je niet mee?'

'Nee, ga maar alleen.'

Ik bel aan. Er is geen portiek. De wind staat pal op de deur. Ik sta met de hand aan mijn hoed te wachten en

vind dat Trees er lief uitziet met haar groene kapje en de korte, bruine bontmantel. Nu kijkt ze op en steekt haar tong tegen me uit. Ik grijns. Achter mijn rug huilt een stofzuiger. Of is het bij de burens? Ik bel weer. Stel je voor, dat ze niet thuis zouden zijn — dan had ze haar zin! Dat gun ik haar niet.

Er komt niemand en zij zit vol leedvermaak te lachen.

‘Kom nu maar gauw,’ wenkt ze.

Maar ik keer haar de rug toe en ga met mijn elleboog tegen de belknop leunen. Want die stofzuiger is hier in huis en zal toch eindelijk wel eens zwijgen. En dan is het zover. De deur vliegt open en een dienstmeisje staat met een boos gezicht voor mij.

‘Wat is dat voor een lawaai?’ vraagt ze. ‘Ik ben niet doof.’

‘Dat leek er anders veel op,’ zeg ik. ‘Ik kom voor die hond.’

Ze verandert op slag.

‘O gelukkig, voor de hond!’ zegt ze. ‘Ik was al bang, dat er niemand meer komen zou. Komt u maar gauw binnen, meneer, je waait hier haast van je zelf.’

Ik wuif nog even en volg haar, een lange gang door, een keuken binnen, een binnenplaatsje op. Een woest geblaf breekt los. In een hoek staat de hond voor zijn hok aan een ketting te rukken. Een mager beest van een onbestemde, grijsbruine tint met felle wolfsogen. Het vuil plakt op zijn haren, die in strengen op zijn lijf liggen, het ligt vertrapt om hem heen, het zit tegen de muur op. Een lege stenen bak staat bij hem, een hark ligt voor ons op de tegels.

‘Daar schuif ik hem zijn eten mee toe,’ zegt het kind. ‘Het is zo’n vuile judas, meneer, ik durf er niet meer bij te komen. Laatst het ie me toch in m’n arm gebeten!’

Ze moet roepen om zich verstaanbaar te maken.

‘t Is verschrikkelijk,’ zeg ik.

‘Ja, vin u ook niet? Alleen voor meneer heit ie nog ontzag, als die met de karwats komt. Maar voor waakhond is hij juist goed, zegt meneer. Neemt u hem mee?’

Ik heb zin om te vloeken.

‘Hoe lang zit dat dier hier al zo?’

‘Nou, hoe lang? . . . Wacht es, ik ben hier nou acht maanden. Toen was hij er al.’

‘En komt hij nooit los?’

‘Meneer zou er ’s ochtends mee gaan wandelen en ik ’s avonds. Maar ja, hoe gaat dat? Meneer het nooit tijd en ik wil ook wel es vrij. Ik durf het ook niet meer. Hij is de laatste tijd zo vuil op me geworden! Hou je je bek, lelijkerd?’

Ze doet een stap in zijn richting en stampt op de grond, maar het geblaf wordt er niet minder om. Het is duidelijk dat de hond haar aan zou vliegen als hij niet aan de ketting zat.

‘En die zou lief bij kinderen zijn?’ vraag ik schamper.

‘Ja, dat is gek,’ zegt zij. ‘Ze hebben hier geen kinderen, maar een vriendin van mevrouw neemt er wel es een mee, een meisje van een jaar of twee-drie. En laatst, ik vergeet het nooit, was dat kind de binnenplaats opgelopen en toen we het merkten, lag ze bij de hond met de arm om hem heen en ze hadden een lol samen! Hij likte haar helemaal af en zij maar kraaien. We hebben haar meteen hier in bad moeten stoppen, want ze rook een uur in de wind.’

Ik loop gebukt naar de hond en spreek hem kalmerend toe. Hij duikt ineen, is stil en kijkt mij met zijn bloeddoorlopen ogen loerend aan. Maar als ik een hand naar hem uitsteek, springt hij grommend toe en grijpt ernaar. Ik ben niet bang voor honden, maar nu deins ik toch

terug. Het geblaf barst met vernieuwde woede los. Het is een vervaarlijke stem met een diep keelgeluid.

'U mag hem voor niks meenemen,' zegt de meid. 'Als ik de karwats voor u haal, wordt hij wel rustig. Doet u het, meneer, en als u hem zelf niet hebben wilt, laat hem dan onderweg maar lopen, dan zijn wij eraf. Dan kan ik eindelijk die smeerboel eens opruimen, ik ruik het in de keuken. Meneer heb gezegd: als niemand hem neemt, dan zal hij hem af laten maken, maar wie weet hoelang dat weer duurt. Zul je nou stil wezen, smeerkees?'

Ze neemt de hark en komt er dreigend mee op de hond af, maar die heeft er geen angst voor en neemt een sprong in haar richting, dat zijn hok bijna meegesleurd wordt.

'Hou op,' zeg ik boos. 'Je ziet toch, dat het niet helpt? Breng hem liever wat water, hij vergaat van de dorst. En zeg maar tegen je meneer, dat het een schandaal is zoals die hond hier behandeld wordt.'

'Neemt u hem niet mee?'

'Nee,' zeg ik. 'Natuurlijk niet.' Om het beest te verlossen, zou ik het willen, maar dit kan ik Trees niet aandoen.

'Ik kan u geen ongelijk geven,' zegt het meisje. 'U bent de derde al die hem niet hebben wil.'

Ze gooit de hark neer en laat mij uit.

'Wacht even,' zeg ik. 'Dit moet mijn vrouw toch ook even zien.'

Ik wenk Trees. Ze komt met duidelijke tegenzin de auto uit.

'Wat kijk je?' vraagt ze. 'Het is zeker niks?'

'Nee,' zeg ik. 'Maar je moet wel even komen.'

Het geblaf begint alweer, als wij nog in de keuken zijn. De ogen van Trees worden groot van ontzetting.

'Och Heer,' zegt ze. 'De stumper!'

En voor ik het verhinderen kan, loopt ze op de hond toe. 'Trees!' roep ik.

Maar het is niet nodig. De hond is zijn woede kwijt. Hij heeft zich neergelegd en trilt over zijn hele lijf. Dan begint hij zacht te janken. Hij huilt met zijn kop omhoog, alsof hij zijn nood uit wil klagen. Trees hurkt zonder angst bij hem neer en streelt zijn voorhoofd, het enige plekje aan hem dat nog schoon is.

'Lieve stakker,' zegt ze. 'Wat hebben ze jou gedaan? Arme, kleine kerel!'

Als ze opkijkt, terwijl haar hand voortgaat met strelen, zie ik dat haar ogen vol tranen staan.

'Is hier een riem?' vraagt ze.

'Wat wil je dan?'

'Meenemen natuurlijk. Wat kun je anders, Siem? Je mag dat arme dier toch niet hier laten?'

'Er hangt een riem in de gang,' zegt het meisje. 'Meneer zei, die mocht ik erbij geven voor een rijksdaalder.'

'Haal op.'

De hond is buiten zich zelf van vreugde, als hij de riem ziet. Trees heeft moeite om die aan zijn halsband te haken. Maar hij verdraagt het nu, dat ik er ook bij kom en de ketting losmaak. Meteen neemt het dier een sprong, dat Trees bijna omvergetrokken wordt. Het meisje vliegt op zij. Ik neem de riem over.

'Doe wat water in die pan,' zeg ik.

De hond spitst zijn oren, als hij de kraan hoort stromen. Maar hij neemt slechts een paar haastige likken en sleurt mij dan mee de gang in.

'Geef jij het meisje wat,' vraag ik.

'Ben je gek?' zegt Trees nijdig. 'Luister zus, je krijgt een gulden voor die ouwe riem en geen cent meer. En als je 't

niet goedvindt, zullen we je de politie eens op je dak sturen. Begrepen?’

Ik wacht op het trottoir en als Trees buiten komt, is de hond al drie keer om mij heen gerend en heb ik de riem om mijn benen. Nog net op tijd kan ik er uitstappen.

‘We gaan een eind met hem lopen,’ zegt Trees. ‘Geef mij de riem.’

De hond laat zich eerst een poos slepen, dan sluipt hij schuw achter haar aan. Hij is verschrikkelijk nerveus. Voor iedere auto duikt hij verschrikt in elkaar, naar elke voorbijganger gromt hij. Hij is misschien in een half jaar niet buiten geweest.

We slaan een zijstraat in en komen langs een slagere-winkel. Ik laat er een ons rauwe lever in plakjes snijden. Als ik buiten kom, is Trees al aan het eind van de straat. Ze houdt de riem op de rug en de hond sjokt als een geit achter haar aan. Pas bij het afwateringskanaal haal ik ze in. De gang van het dier is minder sluipend geworden. Hij begint belang te stellen in zijn omgeving, snuffelt langs de kant en tilt zijn poot op bij een paaltje. Opeens gaat zijn neus begerig omhoog in de richting van mijn jaszak.

‘Ja, daar zit wat voor jou,’ zeg ik. ‘Maar je moet nog even wachten.’

We gaan de brug over en vinden een paadje dat de duinen ingaat. Op een bank gaan we zitten. Ik haal het pakje uit mijn zak en de hond begint te kwijlen van verlangen. Het eerste stukje laat ik hem opvangen. Het tweede graait hij van mijn hand.

‘Nou ik,’ zegt Trees. ‘Nee liefje, zo doen we dat niet. Ga eens mooi zitten? Voorzichtig hoor! Goed zo, dat gaat al beter!’

‘Nou ik weer . . .’ Ik pak haar het zakje uit de hand. We

zijn net een paar kinderen. Om de beurt een stukje voeren we alles op.

'Hij heeft spaniëlbloed,' zeg ik. 'Kijk maar naar die vieze krulletjes op zijn oren. Aan zijn poten zie je 't ook. Vandaar die felheid. Zijn staart lijkt wel een stuk uitgeplozen kabeltouw. Zou die er nou nog af kunnen?'

'Lelijke beull! Die staart is nog zo gek niet, als hij eerst maar eens goed gewassen is. Wat heeft hij mooie ogen, Siem! En hij is intelligent ook. Kijk eens, hoe hij me aankijkt! Nee, 't is op hoor, helemaal op!'

Ze laat hem het lege zakje zien.

'Zie je wel, dat hij 't snapt?'

Ze neemt zijn kop in haar handen.

'Hou je al een beetje van me, mijn diertje?'

'Het zou een wonder wezen, als jij er niet wat moois in zag,' zeg ik. 'Wen er maar niet te veel aan.'

'Waarom niet?'

'Je wilt hem toch niet houden?'

'Waarom zouden we niet, als hij voor jou bruikbaar is? Let eens op, je kunt hier nog alles van maken. Hij heeft het wel verdiend, dat hij eens een goed leven krijgt, de stumper. O Siem, die mensen, je zou ze!'

'Het is immers een bastaard,' plaag ik. 'Wat zei je daar ook weer van?'

'Dan maar twee bastaards in huis,' lacht ze. 'In ieder geval zijn ze beiden lief. Kom hier, je krijgt een zoen, omdat je doorgezet hebt. Waarom deed je dat toch? Het lijkt wel alsof dat geen toeval was. Siem, in ernst, ik geloof dat deze hond op onze weg geplaatst is.'

'Een hond op je weg geplaatst!' lach ik. 'Maar je bent een schat!' Ik neem haar in mijn arm en ben gelukkig.

De hond begint tegen me te grommen.

‘Stil maar, ik doe je vrouwtje niks, hoor! Je zult nog wel eens wat anders beleven. Zeg Trees, we weten zijn naam niet eens. Moeten we straks nog even vragen.’

‘Niks hoor,’ zegt Trees. ‘Hij krijgt een nieuw leven en ook een nieuwe naam. Ik weet er al een: Balder! Ik heb altijd naar een hond verlangd die Balder heette.’

‘Wat een naam voor dat dier! Weet je wie Balder was?’

‘Jawel meester! De god van het licht. En had hij ook niet iets met de wijsheid te maken? Zullen we thuis nakijken. Maar wat een klank, Siem, moet je horen: Bal-der! Net iets voor hem!’

Ze krauwt de hond onder de kop.

‘Luister goed,’ zegt ze. ‘Jij bent Balder. Hoe heet je? Bal-der! . . . Kom maar, Balder!’

Ze staat op en holt het hellende pad af. De hond springt naast haar mee en begint blij te keffen. Het pad is afgesloten door een rij paaltjes. Ze hollen elk aan een kant van een paaltje langs. Kapot is de riem. Maar de hond staat stil en komt terug. Hij is al gewend. Opeens besnuffelt hij de grond, loopt ijverig heen en weer over het pad en schiet het kreupelhout in. We horen hem in razende vaart door het dorre blad jagen, dan stuift een konijn voor onze voeten langs met de hond er vlak achteraan. Op ons geroep reageert hij niet.

Als we hem nou maar niet kwijt zijn, denk ik. Het dier bevalt mij hoe langer hoe beter. Als drijfhond is hij in ieder geval te gebruiken en een beste neus heeft hij ook. Ik fluit en Trees roept en eindelijk, daar duikt hij honderd meter verder weer op, kijkt links en rechts, komt aanspringen en gaat hijgend bij ons liggen, met een lange spekselsliert over zijn neus. Ik knoop de stukken van de riem aan elkaar en maak hem vast. Hij laat het kalm toe,

drentelt tussen ons in terug naar de stad en kijkt beurte-
lings met zijn verstandige ogen naar Trees en mij op. Maar
in de buurt van de Stadhouderslaan wordt hij onrustig,
gaat aan de riem hangen en laat zich slepen. We krijgen
hem met moeite tot voor het huis. Daar gaat hij trillend op
het trottoir liggen.

‘Zet jij het portier open, dan til ik hem erin,’ zeg ik.

‘Niet nodig,’ zegt Trees. Ze stapt achter in de auto, klopt
op de zitting en roept: ‘Kom Balder!’

En met één sprong zit de hond naast haar.

We rijden weg. Buiten de stad stop ik even en Trees komt
naast mij zitten. De hond legt zijn kop op de leuning tus-
sen ons in. Maar op de lange betonweg naar Utrecht be-
gint hij te gapen en heen en weer te lopen over de achter-
zitting en ik kan nog net op tijd stoppen om hem uit te
laten. Daar ligt de kostelijke lever op de berm. Meteen
trekt hij mij aan de riem mee naar de sloot tussen de berm
en het weiland, drinkt een beetje en voor ik hem terug
kan houden, laat hij zich in het water glijden, zwemt
proestend heen en weer en is er slechts met moeite weer
uit te krijgen. Natuurlijk schudt hij zich vlak naast mijn
broekspijpen uit en als ik verschrikt op zij spring, meent
hij dat ik spelen wil en danst blaffend om mij heen. Dan
trekt hij mij naar de auto, waar Trees mij zit uit te lachen.
Ze krijgt haar straf, want op het verdere deel van de reis
is alleen met de ramen open de lucht te harden. Maar we
hebben het ervoor over. We hebben weer een hond en
wat voor een! In elk geval een interessanter dier dan we
ooit gehad hebben.

Thuis stoppen we hem meteen in bad, wrijven hem met
wollen doeken op, drogen hem bij de ketel van de cen-
trale verwarming en dan blijkt zijn kleur nog niet zo gek

te zijn: een typisch grijsbruin als van de oude schepers-honden. Zijn staart begint zelfs een pluimpje te krijgen en zijn forse kop met de donkerbruine, gekrulde oren en het brede voorhoofd is prettig om naar te kijken en heeft soms een bijna menselijke uitdrukking. Laat hij niet mooi genoemd kunnen worden, hij heeft andere kwaliteiten, die niet alleen door ons worden erkend. De bouwier van de buurman, waar alle honden uit de buurt als de dood voor zijn, tracht al bij de eerste ontmoeting zijn staartstompje tussen zijn benen te bergen, laat zich in zijn nederigste houding van alle kanten besnuffelen en sjokt zichtbaar opgelucht weg, zodra Balder hem daartoe de gelegenheid geeft door zich onverschillig af te wenden.

De volgende dag nemen we hem mee naar de jachthut — van wagenziekte is onderweg geen sprake meer — en daar plaatst de hond ons voor de ene verrassing na de andere. Op het eerste rondje staat hij voor bij een hol onder een halfvergane eikestronk op de boswal, begint met zijn haren overeind te grommen en slaat dan verwoed aan het krabben. Dehning stopt met zijn jas en met een paar heipollen de vluchtgangen van het hol dicht, haalt een schop, en na een half uur graven springt een volwassen bunzing te voorschijn. Voor ik schieten kan, heeft de hond het gillende roofdier al in de nek gegrepen en bijt en schudt zijn prooi net zo lang tot hij die dood aan mijn voeten kan laten vallen. Dat brengt Dehning in de stad vijf gulden op voor de pels en na die dag kan de hond geen kwaad meer bij hem doen.

Het is een wonder hoe weinig we de hond behoeven bij te brengen. Na een paar dagen apporteert hij alles, haar- en veerwild, alsof hij nooit anders gedaan heeft. Een gevallen eend haalt hij midden uit de plas. Hij staat voor in het

veld en drijft in het bos en weet al gauw, dat hij het wild in mijn richting moet zien te jagen. Zijn enige gebrek is, dat hij een vluchtend stuk wild — beschoten of niet — achtervolgt tot aan de horizon en pas na geruime tijd, totaal uitgeput, terugkeert. Dat is hem niet af te leren. Een schot fijne hagel van grote afstand zou volgens Dehning een probaat geneesmiddel zijn, maar ik kan er niet toe komen om hem dat toe te dienen.

's Nachts is hij soms lastig. Ik slaap meestal door alles heen, maar Trees wordt dikwijls wakker door zijn gemmer. Dan wordt hij gekweld door dromen, die hem in zijn mand doen bijten van woede en angst. Hij moet dan rustig toegesproken worden en gestreeld, daarna is alles weer goed. Maar die nachtmerries worden hoe langer hoe zeldzamer. Het schijnt tot hem door te dringen, dat de boze tijd van zijn eenzame opsluiting voorgoed tot het verleden behoort. Als hij nu nog droomt, ligt hij zacht keffend met alle vier zijn poten te slaan, alsof hij in wilde ren een haas achtervolgt.

Binnen een paar weken heeft hij ons alle voorgaande honden doen vergeten. Hij wordt een sterk en pezig dier, het lijkt wel alsof hij nog gegroeid is. Mager blijft hij en overgevoelig, maar zijn vacht glanst van gezondheid en hij betoont ons, maar vooral Trees, een ontroerende afhankelijkheid. Nadat ik hem 's morgens heb uitgelaten, is zijn eerste gang naar de slaapkamer, waarvan hij de deur zelf open kan krijgen. Als ik boven kom, zit hij op het kleedje naast het bed met zijn kop op de arm van mijn vrouw. Hij krijgt dan ook zijn beschuitje en een beetje thee op mijn schoteltje en luistert oplettend naar ons gesprek. Ik kan 's morgens meestal niet best op gang komen. Als Trees opstaat, kruip ik nog even op haar warme

plaatsje en we volgen met dezelfde aandacht al haar bewegingen, tot ze klaar is en naar beneden gaat. Dan is er geen moment van aarzeling bij hem: hij volgt haar. En de hele dag moet hij weten, waar ze is. 'Waar is het vrouwtje?' vraag ik dan en hij brengt mij bij haar . . .

Heb ik het werkelijk gevraagd? . . . De hond lag met de kop op mijn voeten voor de kachel, maar ineens springt hij op, blaft en kijkt mij aan. Het is avond, de petroleum-lamp brandt laag en buiten gaan wind en regen te keer. 'Ja jongen, waar is het vrouwtje dan?' laat ik mij ontvallen. Hij zet zijn voorpoten op mijn bureau en kijkt naar het portret. Hij draait zijn kop om en als ik hem toeknik, springt hij op de stoel voor de bedstee en snuffelt zacht jankend in de richting van de koffer die daar op de plank staat.

'Nee, kom hier!' zeg ik, want dat is mijn bedoeling niet. Ik weet dat ik dat niet meer moet doen. Het helpt immers niet . . . Ik schenk een borrel in en sla die achterover — mijn gewone avonddrankje. Ik verzorg het vuur, zet mijn hoed op en ga op de tast met de hond door de schuur naar buiten. We staan een poosje dicht bij elkaar in de overdekte hoek voor de schuurdeur. Het is stikdonker, de wind is naar het westen omgelopen en rumoert door de eiken om het huis. Nu wordt eindelijk het blad eraf gerukt. Het ritselt voor mijn voeten en wordt tegen de muur opgejaagd. Prachtig eendenweer! Als ik morgen vroeg wakker ben, zou ik een uurtje bij de plas kunnen gaan zitten. Dan zullen ze bij het eerste licht laag over de hei aan komen zwoegen en zorgeloos invallen . . .

We gaan naar binnen. Een huivering loopt langs mijn rug. De lamp brandt nog lager en verspreidt een spookachtig

licht. Er is geen petroleum meer in. De hond springt weer op de stoel en kijkt aarzelend naar mij om. Nu kan ik niet anders meer. Ik heb het niet gewild, maar na al die herinneringen en bij dit weer wordt de verlatenheid mij te machtig. Ik zet de koffer op tafel, open die met de sleutel die aan mijn ring zit en begraaf even mijn gezicht in de inhoud. De hond staat naast mij en duwt zijn kop tegen mijn arm. Ik geef hem het zakdoekje dat hij altijd krijgt. Hij neemt het voorzichtig aan, draagt het naar zijn mand en gaat er tevreden bij liggen. Ik neem de jachttrui en leg die op de lege plaats in mijn bed. Aan die trui, die ze gedragen heeft als ze met mij het veld inging, is nog de geur van haar lichaam. Snel kleed ik mij uit en leg mij neer. Ik neem de trui bij mij onder de deken en spreid die uit over mijn borst, de armen vouw ik over mijn schouders. Vannacht zal ze mij heel nabij zijn . . .

De lamp gloeit nog wat na en gaat dan uit. Buiten stroomt de regen, die mij als met een muur van de wereld afsluit.

Als ik opkijk en in gedachten de laatste zin repeteer die ik gelezen heb, zie ik een meisje in een groen badpak, dat mij juist voorbijgelopen is langs de rand van het bassin. Ik bewonder de volmaakte vorm van haar heupen en haar lange slanke benen, die soepel doorbuigen als zij de trap van de duiktoren beklimt.

'Trees!' roept een kind. 'Dag Trees!'

'Hallo!' zegt ze. Ze keert zich lachend om en ik houd mijn adem in van verrassing. Dat gezicht ken ik! Waar heb ik het eerder gezien? Ik weet het niet, maar ik heb het gevoel dat ik op dit meisje gewacht heb. Het is een wonderlijke ervaring, die mij al het andere doet vergeten. Daar staat ze en nu kijkt ze mij aan, alsof ze gemerkt heeft dat heel mijn wezen naar haar uitgaat. Haar ogen rusten even in die van mij, vragend en een beetje verwonderd. Ik ben opgesprongen en loop met het boek in de hand op haar toe. Dan keert zij zich om, klimt hoger en gaat de springplank op.

Wat ik nu doe, heeft later mij zelf het meest verbaasd. Ik ben maar een verlegen boerenjongen met veel aarzelingen, maar nu staat mij maar één ding te doen. Ik smijt mijn boek ergens neer en ren de toren op. Tussen de eerste en de tweede springplank schiet iets groens mij voorbij en ik hoor de plons. Ik duw een paar mensen op zij en sta op het eind van de plank, als ze bovenkomt. Dan neem ik mijn sprong, duik weer op, strijk de haren uit mijn ogen en

bevind mij vlak voor haar. Wij staan watertrappend tegenover elkaar.

'Dag Trees!' hijg ik.

'Hallo,' zegt ze. 'Kennen wij mekaar eigenlijk?'

'Ja,' zeg ik. 'Dat wil zeggen...'

'Wie ben jij dan?'

'Simon...'

'Simon Jonaszoon?'

Ze lacht een beetje spottend, maar haar gezicht is zo goed, dat ik er mijn hele leven naar zou willen kijken.

'Simon van der Velde,' zeg ik. 'Ik ben de nieuwe onderwijzer aan de Dr. Kuyperschool... Ik ben zo blij, Trees!'

'Ja, waarom?'

'Omdat ik je gevonden heb. Waar hebben we elkaar eerder ontmoet? Ik... ik...'

Wat moet ik meer zeggen? Mijn hart is zo wonderlijk vol. Ik kan er niet langer omheen draaien. Ik grijp haar handen.

'Ik vind je zo lief, Trees...'

Ze lacht en krijgt een kleur.

'Zo, dat is aardig,' zegt ze. Maar ik lach niet en dan komt er iets van schrik in haar ogen. Ze trekt haar handen los.

'Ik moet je spreken,' zeg ik.

Meteen slaat een bal tussen ons in op het water, zodat ik mijn ogen uit moet wissen. Als ik weer kijken kan, werpt zij de bal terug in de richting van een troep jongelui in het midden van het bassin en zwemt er achteraan. Ik volg haar, krijg de bal toegeworpen en doe mee aan het spel, maar ik heb slechts ogen voor haar. Een al wat oudere kerel met een bruin gezicht en een zwart kneveltje blijft aldoor in haar nabijheid. We hebben geen gelegenheid meer om te praten.

Nu heeft zij de bal.

'Simon, voor jou!' roept ze en werpt de bal hoog over mij heen.

Een andere zwemmer en ik haasten ons er achteraan. Om haar moet ik het winnen. Maar als ik de bal veroverd heb en ermee terugzwem, zoek ik haar vergeefs tussen de anderen. Dan zie ik haar nog juist het trapje opklimmen en naar de kleedhokjes gaan. Die bruine vent is nog bij haar en verdwijnt in de herenafdeling.

Ik gooi de bal ergens heen en haast me uit het bad. Ik gun me geen tijd om me behoorlijk af te drogen en wring me in mijn kleren. Rondzoekend in de drukte op het plankier kam ik mijn haren. Ik zie haar nergens. Kan ze al buiten zijn? Ook daar is ze niet. Ik haal mijn fiets vast uit het rek en sta ermee naast de ingang te wachten. Het duurt lang en dan komt de twijfel. Wat doe ik? Wat heb ik gezegd tegen dat meisje, dat ik misschien lang geleden één keer ontmoet heb? Heb ik haar ontmoet of verbeeld ik me dat maar? Over drie dagen is mijn examen, ik heb nog veel te doen. Wat ik, met mijn vluchtig geheugen, niet pas onder ogen heb gehad, zal ik niet precies meer weten. Kan ik mijn kostbare tijd niet beter besteden?

Maar als ze eindelijk komt, in een blauwe jurk, met een witte tas en witte schoentjes, denk ik aan niets anders meer, want ze is nog veel liever dan ik gedacht heb. Helaas is ze niet alleen. Die man is weer bij haar, die hoort dus bij haar. Hij is langer dan ik en heel zorgvuldig gekleed. Zijn ogen glijden onverschillig over mij heen. Dan blijven ze even scherp op mij gevestigd, op mijn open shirt, op mijn oude fiets . . . En nu ziet zij mij ook, zij herkent me en weer is er die verwondering in haar ogen. Maar ik durf haar niet aan te spreken, ik vergeet zelfs te

groeten. Alleen mijn ogen nemen haar gulzig op en ik word week van verlangen.

'Ik hou van je,' denk ik. 'Ik hou van je, Trees...'

Er staan drie auto's naast het fietsenrek. Ze lopen naar de middelste, de grootste, en stappen in. De wagen rijdt achteruit om te keren en dan vlak bij mij langs. Ik sta wezenloos naar haar te kijken. Nu is ze voor mij verloren. En dan ontmoeten onze ogen elkaar. Ze knikt me toe, ze lacht en geeft me een knipoogje.

Voor de auto het hek uit is, zit ik erachter en in een wilde race probeer ik hem bij te houden, maar aan de rand van het dorp ben ik hem al kwijt. Ik rij de lanen en straten door, want ergens zal hij toch voor een huis moeten staan, maar ik vind hem niet. Ik probeer het kenteken in mijn geheugen terug te roepen: een H en een getal van vijf cijfers... Zeventien, vijf... Of was het vijftien, zeven? Het lukt niet meer. Ik rijd nog eens het hele dorp rond, dan geef ik het op en ga naar huis. Na het eten zit ik in mijn dakkamertje met het hoofd in de handen en zie slechts haar gezicht. Wat is er in die ogen dat mij zo onweerstaanbaar trekt?

Ik probeer aan de studie te gaan, maar mis het boek waar ik aan bezig was. Dat ligt nog in het zwembad, dat nu gesloten is. Het kan mij niet schelen, het hele examen laat mij onverschillig. Het moet dinsdag maar gaan zoals het gaan zal. Er is maar één ding van belang: dat ik haar terug zal vinden.

In de schemering loop ik door de lanen van het stille dorp en voel mij eenzamer dan ooit. Er is geen eenzamer oord dan een villadorp in de avond. In de huizen, achter de heesters en bloemperken, branden de schemerlampen, geel en rood en veel oranje. Mensen zitten bijeen om een

tafel en drinken iets. Een man leest de krant, achterover in een fauteuil. De gestalte van een vrouw beweegt zich achter een erkerraam, schikt de kamerplanten en trekt de gordijnen dicht. En hier loop ik in mijn verlatenheid en heb maar één wens, die ik omhoog zend naar de sterren: 'Laat mij haar terugvinden! . . . Laat mijhaar terugvinden!' Intussen dragen mijn voeten mij in de richting van mijn huis, waar de beslotenheid van mijn kamertje en het kopje slappe thee van de hospita toch een kleine troost zullen zijn. Ik kan nergens anders heen. Vrienden heb ik hier nog niet. Twee maanden woon ik hier en ik heb niet anders gedaan dan werken en studeren om het heimwee naar mijn goede Drentse land te overwinnen. Daarnaast heb ik in het geheim gedichten geschreven en het begin van een roman, waarmee ik na twee hoofdstukken vastgelopen ben . . .

Ik ga in een parkje op een bank zitten. Een paartje komt innig omstrengeld aanlopen, aarzelt even en zet zich op de andere hoek. Er is zeker verder geen bank meer vrij. Ik geef ze de ruimte, steek een sigaret op en loop door. En dan is daar het gezicht van mijn moeder en ze praat tegen mij zoals ze een jaar geleden tegen mij praatte, toen ik nog bij mijn ouders woonde. Ik kwam laat in de nacht thuis van een meisje — mijn zoveelste — bij wie ik de halve nacht had doorgebracht, zoals op het platteland de gewoonte was. Moeder zat in haar nachtpon, met een deken om zich heen, op mij te wachten. Zij was toen al ziek en kon niet slapen van pijn.

'Siem, jongen,' zei ze, 'je moest daarmee ophouden, met dat gescharrel. Ik begrijp het wel, het wordt je tijd, je zoekt en je zoekt, maar je zult het zo niet vinden. Wees niet zo ongeduldig. Voor bijna ieder komt eens de grote

liefde in zijn leven en het zou vreselijk wezen, als je dan al aan een ander gebonden was. Wacht geduldig, op een dag kom je haar die je hebben moet tegen en laat dan je kans niet voorbijgaan . . .’

‘Simon, voor jou!’ Ik hoor het haar weer roepen. Ik zie haar in het water staan, de blanke armen naar mij uitgestrekt nadat zij de bal heeft geworpen. Het klinkt als een belofte.

En opeens heb ik een wonderlijke ervaring. Het is alsof de wereld wegvalt, alsof ik alleen ben in het heelal, uitgeheven boven alle aarzeling en alle kleimenselijk gedoe en alle eenzaamheid. Hier sta ik, denk ik — en een grote vreugde begint mij te vervullen — ik, Simon van der Velde, onderwijzer en bijna leraar Nederlands, en nu heb ik haar gevonden en ik wil haar hebben. Zij is van mij en geen mens kan verhinderen dat ik haar krijg.

Ik ga het dorp weer in. Ik loop ergens een erf op omdat ik er een auto zie staan. Het is een andere. Ik drentel door de hoofdstraat om de voorbijgangers op te nemen. Ik sta bij de bioscoop als die uitgaat. Het is alles vergeefs, maar het kan mijn zekerheid dat ik haar terug zal vinden niet meer wegnemen. Het geeft zelfs iets van voldoening, als ik bedenk dat ik haar misschien heel lang zal moeten zoeken. Als ik in bed lig, zie ik haar gezicht, zoals het opdook uit het water, zo duidelijk dat ik het zou kunnen tekenen.

‘Wie ben je?’ vraagt ze lachend. ‘Simon Jonaszoon?’

En opeens weet ik, waar ik haar zoeken moet. Wie zegt Simon Jonaszoon? Geen meisje dat naar de bioscoop, maar een meisje dat naar de kerk gaat! Morgen is het zondag. Bij de grote kerk in het centrum heb ik de meeste kans.

Ik sta een half uur voor het begin van de dienst bij de ingang en bij het luiden van de kerkklok zie ik haar komen

naast haar ouders, oude mensen al, een gezette man in zwart jacquet en een kleine, grijze dame met een vriendelijk, geestig gezicht. Ze lijkt op haar moeder. De vader loopt naar de ingang van de consistorie, hij zit dus in de kerkeraad. Zij en haar moeder moeten vlak bij me langs. Ze hebben samen schik om iets en kunnen zich nauwelijks goed houden.

Dan ziet ze mij en haar gezicht wordt ernstig. Met grote ogen kijkt ze mij aan. Ik neem de hoed af en buig en knik. Zij knikt terug en slaat dan de ogen neer.

Ik ga met ze naar binnen en vind een plaats schuin achter haar. Nog even heeft mijn blik de hare ontmoet, toen zij in de bank schoof. Ik voel me tevreden en dankbaar, ze weet dat ik hier zit. Ik zie haar wang en haar oorlelletje, dat onder d'r haar uitkomt en soms, als ze zich op zij draait naar haar moeder, haar profiel. Wat is ze mooi, wat is ze lief! Nu heft zij de linkerhand op en schikt het haar onder haar hoedje. Die hand blijft daar lang en ik zie een gladde ring aan haar vinger. Ik weet dat het een boodschap van haar is, maar ik schrik er niet eens zo erg van, ik had het wel vermoed.

Opgeven? Je met rust laten? Nee Trees, meisje, ik denk er niet aan. Om die ouwe vent zeker, met zijn malle snorretje en zijn domme gezicht? Dat is toch niks voor jou, lieveling! Ik lust hem, die kerel, al is hij een halve kop groter dan ik! Mannen met snorren zijn bijna altijd lafaards, daarom hebben ze de neiging om met hun mannelijkheid te koop te lopen. Laat hem maar komen, die fat, met zijn keurige pakje en zijn auto, als hij zin heeft . . . Het is de primitieve boer in mij, die zo denkt, die zo nodig op leven en dood wil vechten om het bezit van de vrouw. Het orgel maakt een eind aan mijn onheilige gedachten.

Er wordt gezongen. Een oude man houdt mij zijn kerkboek voor. Maar ik hoor haar stem, een mooie, heldere sopraan, die boven de stemmen in de omgeving uitjubelt en ik ben er zo ontroerd van, dat ik zelf niet mee kan zingen. Ik kan alleen maar bidden, dat zij mij gegeven zal worden en meer weet ik voor het moment niet tegen God te zeggen. Daarmee schijnen al mijn wensen vervuld.

Bij het uitgaan van de kerk moet ik eerst wel mee in de stroom, maar later kan ik tussen twee banken blijven staan, tot ze naast mij is. Ze doet alsof ze mij niet ziet.

Ik raak haar arm aan.

'Trees,' fluister ik.

'Wat wilt u toch van me?' vraagt ze zacht, terwijl ze voor zich uit blijft kijken.

'Ik moet je spreken . . .'

'Waarover?'

'Over gisteren, over alles, ik . . .'

'Ik hou van je,' wil ik zeggen, maar we zijn bij de uitgang en ik moet me haasten om geld te vinden voor de collecte. Er staan mensen op haar en haar moeder te wachten, ze lopen samen op. Ook haar vader is er al en sluit zich bij het gezelschap aan. Ik volg op een afstand en zie haar met haar ouders een deur in de hoofdstraat binnengaan. Ze kijkt nog even om, ze weet dat ik er aankom. Maar de deur is dicht, als ik ervoor sta. W. J. Varekamp, lees ik. Ernaast is Varekamps modemagazijn, een paleis van een winkel. Hier woont ze dus en zo heet ze: Trees Varekamp. De naam is mij meteen vertrouwd, ze zou niet anders kunnen heten. En ze is thuis. Waarom zal ik blijven wachten? Ik bel aan. De deur gaat open, alsof ik verwacht word. Ik zie een trap en ik hoor boven in het donker haar stem.

'Wie is daar?'

'Van der Velde,' zeg ik.

'Ja, wat wilt u?'

'Ik moet u spreken, nu dadelijk graag.'

Ze komt snel de trap af. Ze staat voor me in de schemering van het portaal. Ze is even groot als ik. Ze geeft me een zachte, koele hand.

'Meneer Van der Velde, wat kan ik voor u doen?'

Het klinkt stijf, een beetje afwerend.

'Trees!' roept een vrouwenstem.

'Ja moeder, een ogenblik! . . . Komt u even hier, als u wilt.'

Ze laat mij in een klein kamertje met een bureau en een brandkast. Het ruikt er sterk naar de stoffen uit de winkel. Ze sluit de deur en wijst op een stoel.

'Gaat u zitten.'

Maar ik blijf staan. Ik kijk haar aan en zie een kuiltje in haar kin en een beetje dons op haar bovenlip. Dat ontroert mij zo, dat mijn stem trilt, als ik zeg: "Trees, wanneer kunnen wij rustig met elkaar praten? Ik heb je zoveel te vertellen."

'Wat hebt u mij dan te vertellen?' vraagt ze beheerst.

Ik waag het.

'Ik hou van je, Trees! Ik heb nog nooit zoveel van iemand gehouden!'

Er trekt iets als een waas over haar gezicht en haar ogen kijken groot in de mijne. Dan slaat zij ze neer. Ze draait zich om naar het bureau.

'Ik ben verloofd,' zegt ze zacht.

'Ik weet het,' zeg ik, 'maar dat kan me niet schelen. Ik weet ook, dat je niet echt van hem houdt. Hij hoort niet bij je. Hij is te oud voor je en . . . en te dom.'

Ik sta te hijgen van opwinding.

Nu moet ze mij eruit smijten, denk ik. Als ze mij nu

niet dadelijk de deur uitstuurt, heb ik het gewonnen . . .
Ze doet het niet. Ze draait zich even om en probeert me beledigd aan te kijken. Dan kijkt ze weer uit het raam.

‘Je durft heel wat te zeggen. Je kent me nauwelijks.’

Haar stem kan niet huichelen. Ik zie haar zuchten. Ik zou haar in mijn armen willen nemen om haar mijn zekerheid te geven en mijn vreugde, die als een vogel is gaan zingen in mijn hart, maar ik durf het niet.

‘Weet je al, waar we elkaar eerder gezien hebben?’ vraag ik.

‘Nee — jij?’

Ze draait zich om en ik zie dat haar ogen vochtig zijn. Dan schrikken we op door de stem van haar moeder: ‘Tree-ees!’ ‘Ik moet naar boven,’ zegt ze.

‘Wanneer zien we elkaar? Straks na het eten? Zal ik je hier komen halen?’

‘Nee-nee, dat kan niet,’ zegt ze verschrikt.

‘Ga je vanavond weer naar de kerk? Zeg het, Trees, ik laat je toch niet los! Om vijf uur bij de kerk?’

‘Goed . . .’

‘Dan maken we samen een wandeling.’

‘Dat weet ik niet. Ga nu.’

‘Dag Trees . . .’

‘Dag . . .’

‘Siem heet ik.’

‘Dag Siem.’

Ik krijg een hand en kan het niet laten, die aan mijn lippen te brengen.

Dan zie ik haar moeder halverwege op de trap en met een stijf buiginkje neem ik afscheid bij de deur. Maar buiten kan ik mij niet langer beheersen en huppel de straat langs, tot een paar voorbijgangers lachend naar me kijken. Ik

lach terug en knik ze toe. Naar huis ga ik niet, ik zal niet op een stoel kunnen blijven zitten. Ik loop naar het zwembad en krijg er mijn boek terug. Ik wandel weer naar het dorp en ga heen en terug langs haar huis zonder haar te zien. Dan zoek ik ter voorbereiding van die middag de kortste weg van de kerk naar het bos en dwaal daar rond om het plekje te zoeken waar ik haar na vijf uur heen zal brengen en waar alles voor elkaar zal komen. Ik vind een bank op een heuvel die mij erg geschikt lijkt. Hij staat onder een hoge, plechtig ruisende spar en men heeft er uitzicht over het dorp en de polders daarachter tot de torens van de stad in de wazige verte. Ik kom veel te laat thuis en krijg een opgewarmd hapje voorgezet van een beledigde hospita, maar ik lach en maak grapjes, tot ze weer goed is. Ik zit daarna op mijn kamer, spring op en sta voor het portret van mijn moeder. Ik zie ineens, dat Trees dezelfde ogen heeft als zij.

‘Het is zover, moeder,’ zeg ik. ‘U kunt gerust wezen, ik heb haar gevonden. Hartelijk dank voor uw hulp, lieve ouwe schat. En hartelijk dank aan U, lieve Heer, dat U Trees op mijn weg hebt gebracht. En wilt U mijn dank aan mijn moeder overbrengen?’

Om kwart voor vijf sta ik bij de kerk en zie dezelfde stroom van mensen als van die morgen langs mij heen gaan. Er zijn zelfs mensen die mij herkennen. Ik zie ze denken: Die stond daar vanmorgen ook al! Maar het is mij alles onverschillig. Zelfs dat zij er nog niet is, als om vijf uur de deuren van de kerk gesloten worden, kan mij niet uit mijn rust brengen. Ik ben vol van een wonderlijk vertrouwen. Vijf minuten later zie ik haar haastig uit een zijstraat aankomen. Ze heeft een omweg gemaakt om het kerkvolk te ontwijken. Ik loop blij op haar toe en neem haar arm.

‘Niet doen,’ zegt ze. ‘Denk om de mensen . . .’

Ik zie dat ze angstig en nerveus is.

‘Dit is toch eigenlijk te gek,’ zegt ze. ‘Ik heb iedereen moeten bedriegen om mij aan de afspraak te kunnen houden. Ik schaam me voor me zelf . . .’

Ik loop met haar in de richting van het bos en begin te praten. Ik vertel haar van mijn leven en van mijn studie. Van het land waar ik vandaan kom en van het boek dat ik wil schrijven en van mijn moeder, veel van mijn moeder. Ik zie haar tot rust komen. In het bos neem ik haar arm en zij laat het toe.

‘Je hebt veel van je moeder gehouden,’ zegt ze.

‘Tot nu toe het meest van alle mensen. Maar nu ben jij er.’

‘Gisteren kende je mij nog niet,’ zegt ze.

‘Ik begrijp het ook niet. Het is alsof ik je mijn leven lang gekend heb.’

Dan vertel ik haar van het gesprek met mijn moeder in de nacht, drie maanden voor haar dood.

‘En nu heb ik je,’ zeg ik. ‘En ik laat je nooit meer los.’

‘Maar ik ben verloofd, Siem.’

‘Maak het uit.’

Ze zwijgt.

‘Je houdt niet van hem.’

‘Dat mag je niet zeggen. Ik hou wel van hem. Het is een goeie jongen. Maar . . .’

Ze zwijgt.

‘Zeg het, Trees! Zeg me alles.’

‘Maar ik verveel me zo bij hem,’ zegt ze zacht. ‘Ik weet niet, waar ik met hem over praten moet. Het benauwt me soms . . .’

‘En wil jij je dan je hele leven met hem vervelen?’

‘Ik dacht dat het misschien altijd zo was tussen een man

en een vrouw. Mijn vader praat ook bijna alleen maar over zaken en mijn moeder luistert maar half . . .’

‘Bij mij zul je je nooit vervelen!’ beloof ik. ‘Wat zullen we het heerlijk hebben, ons hele leven lang! O Trees, lieveling!’

En dan kan ik niet langer wachten. Ik neem haar in mijn armen en zij laat het toe. Ik zoen haar zachte wang, het lieve kuiltje in haar kin, mijn mond vindt de hare. Het wordt een zoen, zoals ik nog nooit gehad heb. De aanraking van haar volle, zachte lippen gaat als een stroom door mij heen.

Zij heeft de ogen gesloten en wankelt in mijn arm. Opeens rukt zij zich los.

‘O Siem,’ zegt ze, ‘ik voel mij zo slecht . . .’

‘Slecht? Waarom?’

‘Ik mag dit niet doen. Ik ben nog niet vrij. Ik draag nog zijn ring.’

‘Geef hier die ring.’

‘Wat wil je?’

‘Die breng ik straks naar hem toe. Geef me zijn adres.’

‘Nee, dat doe ik zelf. Hij komt vanavond. En tot zo lang zoenen we elkaar niet meer.’

‘Was het niet goed?’

‘Het was heerlijk, maar toch doen we het niet. Afgesproken?’

‘Het is goed, lieveling. Ik vind alles goed wat jij wilt.’

Het bankje onder de spar is bezet. We dwalen verder en vinden een plekje onder een groep berken aan de rand van een zonnig weijtje. Ik trek mijn jas uit en spreid die voor haar voeten. Zij gaat zitten en ik leg mij neer met het hoofd op haar schoot. Terwijl haar vingers mijn haar strelen, vertelt zij. Van haar vader en moeder en van haar

broers, alle drie ouder dan zij en allemaal al getrouwd. Zij is de jongste, het nakomertje, de lieveling van haar ouders, zij werd van stap tot stap bewaakt en zoveel mogelijk thuis gehouden. Ze ging met haar ouders uit, met andere jongelui kwam ze weinig in aanraking. Eens was er een flirt met een bediende, een aardige, knappe jongen. Ze werd verliefd en had soms een apartje met hem, maar toen haar vader het merkte, werd hij op staande voet ontslagen, vertrok en liet niets meer van zich horen.

‘Na die tijd heb ik soms moeite gehad om mijn vader niet te haten,’ zegt ze. ‘Kun je je dat voorstellen, Siem? Later heb ik ingezien, dat hij niet anders kon. Hij is nu eenmaal zo. Zijn eerste vraag is altijd: ‘Wat doet zijn pa?’ En naar het antwoord beoordeelt hij de mensen. Wat doet jouw vader, Siem?’

Mijn hoofd ligt zo heerlijk in haar schoot. Ik voel door haar rok de warmte van haar benen.

‘Landbouwkundige,’ zeg ik.

‘Mmm, dat klinkt nogal! Wat is het precies?’

‘Als je ’t precies wilt weten: keuterboertje.’

Ze schiet in de lach en trekt me aan mijn neus.

‘Afgekeurd,’ zegt ze. ‘Mijn vader houdt van mensen die net als hij rijk zullen sterven. Daarom viel Bert dadelijk in de smaak: zijn vader heeft een katoenfabriek in de stad. Ik zag hem soms in de winkel en later kwam hij thuis, als huisvriend. Ik vond hem niet onaardig, meer ook niet, maar mijn vader heeft hem natuurlijk aangemoedigd en toen heeft hij mij gevraagd, nog voor hij mij een zoen gegeven had. Kun jij je dat voorstellen?’

‘Had je ’t hem soms ook verboden?’

Ze drukt mijn hoofd lachend tegen zich aan.

‘Jij maakt overal een grapje van,’ zegt ze.

Wat is ze lief! Wat een idioot van een vent om zich zo'n schat te laten ontgaan! Is dat geen goddelijk grapje, dat zo'n man zich met haar verlooft en met haar omgaat, misschien bijna zonder haar aan te raken en zo anderen op een afstand houdt, totdat ik kom om haar in bezit te nemen?

'Ik heb hem drie weken op antwoord laten wachten,' zegt ze. 'Toen heb ik ja gezegd, omdat ik dacht...'

'Omdat je dacht, dat ik niet meer komen zou.'

'Ja, ik dacht dat het misschien mijn laatste kans was...'

'Hoelang is dat geleden?'

'Anderhalf jaar. De meubels zijn al gekocht. Van die zware, ouderwetse fauteuils, weet je wel? Daar is hij dol op en mij kon het niet schelen. Mij kon zo weinig schelen. Hij had al willen trouwen, maar ik heb het telkens weten uit te stellen. Ik weet niet waarom, ik zag er zo tegenop...'

'Weet je het nu dan? Je moest voor mij bewaard blijven, Trees!'

Ik ga naast haar zitten en neem haar in mijn arm. Ik wrijf mijn hoofd vol verlangen tegen haar schouder. Mijn mond raakt haar hals. Voor het eerst ruik ik de geur van haar lichaam. Ik ben dronken van liefde.

'Weet je hoe oud ik ben?' vraagt ze.

'Geef me een zoen.'

'Hoe oud ben jij? Vijfentwintig? Zesentwintig?'

'Vijfentwintig,' jok ik. Het duurt nog een paar maanden.

'Weet je dat ik drie jaar ouder ben?'

'Kan me niet schelen. Geef me een zoen!'

'Wat hebben we afgesproken?'

Ze laat haar ring zien.

'Doe die ring dan af. Doe die in ieder geval af!'

‘Weet je dat ik achtentwintig ben?’

‘Geef me een zoen!’

‘Ik ben soms bijna een beetje bang voor je, Siem. Ben je altijd zo’n doorzetter?’

Ik trek haar achterover en buig me over haar heen. Dan knelt zij me stijf in haar armen en zoent mij, zoals ik niet gedacht had dat ze zou kunnen of durven. Als ik haar loslaat, huilt en lacht zij tegelijk.

‘Lieve jongen,’ zegt ze. ‘Weet je ’t wel heel zeker, dat je mij hebben wilt? Zul je mij nooit meer alleen laten?’

‘Ik zweer het je. Hou je van me?’

‘Ik ben gek op je! Je bent zo sterk en zo ondernemend. Jij slaat je overal door, dat weet ik zeker. En toch heb je zo lief over je moeder gepraat. Je bent als die andere Simon, net zo spontaan en zo onstuimig . . .’

‘Maar ik zal je nooit verloochenen.’

‘Stil, dat mag je niet zeggen. Heeft die ander dat ook niet gezegd? Geef me een zoen . . .’

‘Hou je van me, lieveling?’

‘Ik hou van je, ik ben wild op je! Ik wist niet, dat zo iets bestond. Zul je op mij passen? Je kent mij nog niet. Ik ben bang, dat ik soms niet meer zal weten, wat ik doe . . . Jij bent zo sterk, ik bewonder je. Je bent zoals ik mij altijd mijn man gedroomd heb, maar ik dacht dat die alleen maar in boeken bestond. O Siem, jongen, ik weet nu pas hoe ik naar je verlangd heb!’

We vergeten de tijd. De konijnen beginnen in de lange schaduw van de bosrand rond te spelen op de wei, als Trees verschrikt op haar horloge kijkt, en het is donker, als we in het dorp terug zijn. Voor haar huis staat de auto en de gestalte van haar moeder buigt zich zoekend uit het raam.

Aan de overkant, in een portiek, nemen we afscheid. Ik wil mee naar binnen, maar zij weigert.

'Ik durf best,' zegt ze. 'Ik vind het alleen ellendig om hem pijn te moeten doen. Het is ook mijn schuld . . .'

'Geen medelijden,' zeg ik. 'In de liefde geen medelijden.' Dat is ook een woord van mijn moeder.

'Het is ook voor hem het beste zo, Trees! Hij zou met jou toch niet gelukkig zijn, evenmin als jij met hem.'

'Nu zeker niet meer. O jongen, dat ik jou heus mag hebben! Het is net een droom!'

Nog een omhelzing. Een stijve zoen.

'Laat me gaan, Siem. Ik kom er wel door. Wees gerust . . .'

'Zie ik je nog? Kom je nog buiten?'

'Nee, dat kan niet. Ga naar huis. Ik kom morgen bij jou, op je kamer. Ik verzin wel wat.'

'Ik wacht hier tot hij weg is,' zeg ik. 'Ik ben bij je, denk daaraan. Wees flink, meisje, wees hard!'

'Dag Siem, lieverd . . .'

Zij wipt de straat over, zoekt de huissleutel in haar tas, wuift nog even en is weg.

Daar sta ik, de ogen op de verlichte ramen van de bovenverdieping. Een enkel mensenpaar komt door de stille straat. Ik loop heen en weer en sta weer voor haar te bidden. Een agent komt langs op zijn ronde, neemt mij van het hoofd tot de voeten op en gaat langzaam verder. Het duurt lang. Waarom duurt het zo lang? Dan komt de vent naar buiten en trekt zelf de deur achter zich dicht. Zijn hoed staat scheef op zijn kop. Hij stapt in de auto, het portier knalt, de wagen schiet brullend de straat uit. Ik grijns voldaan. Het valt me mee van de slome, dat hij zo kwaad kan zijn.

'Goed zo, Trees, lieveling! Nu ben je van mij! O, kom nu

toch, kom nog even, dat ik je kan zeggen hoe blij ik ben en hoe ik je vereer . . . ’

Alsof ze me gehoord heeft, verschijnt haar gestalte achter het verlichte raam. Ik ga onder de lantaarn staan. Ze werpt mij een kushand toe en maakt een gebaar, dat ik weg moet gaan. Ik wenk: ‘Kom! Kom nog even . . . ’ Maar zij schudt het hoofd en dan is er plotseling de brede figuur van haar vader, die haar wegtrekt van het raam. Daar staat hij, met zijn buik vooruit, en steekt de vuist tegen mij op. Ik groet hem beleefd en uit de volheid van mijn geluk kan ik hem bij voorbaat alles vergeven wat hij misschien tegen mij ondernemen wil. Het zal hem toch niet helpen.

Zo heb ik je veroverd, Trees, lieverd, weet je het nog? Daarna zijn er nog veel moeilijkheden geweest, maar ze hebben ons nooit de moed benomen, omdat we er samen voor stonden en zeker waren van elkaar. De tegenwerking van je vader, die zijn deur sloot voor de kale schoolmeester met nauwelijks honderd gulden per maand, konden we later zelfs zien als een zegen, omdat die mij heeft aangespoord om te tonen wat ik waard was. Ik slaagde voor mijn examen. Daarna wierp ik mij opnieuw op mijn boek en in een worsteling van maanden gelukte het mij om er iets goeds van te maken, omdat jij in mij geloofde. Toen het uitkwam en een succes werd, toen mijn naam in alle kranten stond, mochten we ons verloven en aan het eind van dat jaar zijn we getrouwd. Weet je nog wat je zei, die eerste avond, toen ik de sleutel van onze hotelkamer had omgedraaid? Ik vergeet het nooit! Weet jij het nog? . . . Zeg het dan nog eens, lieveling . . . Waarom zeg je niks? Slaap je, of hou je je maar zo? . . . Waar ben je, Trees? . . . Ik krijg geen antwoord en tast naast me. Ik vind haar niet.

Is zij al opgestaan? . . . Ik richt mij half slapend op en kijk de kamer in. Een raam met kleine boerenruiten staat zwak afgetekend in het donker. De wind rumoert om het huis. De hond staat met zijn voorpoten op de stoel en zijn staart slaat tegen de bedsteedeur . . . Ik ben alleen in de hut. Trees is er niet meer . . .

Ik sla de handen voor de ogen. Na deze droom kan ik het leven niet meer aan. Het is te wreed . . . O God, U legt een onfeilbare kracht in het hart van de man om hem de vrouw te doen vinden die als zijn supplement bij hem past. U staat het toe, dat hun levens vergroeien als de wortels van twee planten in dezelfde aardkluit, zodat ze worden als twee halmen op dezelfde stam. En dan scheurt U ze van elkaar en de een gaat binnen in uw schuur, maar wat moet er worden van de ander? Zeg het mij, U, die het onkruid zelfs niet uit de tarwe wilde laten wieden, opdat het goede koren niet zou worden beschadigd! . . . Was dan de tijd van de oogst al gekomen? Was zij de tarwe en ik het onkruid? . . . Als dat zo is, zal ik haar nooit meer zien . . .

Nu moet ik mijn smart de vrije loop laten, al schaam ik mij voor me zelf. God, waarom? Waarom geeft U mij geen antwoord? Was dit ook een grap van U, een goddelijk spel met uw schepselen? Neem mij dan ook, opdat ik weer bij haar mag zijn . . .

Ik trek de deken over mijn gezicht en ruik haar geur. Het is de trui waarmee ik mijn tranen afwis. O lieveling, waarom heb je mij alleen gelaten? . . .

Een warme adem strijkt over mijn gezicht. De hond likt mijn wang en begint zacht te janken. Dat is genoeg om mij mijn zelfbeheersing terug te geven. Ik sla mijn arm om hem heen en streel zijn stroeve haren.

'Balder, ouwe kameraad!'

Maar nu moet ik eruit. Ik moet naar buiten, in de jagende wind, en mij voortworstelen door de wijde eenzaamheid van het veld, waarin mijn eenzaamheid zal vervloeien als het water van een beek in de oneindigheid van de zee. Mijn horloge staat stil, maar ik voel dat de morgen op komst is.

‘Kom Balder, we zullen de eenden eens een goede morgen gaan wensen.’

De vloer is ijskoud aan mijn voeten. De lamp wil niet branden. Bij het licht van een kaars kleeft ik mij aan, drink een slok koude koffie en breek een homp brood voor de hond af. Nu vlug de kachel verzorgd, het geweer op de schouder, de patroentas om, de oude schapevacht door de riem, het kan niet snel genoeg.

We zijn klaar. De deur vliegt me uit de handen, zodra ik die open doe, de wind duwt me terug in de schuur. Dat is het weer dat ik moet hebben. Het is droog. Wolkenflarden vliegen voorbij de sterren. In de eiken om het huis is een geruis als van een branding. Diep adem ik de frisse nachtlucht in en ik hang voorover in de wind, als ik met mijn hond op de hielen de richting kies van het Moordenaarsveen.

E en maansikkel als een bananeschil staat laag boven het donkere veld. De morgenster begint te verbleken. Het water van de plas blinkt zwak op in het eerste weifelende schijnsel van de dag. De wind giert door de takken van de schuilhut en als ik overeind kom, moet ik mijn hoed vast op mijn hoofd drukken. Het zweet staat op mijn voorhoofd, maar mijn handen zijn stijf van de kou.

Ik knip mijn geweer open en probeer door de lopen te kijken, maar het is nog te donker. Als ik ze naar het oosten richt, waar de hemel iets lichter is, zie ik dat ze schoon zijn. Ik doe de proppen erin en zet de oude spuit tegen de wand van de hut. De patroontas hang ik aan de riem over een tak bij mijn rechterhand, zodat ik er op de tast een greep in kan doen. Dan leg ik de schapevacht om mijn schouders en laat mij neer op de natte zodenbank. De wind raast nu over mijn hoofd. De hond, die alles nauwlettend heeft gevolgd, legt zich met een menselijke zucht aan mijn voeten.

De hut is een kuil van ruim een meter in het vierkant op de hoge oever van het veen, met dennetakken en dode graspollen op de rand. Ik zit hier best in de luwte. Mijn hart en mijn adem komen langzaam tot rust. Ik heb zin in een pijp, maar voorlopig ben ik te moe om hem te stoppen. Mijn beenspieren doen pijn van de lange, strompelende tocht door de donkere hei, pal tegen de wind in. Ik leg het hoofd in de handen en doe de ogen dicht. Nee, nu

moet ik niet meer aan Trees denken. Ik moet aan niets denken. Ik moet de tijd zien door te komen, tot de eenden er zijn. Laat ik nu het raderwerk van mijn herinneringen eens stil zetten en mij alleen tot het heden bepalen.

Welnu, daar zit ik dan, in een vochtig gat in de grond, ergens in een onmetelijk groot reservaat van heide en bos, met over mij heen de jagende wind en met geen ander levend wezen in mijn nabijheid dan mijn hond en hier en daar in het donker misschien een haas, die om deze tijd zijn leger zoekt, of een klucht korhoenders of patrijzen, die net als ik met verlangen uitzien naar de morgen. Is het eigenlijk niet krankzinnig om zijn warme bed te verlaten voor een paar kleine, bijna waardeloze vogels, die misschien zullen komen en misschien ook niet? Geen mens die de jacht niet uit ervaring kent, zal men duidelijk kunnen maken, wat voor een opwindend avontuur dit kan zijn. Trees begreep het, zij had er deel aan en hoe vaak is ze niet mee geweest. Hier heeft ze gezeten, naast mij, in elkaar gedoken als ik boven de zompige geur van het veenwater, met haar warme been naast het mijne. Zij duwde dat tegen mij aan, als ze de eenden hoorde komen — ze hoorde scherper dan ik. Ze was even blij als ik, als mijn schot goed zat en had de nieuwe patronen al klaar. Als ik eraan denk, is het alsof ze weer naast mij zit, alsof ik mijn hand maar uit hoeft te strekken om die als vroeger te warmen aan haar benen.

Het zijn geen gedachten die ik probeer te verdrijven, het zijn beelden, zo suggestief, dat ik soms schijn en werkelijkheid bijna niet van elkaar onderscheiden kan. Ik ben het slachtoffer van mijn beroep. Mijn hele leven heb ik mij mensen moeten voorstellen in hun doen en laten, in hun houding, gebaar en gelaatsuitdrukking, in hun intiemste

gevoelens, tot ze als levend voor mij stonden. Mijn fantasie, die ik afgericht heb om de beelden die ik nodig had bij mijn werk voor mij op te roepen, is uitgegroeid tot een niet meer te temmen macht in mijn leven en ongevraagd tovert zij mij nu voor ogen waar mijn hart naar uitgaat, als op een film die zich vóór die van de werkelijkheid schuift. Het kan de diepste verrukking geven als in de droom van een opiumschiiver, maar het leidt daarna tot steeds smartelijker gemis. Alleen de jacht, waarbij iedere zenuw waakzaam moet zijn, is in staat om mij voor korte tijd alles te doen vergeten.

Wordt het nu nog geen morgen? Ik richt mij op en kijk rond. Heel langzaam begint het te lichten. Het bos wordt zichtbaar op de vlakte als een iets donkerder lijn. Een waterige, gele streep ligt langs de oostelijke hemel. Daarvoor tekent zich klein het silhouet af van de dode populier in de buurt van mijn huis. Mijn hand tast naar mijn pijp, maar als ik die nu opsteek, zullen natuurlijk juist de eenden komen en dan moet ik hem toch weer wegleggen. Stoppen kan ik hem natuurlijk wel. De wind neemt nog toe in kracht, ik hoor de golven klotsen. Die witte streep aan de overkant moet schuim zijn, dat tegen de oever gedreven is.

Ik zet mijn kraag op en laat mij weer neer. De eenden zullen misschien laat zijn met dit ruwe weer. Ik kan toch die pijp wel opsteken, dan voel ik mij niet zo verlaten. Met de derde lucifer lukt het. Het is nog zo donker, dat het vlammetje tussen mijn handen mijn ogen verblindt. Als ik opkijk, zie ik niets meer, maar het went weer snel. De kruidige geur van de tabak is nergens zo heerlijk als in de open lucht. Ik doe een paar trekken en daar komen de eerste eenden. Ik hoor het wiep-wiep-wiep van hun wie-

ken, dat snel naderkomt. De hond heeft het ook gehoord en duwt zijn kop tegen mijn arm. Terwijl ik door de takken loer, heeft mijn hand het geweer al gegrepen.

Ze komen van rechts, dwars op de wind, en dalen in snelle glijvlucht naar de plas, die ze al van ver hebben zien blinken. Kan ik ze hebben? Het is een twijfelgeval, ik zet het geweer weer neer.

Laat ze rustig dalen, denk ik. Laat ze menen, dat er geen gevaar is. De volgende zullen geen argwaan hebben, als zij daar rondzwemmen.

De eenden dalen in het midden van de plas, onder de beschutting van een eiland. Met de wieken gespreid en de poten vooruitgestoken remmen ze hun vaart af en slieren neer op het water. Doodstil, met de koppen geheven, liggen ze dan rond te kijken. Ze kunnen mij niet zien achter de takken en de rook van mijn pijp gaat niet in hun richting, verwaaiing hebben ze ook niet. Toch liggen ze nog secondenlang roerloos. Dan steekt de woerd met snelle bewegingen een paar maal zijn kop onder water en laat de druppels over zijn rug lopen. De wijfjes volgen zijn voorbeeld en beginnen zacht te praten: 'Wek - wek - wok - wok . . . Wek-wok . . .' Maar de woerd jaagt een der wijfjes met snavelhouden weg. Het ander mag naast hem blijven liggen.

Het is leuk om ze zo te bespieden. Balder staat met zijn voorpoten op de rand van de kuil en als ik de hand op zijn rug leg, kijkt hij mij even met scheve kop aan, slikt van opwinding en staat weer als versteend. Dan breekt een der wijfjes uit in een luid 'wèèèk - wek - wek' en het andere doet mee. Ze steken de koppen naar boven en wiep - wiep - wiep, daar komen meer eenden, een krooi van zeven, in v-formatie. Ze komen van achter mij aan-

vliegen, laag over de bosrand, met de wind mee, en nog voor ze bij de hut zijn, zetten ze wieken en poten al uit. Ik wacht tot ze bijna boven me zijn, dan richt ik mij op en neem de voorste op de korrel. Ik wijs mee, zie het vuur uit de loop spatten en in een flits zie ik de eend zich opvouwen. De andere steigeren, de formatie valt in verwarring uiteen. Terwijl de eerste eend als een steen op het water slaat, los ik het schot op een ander, die schuin voor mij langs terug wil vliegen en ik zie hoe hij met klapperende vleugelslagen op de wind wordt meegesleurd en rechts van mij in de hei valt.

‘Een goed begin,’ zeg ik hardop. Dan grijp ik Balder, die uit de hut wil springen, bij het nekvel. Maar waarom zal ik hem die tweede eend niet even laten halen? Nodig is het niet, die zal wel dood liggen, maar de hond moet ook even plezier hebben. Hij stormt weg, ik herlaad mijn geweer en meteen is er weer het zwiepend geluid van eendevleugels. Nu is het een paartje, dat al klaar is om neer te strijken, maar zich plotseling weer omhoog schroeft op een hese waarschuwingskreet van de woerd. Die heeft natuurlijk de hond gezien. Daar staat Balder al bij me met de buit in de vang. Ik trek hem snel naar binnen.

De twee eenden cirkelen steeds dichterbij rond, maar blijven nog buiten schot. Ze zijn moe en het water lokt; eindelijk dalen ze toch. Ik schiet het wijfje, terwijl het neer wil strijken. De woerd is mij te slim af. Snel kiest hij de ruimte, maakt een grote bocht en komt terug, maar blijft ver buiten schot. Dan is er opeens een luid geplas vlak voor me en ik zie dat er een troep van wel tien eenden neergestreken is, terwijl ik mijn gedachten bij de weduwnaar had. Luid snaterend vliegen ze op als ik omhoog kom, maar voor een is het te laat.

En nu heb ik geen rust meer, want ze blijven komen, in gesloten vluchten van twintig tot dertig, of in kleine onregelmatige groepen, met de wind mee in vliegende vaart en van grote hoogte neerschietend als meteorostenen of laag opworstelend tegen de storm en vermoeid zich neerstortend, zodra ze het water zien glanzen. Ik maak een paar lelijke poedels door mijn haast om iedere kans te willen waarnemen en moet een paar vluchten onbeschoten laten doordat ik de hond vast moet binden, die anders niet meer in de hut te houden is. Hij staat te huilen van ergernis, dat hij niet apporteren mag, maar de eenden blijven invallen. Wat een morgen. Ik heb nauwelijks tijd om de zon te zien opkomen; voor ik het weet, ligt zij als een groot rood ei in een nest van roze wolken op de einder. Een vals licht weerspiegelt zich in de golven. Ik mis er een eend door, die juist in die verblindende stralenbundel zijn vluchtrichting kiest.

Nu mag ik toch niet meer mis schieten. Rustig zijn. Doen alsof die hond mij niet hindert. Doen alsof de eenden die daar weer aankomen, de eerste van deze morgen zijn. Het geweer aan de schouder, snel en toch kalm het doel inhalend, voorgift naar de snelheid — schot! en nog eens schot! — daar liggen nummer zestien en zeventien; de een in de plas, die drijft wel naar de kant; de ander kikkend in de hei. Ik werp een lege huls in de richting waarin hij gevallen is, dan kunnen we hem straks gemakkelijker vinden.

Tot drieëntwintig stuks breng ik het, een tableau zoals ik hier zelden heb gemaakt. Dan wordt het rustiger. Een paar eenden komen nog boven mij rondcirkelen, te hoog om een schot te riskeren, maar al die levenloze lichamen in het water schijnen ze af te schrikken — ze verdwijnen

naar een andere plas. En daar is warempel die woerd weer, die nog eens zijn wijfje komt zoeken. Hij weet drommels goed waar ik zit en blijft wel uit de buurt. Aan de overkant vliegt hij zoekend rond, strijkt daar neer in de plas en draait zacht roepend zijn kop naar alle kanten. Ik moet maar proberen die treurende echtgenoot van zijn verdriet af te helpen. Ik zal hem bezorgen wat ik zelf soms heb gewenst. De hond is gelukkig stil. Ik knijp een neusgat dicht en boots het geluid van een roepende eend na. Hij antwoordt, ik wacht een poosje en kwaak opnieuw. Daar komt hij laag over het water aanvliegen en laat zich naar hij meent op nog veilige afstand voor mij neer. Wantrouwend zwemt hij een eindje in mijn richting. Nu durft hij niet verder, maar het is genoeg: met de linkerloop kan ik hem hebben.

Verbijsterd fladdert hij op als hij mij omhoog ziet komen en op mijn schot knakt hij over zijn rechterzij in het water. Dood of alleen maar gewiekt? Hij spartelt een beetje en steekt één vleugel als een zeiltje omhoog; de andere vleugel en zijn kop hangen in het water. Hij is er geweest. Voldaan steek ik mijn pijp weer op en kijk de rookwolken na, die langzaam uit de hut drijven en dan door de wind uiteengeslagen worden. Ik moet nu maar ophouden. Ik ben tevreden en trots op mijn prestatie. De koffie in de hut zal heerlijk zijn. Ik sta op, kijk de plas over en dan zie ik tot mijn verbazing de woerd weer zwemmen! Voor ik schieten kan, verdwijnt hij achter het eiland midden in het veen. Daar zal hij zich drukken tussen de ruigte om er de dood af te wachten, de natuurlijke reactie van elk zwaargewond dier. En niet alleen van een dier!

Nu mag ik niet langer wachten. Ik maak de hond los. Daar komen weer eenden! Ze zijn al binnen schot. Mijn

hand grijpt het geweer, maar ik laat het weer zakken. Het is genoeg. Laat ze leven.

Waar is de vacht? Die ligt vertrappt op de bodem van de hut. Ik heb geen last van kou meer gehad. Er is een tinteling in mijn bloed die mijn wangen doet gloeien. Ik schud de vacht uit, pak mijn patroontas en stap uit de hut. De wind doet mij wankelen op mijn benen. De hond is al bezig de drijvende eenden uit het water te halen. Proes-tend komt hij aanzwemmen, laat een eend voor mij vallen, schudt zich uit en springt opnieuw in het veen. Ik moet hem maar even laten gaan. Eerst moet de plas leeg zijn, voor ik hem naar het eiland kan sturen. Zelf verzamel ik wat aan de kant gedreven is. Zestien stuks halen we zo bij elkaar. Dan wil de hond de hei in, maar ik roep hem terug.

‘Zoek — apport!’

Ik gooi een kluit zand in de richting van het eiland. Hij zwemt naar de plaats waar die gevallen is, zoekt in het water rond en komt terug. Hij heeft mij niet begrepen.

Ik gooi opnieuw een kluit, maar hij wil de plas niet meer in. Er is niets meer te halen, meent hij.

Nu moet ik hem ertussen nemen. Ik roep hem, doe alsof ik plotseling verrast word door iets op het eiland, leg snel het geweer aan en schiet op een oude boomstronk, die daar tussen de struiken ligt. De splinters vliegen eraf.

‘Zoek — apport, Balder!’

Daar gaat hij. Het eiland is een stuk onafgegraven veen, dat vroeger veel groter geweest is. Het zit vol met kien-hout, fossielen van boomstammen uit een verzonken stuk oerwoud, waar de turfgravers geen raad mee geweten hebben. De kanten zijn afgekald door de golfslag en er omheen is het erg ondiep. Ik zie de hond de laatste me-

ters door de bagger klauwen. Met moeite bereikt hij de vaste wal en verdwijnt in de ruigte. Nu zoekt hij rond, ik hoor hem snuiven. Hij komt terug aan de kant en kijkt in mijn richting, maar ik stuur hem terug. Die eend moet er toch liggen, misschien vlak aan de kant, met alleen zijn snavel boven water. Ik zou het me niet vergeven, als het dier daar een langzame dood moest sterven.

‘Laat de hond hem toch vinden!’ denk ik. Om buit heb ik nooit kunnen bidden, maar wel om het binnenkomen van een stuk zwaar ziek geschoten wild. En warempel, nu heeft hij hem! Trots verschijnt hij op de oever met de eend, nog fladderend met een wiek, in de vang. Het is een prachtig gezicht!

‘Braaf, Balder, beste kerel! Kom nu maar gauw bij de baas!’

Hij loopt langs de kant heen en weer, kijkt besluiteloos naar mij en loopt nog eens heen en terug om de beste plaats te zoeken waar hij te water kan gaan. Hij kent dit gevaarlijke veen. Het draagt zijn naam met recht. Mensen en dieren zijn hier in de loop der eeuwen in het moeras verzonken — hun mummies zijn bij het afgraven gevonden. Nog voor enkele jaren is een toerist, die hier was gaan baden, met moeite gered.

Opeens pakt mij de angst om mijn hond. Hij zoekt nog steeds, zet ergens de voorpoten in het water, maar trekt ze snel weer terug. Daar loopt hij te veel gevaar om in de smurrie weg te zakken. Maar nu neemt hij een sprong, tot zover mogelijk van de kant.

‘Goed zo!’ zeg ik. Ik zie hem worstelen. Hij zit daar toch blijkbaar nog in de modder. Dan zie ik hem ergens op klauteren, vermoedelijk op een boomstam die daar onder water ligt. En plotseling glijdt hij weg, jankt verschrikt en

laat de eend los. Ik zie hem spartelen met alleen de kop boven water, een paar meter van de kant van het eiland.

‘Balder! Kom hier, Balder!’

Hij probeert zijn kop in mijn richting te draaien en huilt. Wat is dat? Hij zit vast! Hoe kan hij vastzitten? De halsband! Ik heb hem met de halsband om het veen ingestuurd! O grote stommeling, die ik ben! Nu zit hij met de halsband vast aan een tak van zo’n rotstam! Hij vecht wanhopig om los te komen, maar opeens zakt hij nog dieper. Alleen zijn snoet is nog boven, zijn oren drijven op het water en zijn gejammer klinkt hoog en smartelijk als dat van een kind.

Ik gooi mijn jas uit, schop de laarzen van mijn voeten, scheur de trui over mijn hoofd.

‘Balder!’

Nee, nu niet meer roepen. Hoe rustiger hij zich houdt hoe beter. Aan deze kant is de bodem vast. Ik plons het water in en werp me voorover, zodra het diep genoeg is om te zwemmen. De kou dreigt me even de adem af te snijden. Ik hoor de hond niet meer, ik zie slechts zijn oren en even zijn kop, die meteen weer wegschiet. Wat een geluk, dat ik de wind achter heb. De golven dragen mij snel in zijn richting. Nog eens weet hij zijn kop boven water te krijgen en dan ziet hij mij. Hij probeert te blaffen, maar zijn stem wordt in de golven gesmoord. Hij vecht nu met al zijn kracht om los te komen, maar het lukt hem niet.

Nu is het oppassen! Het water is hier een bruine, stinkende brei. Met mijn handen kan ik de weke veenbodem voelen.

‘Stil maar, jongen, de baas is er al!’

Ik probeer mij drijvend te houden, terwijl ik met één hand naar de halsband van de hond grijp. Een dunne,

gladde tak, een uitsteeksel als een dolk, zit er doorheen. Als die hem maar niet gewond heeft! Steunend op de glibberige stam probeer ik de hond op te tillen en vrij te maken. Mijn benen zinken weg in de modder, maar een voet vindt een steun op een stuk hout. Toch gaat het zo niet, de riem is over een knobbel geschoten. Er zit niets anders op dan de gesp los te maken. Ik klem de hond tussen mijn lichaam en de boomstam en weet zijn kop boven te houden. Hij likt mijn handen . . .

'Ja, stil nou, lummel!'

Waar zit het eind van de riem? Daar heb ik het. Ik moet met één hand werken om niet achterover te slaan. Als die stomp waaraan ik me vasthoud breekt, ben ik verloren. Ik ruk aan de riem en goddank, het lukt! De hond is vrij. Ik geef hem een duw naar het open water en op dat ogenblik breekt de steun onder mijn voet en ik zink weg in de modder. Aan het uitsteeksel, waaraan de hond vastgezeten heeft, blijf ik hijgend hangen, met mijn hoofd nog net boven water.

Nu moet ik eerst uitrusten, voor ik een poging doe om mij zelf te redden. Wat ben ik oud geworden! Wat zijn mijn krachten snel en volledig uitgeput! Ik voel hoe het veen zich vast zuigt om mijn benen en mijn onderlijf. Te lang moet ik niet wachten. Maar ik kan nog niet. Mijn armen en mijn benen zouden kunnen, maar mijn hart is ten dode toe vermoeid. Er ligt een zwaar gewicht op mijn borst en mijn adem kreunt door mijn keel. Ik kijk naar de gasbellen, die om mij heen boven water komen, op de golven meedrijven en tegen het eiland uiteengeslagen worden. Ik hoor de slurpende geluiden van het water in de uithollingen van de oever. Ik doe mijn ogen dicht.

En dan is er de verleiding om te gaan slapen, zoals ik hier

hang. Ik wil het niet, maar misschien zit er straks niets anders op, als ik niet los kan komen. En als ik los kom, wat zal mijn hart doen na deze bovenmenselijke inspanning? Misschien is het de bedoeling, dat ik hier niet meer vandaan kom. Ik ben hierheen gelokt, zoals ik zelf de eend lokte. Als een eend, zonder een ogenblik na te denken, ben ik in de val gelopen. Wellicht is dit ook een spel van God, het einde van het spel dat Hij mijn leven lang met mij heeft gespeeld.

Als dat zo is, Heer, denk ik, neem mij dan op in uw heerlijkheid. U bent goed voor mij geweest, ik heb het leven genoten. U hebt mij de beste vrouw van de wereld gegeven en het heerlijkste werk, het heeft mij aan niets ontbroken. Ik zou niet weten, wat ik nog wensen moest. Ik heb geen andere wens meer dan ontbonden en met Trees te zijn. Met U en met Trees . . . U kent mij toch? Simon van der Velde . . . Mijn naam staat immers in uw boek?

Ik ontwaak doordat ik mij zelf hoor lachen. Mijn naam in zijn boek! In het boek des levens. Bij mijn belijdenis, vijfendertig jaar geleden, is mij dat woord meegegeven! Hoe heb ik ooit kunnen denken, dat ik onkruid zou zijn? Ik werd alleen maar als tarwe gedorst . . .

Als dit het einde nog niet is, behoef ik nooit meer te twijfelen. Hier hang ik en ik zie lachend de dood in de ogen. En daar is mijn hond. Daar is warempel mijn hond weer, met de eend in de vang, piepend van verlangen naar de baas.

‘Ga je weg, sufferd? Waag je niet meer in deze buurt! Schiet op, naar de kant!’

Hij doet het niet. Hij blijft op enkele meters rondzwemmen en trekt zich angstig terug, als hij de modder onder zijn poten voelt.

Goed zo, nu zie ik tenminste, waar ik straks zal kunnen zwemmen. Als het lukt dat ik hier vandaan kom. Als het niet lukt, zal die hond het moeilijk hebben. Voor hem zou ik nog een poosje willen blijven leven, Trees, lieveling . . . Nog even wil ik mijn ogen dichtdoen om haar te zien. Dan moet ik het wagen. Daar is ze. Ik zie haar gezicht zo duidelijk, alsof ik het zou kunnen strelen. Zij knikt mij toe en glimlacht.

‘Toe maar, Siem,’ zegt ze. ‘Je kunt het wel, jij slaat je overal door! Weet je dat je nodig naar Jan moet? Hij is een oorlogskind en we hebben hem beiden een beetje verwend . . .’

‘Trees, laat me bij je komen . . .’

‘Ik ben toch bij je?’ zegt ze. ‘Ik ben altijd bij je, mijn jongen. Toe nou, Siem, het wordt je tijd!’

Ja, het wordt mijn tijd, ik begin koud en stijf te worden en mijn tanden klapperen. Maar mijn hart is weer rustig, ik moet het nu proberen. Mijn handen tasten naar een steun op de slijmerige stam. Er is geen gevoel meer in die handen, maar ze vinden een knoest en een wortel en haken zich eraan vast. Kalm aan nu, optrekken als vroeger in de gymles op de brug. Dat kon je toch zo goed?

Het linkerbeen geeft mee, het rechter met wat meer moeite. Ik hoor de slurpende geluiden waarmee mijn benen losschieten. Een menigte gasbellen komt boven, de stank verdubbelt zich. Pas op, nu het been over de stam, en daar zit ik te hijgen. Ja Balder, ouwe rakker, hij is er nog, hoor! En nu voorzichtig naar voren schuiven over de naar beneden hellende stam, tot mijn hoofd nog net boven de oppervlakte is, en dan de sprong naar het vrije water . . .

Wie roept daar? Scherp afgetekend tegen de lucht staat

de gestalte van een man op de hoge wal bij de hut. Dehning natuurlijk. Mooi gezicht zal dat voor hem wezen! Opeens zie ik alleen maar het lachwekkende van de situatie.

'Hallo!' schreeuw ik, maar het wordt een raar geluid, want toen ik zwaaide, ging ik haast overstag op de gladde stam. 'Hier op aan, meneer! Recht hier op aan!' hoor ik roepen. Ja, dat weet ik ook. En hij hoeft heus zijn jas niet uit te trekken, want nu zal ik het ook alleen wel redden. Er zijn twee knoesten op de stam, waar ik mijn voet tussen kan zetten. Wankelend kom ik overeind, neem de sprong en kom plat op mijn buik in het water. Ik drijf, ik ben los! En nu maar zwemmen, recht tegen de golven in. De hond is naast me, met de eend. Die had ik ook zelf kunnen halen! . . . Beroerde smaak, dat veenwater! Koffie zou beter zijn . . . Mond dicht. Zwemmen, al maar zwemmen. Waarom gaat dat nu zo onnoemelijk zwaar? Mijn armen en benen zijn als lood. Kom ik nog vooruit? Ik durf niet te kijken, de golven slaan me in het gezicht. Maar eindelijk wordt het water kalmer, ik kom in de luwte onder de wal. En daar is Dehning, die mij vastgrijpt en meesjort. Ik kan hier al staan. Nog een eindje voortstompelen, dan lig ik te hijgen tegen de kant. De hond blaft als een razende, springt om mij heen en duwt mij zijn warme snoet in het gezicht.

'Ja, stil nou maar . . . We zijn er nog, allebei . . .'

Ik kan bijna niet praten. Dehning trekt mij de trui over het hoofd. Het is een toer om de trillende armen in de mouwen te krijgen. Terwijl ik nog op de grond zit, trekt hij mij ook de jas aan en drukt de hoed op mijn hoofd.

Fijne vent, dat hij nou dadelijk niks zegt. Wat wil hij? Een sigaret? Graag, al is 't een rotmerk dat hij rookt. Als

hij mij vuur geeft, zie ik zijn handen en zijn behaarde polsen met lichte overhemdsmouwen. Daar ligt ook zijn mooie groene jas met de benen knopen. Hij wil zeker naar de stad, dat hij zo deftig is . . .

De eerste trekken van de sigaret zijn heerlijk; dan wordt het roken mij opeens te veel. Dehning helpt mij overeind en houdt mij de laarzen voor. Mijn rechtervoet is bloot. Kous en sok zitten daarginds in de modder. Die van de andere voet moeten ook uit, anders kom ik niet in de laars. 'Wat zeg je,' vraag ik klappertandend, 'van . . . van het tableau? Vierentwintig!'

'Meneer was goed op schot,' zegt Dehning. Het klinkt kort. Ik had meer lof verwacht.

'En nu moet meneer lopen. Gauw naar huis, anders wordt meneer ziek. Ik ga mee. Straks kom ik de rommel hier wel opruimen.'

De rommel? Bedoelt hij de eenden?

'Ben je kwaad?' vraag ik. 'De hond zat vast, ik moest het veen wel in . . .'

'Dat heb ik begrepen,' zegt Dehning. 'Vooruit, lopen, meneer!'

Hij neemt de patroontas en de vacht. Ik pak het geweer. Nee, dat draag ik zelf. Waarom zou ik dat niet kunnen, al loop ik dan op gevoelloze benen? We hebben de wind in de rug — je hoeft die stijve stokken maar op te tillen om vooruit te komen. Langzaam komt het gevoel er weer in. Mijn voeten beginnen te tintelen. Rillingen beginnen langs mijn rug te lopen, tot mijn hele lichaam trilt. Het naarste is het gevoel van die natte broek in je kruis. Wat was dat iets vernederends, als je vroeger, als kleine jongen, zo naar huis moest, nadat je in de sloot gevallen was! En dan de angst voor de strenge vader, die daarbij kwam!

Nu is er alleen maar blijdschap. Om de hond? Om mijn redding? Om mijn naam in zijn boek? Ik weet dat dit een prachtige dag is, een grote dag, die ik nooit vergeten zal. De jachtopziener wijst. Twee reeën vluchten voor ons uit over de hei. Ik kijk ze onder het lopen na, tot alleen hun witte spiegel nog te zien is bij hun zwevende sprongen. Wat zijn ze mooi! Het is goed om te leven! De wind zingt in de lopen van mijn geweer; een geluid als van luidende klokken achter mijn rug.

Ik sta stil om uit te blazen. Nu vergis ik mij toch niet. Het zijn werkelijk klokken. De torenklok luidt in het dorp.

‘Wie wordt daar begraven?’ vraag ik.

Dehning kijkt mij ernstig en bevreemd aan.

‘Heeft meneer dan helemaal vergeten dat het zondag is?’ vraagt hij.

Als wij het huis zijn binnengewaaid en in de kamer komen, waar de warmte ons tegenslaat, heb ik het gevoel dat mij niets meer gebeuren kan. Terwijl Dehning de kachel bijvult en een paar ketels water op het butagas zet, zit ik mij in mijn druipende kleren vrolijk te maken om het armetierige gezicht van de rillende hond, die er nu met zijn modderige kleefharen weer bijna uitziet als toen ik hem voor het eerst zag op dat binnenplaatsje in Den Haag.

'Ha viezerik,' zeg ik en ik moet lachen om mijn eigen trillende stem en mijn klapperende tanden. Na wat ik beleefd heb, is er weinig wat mij nog enige zorg zal kunnen geven. Dat ik verkleumd ben tot in mijn botten en dat mijn hart fladdert tegen mijn ribben als een vogel in zijn kooi, het kan mijn blijdschap niet wegnemen. Dat ik onwetend de jachtwet heb overtreden en mij schuldig gemaakt heb aan stroperij in mijn eigen veld, moet wel heel ernstig zijn — ik zie het aan Dehnings uitgestreken gezicht — en het spijt mij voor hem, maar verder bezwaart het mij eigenlijk niet. Ik voel mij als een kind dat een groot geheim heeft ontdekt — van iets groots dat te wachten staat, van een komend feest — en dat nu reeds aan alles zijn dankbare vreugde heeft. Ik kan er ook om huilen, maar waarom zal ik? Lachen is beter. En is het niet om te lachen, dat mijn stijve vingers de knopen van mijn jas niet los kunnen krijgen en dat ik hier maar geduldig moet zitten uit te drui-

pen, tot het mijn opzichter belieft om mij te helpen? Is het niet grappig, dat hij juist met de cognacfles aankomt, als ik erom vragen wil? Ik heb er plezier om, zoals de goudkleurige drank uit de fles kloekt en parelt in het glas, dat Dehning mij aanreikt. Ik neem het met twee bevende handen aan.

‘Neem — neem er ook een,’ stotter ik en ik kan haast niet drinken van het lachen, omdat hij alleen maar stijfjes nee schudt, terwijl achter hem op het bureau mijn vrouw met haar vrolijke, alles begrijpende ogen tegen mij glimlacht.

‘Pr-proost, lieveling!’ zeg ik en ik grinnik om de hond, die begerig komt ruiken aan de cognac die ik op de vloer heb gemorst en zich dan verontwaardigd niezend terugtrekt. De drank loopt als een vuur door mijn slokdarm en het trillen in mijn lijf wordt bijna op hetzelfde ogenblik minder. Ik plaats het glas met een vrolijke zwaai op de tafel. Dat ik een kopje omgooi, is mijn schuld niet. Dat komt doordat die tafel zo vol ligt. Ik heb schik om die gekke volle tafel en om de heerlijke rommel in de kamer. Intussen laat ik mij als een kleine jongen door Dehning uitkleden en mijn rug wassen en het is om te schateren, dat hij daarbij moederlijk troostende kleine woordjes zegt: ‘Zooo, en nou hier nog even . . . Hè, hè, dat zal lekker wezen, hè?’ En dan eindelijk kan hij toch even meelachen als ik hem onder het afdrogen wijs op de hond, die al uit zich zelf in de teil gekropen is.

Naakt ga ik op zoek naar schone onderkleren en trek die aan. De opzichter schenkt mij nog eens in.

‘Als jij er ook een neemt,’ zeg ik. Het praten gaat alweer goed.

Hij doet het. Ik zie mijn flesje met pillen staan op de

schoorsteenmantel en schud er twee in mijn hand om die met de cognac door mijn keel te spoelen. Ik kan het net zo goed niet doen, maar Trees vindt beter van wel. Met de bittere pillen in mijn mond kruip ik in bed, dat nog warm is van de nacht en Dehning geeft mij mijn glas.

‘Proost, ouwe veldrot!’

‘Gezondheid, meneer!’

Hij gooit de inhoud van zijn glas in een keer achterover en probeert dan weer zijn strenge gezicht te zetten.

‘Meneer heeft nog plezier ook,’ zegt hij verwijtend.

‘Waarom zou ik geen plezier hebben? Is het niet allemaal prachtig afgelopen?’

‘Beseft meneer eigenlijk wel, wat er gebeurd is?’

‘Nou èn of! Ik was mijn hond bijna kwijt geweest en met mij zelf scheelde ’t ook maar een beetje.’

‘Dat bedoel ik niet. Ik zou meneer eigenlijk proces-verbaal moeten geven.’

Stel je voor: mijn eigen jachtopziener die mij op de bon zet en die straks voor de rechtbank tegen mij getuigen zal! Die malle, ouwe Dehning, mijn beste kameraad in het veld!

‘Meneer lacht, maar het is verschrikkelijk!’

‘Dehning,’ zeg ik, ‘het spijt mij echt, jongen, en het zal niet meer gebeuren, dat beloof ik je. Je weet dat ik een weidelijk jager ben en ook, dat ik de zondag in ere houd. Maar de laatste weken heb ik geen begrip van tijd meer. Je gelooft mij toch, als ik zeg dat ik niet wist wat voor dag het was?’

‘Dat moet ik wel geloven, ja . . .’

‘Nou dan! Als je dan toch op wilt treden, moet je de bakker op de bon zetten. Die is de schuld van alles. Hier, pak mijn glas eens aan.’

‘De bakker?’

‘Ja, die legt zaterdag altijd twee broden neer voor mij en de hond. En gisteren heeft hij zich vergist en net als andere dagen maar één achtergelaten, toen ik het veld in was. Kijk maar, daar op de tafel ligt het. Dat stuk dat eruit gebroken is, heeft Balder vanmorgen gehad.’

De hond, die zijn naam hoort noemen, blaft in de teil. Dehning haalt de borstel en gaat hoofdschuddend zijn tweede slachtoffer te lijf.

‘Het is vroeger ook eens gebeurd,’ vertel ik. ‘Ik zat toen midden in een boek en ik dacht aan niets anders. Toen ben ik op een zondagmorgen vroeg opgestaan en ik heb gewerkt, tot mijn vrouw mij kwam vragen of ik niet naar de kerk ging.’

De laatste zin kan ik nauwelijks afmaken. Een zware loomheid begint door mijn lichaam te trekken. Dehning komt bij mij staan en stopt de dekens achter mijn rug.

‘Meneer moet een dokter hebben,’ hoor ik hem zeggen.

Daar moet ik om lachen.

‘Waarom?’

‘Meneer is ziek.’

‘Wie zegt dat?’

‘Ik. Meneer zijn zenuwen zijn in de war. Hoe kan meneer anders nog lachen na wat er gebeurd is? Ik zal hem straks even waarschuwen.’

‘Als je ‘t hart in je lijf hebt,’ zeg ik. ‘Geef mij dan maar liever pro . . . proces . . .’

De bedstee begint met mij rond te draaien. Ik leg mijn hoofd met een zware zucht neer. Een weldadige warmte begint mij te doorgloeien. Nog dringen geluiden tot mij door: het geklots van het water in de teil — of is het het veenwater onder de wal? . . . De stem van Dehning — hij

praat nog op dezelfde bezorgde toon. Hoe zal ik hem duidelijk kunnen maken, waarom er zo'n diepe blijdschap in mij is? Ik begrijp het zelf immers niet? Er is niets wat mij zorgen geeft. Ik kan mij rustig laten wegzinken in de slaap, die ditmaal vast en zonder dromen zal zijn.

Als ik wakker word, vervult mij een kalme tevredenheid. Nog met mijn ogen dicht voel ik, dat alles goed met mij is. Ik rek mij uit: een stijf gevoel in mijn spieren is alles wat van mijn avontuur is overgebleven. Ik leg de hand op mijn hart. Welk een wonderlijk ding is dat oude hart! Het speelt soms op zonder oorzaak en het gaat rustig door met zijn werk, als ik denk dat het in opstand zal moeten komen.

Nu ruik ik koffie en hoor een gerucht in de kamer. Bij de tafel, met haar rug naar mij toe, zit een vrouw met bruin haar in een gele trui. Daar zit Nora met de hond aan haar voeten en schilt aardappels. De ketel zingt op de kachel, de koffiepote pruttelt ernaast. Een streep zon valt door het raam en blikkert op de loop van mijn geweer aan de wand. Hoe komt het, dat ik plotseling weer plezier kan hebben in de kleine dingen van het leven? Het is alsof ik door de schok van de doodsnood in de werkelijkheid terug ben geworpen en na het wonder van deze morgen met nieuwe ogen de wereld bekijk.

De hond kijkt schuin naar de bedstee, begint te kwispelen en blaft zacht.

'Stil,' zegt Nora. 'Denk om de baas! . . . O, ben je wakker? Hoe gaat het?'

'Best. Hoe kom jij hier?'

'Dehning is mij komen halen. Hij zei dat je ziek was en hulp nodig had.'

Wat is het goed en vertrouwd om haar rustige, lage stem weer te horen.

‘Waar is Dehning?’

‘Ik weet het niet. Een uur geleden was hij nog hier. Wat scheelt je? Je hart?’

‘Mij scheelt niks. Ik was een beetje lui vanmorgen.’

‘Zal wel. Ik heb een hele hoop natte, stinkende kleren gevonden. Heb je in ’t water gelegen?’

‘De hond zat vast in het veen. Toen moest ik er wel bij in. Dag Balder!’

De hond is op de stoel voor de bedstee gesprongen en legt zijn kop verliefd tegen mijn arm. Wat is zijn haar nu zacht en wat is hij mooi! Wat een geluk dat ik hem nog heb!

‘Wanneer is dat gebeurd? Gisteravond?’

‘Eh . . . ja, gisteravond.’

‘Had mij toen dan maar geroepen. ’t Was hier net een varkensstal. Ik heb alles eruit gehad en de hele kamer opgedweild. Jij bent gelukkig door alles heengeslapen. Kijk nou es, hoe het er uitziet!’

‘Je bent eh . . . je bent geweldig.’

Je bent een schat, wou ik zeggen, maar dat zeg je niet tegen Nora.

‘Ik heb ook alles afgewassen. De hele boel stond vuil. Komt je werkster niet meer?’

‘Ik heb haar deze week niet gezien.’

‘Hoe red je je dan?’

‘O, dat gaat best.’

‘Wil je koffie?’

‘Graag. Hoe laat is ’t?’

‘Eén uur.’

‘Dan kom ik er eerst uit.’

‘Goed, dan was ik de aardappels in de pan. Ik heb een

geslacht konijn gevonden. Dat staat al op. Vind je goed, dat ik blijf eten?’

‘Nou, wat dacht je dan, Nora? Natuurlijk blijf je!’

‘Vind je ’t niet vervelend? Zeg het dan maar.’

‘Doe niet zo gek. Ik vind het fijn, dat je er bent.’

‘Dan is het goed,’ zegt ze en verdwijnt in het zijkamertje.

Ik trek mijn sokken en een broek aan en ga naar de schuur om me te wassen. De hond loopt natuurlijk mee. De wind spookt nog steeds om het huis, maar de lucht is schoon gewaaid. Door het raampje zie ik de kroon van een eik met naakte, zwaaiende armen omhoog steken naar de hemel. Een ekster probeert zich met wippende staart op een kale tak in evenwicht te houden en schettert verontwaardigd, als hij er afgeblazen wordt. Er is grote opruiming gehouden in deze vreemde nacht . . .

Aan de balk, in de donkere hoek achter de auto, hangen de eenden, soort bij soort, vijftien woerden en negen wijfjes, in een lange rij. Die goeie Dehning, hij had ze ook in beslag kunnen nemen, maar ter wille van mij zal hij trachten te vergeten, dat hij mij op zondagmorgen aan het jagen trof. Ik voel nu beter dan vanmorgen hoe hem dat gegriefd moet hebben. Om hem ook zal ik nu moeten zwijgen en zo nodig moeten liegen. En wat moet ik met de eenden? Ik zal ze afgeven in het kindersanatorium, dan eten die stakkers ook nog eens goed. En voortaan moet ik oppassen, dat ik niet meer zo buiten de werkelijkheid leef. Deze gebeurtenis zal mij een waarschuwing blijven!

Het is zondag. Ik heb zin om mij eens heel netjes te maken, misschien als reactie op de stinkende kleren die in een teil bij de pomp staan. Ik scheer met moeite een baard van twee dagen weg en zie in de spiegel, dat ik mager ben geworden. Ik heb te lang op koffie en brood

geleefd met nu en dan een warme hap uit blik. Of lijkt het maar zo, omdat ik nodig naar de kapper moet? Verdraaid, wat een grijze kop begin ik te krijgen! Nou ja, wat doet het ertoe? Maar vandaag kies ik toch mijn beste kostuum, een wit overhemd en de grijze das met de herfstkleuren die Trees voor mij gekocht heeft. Zo zit ik tegenover Nora, met mijn pijp en mijn koffie, en zie langs haar heen, dat ze mijn bed heeft verschoond en de trui van Trees op een hangertje aan de bedsteedeur heeft gehangen. Die heeft ze dus tussen de dekens gevonden. Wat zou ze denken? Waarschijnlijk niets. Dat het hier een slordige boel is, meer niet. Maar ik moet het toch niet meer doen met die trui. Trees zal mij begrijpen als ik van nu af probeer in het heden te leven. Dat wil niet zeggen, dat ik je vergeten zal, Trees, dat weet je toch?

Daar zit Nora, onze vriendin sedert jaren, en kijkt mij aan met haar verstandige, bruine ogen. Zij is gezellig en behulpzaam en goed van hart. Trees heeft haar ontmoet, toen ze zat te schilderen in de hei. Ze schildert niet kwaad en tekent nog beter. Als illustratrice heeft ze naam. Die ogen en d'r haar zou je mooi kunnen noemen en overigens is ze eigenlijk helemaal niet lelijk. Ze is goed gebouwd, heeft een frisse kleur, gezonde tanden en een paar lange, sterke benen. Wat heeft ze of wat mist ze, dat niemand haar als vrouw heeft begeerd? Ze is er een van het soort, dat voorbestemd schijnt om alleen te blijven. Waarom? Te degelijk of te bescheiden om een man te lokken met die kleine listen waarover andere vrouwen beschikken? Te genoegzaam in zich zelf? Aan Trees heeft ze eens bekend, dat ze wel graag een man had gehad. Maar waarom kleedt ze zich dan niet wat vrouwelijker? Waarom draagt ze altijd dezelfde eentonige grijze rok en schoenen met

lage hakken en een hoog gesloten trui of bloes? Zij is een vrouw zonder raffinement. Een kameraad, geen vriendin. 'Wat zit je me aan te kijken?' vraagt Nora. 'Is de koffie goed?'

'Best. Je bent hier in lang niet geweest.'

'Nee.'

'Druk gehad?'

'Dat ook.'

'Wat dan nog meer?'

'Weet je dat niet?'

'Hoe zou ik?'

'Ik dacht dat je me liever niet meer zag.'

'Maar Nora, hoe kom je daarbij?'

'Als je even nadenkt...'

'Ik denk na, maar ik weet niks.'

'Siem, die laatste keer, je hebt me bijna de deur uitgevloekt. Ik stond daar, bij je bureau, en ik bekeek het portret van Trees, die schat. Toen moest ik huilen. Heb je thuis geen portret, vroeg je. Jawel, zei ik. Ga daar dan staan snotteren, zei je. En verder gaf je me niet eens antwoord meer...'

Ja, nu weet ik het. Ze wou al maar over Trees praten. Ik kan niet over Trees praten. Als ik alleen ben, is ze bij me.

Als ik over haar praat, is ze weg.

'Vergeef het me, Nora. Ik heb een moeilijke tijd achter de rug.'

'Het is al goed,' zegt ze. 'Zal ik dan nu voorlopig blijven komen om de boel wat op orde te houden?'

'Als je wilt...'

'Natuurlijk wil ik dat. Ik zal ook eens voor je komen koken. Ik ben bang, dat je je zelf verwaarloost.'

'Och...'

‘Wil je nog koffie, ja? Ik zal het op de vensterbank zetten. Ga eens lekker in je gemakkelijke stoel voor het raam zitten, dan zal ik je je post geven. Kijk eens, wat een stapel post. Overal lag wat. Tot in de schuur vond ik post en drie brieven heb ik doornat uit je jachtjas gehaald. Lees jij maar, dan ga ik intussen de tafel dekken.’

Het is de post van misschien een week. Wat kan mij die rommel schelen? Maar vooruit, ik zal er wel door moeten. Het grootste deel is drukwerk, dat kan meteen de prullenbak in . . . Een brief van een aanbieder, met foto en postzegel voor antwoord: ‘Zeer geachte Heer, uw laatste boek heeft mij bijzonder getroffen. Ik ben er de hele nacht voor opgebleven. Nu ik gehoord heb, dat uw vrouw . . .’ Weg ermee, ook in de bak. Maar de hond vangt het ineengefrommelde papier op, speelt er wat mee rond, zet er zijn poot op en begint foto en brief in snippers te scheuren. Goed zo, beter is ze niet waard . . .

Een brief van de uitgever: Waar het manuscript van mijn jeugdboek blijft. Het is nog niet half klaar. Ik zal hem schrijven en ik zal beter aan moeten pakken . . . Een aanmaning van de belasting. Ja, die stoort zich ook aan niets. Trees heeft bijna tot het laatst toe de geldzaken behandeld, soms met hulp van mijn oudste dochter, en de hele administratie daarvan is thuis, in Bussum. Ik zal erheen moeten. Misschien kan ik de hele boel bij mijn dochter brengen en die alles in orde laten maken. De notaris zou het ook kunnen doen . . . Een brief van Jan. Een natte brief uit mijn jachtjack.

‘Siem, je moet naar Jan . . .’

De brief is met ballpoint geschreven. De letters zijn doorgelopen en nog slechts met moeite leesbaar.

‘Lieve vader, u zult als altijd wel druk zijn met uw werk

en met de jacht, want na mijn laatste brief heb ik niets gehoord en u hebt mij ook mijn maandgeld niet gestuurd. Daarom weet ik niet of het u interesseert, dat ik met de studie ben opgehouden. Psychologie is een kletsvak, een modevak voor meisjes en niets voor mij, daarin had u indertijd toch wel gelijk. Ik geloof trouwens, dat ik helemaal niet deug voor de studie en de omstandigheden zijn zo, dat ik hier maar liever met Lola vandaan wil. Ik heb een goeie kans om als werkend passagier met een schip naar Zuid-Amerika te komen. Daarginds zijn allerlei mogelijkheden om aan de kost te komen en ik hoop u dus geen last meer te bezorgen. Als u dit leest, ben ik waarschijnlijk al weg. Maak u daarom niet ongerust, als u voorlopig niets meer van mij hoort. Het allerbeste en hartelijke groeten van uw Jan.

P.S. Een vriend heeft me iets voorgeschoten, daardoor red ik me wel.'

De brief trilt in mijn hand en mijn hart klopt voelbaar in mijn keel. Heb ik een brief van Jan gehad? Ik weet het niet meer. En wie is Lola? Heeft dat in die brief gestaan? Als u dit leest, ben ik misschien al weg... Mijn zoon zwalkt ergens op de oceaan en gaat het avontuur tegemoet. En ik, die het had kunnen voorkomen, heb hem aan zijn lot overgelaten. Ik heb alleen aan mij zelf gedacht en aan mijn verdriet. Die arme jongen, hij moet volkomen in de war zijn geweest, hij heeft zich van iedereen verlaten gevoeld...

'Zorgen?' vraagt Nora.

Zij komt met een paar borden de kamer in. Misschien weet zij raad. Ik geef haar de brief. Terwijl zij leest, neem ik een pil uit het flesje en spoel die met een slok koude koffie weg. Want daar is die beroerde pijn in mijn schou-

der weer. Emoties zijn gevaarlijker voor me dan grote lichamelijke inspanning . . .

‘Dat die psychologie hem niet lag, heb ik hem voorspeld,’ zeg ik, ‘maar hij was niet te overtuigen. Twee van zijn vrienden hadden dat vak ook gekozen, ze hadden afgesproken om het samen te doen. Toen hebben we toegegeven, zoals we hem altijd hebben toegegeven. Hij had talen moeten studeren. Toen hij een jaar of vier was, . . . nou ja, dat vertel ik je later wel . . . Hij is het nakomertje, dat weet je, we hebben hem verwend, ik heb hem verwend. Hij heeft een goedig en een beetje slap karakter, hij kan nog niet op eigen benen staan.

‘Hoe oud is hij nu?’

‘Hoe oud? Wacht eens even . . . In januari wordt hij achttien. En die studeert al een jaar, Nora! Voor zijn zeventiende verjaardag was hij student. Intellectueel heeft hij het studentenleven wel aangekund, emotioneel natuurlijk niet. Maar dat dit nu pas tot mij doordringt . . . Sinds ik alleen ben, heb ik eigenlijk niet meer aan hem gedacht. Nu is hij weg . . .’

‘Wel nee, dat kan toch niet? Een minderjarige jongen nemen ze toch zo maar niet op een schip?’

‘Zou je denken? Hij zal zich wel voor ouder uitgegeven hebben.’

‘Dat zal hem niet geholpen hebben. Hij moest toch papieren hebben en schriftelijke toestemming van zijn ouders, van zijn vader, bedoel ik?’

‘Kind, als dat waar is . . .’

‘Heeft hij een pas?’

‘Ja, want hij is het vorig jaar met ons naar Oostenrijk geweest.’

‘Van wanneer is die brief? Er staat geen datum op en het

poststempel is onleesbaar. Weet je niet meer, wanneer je hem gekregen hebt? Hij zat in je jachtjas.'

'Een paar dagen geleden ben ik de postbode in het veld tegengekomen...'

'Wanneer?'

'Ik weet het niet. Woensdag, donderdag misschien...'

'Doet er ook niet toe. Je zult erheen moeten, Siem.'

'Natuurlijk.'

'Wanneer ga je?'

'Straks, na het eten.'

'Goed zo. Tenminste, als je gezond bent...'

'Maak je daar geen zorgen over.'

'Doe het dan. Die jongen is nog wel in Amsterdam, dat geloof ik zeker. En als je ineens voor zijn neus staat... Laat hem zien, Siem, dat het je wel degelijk interesseert wat er van hem terechtkomt! Dan kun je alles met hem doen, zo goed ken ik hem wel.'

'En als ik hem niet meer vind?'

'Als hij weg is, bedoel je? Ja, ik weet niet, wat je voor hem over hebt...'

'Alles.'

'Nou, dan is dat toch geen vraag voor je? Dan zoek je uit met welke boot hij gegaan is en wat de plaats van bestemming is. En dan kun je twee dingen doen. Je kunt hem door de politie terug laten brengen en je kunt ook het vliegtuig nemen en daarginds aan de haven staan als hij aankomt. Dat lijkt me veel beter. Als je alles voor hem over hebt, wat let je dan? Geld? Als het nodig is, kan ik je wel bijspringen.'

Ik kijk haar verbaasd aan. Het komt er zo gewoon uit: als het nodig is, kan ik je wel bijspringen. Zo is Nora: zo goed, zo flink, zo radicaal!

‘Dank je wel, Nora,’ zeg ik. ‘Ik geloof dat ik het wel klaar-
speel.’

Ineens schiet ik in de lach en tegelijk worden mijn ogen
vochtig. Natuurlijk, ze heeft gelijk, er is nog niets ver-
loren. Ik zal hem krijgen, dat lieve, dwaze jong van me,
hoe dan ook! Ik zal hem tonen, hoe ik me voor hem inte-
resseer!

‘Zal ik het eten dan maar opdoen?’ vraagt Nora.

‘Graag,’ zeg ik. ‘Zullen we er een glaasje wijn bij drinken
op de goede afloop? Ik heb een lichte, rode bourgogne in
de kelder.’

‘Als het je niet hindert, straks bij het rijden?’

‘Wel nee . . .’

Ik haal een fles uit de kelder, ontkurk die en zet hem bij
de kachel. Terwijl Nora af en aan loopt, steek ik geld bij
me en mijn pas, pak mijn toiletpullen in en loop naar de
schuur om de banden van de auto na te kijken. Ik wil nu
niet meer tijd verliezen dan nodig is. Als ik straks dadelijk
vertrek, kan ik voor donker in Amsterdam zijn. De ban-
den zijn goed en de benzinetank is nog bijna vol. De hond
loopt zenuwachtig om mij heen. Hij heeft al lang door wat
er gebeuren zal.

‘Ik ben klaar, hoor Siem!’

‘Ik kom.’

We zitten tegenover elkaar aan tafel en Nora deelt het
vlees. We bidden. Ze reikt me de groente, de aardappels.
Ik schenk de wijn in.

‘Niet zo veel,’ zegt Nora.

Dat zou Trees ook gezegd hebben. Het is vreemd om hier
met een vrouw aan tafel te zitten. Op de plaats waar ze
zit, heeft in mijn gedachten altijd mijn vrouw nog gezeten.
Maar het is Nora slechts. En Trees lacht vanaf het bureau

en vindt het goed. 'Ze is een lieve meid,' zegt ze. 'Wees vriendelijk voor haar, hoor Siem! Stel je voor dat je alleen geweest was met die brief...'

Ja, dan had ik me voorlopig alleen maar begraven in mijn schuldgevoelens. Maar nu weet ik, wat me te doen staat. Ik zal alles nog goed kunnen maken... Ik zal vader en moeder tegelijk moeten zijn voor de jongen...

'Ik beloof het je, Trees, dat ik mijn best zal doen...'

Ik schrik op. Nora kijkt mij vragend aan.

'Wat zei je?'

'Of het je smaakt?'

'Ja, o ja, heerlijk!' zeg ik. 'Wat heb je dat konijn goed gebraden!'

Ik neem mijn glas en drink haar toe.

'Op onze vriendschap,' zeg ik. 'Je bent geweldig goed voor me. Ik ben blij dat je er bent, Nora.'

Ik merk dat ik mijn stem niet helemaal beheers. Ik moet oppassen, mijn zenuwen zijn inderdaad niet al te sterk.

Ze krijgt er een kleur van.

'Zal ik hier blijven om voor de hond te zorgen?' vraagt ze.

'Dat hoeft niet. Die breng ik bij Dehning.'

'O ja, natuurlijk... Hoe lang rij je erover naar Amsterdam?'

'Een uur of drie hoogstens. Vroeg in de avond kan ik er zijn.'

'Zal leuk zijn, die verlichte stad...'

Ik kijk Trees aan. Ze knikt.

'Zou je mee willen?'

'Siem! Meen je dat?'

'Natuurlijk, waarom niet?'

'Graag, maar... ik bedoel, hoe moet ik het zeggen?...

Zou het niet te gek zijn, voor de mensen bedoel ik?'

‘Wat kan het jou schelen of ze het gek vinden?’
‘Ik heb maar even nodig thuis om me klaar te maken en
wat in te pakken. In die tijd kun jij naar Dehning.’
Ze probeert zich te beheersen, maar haar ogen schitteren.
Ze is opgewonden als een jong meisje. Het zal me goed
doen om haar bij me te hebben, de vriendin van Trees.
Een half uur later wring ik, met Nora naast me en de hond
achterin, de auto door de moddersporen van de zandweg
in de richting van het dorp.

De storm raast nog over het land en stort zich van achter de boerderijen met zoveel kracht op de auto, dat die, hoewel ik erop voorbereid ben, soms voelbaar op zij geslingerd wordt. Ik moet aldoor mijn beide handen aan het stuur houden. Maar de weg is droog en de motor van de oude, dappere sportwagen brult zijn lied vrolijk tegen dat van de storm in.

Ik houd van die wagen als van een levend wezen. Ik ben er als het ware mee vergroeid. Hij gehoorzaamt de minste druk van mijn vingers als een gehoorzaam dier. Het is weken geleden, dat ik er zo ver mee van huis was en hij schijnt evengoed van de tocht te genieten als ik. Nora zit naast me, weggedoken in de kraag van haar dikke, ruige mantel en heeft voor alles belangstelling. Voor de zekerheid waarmee we door de bochten gaan. Voor een vlucht kraaien, die als vodden door de lucht geslingerd worden. Voor een troep treurende pinken in een weiland, allemaal met hun staart naar de wind. Zij lacht luid en onbevangen om een boerenmeid die ons tegemoet komt en die bij een hevige windstoot plotseling in haar broek op de fiets zit. En kijk eens, in de IJsselpolder, achter Zwolle, strijken de eenden neer op de ingezaaide roggeakkers en in de weilanden alsof het geen klaarlichte dag is! Maar even later wordt het zo donker, dat ik de grote lichten aan moet doen en ineens klettert de regen op de kap en op de voorruit, dat de wissers het bijna niet af kunnen. In een ogenblik

staat de weg blank en doen de banden het water naar alle kanten spatten. Wat is een auto bij zulk weer een heerlijk vervoermiddel! Wat zit je gezellig in die kleine ruimte verborgen.

Ik moet snelheid minderen, maar niet veel, want iedere bocht is bekend: ik heb deze weg naar de jachthut honderden malen met Trees gereden en aan heel wat plaatsen hebben we onze intieme herinneringen. Hier hebben we midden in de nacht gestaan met onze tweede leuke band, vlak na de oorlog, toen het materiaal nog zo slecht was, en slapend in elkaars armen hebben we de morgen afge wacht. Daar zijn we bijna verongelukt, toen er een stropak van een vrachtauto viel en ik nog net op tijd de wagen er omheen wist te slingeren. En daar bij dat struikgewas hebben we een keer op de berm liggen picknicken en achter die bosjes, terwijl ik op de uitkijk stond, heb jij je later even teruggetrokken. Ik weet het nog als de dag van gisteren. Jij had zo'n vreselijke schik, omdat...

Een stem vraagt naast me: 'Gaat het goed, Siem?'

'Best lieveling, maak je geen zorgen,' zeg ik. Meteen klem ik de tanden op elkaar en kijk schichtig op zij. Maar ze heeft het zeker niet verstaan, want ze knikt me ernstig toe en kijkt weer voor zich. En ik heb alle aandacht nodig bij de weg, want we halen een troep fietsers in en die zijn met dit weer onberekenbaar.

'Wil je een sigaret van me?'

'Wat zeg je?'

'Een sigaret, of je daar trek in hebt?'

'Nee, dank je.'

'Apehaar, hè?'

'Ja, vergift...'

'Zal ik dan een pijp voor je stoppen?'

‘Zou je dat kunnen?’

‘Natuurlijk jô, waarom niet? Heb ik voor mijn vader zo vaak gedaan.’

Hier tussen de bossen is het rustiger. Ik geef haar onder het rijden mijn pijp en mijn zakmes, dan de tabakszak. Zij krabt de pijp uit en blaast hem zelfs door, met een malle, bolle snoet. Dan stopt ze met kleine plukjes zoals het hoort en drukt de tabak telkens met haar vinger aan.

‘Kijk jij nu maar op de weg,’ zegt ze. ‘Heb je lucifers?’

‘In het kastje.’

Ze steekt de pijp voor me aan en reikt hem mij toe.

‘Astublieft baas. Tevreden?’

‘Ik had het zelf niet beter gekund,’ zeg ik. Dat is waar. En Trees ook niet, denk ik, die stopte hem altijd te los met haar zachte vingertjes. Die Nora toch! Ze heeft haar vader aan zijn eind gebracht. Komt het daardoor, dat ze alleen gebleven is?

Bij Amersfoort, in het restaurant waar ik al jaren kom, drinken we koffie. Het is dan al donker. De ober, die het weet van Trees, knikt me verrast toe, als hij mij met een dame ziet binnenkomen en buigt waarderend, maar er is iets medeplichtigs in zijn ogen. Hier belt Nora een vriendin in Amsterdam op bij wie ze hoopt te kunnen logeren. ‘Het is in orde,’ zegt ze, als ze terugkomt. ‘Wat doe jij? Een hotel? Je zou daar ook wel kunnen zijn, als je wilt.’

‘Dank je. Beter van niet.’

Ik ken dat . . . ‘Och meneer Van der Velde, wat leuk dat we u hier nou eens hebben . . . Hoe gaat dat nou met zo’n boek? En hoe bent u eigenlijk tot schrijven gekomen? . . .’ Nora drinkt haar koffie, steekt een sigaret op en rookt als een man, diep inhalerend. Ze kijkt peinzend voor zich uit. Ik volg haar blik. In een hoek zit een jong paar te handje-

vrijen. Zo heb ik daar nog niet zo lang geleden met Trees gezeten. Toen we al meer dan twintig jaar getrouwd waren, hadden we nog onze verliefde buien . . .

Ze legt haar hand op mijn arm.

‘Ja, wat is er?’

‘Dit wou ik je nog zeggen: Als je straks bij hem komt, hè? Als hij niet weg is, en dat is hij niet . . .’

‘Ja?’

‘Leg hem dan doodgewoon je wil op, Siem. Zeg: zo en niet anders. Het is een kind, denk daarom. Nog geen achttien! En hij is bovendien in de war, hij weet niet meer waarheen, hij zal blij wezen als er iemand is die voor hem denkt en handelt.’

‘Je hebt gelijk. Ik zal eraan denken.’

‘En als je hulp nodig hebt . . . Je weet waar ik zit.’

Ik knik haar dankbaar toe. Dat is misschien mijn fout geweest bij de opvoeding van mijn kinderen, denk ik, dat ik ze mijn wil niet meer heb opgelegd. Toen Jan psychologie koos, wist ik dat het verkeerd was, maar toen hij niet te overtuigen was, liet ik hem begaan. Waarom? Angst voor de verantwoordelijkheid? Te weinig interesse? Of doordat ik zelf een al te strenge vader heb gehad?

We rijden weer. De lichtkegel boort zich door het donker. Het wordt drukker op de weg, hoe meer we de stad naderen. Een gele lichtvlek staat vóór ons tegen de hemel en wordt steeds groter en helderder. Op de bermstrook staat hier en daar een wagen geparkeerd. In het licht van de schijnwerpers zien we soms de silhouetten van twee hoofden, dicht bij elkaar. Het is nog altijd hetzelfde . . .

Ik kom laat op een zaterdagavond met Trees uit Den Haag. We hebben een fuifje gehad bij vrienden.

‘Een van ons tweeën moet nuchter blijven,’ zegt Trees gek-scherend. ‘Wie zal dat zijn?’

Ik natuurlijk. Ik heb slechts matig meegedronken en een sterke kop koffie toe genomen, ik neem geen risico bij het rijden. Trees kan feestvieren, ze heeft genoten. Doezelig leunt ze met haar hoofd tegen mijn schouder.

Buiten de stad, op de grote weg, staan de auto’s met vriende paartjes. Twee hoofden tegen elkaar, een verwarde pruik haar voor de achterraut. Het is heldere maan, je kunt in het voorbijrijden dóór de wagens heen zien. Soms schijnen die helemaal leeg te zijn.

‘Moet je niet even rusten?’ vraagt Trees.

‘Nee, waarom?’

‘O, ik dacht zo . . .’

En even verder: ‘Heb je niet te veel gedronken, Siem? Kun je wel?’

‘Nee, dat weet je toch? Ik voel niks, hoor!’

‘Nee, voel je niks? . . .’ Ze grinnikt. ‘Het zou anders wel leuk zijn, zie je, om hier even te stoppen. Om even die mooie maan te zien over het land, Siem . . . Zullen we ’t doen?’

‘Het is anders al laat, hoor! En morgen wil je toch naar de kerk met de kinderen?’

Haar hand komt vleiend op mijn arm.

‘Eventjes maar . . .’

‘Vooruit dan, als jij dat zo graag wilt . . .’

We staan. Ze kijkt niet naar de maan. Ze slaat haar armen om mij heen en trekt mij naar zich toe.

‘Sufferd,’ zegt ze. ‘Lievaling . . .’

En even later: ‘Ik kon niet langer wachten, ik moest je even in mijn armen hebben. Ben jij minder dan al die kerels?’

'Ik vermoed dat de meeste van die kerels er niet met hun eigen vrouw zitten,' zeg ik lachend.

'Maakt dat verschil voor je?'

'Wij hebben een huis dat op ons wacht...'

'Ik wil niet wachten! O Siem, mijn liefste...'

Ze hoeft niets meer te zeggen. Die handen, die mond, dat warme verlangen...

Als we verder rijden, zij weer met haar hoofd tegen mijn schouder, schiet ze plotseling in de lach.

'Wat heb je?'

'Stel je voor,' giechelt ze, 'dat de wegenwacht bij de wagen gekomen was! Pech, meneer? Kan ik helpen, meneer?...'

Hoe moet ik nou rijden bij dat kruispunt? Waar zit ik? Ik ben automatisch de stad ingereden, de brug over, de Amstel langs. Ik mag niet aarzelen. Rechttuit maar, dan de Stadhouderskade op. Het Rijksmuseum staat donker in de storm. Een spel van lichtschildering in het water voor Lido. Daarachter, met zwak verlichte raampjes, de hoge muren van de gevangenis aan het Kleine-Gartmanplantsoen. Daar heeft mijn hart het te pakken gekregen, toen met die mislukte overval. Niet meer aan denken. Het heden, de werkelijkheid, mijn zoon Jan die ik vinden moet, waar hij ook zit. De verkeerscirkel bij het Leidse Bosje...

'Nu moet jij het zeggen, Nora.'

'Ja, hier weet ik alles weer. Rechttuit maar...'

Ergens in West stoppen we voor het huis dat zij aanwijst.

'Kom je nog even binnen?'

'Nee, ik ga door. Ik wil er meteen achteraan.'

'Moet je niet eerst wat eten?'

'Ik vind wel wat.'

Ze stapt uit. Ik geef haar haar koffer uit de bagageruimte.

‘Hier,’ zeg ik, ‘neem die eenden mee. Ik heb er een paar voor je achtergehouden.’

‘O Siem, wat leuk! Daar zullen ze blij mee zijn! Wat zullen ze opkijken! Wild is het mooiste geschenk dat je mee kunt brengen!’

Ze geeft me de hand. Harde handen heeft Nora, en ze knijpt als een man.

‘Nou, je weet het, hè? Altijd klaar om bij te springen. Bel je even op hoe het staat? En wanneer je teruggaat?’

‘Je hoort van me.’

Alleen in de auto voel ik mij eenzaam. Hoe laat is het? Kwart voor zeven, een gunstige tijd om bij hem aan te komen. Ik hoef niet te zoeken naar de buurt waar ik zijn moet. Dichtbij hield onze verzetsgroep indertijd haar bijeenkomsten. De straat is keurig, dat heeft Jan goed uitgezocht. Hij woont er pas twee maanden, hij is toen plotseling verhuisd. Op zijn vorige adres ben ik wel geweest, hier niet.

Bij een lantaarn zie ik, dat ik het nummer al voorbij ben. Ik laat de auto staan en wandel terug. Het is een hoog en donker huis. Een streep licht valt door een scheef hangend overgordijn. Ik bel en wacht. Nu zal ik het spoedig weten of hij er nog is. Het is een spannend moment.

Een knappe, maar slonzige vrouw doet open en sluit de deur op een kier als ze mij ziet. Ik maak zeker geen gunstige indruk.

‘Is meneer Van der Velde thuis?’

‘Moet u hem hebben?’

Wat een vraag! Maar hij is er dus waarschijnlijk . . .

‘Ja, ik wil hem bezoeken.’

‘Wie bent u?’

‘Een goeie vriend. Ik kom hem verrassen.’

‘Een goeie vriend, zo . . .’ Ze neemt de tijd om me van het hoofd tot de voeten te keuren en zegt: ‘Ik zal even kijken of hij op z’n kamer is.’ En dan schijnt ze de deur weer dicht te willen doen, maar ik ben al over de drempel en volg haar een trap op, een vettige trap met een oude, versleten loper. Ik wil ineens voor zijn neus staan. Ze schijnt het maar half goed te vinden, dat ik niet beneden blijf wachten, maar ze durft blijkbaar niets te zeggen.

Een portaal. Deuren met visitekaartjes onder punaises. Nog een trap, nu zonder loper, met uitgesleten treden. Ik houd het mens hijgend bij. Zij klopt op een deur waar het kaartje van mijn zoon op zit.

‘Meneer Van der Velde!’

Zij doet de deur open.

‘Hij is er niet.’

Een uitnodigend gebaar naar de trap veins ik niet te zien.

‘Wanneer is hij weggegaan?’

‘Nou — wanneer? Wacht eens, ik heb hem de hele dag niet gezien. Hij is misschien vannacht niet eens thuis geweest . . .’

‘Weet u dat niet eens?’

‘Hoe zou ik? We vragen onze commesaals geen reken-schap. Ze kunnen gaan en komen zoals ze willen, als ze maar geen vrouwvolk in huis brengen. Nee kijk, zijn bed ligt nog onopgemaakt. Maar het ken ook weze, dat het dienstmeisje . . . Wat wilt u?’

‘Even kijken, dat mag toch wel, niet?’

‘Nou, als je ’t mijn vraagt, ik vind u knap vrijpostig, meneer! Hebt u wel een bewijs, dat u hier binnen mag dringen?’

Mijn hand tast naar een lichtknopje. Het mens irriteert me verschrikkelijk. Wat zegt ze, een bewijs? Waar houdt ze

me voor? Ze laat me zoeken naar het licht, maar ik heb het en het eerste wat ik zie is het portret van Trees op de schrijftafel voor het raam. Het is een ander portret dan dat van mij: een eigen vergroting van Jan, waar ze opstaat met die vrolijke, triomfantelijke blik: Zo, daar ben je dus! Zou hij dat portret niet meegenomen hebben, als hij aan boord gegaan was? . . .

‘Hebt u hem gisteren nog gezien?’ vraag ik.

Ze kijkt mij stuurs en schichtig aan.

‘Gisteren in elk geval,’ zegt ze. ‘Toen het ie me gevraagd om nog een beetje geduld te hebben met de kamerhuur.

Hij verwachtte iedere dag geld van zijn vader, zei die . . .’

‘Zo, zei hij dat? . . . Hoeveel is hij schuldig?’

‘Waarom wou u dat weten?’

‘Misschien kan ik het voor u in orde maken.’

Ze aarzelt. Het wantrouwen ligt dik op haar gezicht. Ze weet blijkbaar niet, wat ze aan me heeft. En nog vertel ik haar niet, wie ik ben. Ik heb er gewoon geen zin in. Ik voel dat ze iets voor me verbergt. Wel, laat ik ook iets verbergen voor dat wijf. Dat Jan hier vandaan moet, staat toch al voor me vast.

‘Nou, hoeveel?’

‘Vijfenzestig gulden, de hele maand. En nog wat kleinigheden.’

Voor dit hok, met gescheurde gordijnen, een oud, vies zeil en een stinkende petroleumkachel, zo’n bedrag! En die kachel is misschien nog van hem zelf. Daar hangt het lint van zijn dispuut, op de bul van het corps. Ik doe de muurkast open. Zijn pakken zijn er, een stapel overhemden en ondergoed, zijn bruinleren koffer staat onderin. Nu weet ik toch zeker, dat hij niet weg is.

‘Waar kan hij zijn, die jongen?’

'Hoe ken ik dat nou weten? Ik vraag er niet naar. Kom u morgen maar es terug, as u d'r zoveel belang bij heb!' Dat klinkt bijna vijandig. Wat heeft ze tegen mij? Een bewijs om hier binnen te dringen, zei ze . . . Zou ze soms denken, dat ik van de politie ben? Waarom verwacht ze politie en wat heeft mijn zoon daarmee te maken? Dat moet ik weten, maar een rechtstreekse vraag zal niet helpen. Wel, laat ik die rol van politieman dan maar eens trachten te spelen. Ik heb best zin om dat wijf eens een beetje in angst te doen zitten, want ik voel me kwaad worden. Ik haal mijn zakagenda en mijn vulpen te voorschijn en vraag haar naam, voornamen en geboortedatum. Ze noemt ze, heel timide nu, en ik zie haar kleur wegtrekken en haar handen trillen. Er is hier iets niet pluis.

'Waarvoor is dat allemaal?' vraagt ze.

'U wilt immers niet meewerken? Dan moet u er maar op. Daar is niks aan te doen.'

'Wie zegt dat, dat ik niet mee wil werken?' Ze begint nu bijna te huilen.

'Waar is die jongen dan? Die Van der Velde?'

'Heus meneer, ik weet het niet, anders zou ik het zeggen.' De tranen komen, maar nu spreekt ze de waarheid.

'Vertel me dan es, wie zou het wel kunnen weten? Je kunt me toch een spoor geven, een naam noemen . . .'

Ze steekt haar duim in de mond en bijt erop. Haar boezem gaat snel op en neer.

'Nou, komt er nog wat?'

'As ik er maar geen last mee krijg,' zegt ze.

'Dat beloof ik u. Als u meewerkt, krijgt u geen last. Wie?'

'Nou, meneer Gonzalo misschien. Daar was hij nogal dik mee . . .'

'Gonzalo?'

'Die Westindiër, dat moet u toch weten...'

'Eh... Natuurlijk. Maar ik wil weten waar die woont, waar zijn kamer is.'

'Nou, deze is het, vlak naast meneer Van der Velde.'

'Ook niet thuis zeker?'

'Nee.'

'Goed, wie meer? Wie zou het nog meer kunnen weten?'

'Weet ik veel? Er kwamen wel es studenten bij hem, vroeger, de laatste tijd niet zo veel meer. Maar die vraag ik niet naar hun naam...'

'Maar hier in huis. Vertel es, hoeveel studenten hebt u hier?'

'Het zijn niet allemaal studenten...'

'Commensaals dan. Hoeveel?'

'Nou, laat es kijken...'

Ze zwijgt. Er komt iemand de trap op, een meneer in een licht pak, het lijkt wel een zomerpak. Ik zie zwart kroeshaar, een koffiebruin gezicht, een das met vurige kleuren. Hij ziet ons pas, als hij een tree of drie van boven is, schrikt, aarzelt en zet een brede lach op. Geeft de vrouw hem een teken? In ieder geval is er contact tussen hen. 'O sorry,' zegt de man, draait zich om en gaat terug.

'Hallo meneer,' zeg ik. 'Een ogenblik...'

Hij loopt door. Ik schiet de trap af. Ik ben nog in mijn rol.

'Meneer Gonzalo, staan blijven!' roep ik.

Pas in het benedenportaal krijg ik hem te pakken. Zijn ogen draaien van angst. Hij probeert zich tevergeefs een onschuldige houding te geven.

'Waarom gaat u op de vlucht, meneer Gonzalo?' vraag ik. Hij probeert weer te lachen, maar het wordt een malle grijns. Zijn tanden zijn hagelwit.

‘O, ik eh . . . Ik dacht alleen, ik stoorde,’ zegt hij. ‘Ik, sorry, eh . . . Wat wenst u van mij?’

‘Weet u soms waar uw buurman is? De student Van der Velde?’

Zijn ogen draaien van mij naar de vrouw, die achter mij de trap afgekomen is.

‘Ik weet het niet, meneer. Neen meneer . . .’

‘Wanneer hebt u hem het laatst gezien?’

‘Vanochtend, meneer. Vanochtend hij is weggegaan. Ik denk, hij is de stad uit, meneer . . .’

‘Waarom denkt u dat?’

‘Dat eh,’ — hij moet eerst slikken — ‘dat heeft hij gezegd, meneer. Hij zei: Ik ga de stad uit vandaag.’

Ik vertrouw hem niet. Hij is te onderdanig en zijn donkere ogen proberen aldoor mijn blik te ontvluchten.

‘Weet u dat wel heel zeker, meneer Gonzalo? Pas op, ik wil de waarheid horen!’

‘Ik zeg de waarheid, meneer. Hij zei: Ik zal wel laat thuis-komen vandaag.’

‘Zo, zei hij dat? Nou, dank u.’

De vent wendt zich naar de buitendeur. Hij maakt een complete buiging. Zijn lach is onuitstaanbaar.

‘Pardon, wou u niet naar uw kamer? Ik heb u toch niet gestoord?’

‘O nee, meester . . . meneer. Ik heb wat vergeten. Ik moet nog sigaretten halen. Uit de automaat, hier om de hoek. Ik ben in no time terug, meneer . . .’

‘Nou, gaat uw gang.’

Hij verdwijnt met graagte. Diens geweten is niet zuiver. En daar was Jan nogal dik mee? Wat is er met de jongen gebeurd, dat hij met zo’n vent aanpapt?

Het mens staat naast mij in haar oksel te krabben.

‘Luister eens, mevrouw,’ zeg ik. ‘U moet mij helpen. Ik heb er veel belang bij om mijn zoon vanavond nog te ontmoeten...’

‘Uw zoon? Zal wel...’

‘Waarom niet?’

‘Ja, je ken mij wat wijsmaken! Ik zou niet zien, dat u van de recherche ben. Alleen die jekker al...’

Laten zo, denk ik.

‘Vooruit dan! Maar als u meewerkt, kan dat nooit kwaad, dat weet u toch ook wel? Laten we zo afspreken: als hij thuiskomt, vertel hem dan niet, dat ik geweest ben. En als hij weer weggaat, probeer dan uit te vissen waar hij heen wil. Dan loop ik straks nog wel even aan.’

‘Als ik erbuiten blijf... daar heb ik wel wat voor over,’ zegt ze. ‘Als mijn huis maar geen slechte naam krijgt. Ik moet leven, meneer...’

‘Dat ligt nou aan je zelf. En die kamerhuur maak ik dan ook in orde.’

‘Meent u dat? Ik weet soms niet, wat ik van jullie denken moet...’

‘Mij kun je vertrouwen.’

Ik grijp naar de deur. Ineens staat ze dicht bij me en leunt vertrouwelijk tegen me aan.

‘Kom vanavond na elven,’ fluistert ze. ‘Dan is hij er wel. Hij komt altijd vroeg thuis. Ik zal niks tegen hem zeggen.’
‘In orde.’

Ik sta weer buiten, in de frisse wind. Nou eerst een pijp, eindelijk! En niet meteen naar de auto, want ze staat me natuurlijk na te loeren. Het is een vreemde dag. Was ik dat, die vanmorgen bij de eendenplas zat en dat mooie tableau maakte, of is dat een droom geweest?... Het is zondag. Ik ben niet naar de kerk geweest. In plaats daar-

van ben ik bezig mijn kalf uit de sloot te halen. Het is goed dat ik gekomen ben. Wat is daar gaande in dat huis? Waar is die jongen in verzeild geraakt? Als hij de stad uit is — misschien naar een van zijn zusters? — komt hij straks wellicht met de trein terug. Als ik in de buurt van Centraal eens een hotel zocht en hem aan het station opwachttte? . . .

In Victoria krijg ik een kamer. Ik breng er mijn spullen, fris me wat op en bel mijn dochters. Bij Marie krijg ik geen gehoor. Bij Greet in Bussum krijg ik eerst mijn schoonzoon. Daar blijkt Marie met man en kind te logeren en ze denkt er nog een paar dagen te blijven. Jan is er niet en hij is er ook bijna in een maand niet geweest.

'Is er iets met hem, dat u zo plotseling in Amsterdam zit?' Ik stel hem gerust. Nee, ik dacht zo maar eens bij Jan aan te rijden.

Ze verdringen zich voor de telefoon. Ze moeten allemaal mijn stem even horen.

'Hoe gaat het met u, vader? Waarom schrijft u helemaal niet?'

Dat is Greet, altijd zakelijk.

'Och, je weet hoe dat gaat . . .'

'Diep in een boek zeker? En iedere dag op jacht? U hebt maar een leven daarginds . . .'

'Dag vader, gaat het heus goed met u?' Marie, de lieverd . . .

'Prima, hoor kind.'

'Ja, ik weet het niet . . . Komt u morgen hier? Of overmorgen?'

'Ja, ik kom zeker.'

'O, ik verheug me erop! Kom maar gauw!'

En nu Treesje nog, mijn oudste kleindochter.

'Dag opa!

'Dag lieverdje! Dag meisje!

En nu Greet weer.

'U komt dus? Wanneer?'

'Je ziet me wel opdagen. Maar ik moet nu . . .'

'We moeten praten, vader. Er is heel wat te bespreken.'

'Ja, dat begrijp ik. Maar nu moet ik weg, hoor!'

'Waarom zo'n haast? Bent u alleen?'

'Ja natuurlijk . . .'

Ik moet er een eind aan maken. Jan mag mij niet ontglijpen. Er praat nog iemand, als ik de haak neerleg. Over mijn dochters behoef ik geen zorg te hebben. Ze hebben hun eigen huis, hun man en hun kinderen. Zij hebben hun bestemming gevonden. Maar die jongen . . .

Ik haast me de brug over naar het station. Waar is hij heen, als hij de stad uit is? Met een vriend mee? Ik zet mijn kraag op en huiver in de wind, die me bijna tegen de leuning opblaast. Die gemene kou van de stad, met zijn geniepige schieters om de huizenblokken! Ik steek het plein over en drentel heen en weer bij de uitgang. Nu is het weer als in de bezettingstijd, toen ik hier soms liep om een medewerker op te vangen. Dezelfde onzekerheid, hetzelfde gevoel van dreigend gevaar . . . Maar nu straalt de stad van licht en de mensen zijn anders, vrolijker, onbevengen . . . Er zijn zoveel mensen, dat ik er haast geen oog op houden kan. Ze stromen soms het station uit.

Mijn voeten, die gewend zijn aan een tapijt van mos en heide, doen zeer op het harde plaveisel en zijn koud in de dunne schoenen. Dat moet ik maar voor hem over hebben, voor die jongen met zijn prachtige aanleg — het is de minste straf die ik verdiend heb . . .

'Als er nou es krentensoep bestade . . .' Hoe oud was hij,

toen hij dat zei? Vier, hoogstens vijf. Hij was gek op krenten en op soep.

‘Mammie, als er nou es krentensoep bestade,’ zei hij.

‘Bestond, bedoel je,’ zei Trees.

‘Nee,’ zei hij, ‘dan was ’t al op . . .’

En later, hij zat naast me in de auto, een jaar of twaalf was hij toen misschien . . .

‘Vader, daar ligt een dooie hond bij de weg!’

Ik heb mijn aandacht bij het stuur en zeg zo maar wat.

‘Hij liever dan ik,’ zeg ik.

Hij zit een poosje stil te denken, kijkt me dan aan en zegt:

‘Vader, dat zegt u niet goed.’

‘Nee?’

‘Nee, die hond is dood, die kan niks meer willen. Die kan dus ook niks liever willen. U bedoelt: Liever hij dan ik.’

Een paar jaar later kreeg hij een drukproef van mij in handen en haalde er twee germanismen uit. En zo’n jongen heb ik psychologie laten studeren en losgelaten in de maalstroom van de wereldstad . . . Want losgelaten zijn ze, de jonge studenten. Wie zou toezicht op hen moeten houden? De professoren? Die zien de jongens alleen op college en verder kunnen ze zich nauwelijks aan hen storen. De kerk? Wat kan de kerk doen voor zoveel? De vrienden van het dispuut misschien. Voelen ze zich inderdaad verantwoordelijk voor elkaar?

Hoelang loop ik hier nu al? Ik ben moe en koud en hongerig. Maar ik heb geduld. Een jager heeft hopen geduld. Zes avonden heb ik deze zomer op de reebok gewacht en het is mij niet zwaar gevallen. Maar daar was ik in de troostende bescherming van de natuur — hoe zegt Rilke dat? — ‘waar God de geest zichtbaar maakt . . .’ En hier, in de drukte, voel ik me eenzaam en verloren.

Ik loop het Damrak op en koop ergens een broodje en een kop koffie, maar voor de koffie gun ik me geen tijd, die is te heet. Het brood eet ik buiten op. Het publiek haast zich naar de bioscopen voor de tweede voorstelling. 'Diana, de godin van het oerwoud.' Een vrouw van reusachtige afmetingen met alleen een heupgordel van luipaardenvel ligt in de gloed van de schijnwerpers achterover op het gras en een man buigt zich over haar heen. Het stomme, weerzinwekkende gedoe! Voor een ander theater B.B. met haar domme grijns en haar uitdagende buste. Voor de jeugd ook weerzinwekkend? Zijn de jongeren van deze tijd, opgevoed tussen al die sex, wellicht sterker dan wij denken?

Een regenbui klettert neer. Het asfalt begint te glimmen. Het publiek haast zich nog meer. Ik sta onder een luifel te schuilen en dan zie ik mijn zoon! Nog vóór mijn ogen het zeker weten, heeft mijn hart hem herkend. Vijftig meter verder, waar een tram gestopt is, steekt hij hollend de straat over, blootshoofds, in een regenjas. Ik kan mij niet vergissen, ik herken hem aan zijn loop. En mocht ik nog twijfelen, die Westindiër, die Gonzalo, rent naast hem. Die heeft dus toch heel goed geweten waar hij hem vinden kon!

Voor roepen is de afstand te groot. Ik haast mij in hun richting. Ze gaan voor mij uit op het trottoir, slaan een zijstraat in en als ik daar kom, zijn ze weg. Het is een korte zijstraat, die uitkomt op een fel verlicht smal winkelstraatje. Ook daar zijn ze niet meer te zien. Waar zijn ze zo gauw gebleven? Het publiek leent er zich niet voor om een inlichting te vragen. Pooiers in leren vesten staan me in de portieken wantrouwend op te nemen. Een straatmeid tussen een troep stoeiende nozems voor een automatiek

breekt uit in een gillende lach. Waar is mijn zoon? Hij noch die ander kunnen me gezien hebben. In een café gevlucht voor de regen?

In het derde café is het raak. Het is een klein, rechthoekig zaaltje met een dikke vrouw in de bar, een brullende muziekautomaat en gekke, exotische muurschilderingen. Mijn zoon zit achter een Cola dicht bij de ingang. De kleurling, tegenover hem, praat met drukke gebaren op hem in en een paar andere kerels staan achter hem te luisteren. Gonzalo ziet mij komen en verstart op het moment. Zijn ogen gaan angstig naar alle kanten. Nee leugenaar, weg kun je niet meer.

Ik sta achter Jan en leg hem de hand op de schouder.

Hij duikt verschrikt ineen, gluurt op, een uitdrukking van de diepste verbazing komt in zijn ogen, dan van ongeloof, trekkingen van ontroering gaan over zijn gezicht.

'Vader! . . . U hier! . . . O vader!'

Hij vliegt mij om de hals, snikt, herstelt zich, veegt in zijn ogen en kijkt beschaamd om zich heen.

'U is zijn vader?' kraait Gonzalo. 'Ha-ha, zijn vader! . . . Als ik dat geweten had!'

'Maak dat je wegkomt!' zeg ik.

'Meneer Van der Velde, wat een mop! Ik dacht, u . . .'

Ik voel de drift door mij heen golven. Kalm blijven, houd ik mij voor, denk aan je hart . . .

'Schiet op!' grauw ik. 'En gauw asjeblijft!'

Hij haalt zijn schouders op en kijkt mij gemeen aan. Dan slentert hij naar de anderen en begint luid in een vreemde taal tegen ze te kakelen.

'Drink je glas leeg,' zeg ik tegen Jan. 'We gaan.'

Hij schijnt mij niet te horen, luistert naar de anderen en begint plotseling in hun taal mee te praten. Wat is het,

Spaans? Ik gooi een gulden op tafel, pak hem bij de arm en trek hem overeind.

Als ik me omkeer, staat er een brede neger voor me. Zijn kaken kauwen.

‘Heb je iets tegen ons, meester?’ vraagt hij.

‘Tegen jou niet, broer,’ zeg ik. ‘En tegen geen van jullie. Maar dat stuk ontuig daar, die Gonzalo, hou die in de gaten, die is voor geen cent te vertrouwen!’

‘Hij het nog gelijk ook!’ schatert de vrouw in de bar.

De neger lacht.

‘Die man is onfatsoenlijk,’ praat hij. ‘Wij zijn fatsoenlijke mensen! Zijn wij geen fatsoenlijke mensen, meneer?’

Ik leg de hand op zijn arm. Wat een zachte huid hebben die kerels!

‘Natuurlijk,’ zeg ik. ‘Ik zou niet weten waarom niet. Zo, en nu gaan we, hoor! Tot ziens, broeder! Kom Jan, laat dat nou maar!’

Hij stond nog in dat koeterwaals tegen die Gonzalo te redeneren.

De neger schudt mij de hand en houdt daarna beleefd het groene gordijn dat de uitgang afsluit voor ons op zij. En daar loop ik dan op straat met mijn zoon, mijn verloren zoon! Hij is al langer dan ik, maar mager en zijn ogen staan hol. Hij moet eens goed bijgevoerd worden. Maar zijn blik is helder en vrij. Ik heb het zekere gevoel, dat ik niet te laat gekomen ben. En de vreugde springt op in mijn hart, zodat ik jolig de arm om hem heen sla en hem heen en weer schud en hem een stomp in zijn magere ribben geef.

‘Ha, die jongen!’ zeg ik.

‘Ha, die ouwe vader!’ zegt hij verwonderd. En dan, onzeker:

'Wat moet u wel van me denken?'

'Waarom?'

'Dat u me daar zo aantreft . . .'

'Ik denk niks. Ik ben veel te blij, dat ik je weer bij me heb. Je zult het me best allemaal kunnen verklaren. Heb je gegeten?'

'In de mensa.'

'Lust je nog wat?'

'Nou . . .'

'Dan gaan we 't vieren. Ik heb zin om het er eens goed van te nemen. Wat dunkt je daarvan?'

'Daar voel ik alles voor,' zegt hij lachend.

We vinden een goed restaurant, waar niet al te veel mensen zijn, en een gezellig hoekje. Terwijl we bij een glas bier op het eten wachten, valt het me op hoe hij veranderd is. Het jongensachtige is eraf, er is meer ernst, meer diepte in zijn ogen gekomen. Hij is een man geworden. Maar een erg nerveuze en onzekere man, die niet weet hoe hij beginnen moet met zijn verhaal.

'Rook je niet?'

'Mijn sigaretten zijn op.'

'Haal ze dan even bij de portier. Of zal ik de kelner roepen?'

'Ik heb geen geld . . .'

'Hier is mijn portemonnee. Kijk es of je een goeie sigaar voor me vinden kunt. Niet te zwaar liefst.'

Als hij terugkomt, begin ik te vertellen over mijn laatste ervaringen in het veld en over Balder. Hij leeft ervan op, hij heeft mijn liefde voor de natuur geërfd. Voor ik eraan denk, praat ik over mijn avontuur van deze morgen.

'Vanmorgen?' vraagt hij. 'Op zondag?'

'Ik had helemaal vergeten, dat het zondag was.'

'Zat u de laatste dagen weer zo diep in het werk?'

Tegen hem kan ik niet liegen.

'Niet het werk,' zeg ik. 'Zo maar . . . Ik werk bijna niet de laatste tijd. Net als jij trouwens, geloof ik . . .'

Hij kijkt mij aan. Ik ontwijk zijn blik, maar een zucht kan ik niet onderdrukken.

Dan komt zijn hand op mijn arm.

'Mist u moeder ook zo erg?' vraagt hij.

Ik geef geen antwoord. Dit kan er nu net niet meer bij.

'Ik ook,' hoor ik hem zeggen. 'Verschrikkelijk. Ik geloof dat ik daardoor . . .'

Gelukkig komt de ober met de soep. We hebben tijd om ons te herstellen.

'Laat het je smaken, jong! Straks praten we wel.'

Hij lijkt wel uitgehongerd. Onder het eten vallen slechts een paar woorden, maar die zijn het bewijs van zijn genegenheid.

'Neemt u nog wat. Toe, u zult ook wel te kort gekomen zijn . . .'

En even later: 'Wat zitten we hier gezellig, vader! Ik kan het nog haast niet geloven, dat u nou heus . . . Ik wou dat het zo blijven kon.'

'Waarom zou het niet zo kunnen blijven?'

'Och, wat zal ik zeggen?'

'Nou vooruit, eet eerst maar.'

'U weet nog niks van me . . .'

'Mond dicht! Eten!' zeg ik, op een toon, alsof ik een hele tafel vol kinderen te commanderen heb.

'Hoe kan ik eten met mijn mond dicht?'

We lachen, want dat was het gewone grapje, vroeger aan tafel, toen hij nog klein was. Door die paar woorden voelen we hoe we bijeen horen.

Als we aan de koffie zitten, komt zijn verhaal. Hij vertelt het kort, zakelijk, met de ogen op de tafel, en probeert een beetje onverschillig te doen, alsof het een ander betreft, maar de lange halen aan zijn sigaret en zijn trillende vingers verraden zijn bewogenheid. Al voor de vakantie wist hij, dat het met zijn studie niks werd, maar om zijn moeder te sparen heeft hij gezwegen — hij wist toen al, dat er geen hoop meer was. Toen we haar verloren hadden en hij terugkwam in de stad, had zijn leven in het begin geen doel meer. Hij moest verhuizen, leerde Gonzalo kennen en een paar van diens vrienden en dit ras zowel als hun taal, het Papiamentoe, interesseerde hem. Door de geregelde omgang met die lui en een paar lessen van zijn buurman leerde hij het in die paar maanden bijna even vloeiend spreken als zij zelf. Zijn colleges verzuimde hij en toen hij Lola leerde kennen, verwaarloosde hij ook zijn vroegere vrienden en de bijeenkomsten van zijn dispuut. Lola was pas van de Antillen gekomen en hij werd tot over zijn oren verliefd op haar. Zij had een lichtbruine, zijdeachtige huid, grote, verrukkelijk donkere ogen met een geheimzinnige diepte en van haar Indiaanse voorouders had ze het sluke, levende, blauwzwart glanzende haar geërfd. Toen ze ook van hem scheen te houden, dacht hij aan niets anders meer dan aan haar. Ze waren dag aan dag samen. Hij had te weinig geld, maar Gonzalo sprong wel bij, die had altijd genoeg. Als enige tegenprestatie bracht Jan soms een paar pakjes voor hem weg of nam op een ander adres een groter pak voor hem in ontvangst. 'Souveniertjes uit de west,' zei Gonzalo, 'voor de vrienden in de stad.' En later, als nadere verklaring: 'Amerikaanse sigaretten, Lucky Strike en Camel, door zeelui binnengesmokkeld om de hoge accijns te ontgaan.' Dat was toch

niet zo erg, zo'n beetje smokkelen. Iedereen deed het, als hij de kans kreeg — en zo lang het alleen om een cadeautje ging . . . Maar een kleurling liep bij dat gesjouw met die pakjes veel meer risico dan een blanke. Hij had er dan ook nooit moeilijkheden mee gehad.

'Door Lola kreeg ik wantrouwen,' zegt Jan. 'Zij verpraatte zich op een avond, toen ze bij mij op de kamer was . . .

'Mocht dat van je hospita?'

'Wat bedoelt u?'

'Dat ze bij je op de kamer kwam?'

'Wel ja, waarom niet? Daar zijn er die de hele nacht een meid bij zich houden.'

'Heb jij dat ooit gedaan? Met haar?'

'Nee, nooit! Daarvoor hield ik te veel van haar . . .'

'Goed, ga door.'

Hij zucht en steekt een nieuwe sigaret op.

'Nou, toen heb ik net zo lang bij haar aangedrongen, tot ik de waarheid wist . . .'

'Een ander soort sigaretten misschien?'

'Hennep, ja. Listig verpakt tussen de gewone Amerikaanse . . .'

'Jongen, dat je dat niet eerder door had!'

'Ik begrijp het achteraf ook niet,' zegt hij. 'Alleen al die adressen waar ik kwam. Maar ik zag soms wat Rudy inpakte, allemaal de gewone pakjes. Ik ben veel te goed van vertrouwen geweest, ik kende die lui te slecht. Een rasgenoot zullen ze zo niet bedriegen. Wat zullen ze soms een lol gehad hebben om mijn stommiteit! Maar daarna ben ik zo gek niet meer geweest. Ik heb Gonzalo de volgende morgen meteen de waarheid gezegd en geëist dat hij met die rotzooi op zou houden. Het werd een flinke ruzie, waar hij zijn vrienden die met hem in het complot

zàten, bij haalde. Ze wilden me niet vrij laten, ze probeerden me onder druk te zetten door Lola voor me weg te houden. Ik kreeg haar niet meer te zien en op haar oude adres woonde ze niet meer. Een week later stuurde ze me een briefje zonder afzenderadres, waarin ze 't uitmaakte. Ze was nijdig omdat ik haar verraden had en verder, schreef ze, was ik haar te oppervlakkig. Dat laatste begreep ik niet. Als u eens wist, wat een diepzinnige gesprekken ik met haar gehad heb . . .'

Hij lacht spottend, inhaleert diep en blaast de rook met een zucht uit.

'Ga door, jongen. Vertel me alles.'

'Nou, ik had natuurlijk geen leven meer. Er was weinig wat me nog iets schelen kon. Tenslotte heb ik ze met de politie gedreigd, als ze niet zorgden dat ik Lola terugkreeg. Ik dacht toen nog, dat ze dat briefje op hun bevel geschreven had. Ze stemden toe, maar stelden als voorwaarde, dat ik met haar het land uit zou gaan. Zij kon terug naar haar familie en ik zou daar gemakkelijk een goeie baan kunnen krijgen, zeiden ze. Zij zouden dan wel voor een schip zorgen. Ik begreep ze wel; ik was gevaarlijk voor ze, want ik wist een groot deel van hun adressen, maar ik ging er op in. Ik was een beetje gek, vader, dat zie ik nu ook wel, maar ik zag geen andere uitkomst en er was niemand met wie ik het eens helemaal door kon praten . . .'

'Dat je niet aan mij gedacht hebt!'

Hij kijkt mij even aan en slaat dan de ogen neer. Nu hij smaller geworden is in het gezicht, begint hij op Trees te lijken. Wat hou ik van die jongen!

'Wat is er? Zeg het maar.'

'Ik heb wel aan u gedacht, maar u zou het toch niet be-

grepen hebben, meende ik. Vroeger was het immers ook altijd zo, dat we nooit bij u terecht konden, alleen bij moeder. U zat altijd in uw werk, we mochten u nooit storen. U had geloof ik meestal ook geen interesse... Neem me niet kwalijk, vader, ik zeg het maar net zo als ik het voelde — zoals nu ken ik u eigenlijk niet. Ik kreeg immers ook geen antwoord op mijn brieven. Ik voelde me alleen in de wereld staan...'

Nu is het mijn beurt om de ogen neer te slaan.

'Het is erg. Ik keek de post bijna niet in. Vanmiddag heb ik je laatste brief gelezen en toen ben ik meteen gekomen.'

Hij legt de hand op mijn arm.

'Ik begrijp het nu beter. U hebt het vast net zo moeilijk gehad als ik...'

'Verder. Waarom is het plan niet doorgedaan?'

'Dat kwam door haar. Een poos later brachten ze haar bij me. Dat is — wacht es — begin van de week geweest, vlak nadat ik u geschreven had, en dat is meteen mijn laatste gesprek met haar geweest. Van haar liefde was niks meer over. Ze meende het wat er in dat briefje stond en ze dacht er niet aan om naar haar land terug te gaan. Dat 'oppervlakkig' kon ze me niet nader verklaren, maar ik begreep het, toen ik een paar dagen later hoorde...'

Hij zit voorover, de ellebogen op tafel en drukt zijn vuisten tegen zijn gezicht. Jongensvuisten, glad van vel en onbehaard.

'Wat hoorde je? Zeg me alles.'

'Dat ze nu met een vent samenleeft! Stel je dat voor! Als daar één recht op gehad heeft... Daarom was ik dus oppervlakkig, omdat ik nooit... Alle mensen, wat haat ik die kerel! Nou enfin, laten we er niet meer over praten. Voor dit soort mensen is liefde iets anders dan voor ons.'

Maar ik was meteen van haar genezen en van dat hele rotland van haar . . .'

'Het is een mooi land . . .'

'Och wat!'

'Hou je niet meer van haar?'

'Ik weet het niet, maar in ieder geval wil ik haar nooit meer zien. Dat heb ik me van de week al heel wat keren voorgenomen. En dat is nou 't ellendige, vader: toen Rudy vanavond bij me kwam en toen hij me voorspiegelde, dat ik haar zou kunnen ontmoeten en dat het weer uit was met die knul, ben ik toch meegegaan. Ik heb geen wil meer. Ze was er gelukkig niet, in dat café. Maar daar, bij zijn vrienden, beschuldigde hij mij, dat ik met de politie in contact stond. Er zou een smeris voor me aan de deur geweest zijn.'

'Dat ben ik geweest!'

'Dat begreep ik later ook. U schijnt ze aardig bij de neus gehad te hebben. Hoe hebt u dat klaargespeeld?'

'List van de jager. Ik was op edelwild uit!'

'Dat edel kunt u wel weglaten. En zegt u nou eens wat ik moet, nu de hele boel overhoop ligt?'

'Je ligt met je zelf overhoop.'

'Ik heb schoon genoeg van alles. Ik kan niet meer denken.'

'Natuurlijk niet. Dat is geen wonder na wat je beleefd hebt. Maar ik laat je nu niet meer in de steek, daar kun je op aan.'

'Wat wou u dan? Toch niet in Amsterdam komen wonen?'

'Zo gek ben ik niet. Jij gaat met mij mee, morgen laden we je hele boel in en maken daar in dat huis alles in orde, ook dat geld van die Gonzalo. Dan rijden we eerst naar de wapenhandelaar en kopen een goed tweedehands geweer voor je . . .'

'Een geweer?'

'Hou je mond. Jij kunt niet meer denken. Dan gaan we naar de schietbaan om je eens flink te laten oefenen op kleiduiven. En als dat goed gaat, blijf je bij me in de jachthut en je kunt gratis, voor niks, voor niemendal, op mijn akte met me meejagen tot je verjaardag. Hoe lijkt je dat?'

'U bedoelt . . . ik ook met een geweer?'

'Ja, wat dacht je dan? Drijvers kan ik dáár genoeg krijgen.' Zijn ogen beginnen te schitteren.

'Tjonge vader, dàt zou ik willen!'

'Afgesproken dan. En tot januari kun je er dan over denken, wat je 't volgend jaar studeren wilt.'

'Weet ik al. Romaanse talen.'

'Goed zo, je denkvermogen valt nogal mee. Dan maak je dat in die tijd maar in orde. Je zult dan een maand of vier in moeten halen, maar dat zal je wel lukken, voor zover ik je ken . . .'

'Daar ben ik niet bang voor!'

'Dan gaan we nu naar mijn hotel, goed?'

Ik ben ineens zo moe als een hond. Op de trap naar mijn kamer moet Jan mij een arm geven. Het is een tweepersoonskamer, hij kan bij me blijven. Ik laat me gekleed op mijn bed vallen. Mijn hart hamert. Heb ik mijn pillen? Er moet een reisbuisje in mijn vestzak zitten.

Jan komt bezorgd bij me staan met een glas water.

'Hebt u dat vaker?'

'Nee, maar de dag is wat lang geweest. En emoties pakken me een beetje aan de laatste tijd.'

'Mijn schuld dus. Rotvent die ik ben.'

'Pas op, hoor! Een jager wil geen kwaad horen van zijn jachtvrienden. Kleed je maar gauw uit. Het gaat al over.'

Jô, wat zal dat mieters zijn om samen met jou door het veld te zwerven . . .’

‘Ik verlang er al naar.’

‘Weet je dat ik een vos geschoten heb?’

‘Nee, dat wist ik niet. Maar praat nou niet zo veel. U moet rusten.’

‘Eén ding nog: ouwe jachtvrienden tutoyeren mekaar. Wil je daarom denken?’

‘Fijn, maar ik zal me nog wel eens vergissen.’

‘Je mag ook Siem zeggen.’

‘Nee, dat doe ik niet.’

‘Doe het nou maar.’

‘Siem, ouwe kletskous, hou je mond en ga slapen!’

Ik schiet in de lach en hij gaat gerustgesteld naar de badkamer. Als ik er later uitkom, ligt hij in zijn onderkleden geknield voor zijn avondgebed. Dat heeft hij dus door alles heen overgehouden. Nu moet ik het ook wel doen. Het is lang geleden. Ik heb wel veel met God gepraat, zo toevallig als ik Hem tegenkwam, maar expres om audiëntie vragen, daar kwam niet meer van. Nu doe ik het graag, want ik heb me in tijden niet zo dankbaar gevoeld.

Maar als ik kniel, zie ik Trees. Hoger kan ik mijn gedachten niet meer verheffen. Zij is tevreden over me. Dan zal God het ook wel zijn . . .

‘Welterusten vader. Gaat het nu goed?’

‘Best hoor! Welterusten jongen.’

Ik ben niet meer alleen. Iemand zegt me welterusten en is bezorgd over mij.

Daar komt de slaap. Is er niet iets wat ik vergeten heb? Nora. Morgen moet ik Nora bellen . . .

Ik houd van de vroege ochtend, als de stilte van de nacht nog tussen de huizen hangt. De natuur heeft voor een paar uur een deel van haar rechten op de mens heroverd, en aarzelt om die weer af te staan. In Amsterdam, toen ik in alle vroegte voor het raam van mijn hotelkamer stond, hoorde ik boven het woud van schoorstenen en antennes de ganzen voorbijtrekken. En nu ik een uur voor zon met Jan naar het dorp rijd om daar de gasten voor de drijfjacht te ontvangen, krijgen we bij de eerste huizen een haas, die zich in de tuintjes aan de boerekool te goed heeft gedaan, in het licht van de schijnwerpers. Het zou een klein kunstje zijn om hem dood te rijden, want hij rent recht voor ons uit, verbijsterd van angst voor de ronkende motor, en we kunnen prachtig zijn snelheid opnemen: tweeënveertig, drieënveertig kilometer per uur. Balder, die achter ons zit, zet zijn voorpoten tussen ons op de leuning en snuift hard in mijn oor; die ziet hem warempel ook. Ik rem bij en zet de lichten op klein om het angstige dier de gelegenheid te geven een zijweg in te slaan. Hij zou zich anders misschien het centrum van het dorp laten injagen.

‘Die was mooi onder schot,’ zeg ik.

‘Maar een moeilijk schot,’ meent Jan, ‘zo recht van achteren!’

‘En inkomend?’

‘Lijkt me ook moeilijk.’

‘Je hebt gelijk. Maar dat zul je krijgen vandaag. Hou altijd op de voorpoten aan of bij grote snelheid er vlak voor langs, dan heb je ze. Een haas of een konijn in volle gang dragen het hart een paar decimeter voor zich uit, onthoud het zo maar.’

‘Ik zie er haast tegenop vandaag,’ zucht mijn zoon.

‘Heel normaal. Toen ik de eerste keer in groot gezelschap jaagde — ik was toen al een jaar of vijftien ouder dan jij — heb ik in stilte lopen wensen, dat ik maar niets voor het geweer zou krijgen. En natuurlijk schoot ik toen slecht. Dat is onze eerezucht, jong, die ons parten speelt. Maar jij zult het wel beter doen dan ik toen. Want ik was niet eerst op de schietschool geweest.’

‘En je had geen ouwe, wijze vader als leermeester gehad zeker?’

‘Dat wijze kun je er wel aflaten. En dat ouwe ook, wat drommel, dat hoop ik je vandaag te laten zien!’

Mijn zoon grinnikt.

‘Jij bent ook nog niet zonder eerezucht, vader!’

‘Om de drommel niet. Wie is dat wel? Maar wat jou betreft, het resultaat van je schot kan je vandaag volkomen onverschillig zijn. Men verwacht niets van een beginneling.’

‘Maar het is me niet onverschillig!’

‘Natuurlijk niet. En dat is nu eens een prachtige oefening in zelfbeheersing voor je! Als het je straks lukt om er onverschillig voor te zijn, om al die anderen te vergeten en je te suggereren dat je alleen in het veld bent, dan zul je eens zien hoe je schiet.’

‘Ja, dat lijkt me niet gek. Daar hoop ik aan te denken.’

Wat een rijkdom dat ik hem bij me heb! Ik ben er de laatste weken een ander mens van geworden. Ik heb bijna

geen gelegenheid meer om in het verleden te leven. Iedere dag gaan we samen een paar uur het veld in of met de auto erop uit en 's avonds, in de jachthut, kijkt Trees me door zijn ogen aan. Bij alle weemoed voel ik me dan toch gelukkig door zijn kameraadschap. Als Nora er niet is, zorgt hij voor de pot en als oud-padvinder doet hij dat goed. Hij is al ponden aangekomen, er is weer glans in zijn ogen en over dat bruine meisje praat hij niet meer.

Er zit een goed jager in de jongen. Hij gaat voorzichtig met het geweer om en zijn leraar op de schietschool was tevreden over hem. In het veld waren zijn eerste twee schoten raak. Een konijn pikte hij vlak voor de neus van Balder — hij schrok er zelf van, want op de hond had hij niet eens gelet — en uit een klucht patrijzen haalde hij de oude haan omlaag. Aan een tweede schot dacht hij toen niet. Bij de plas schoot hij drie eenden met vijf patronen. Toen begon hij te poedelen, het gewone verschijnsel na te veel succes. Hij spande zich niet meer tot het uiterste in, hij dacht er te gemakkelijk over. Daarna begonnen zijn zenuwen een rol te spelen en we moesten ons samen de hele techniek van het schot weer bewust maken om zijn fouten te corrigeren. Dat heeft mij zelf als oudere jager ook geen kwaad gedaan.

De laatste dagen zat zijn schot meestal weer goed. Als buitenjongen weet hij behoorlijk de afstand te schatten en hij is voorzichtig geworden: hij laat nogal eens een stuk wild onbeschoten, omdat hij niet zeker is van zich zelf. Zijn voornaamste gebrek heeft hij van mij geërfd: hij reageert soms te langzaam, doordat hij loopt te dromen. Maar dat kan ik hem best vergeven.

In de herberg zijn alle ramen verlicht. Ik draai de auto voor en dan is Dehning al bij het portier.

'Mooi weer, meneer! De zon komt straks wel door en er is bijna geen wind. Ze zullen vast liggen vandaag.'

'Is er nog nieuws van de gasten?'

'Meneer Rietveld heeft afgebeld. Was verhinderd.'

Dat is jammer. Rietveld, commandant van een militair vliegveld, is een oude jachtvriend, hartelijke, leuke vent, goede schutter, altijd vol met grappen.

'Maar hij zou nog wel even komen groeten,' heeft hij gezegd. 'En weidmansheil!'

'Dan komt hij dus na de jacht nog?'

'Heeft hij niet gezegd, meneer.'

In de herberg is een hoek van de gelagkamer voor ons gereserveerd. De kachel brandt, de koffie geurt. Rieks Manting, de dikke herbergier, komt ons met een brede glimlach handenwrijvend tegemoet. Het zal weer een goeie dag voor hem worden. Terwijl ik met Dehning onder de lamp op de kaart de driften uitzet, helpt hij ons aan koffie. Balder, de wijsneus, springt op de stoel voor het raam en zit aandachtig naar buiten te staren, in afwachting van de jagers. Mijn zoon slaat sigaretten in bij de dochter van de herbergier en het kind is slap van de lach om een grapje dat hij gemaakt heeft. Goed zo, Jan, dat zie ik nu wel graag van je. En wat staat dat jachtkostuum je goed, al bestaat het dan grotendeels uit afdankertjes van mij.

Hoe is de wind, oostelijk? Dan kunnen we aan de rand van het veld beginnen en op het bos aandrijven. Hoeveel drijvers hebben we? Acht. Niet meer? De boeren zijn met dit mooie droge weer nog druk op het land. Maar dit is het oude, trouwe stel, dat het veld kent en niets meer hoeft te leren. In drie driften kunnen we dat deel van de hei hebben. Intussen is het bos droog en dat drijven we daarna. Dan is het wel tijd voor de middagpauze in de

jachthut. Om halfeen, hoor je 't Rieks, moet de snert er zijn. En zullen we dan na de middag de ontginning eens nemen, want van patrijzenafschot is niets gekomen dit jaar. Nee, september is de moeilijkste maand van mijn leven geweest... Goed, en als slot de hoge hei achter de plassen. Daar hebben we kans op een vos. Stel je voor, dat zou de kroon op het tableau zijn!

Deze dag, deze eerste drijfjacht, zal ons leren, wat er zich precies in ons veld ophoudt. Als je er hebt rondgezworven als Dehning en ik, doet die gedachte het hart sneller kloppen. Is dat jachtkoorts? Er is altijd hoop op verrassende gebeurtenissen, op ongedachte mogelijkheden. Trees, lieve schat, ik voel me haast een beetje schuldig, omdat ik je nu voor enkele uren zal kunnen vergeten om volkomen op te gaan in de spanningen en de verrukkingen van deze dag. Maar ik weet dat je het goedkeurt. Ik ben niet als die Engelsman uit het boek van Bagehot, die toen hij zijn vrouw niet meer had, niet meer jagen wou, omdat hij het ongepast vond om nog zo gelukkig te zijn als hij wist dat de jacht hem maken zou. Jij gunt mij dat geluk, je weet dat het altijd de beste remedie is geweest voor mijn zorgen...

'Wat zeg je, Dehning? ... Ja, daar komen ze!'

Balder staat tegen de ruit op te blaffen naar een figuur die zich daarbuiten in de schemering donker aftekent voor het raam en springt dan naar de deur om de eerste gast te verwelkomen: Wim Dudok, de textielfabrikant, met zijn dure, blinkende wagen en zijn vette wildleren jachtjas met bloedvlekken. Ha, die Wim! Hij omarmt me en schudt me dan bij de schouders heen en weer.

'Zo, smerige ketter, hoe gaat het met jou?'

'Ha, vuige papist! Kom hier, ken je mijn zoon nog?'

En daar is Piet van Maarle de psychiater, altijd stemmig en ernstig, maar met die kleine, tintelende pretoogjes.

‘Dag Siem, doet me genoeg, je ziet er goed uit. Ha Dehning, wat een dag zal dat worden, hè? En daar hebben we Wim . . .’

‘Zo zielenontleder! Met jou gaat het goed, hoe gaat het met mij?’

‘Vandaag zal ’t beroerd met je gaan, daar zal ik voor zorgen, vriend!’

Ze nemen elkaar al weer onder schot, die twee. Ze zullen als altijd de stemming erin weten te brengen. Het wordt een ouderwetse dag, dat staat al vast. En nu druppelen de jagers binnen, de een na de ander. Van heinde en ver zijn ze gekomen, van Den Haag, Enschede en Groningen, sommigen na een urenlange nachtelijke rit. Daar is Aart van Wijhe, de boer uit de buurt van Zaandam, klein, monter, altijd bereid om zich te verbazen: ‘Wel verdijd, jongens, daar ben ik bij Meppel toch weer misgereden!’ ‘Is ’t waarachtig?’ roept er een, want dat is ook een stopwoord van Aart. ‘Troost je, kerel, je zult nog wel eens missen vandaag!’

Dan staat daar Jan Roest, de oud-Indischman, lang, mager en uitgedroogd: ‘Zeg, kennen jullie die van die pastoor die op jacht wou?’ ‘Nee, wacht nou even, neem eerst een uitsmijter, jij komt natuurlijk weer regelrecht van een fuif? . . . Ha Roe-roe-roelof! Welkom kerel!’

Roelof Priester, de rentenier, mijn oude leermeester. Mijn eerste jachtveld had ik met hem samen. Hij is twintig kilometer op de bromfiets gekomen en zijn koude neusje staat als een rode kers in zijn clownsgezicht. Hij is magerder geworden en de lijnen van zijn grijnslach zijn dieper ingesneden.

‘Gaat het goed, Roelof?’

‘Be-best Siem! Alleen eh — al-alleen is maar alleen, hè?’ Sedert twee jaar is Roelof weduwnaar. We mogen hem allemaal graag. Hij is gevat, intelligent en een jager eerste klas. Van zijn stottergebrek heeft hij de minste last bij onze schaamteloze bende, die er onbeschoft de spot mee drijft. Overigens heeft hij dikwijls een borrel nodig om zich er overheen te helpen. Zijn leven lang heeft Roelof de ene dwanggedachte met de andere bestreden.

‘Vooruit Rieks, breng er eentje voor Roelof!’

‘Een grote bitter!’ roept Roelof. De borrel werkt preventief.

Daar zit het stel en buiten drukken de dorpskinderen, op weg naar school, hun neus tegen de ruiten om het lawaai dat hier heerst. Wat hou ik van die kerels! Er zijn geen betere vrienden dan jachtvrienden. Na wat mij overkomen is, kan ik het weten. Van niemand heb ik zoveel meelevens, zoveel warme hartelijkheid ondervonden. En nergens leer je mekaar beter kennen dan in het veld, waar ieders karakterfouten bloot komen te liggen en waar de jacht-passie alle verschillen van stand en godsdienst en opvoeding overspoelt.

Zijn we nu compleet? . . . De deur gaat open en daar, als laatste, staat Louis, een nieuweling in onze troep. Ik kon hem niet passeren. Al weken te voren heeft hij zich zelf uitgenodigd. Een bewonderend gefluit klinkt uit een der monden. ‘Oei-oei!’ zegt Jan Roest. En het is bewonderenswaardig, zoals Louis er uitziet met zijn splinternieuwe jachtpak, blinkende laarzen en hoed met gemsbaard. Ik schiet toe om hem voor te stellen. Als ze zich maar een beetje gedekt houden met hun grappen, want ik weet nog niet of Louis ertegen zal kunnen.

‘Dit is mijn vriend Van Capellen, jongens.’

‘Van Capellen du Pré,’ zegt Louis.

‘Bent u ook jager?’ vraagt Wim. ‘O ja? Dacht ik al.’

De knipoogjes achter Louis’ rug. Het zachte gegniffel. Met mijn ogen probeer ik het gevaar te bezweren.

‘Van Capellen du Pré...’ Waarom zo met zijn naam te geuren?

‘Pr-pr-priester du Pro, aangenaam,’ zegt Roelof.

Een paar kunnen zich nauwelijks goed houden. Maar Louis schijnt niets te merken. En Dehning veinst hij niet te zien.

‘Dit is jachtopziener Dehning, Louis!’

‘Ja, ik ken hem. Goeiemorgen.’ Geen hand.

Dan neemt hij mij apart. Hij strijkt nadenkend over zijn snorretje.

‘Bedankt voor de haas,’ zegt hij.

‘Niks te danken.’

‘En de groeten van mijn vrouw.’

‘Mooi, hoe is het met haar?’

‘O best! En ze is safe, hoor!’

‘Wat zeg je?’

‘Zo safe als de bank. Dat wist je misschien nog niet...’

‘Ik twijfel er niet aan,’ zeg ik verwonderd. Het overrompelt me volkomen. Wat bedoelt de vent? Dat bezoek van me op die mistige morgen? Wat heeft dat schepsel over me verteld? Maar het is nu de tijd niet om hem daarover rekenschap te vragen. Hij zit al bij Jan Roest, die hem uit Indië schijnt te kennen. Rieks brengt hem zijn koffie en de anderen dringen nieuwsgierig om hem heen.

‘Het is tijd, meneer,’ zegt Dehning.

Ja, het is tijd, de zon straalt over de Brink. We gaan op jacht en nu geen zorgen om vrouwenpraat...

‘Aantreden, heren!’

In een rij auto's van allerlei soort rijden we naar het veld, waar de drijvers al met vers gesneden stokken staan te wachten. Daar zijn ze weer, onze helpers en vrienden van vele jaren: Koers, de hoofddrijver, grijs en gebogen, maar nog goed ter been, bijna zeventig jaar geleden in mijn jachthut geboren; Willems met zijn rode, lachende kop, Ribbering en Pieters en al die anderen; vrije, Drentse boeren, kleine vorsten op hun domein, van jongsaf vervuld met eerbied voor het oude jachtbedrijf. Op hun akkers heeft het wild zich gevoed en ze hebben het niet alleen ongemoeid gelaten — op een stroper zien ze met verachting neer — maar ze hebben het ook met hun maaimachines en hun chemische bestrijdingsmiddelen zoveel mogelijk gespaard. Nu hebben ze zich evengoed als wij verheugd op deze dag en onvermoeid zullen ze uur na uur door hei en struiken sjouwen, over het versgeploegde bouwland en door zompige veenmoerassen, bezeten door dezelfde drift als wij en zich verheugende over elk stuk wild dat binnenkomt.

De begroeting is hartelijk. Jagers en drijvers hebben elkaar in bijna een jaar niet gezien.

‘Mannen, dit is mijn zoon Jan. Jaag hem wat toe, hij probeert het vandaag voor het eerst. En jij geloof ik ook, niet Louis? Is dit niet je eerste drijfjacht in Holland?’

‘O, in Indië heb ik al veel gejaagd,’ zegt Louis.

‘Dit is meneer Van Capellen, mannen.’

Ze tikken aan de pet.

‘Houd hem in ere,’ zegt Jan Roest, die met hem hierheen gereden is. ‘Hij kan best nog eens jullie burgemeester worden.’

Ze grijnzen welwillend. Ze kennen hem natuurlijk al uit

de verhalen die over het gezin in het zomerhuisje de ronde hebben gedaan.

Koers krijgt zijn instructies, neemt Balder aan de lijn en vertrekt om zich met de drijvers op te stellen. De geweren worden gereedgemaakt, Dehning gaat met zijn lootjes rond. Jan loot niet mee, die blijft bij mij. De posten worden uitgezet. Ik kom op nummer drie, met Wim Dudok aan mijn rechterhand, links mijn zoon, daarna Louis, dan Roelof. Dehning gaat mee tot de laatste post en loopt dan langs de zijkant van de drift in de richting van de drijvers. Er wordt niet meer gepraat. Iedere jager probeert zich zoveel mogelijk onzichtbaar te maken, in een greppel, achter een heuveltje of struikje. Jan, die volkomen open staat, rukt heistruiken uit, legt die op een hoop en kruipt erachter. Goed zo, Jan, en nu geen vin meer verroeren, jongen! Wat loopt die Louis nu nog heen en weer te schutteren met zijn jachtstoel? Hè-hè, eindelijk zit hij ook . . .

Een lichte mist trekt op van het veld. De wind is fris, maar de zon straalt al warm op mijn gezicht. De hoed moet diep in de ogen. In de verte klinkt het fluitje van Dehning: de drift begint. Stilte, spanning, de schorre, verontruste schreeuw van een kraai, die tussen de linies laag over het veld wiekt. Nu zijn zacht de stemmen van de drijvers te horen: 'Hoesa! . . . Hoesa! . . .' Even later duiken ze als een rij zwarte poppetjes op uit de nevel en worden steeds groter.

En daar komt het eerste haas, in volle vaart recht op mij af; dan slaat het bij, op Wim aan. Ik had het best kunnen hebben, maar laat hij nu het eerste schot maar doen. Hij zet zich al in postuur — en daar duikt het haas tussen ons in een greppel en komt pas vijftig meter buiten de drift

weer te voorschijn! We lachen beiden. Die slimmerd heeft zijn leven gered!

Achter in de linie wordt dubbel geschoten. Geen best teken meestal, zo'n tweede schot. Een troep eenden is opgekomen uit een veenplas en rept zich hoog over de geweren. Maar Louis toch, daar schiet je toch niet op? Dubbel nog wel en dan kijkt hij ze nog na ook! Ga dan toch zitten, vent, en hou je gedekt, vlak voor je slaat al een haas terug! . . . Hij zit weer . . . Bats, dat is Jan Roest, op de uiterste rechterflank. En bom! . . ., dat is Wim, die is ook uit de luizen. Nu zal Jan zijn eerste kans krijgen. Een groot haas komt rustig op hem aangesprongen, maakt dicht voor hem kegel en zit met de oren omhoog naar het bultje te kijken, waarachter hij ligt geknield. Of kijkt het naar Louis, op zijn wiebelende jachtstoel? . . . Goed zo, Jan, op een stilzittend haas schiet je niet. Maar nu komt hij overeind, het haas zet het op een lopen, de drift weer in. Jan legt aan . . . Toe nou, jongen, wacht nou niet te lang . . . Klets, daar slaat het haas op zijn schot over de bol. Mooi zo, kerel, een prachtschot was dat! Dat doet mij goed, veel meer dan wanneer ik het zelf geschoten had. Ik neem mijn hoed af en zwaai uitbundig naar hem. Dan hoor ik 'partout' roepen, kijk om en daar heb ik warempel weer een haas tussen Wim en mij onbeschoten laten passeren!

De drift nadert. In de verte vallen nog een paar schoten. Ik krijg geen kans meer. De drijvers komen dichtbij. We staan op en ik loop Wim tegemoet.

'Ben jij bij de dierenbescherming?' vraagt hij. 'Als je nou de volgende keer niet schiet, zal ik je krijgen, mannetje!'

Nog voor ik antwoorden kan, hoor ik iets ritselen bij mijn rechterlaars en daar springt een haas, dat zich tot het

laatst toe is blijven drukken, uit een hoge heipol. Ik wijs het na, trek af en het ligt.

Wim zet verbaasd zijn geweer af. Hij staat bekend om zijn snelle schot, maar ditmaal was ik hem voor. Hij springt voor mij in de houding. Lachend gaan we Jan gelukwensen, die met een kleur van blijdschap zijn haas toont.

We verzamelen ons. Zeven hazen worden uitgelegd, gepekeld en doorgestoken. Een mooi begin. Minstens zeven zijn achteruit geslagen of langs de zijkanten van de drift geruimd. En hoeveel zouden zich gedrukt hebben? Je moet ze haast op de kop trappen om ze op de lopers te krijgen, zegt Koers. Dat ziet er best uit met de stand dit jaar. Aart heeft er twee, een doublet, wel verdijd!

Alleen Roelof is ontevreden. Die heeft een mooie kans gemist door het onrustige gedrag van Louis. Hij probeert het hem duidelijk te maken, maar bij de volgende drift is het niet beter. Daar krijgt Louis zijn post toegewezen bij een slootje, waarin hij zich prachtig zou kunnen verschuilen, maar hij verkiest op zijn jachtstoel op de rand te gaan zitten. De hazen slaan af of terug vóór ze bij hem onder schot zijn en een klucht patrijzen, die recht voor hem in de hei lag en bij het naderen van de drift op de wieken komt, snort evenwijdig aan de linie het veld in, draait dan gelukkig bij en komt drie posten verder over de geweren. Vier schoten vallen daar. Jan krijgt ditmaal twee mooie kansen op haas, maar de eerste merkt hij niet eens, doordat dan juist een sprong reeën, drie geiten en een bok met de eerste spruiten van het nieuw op te zetten gewei, hem passeert en met grote zweefsprongen in het bos verdwijnt. De tweede kans neemt hij prachtig waar.

‘Nu moet ik de volgende keer toch wel misschieten,’ zegt hij, als we bij elkaar komen.

‘Zet die gedachte meteen uit je kop,’ raad ik hem aan. ‘Nu moet je net doen, alsof de jacht pas begint. In de volgende drift komt je eerste schot. Zet er alles op. Goed schieten is grotendeels zelfvertrouwen.’

En dan haasten we ons naar de andere jagers, die met de drijvers in een troep bij elkaar staan, want daar schijnt een verschil van mening te zijn. De hoge stem van Roelof klinkt boos boven alles uit.

‘Als je nu niet luisteren wilt,’ hoor ik hem zeggen, ‘dan heb ik bezwaar om verder met je te jagen, meneer, in ieder geval om naast je te posten.’ Zijn verontwaardiging maakt, dat hij bijna niet uit zijn woorden kan komen. Hij neemt een grote slok uit zijn heupfles en gaat door: ‘Als je je in dit kale veld niet onzichtbaar maakt, bederf je de kansen voor je zelf en voor je burens. Bedek nou eerst die witte boord eens, wat doe je met een witte boord in het veld? En die hoge jachtstoel heb je hier ook niet nodig. De grond is lekker droog, daar zul je niet van schimmelen. Nou zal ik je straks op je post zetten, en dan heb je naar een ouwe jager te luisteren, begrepen meneer Du Pré? En zou je dat geweer niet openknippen, als we bij elkaar staan? Moet je kijken, de loop is net op mijn buik gericht...’

‘Zonde van al die drank, als het afgaat,’ zegt Wim.

‘Het staat op safe,’ verdedigt Louis zich.

‘Je ouwe t-t-tante staat op safel Open dat moordijzer!’

Ja, wat is safe? ... Maar eigenwijs is Louis niet, alleen maar onwetend of zeldzaam stom. En soms hinderlijk onbeleefd tegen wie hij als zijn minderen beschouwt. We lopen samen op naar de volgende drift. En waar moet hij nu met die jachtstoel naar toe?

‘Zeg hondeman!’ roept hij.

‘Koers, meneer,’ zegt de oude boer.

‘Ik zeg hondeman. Al die namen kan ik niet onthouden. Hier, kun jij mijn jachtstoel dragen?’

‘Leg hem daar maar neer. We komen hier straks weer langs,’ zegt Koers rustig. Zijn ogen ontmoeten die van mij. Ik weet dat ik niets hoef te zeggen. Een Drentse boer vergeet zo iets niet meer.

Bij de volgende drift schiet Louis zijn eerste haas. Het gaat wel stumperig: na het tweede schot ligt het beest nog te jammeren, tot Roelof het een ver genadeschot geeft. Maar dat dringt tot Louis misschien niet eens door. ‘Ik heb hem, ik heb hem!’ hoor ik hem roepen. En dan kijkt hij verschrikt op, want een straaljager komt laag over het bos gieren, trekt weer op boven het veld en schiet dan in duikvlucht op de drijvers af, die zich plat op de grond laten vallen. Wat is dat voor een gek? Het lijkt warempel wel oorlog! Daar komt hij nog weer terug ook en schiet met donderend lawaai tussen de beide linies door. We kunnen de piloot zien zitten, hij zwaait waarachtig! Zwaait hij? Wie kan het anders zijn dan Rietveld, onze goeie vriend Rietveld? Die zou immers nog komen groeten, heeft hij beloofd?

Nu is Louis de enige jager die weggedoken zit. Al de anderen staan tegen elkaar te schreeuwen en met hun geweer te zwaaien. Het vliegtuig maakt nog een rondje en verdwijnt daarna in enkele seconden in het zuiden.

De drift gaat door. En zie, daar komen toch nog een paar hazen! Nu krijgt ook Roelof zijn kans en ik schiet er een aan dat dwars voor me langs komt. Het eerste schot werd opgevangen door een bentepol waar het haas juist achter dook. Het tweede zit achterop, doordat het dier op het moment van het schot linksaf sloeg in de richting van

mijn zoon. Die heeft zijn geweer al aangelegd, een knal en het is gebeurd. Ha, wat een heerlijke mop is dat, mijn zoon die mijn werk moet afmaken! Als de anderen dat gezien hebben, zal ik er de hele dag mee gepest worden!

Nog voor de drift aan het eind is, lopen de jagers al te zamen. 'Die Rietveld toch, die smiecht! Die verkwister van onze belastingcenten! O ja, heb je ooit zoveel lol van je belastingcenten gehad? . . . We zullen hem krijgen, jongens! Hij moet een telegram hebben. Riex kan het straks meenemen naar het dorp als hij de snert komt brengen. Wat moet erop? Denk daar eens over na. Prijs voor de beste oplossing: een grote bitter! Heb je 't gehoord, Roelof?'

Koers is de laatste van de drijvers die zich bij ons voegt. Aan zijn uitgestreken gezicht zie ik al, dat er iets op komst is.

'Zeg Snorreman!' roept hij.

'Louis, je wordt geroepen.'

'Wat zeg je?' vraagt Louis.

'Ik zeg: Snorreman, hier is je haas!'

En weer valt Louis me niet tegen.

'O, o,' zegt hij. 'Hoe heet u ook weer?'

'Koers, meneer.'

'Nou, dank u wel, Koers!'

'Tot uw dienst, meneer!'

'Een sigaartje, Koers?'

'Mag ik niet afslaan, meneer.'

'G-g-geef mij er ook maar een,' zegt Roelof. 'Jongens, kijk eens wat een haas die Du Pré geschoten heeft! De - de - de beste van allemaal! Kijk eens, wat een rug, wat een knickers!'

Het is net een stel kwajongens nu.

‘Alle mensen, wat een monster! Hoe hebt u die dood gekregen? Met één schot? . . . Met twee. Nou, dat mocht dan toch ook wel! En met gewone hagel, nummer zes, nummer vijf? Of had u er lopers op? Niet te geloven, zeg!’

Dan zegt Wim Dudok: ‘Heren, stiltel! Dit is een gedenkwaardig ogenblik. Als ik het wel heb, meneer van Capellen, is dit het eerste haas dat u in Holland op een drijfjacht geschoten hebt? Dan stel ik voor, mijne heren, dat we meneer hier op dit ogenblik tot jachtbroeder benoemen. Geen bezwaar? Ik wijs je even op de consequenties, Van Capellen: dat kost je een rondje, de drijvers inbegrepen natuurlijk, en verder hebben we het recht om mekaar te tutoyeren. Akkoord? . . . Goed, dan je hoed in de lucht!’

‘Wat bedoelt u? . . . Mijn hoed?’

‘Maar man, dat weet je toch?’ zegt Jan Roest ongeduldig. ‘Bij zo’n gelegenheid ben je verplicht je hoed zo hoog mogelijk in de lucht te gooien. Dat is jagersgebruik. Heren, even attentie, hè? En de nodige ernst alstublieft!’ ‘Heb ik de leiding of jij?’ vraagt Wim. ‘Nee-nee, nog niet dadelijk, Van Capellen! Pas als ik drie zeg. Klaar? . . . In de naam van Hubertus, Diana en Nimrod: één, twee, driel!’

Daar gaat de hoed. Op ’t zelfde ogenblik worden de geweren geschouderd. Vier, vijf schoten knallen. De hoed springt op in de lucht . . . Alleen de rand wordt door Balder geapporteerd.

Louis houdt zich prachtig. Hij lacht zelf het hardst van allen en zet het overschot van zijn hoofddeksel jolig op zijn grijzende kop.

‘Dit was zeker zo iets als de doop bij de opname in jullie club?’ vraagt hij.

‘Zo iets, ja. Maar nog geen opname in de club, hoor! Daar is heel iets anders voor nodig. Je bent nou jachtbroeder, wees daar nou voorlopig mee tevreden.’

‘En hij? Moet hij niet gedoopt worden?’

Maar Jan heeft zijn petje al in de zak.

‘Hij doet mee voor spek en bonen,’ zeg ik.

‘Hoor hem! Hoeveel hazen heeft die jongen al? Twee en een half? Drie en een half?’ Dat is Wim natuurlijk.

‘Op jacht, mannen!’ roep ik. ‘Geen gekheid meer!’

‘Makkelijk als je jagermeester bent! Wacht maar, we krijgen jou nog well!’

De bosdrift brengt de eerste fazanthanen op het tableau — hennen schieten we niet meer — en verder een paar konijnen en drie houtsnippen, waarvan Jan en ik er elk een hebben. We krijgen het beroemde veertje op de hoed. Mijn zoon blaast zijn deuntje aardig mee. Maar een haas, aan het eind van de drift door hem beschoten, kiest schijnbaar onbeschadigd de ruimte en een paar honderd meter verder zien we nog zijn lange oren boven de hei.

‘Ha - had hij blik voor ’t gat, Jan?’

‘Mijn schot zat erop,’ zegt Jan.

‘Hoe weet je dat?’

‘Ik voelde het.’

‘Dat is jagerstaal,’ zegt Roelof. ‘La-laten we doen alsof we ’t geloven.’

Dehning slipt de hond, die het spoor zonder moeite opneemt en in de verte achter een hoogte verdwijnt. We behoeven niet op hem te wachten, hij vindt ons wel. We gaan naar de jachthut, waar de erwtensoeep met boerenworst ons tegengeurt. Rieks is al bezig de borden uit te zetten. Een fles jenever, die hij ook heeft meegebracht, druk ik nog op tijd achterover. Geen drank in het veld,

Rieks! Alleen Roelof is onder en boven de wet, maar die zorgt wel voor zich zelf. Een glas bier, goed, dat kan geen kwaad.

We hebben banken langs de wanden gezet. Jagers en drijvers vinden allemaal een plaats. Mijn bureau is naar de schuur verhuisd en hoog van de kast kijkt Trees op ons neer.

‘Een ogenblik stilte, mannen!’

In die stilte is er gerucht bij de deur. Als Dehning opendoet, wie komt daar onder groot gejuich binnenstappen? Balder, met het haas in de vang! En hij laat het zich door niemand afnemen dan door mij. De stukken worst worden hem van alle kanten toegestoken voor zijn prestatie. En drie hoera's met de snertlepels omhoog worden uitgebracht op Jan, die crack in de dop, die een goeie kans heeft om het vandaag tot jachtkoning te brengen.

‘Laat je niet opjutten, jong, anders schiet je straks niks meer,’ waarschuw ik hem.

‘Jij bent jaloers!’

‘Hij is een goed zoon van zijn vader,’ meent Piet.

‘Een goeie hulp van zijn vader, bedoel je! Siem wijst de hazen aan en hij schiet ze dood!’

Zelfs onder het eten kunnen ze het plagen niet laten. Een belediging voor de snert, die je nergens zo krijgt. De eersten komen zich alweer met hun lege bord bij Rieks melden.

‘Vergeet Dehning niet, Rieks!’

De opzichter gunt zich bijna geen tijd om te eten. Hij is druk met het inladen van het wild, dat hij alvast met de auto van de herbergier mee wil geven, en met de reparatie van het oude geweer van Roelof, waarvan de ene trekker weigerde.

Dan komt hij zeggen, dat buiten iemand staat om mij te spreken. Het is Ravenhorst, die vraagt of hij mee mag drijven.

‘Hoe denk je er zelf over, Dehning?’

‘Meneer weet wel hoe ik over die vent denk. Geen pottekijkers in het veld.’

‘Dan gebeurt het niet. Zeg hem dat maar.’

Maar als we buiten komen, Louis met een oude hoed van mij, staat de man nog bij het hek te wachten. Hij ziet er verlopen uit.

‘Meneer Siem van der Velde!’

Een mager hondje, een soort heidewachtel, met een touw aan de bagagedrager gebonden, zit trillend naast de fiets te wachten en blaft tegen Balder, die hooghartig aan hem voorbijloopt.

‘Ja, wat heb je nu nog, Ravenhorst?’

‘Kan ik niet meegaan?’

‘Ik heb je mijn antwoord toch laten weten?’

‘Ja meneer Siem van der Velde, maar ik dacht...’

Hij noemt me altijd bij mijn schrijversnaam. Hij meent zeker, dat dat beleefd is. De kerel is akelig beleefd.

‘Wat dacht je?’

‘Ik dacht dat u mijn vriend was.’

‘En wat zou dat?’

‘Nou, dat u mij de kans zou gunnen om wat te verdienen.’

‘Als drijver verdienen je niks.’

‘Nee, maar deze hond, ziet u. Ik zou dan eens kunnen laten zien, wat hij presteert in het veld. En misschien dat een van de jagers er wat voor zou voelen om hem te kopen. Deze hond, meneer Siem van der Velde...’

‘Dus dáár was het je om te doen. Gaat niet door, vriend.’

‘Ik zou misschien ook een aardige serie jachtfoto’s kunnen

maken. Ik heb mijn toestel bij me. Een toonaangevend tijdschrift . . .’

‘Uitgesloten,’ zeg ik. ‘Geen behoefte aan publiciteit.’

‘Ik weet wat u denkt en uw opzichter denkt dat ook. Maar u hebt het mis . . .’

Listige, kleine oogjes heeft de kerel en een tanig gezicht met een haakneus. Een kraaiekop.

‘Ik denk niks. Jij hebt iets gevraagd en ik weiger. Uit.’

Ik wend me af. Hij moppert nog wat.

‘Wat zeg je?’

‘Uw vrouw zou me zo niet afgesnauwd hebben, zeg ik.’

‘Och, barst vent!’

Ik loop de anderen na. Hij roept nog iets dat als een bedreiging klinkt. Later, als ik al bij de ontginning op mijn post sta, zie ik hem langzaam het veld uitfietsen. Heb ik verkeerd gedaan? Zijn vrouw is enkele jaren dienstmeisje bij ons geweest. Toen ze in de zomermaanden met ons in de jachthut was, heeft hij haar in het dorp leren kennen en later bleek dat zij met die luiwammes trouwen moest. Trees trok het zich aan alsof Geertje haar dochter was en heeft zoveel mogelijk geholpen om haar in de spulletjes te zetten. Wij hebben ze wat geld geleend, dat nog steeds niet terugbetaald is, en ik kon hem met veel praten aan een betrekking op de zuivelfabriek helpen, waar hij een paar maanden later na een vechtpartij met een andere arbeider ontslagen werd. In een jaar heeft hij van de frisse meid die onze Geertje was, een sloofje gemaakt. Zij heeft een beroerd leven bij de kerel: ieder jaar een kind en altijd dreigende armoe. Ik moet er maar eens aanrijden om haar wat toe te stoppen . . . Dat zal ik doen, ik beloof het je, Trees! Maar nu had ik toch niet anders kunnen handelen? Ik had het anders moeten zeggen, vriendelijker, met

meer begrip. Het is ten slotte zijn recht om te proberen iets te verdienen. Ik ben nou eenmaal scherp en bijterig als een ouwe solitair. Maar wat deed die rotvent jou te noemen? Je weet dat ik dat moeilijk hebben kan . . .

Wat roepen ze? Tiro? . . . O, die fazanthaan, ja, daar ben ik alweer te laat voor. Ik schiet slecht vanmiddag. Maar de anderen poedelen ook nogal eens, het gewone verschijnsel vlak na de middagrust . . . Als ik nou die Ravenhorst maar eens kwijt was uit mijn gedachten. Wat riep hij nog? Alleen het woord ‚spijt‘ heb ik verstaan. ‚Je zult er spijt van hebben? . . .‘ Laat die vent zich met zijn eigen zaken bemoeien. Ik heb genoeg aan de mijne. Dat van Louis zit me ook nog dwars. Ik ben ook zo vervloekt secundair. Telkens duikt zo iets tegen mijn wil weer op in mijn kop. Laat ik me nu het geluk van deze dag niet laten bederven . . .

Het geluk van de jacht. Waaruit bestaat het? Misschien als ik me dat bewust maak, dat het me helpen zal. Ofschoon het eigenlijke, het meest essentiële misschien niet onder woorden te vangen is.

Is het de eenwording met de natuur? Kijk eens hoe prachtig de hemel is, met een ragfijne wolkenluiser over de hele koepel uitgespreid, als een gordijn voor de lamp van de zon, zodat een wonderlijk zacht, diffuus licht over het wijde landschap ligt. Is dat geen geluk? En de goede kameraadschap van de vrienden . . . Wim, die na de drift de arm om mijn schouder slaat. Roelof, die me even terzijde neemt, als ik moe naar mijn post sjok: ‚Waar loop jij over te spinzen, Siem?‘

‚Je zou raar opkijken, als ik het zei . . .‘

‚Wat is het dan?‘

‚Wat nou eigenlijk het geluk van de jacht is.‘

‘Moet je niet over denken. Als je over het geluk denkt, is het er niet meer. Hier, neem een slok. Echte Jamaica.’

Misschien heeft hij gelijk. De halve wilden die onze voorouders waren, toen ze nog van de jacht moesten leven, zullen er ook niet over gedacht hebben. Misschien is het geluk juist de volledige overgave aan de oerdriften die we van hen hebben geërfd . . .

‘Tiro! . . . Tiro! . . .’

Nu opletten! Zie ze prachtig aankomen, die patrijzen, laag over het veld, met het glanzende licht op hun veren! Even wachten nog, tot ze de linie voorbij zijn . . . Nu!

De eerste patrijs valt als een steen, de tweede vliegt door, maar blijft bij de andere achter. Meer dan honderd meter verder begint hij als een leeuwerik omhoog te fladderen, hoger, nog hoger en valt dan recht naar beneden. Die zullen we straks dood op zijn rug vinden, met een druppel bloed uit de snavel. Longschot.

Dat helpt beter dan rum. Mijn vermoeidheid is plotseling voorbij. Ook de anderen komen nu weer op schot. Een watersnipje, dat hoog over de linie zigzagt, wordt door Aart met een meesterlijk schot in zijn vaart gestuit en komt bijna op zijn hoofd neer. Jan schiet een eend, als hij bij de volgende drift als laatste van de linie zijn post bij een veenplas zal gaan innemen, en daarna nog een haas die door Balder van een eilandje gejaagd wordt en die zwemmend de kant bereikt heeft. En als dan aan het eind van de middag een vos in de drift wordt gesignaleerd en na veel geschreeuw in een moeras wordt ingesloten, dan is er de ademloze spanning die alles doet vergeten, zodat het hart in de keel bonst en het geweer trilt in de handen. De kring van jagers en drijvers sluit zich steeds meer. Hij moet er nog in zitten, de listige rover, maar hij wil er niet

uit, omdat hij wel weet dat hij nergens meer heen kan. Het is Balder die hem eindelijk in het ruige terrein op de lopers brengt, maar even later is hij het spoor weer kwijt; zelfs hem is Reintje te slim af. Hier en daar valt een schot, als een van de jagers de staart met de witte pluim langs een gagelbosje of een braamstruik ziet flitsen. Mannen, denk om mijn hond! Doorgeven: voorzichtig, denk om de hond! . . . Nu duikt de spitse kop plotseling voor Jan op! Partout Jan, een kàns! Maar Jans schot zit erachter, de spanning is voor zijn zenuwen te groot geworden. Louis mist hem natuurlijk ook en dan is de vos spoorloos verdwenen, tot Roelof, die oude rot, die zijn stem geen keer heeft laten horen, die zich alleen maar angstvallig gedekt heeft gehouden; hem vlak bij zich door een laagte ziet sluipen en de rode vrijbouter met één schot uit zijn oude geweer doet sneuvelen.

Mooier slot van deze jachtdag is niet denkbaar. We verzamelen ons om de buit. Een oude moer is het, grauwbrown met een rossige gloed, die drie tenen aan de rechtervoorloper mist. Dehning heeft het beest voor een jaar al eens op de klem gehad. Hoeveel wild zou het in die tijd naar zijn hol gesleept hebben? Meer dan wij vandaag hebben geschoten. En hoeveel heeft Roelof voor het volgende jachtseizoen gespaard? Hij wordt van alle kanten gecompimenteerd.

‘Met je geweer stotter je niet, Roelof!’

Maar waarom wordt er nu nog geschoten? Wie horen we daar om hulp roepen? Jan Roest? Niemand heeft hem in de opwindung gemist. Nu blijkt die arme ouwe Jan nog in het moeras te zitten, waar hij in zijn ijver om bij Roelof te komen, tot bijna aan zijn nek in de modder is gezakt. Het is een hele toer om hem eruit te krijgen, want allen zijn

slap van de lach, en de vreugde stijgt ten top als hij bibberend en stinkend voor ons staat.

Nu wordt het tijd om naar de herberg te gaan. Het wild wordt in mijn auto gelegd, de drijvers zijn al op de fiets vooruit. De zon gaat onder, de hemel is een feest van kleuren. Terwijl de anderen hun wagens voor de herberg parkeren, rijd ik achterom de schuur in om daar het wild uit te laden. De schijnwerpers moeten aan in de donkere ruimte. Een vrouwengestalte komt uit het gangetje dat naar de gelagkamer voert en glipt langs ons weg in de schemering. Tegen het licht van de avondhemel zie ik haar de deur uitgaan. Het is geen boerin.

‘Mevrouw Van Capellen,’ zegt Dehning zacht.

Loes? . . . Laat ze gaan. Geen vrouw tussen de jagers en in ’t bijzonder deze niet. De herberg is al vol lawaai. Het bier schuimt in de glazen. Wanneer smaakt het bier beter dan na een jachtdag? En wat een heerlijkheid om je uit te kunnen strekken met je kousevoeten op de ijzeren ring om de kachel in een toestand van weldadige vermoeidheid!

Nu komen eerst de nabeschouwingen over deze dag. De vos wordt uitgeluid en nog vele malen geschoten. Dan komen de eenden waar Louis op aftrok aan de beurt, de eenden die tot zijn verbazing door ons korhoenders werden genoemd, het oerwild, dat ons bijna heilig is. Toen het gebeurde, was ieder verontwaardigd, nu kunnen ze er een grap over maken. Het is dan gelukkig ook best afgelopen: zijn schot zat er meters achter.

‘Maar één eend was er toch bij, Louis!’

‘Is het waar?’

‘Absoluut!’

‘Zie je nou wel, mijne heren, zo stom was ik toch nu ook weer niet!’

‘Ja, één eend was erbij, aan de andere kant van het geweer! Kom op met je rondje.’

En dat schot van Aart op het konijn. Het konijn lag er, naast een grote veldkei, maar Piet schreeuwde moord en brand, want die had een hagelkorrel in zijn neus, van die steen afgeketst. De schrik is nu vergeten. Aart, hoe kreeg je 't klaar, zo'n doublure! Zonder opzet, is 't waarachtig? Nou, die rotneus van Piet, daar moest ook nodig eens wat aan gebeuren... En wie hebben nu het best geschoten vandaag? De vrijgezellen natuurlijk; Venus en Diana verdragen mekaar nou eenmaal niet. En Jan Roest dan? Die kun je er gerust bijrekenen, die doet niet meer aan de liefde. Groot protest uit de deuropening, waar Jan Roest juist verschijnt in het beste pak van de herbergier.

Daarna komen de oudere jachtverhalen, grotendeels bekend, maar aardig om aan te horen, ieder jaar meer uitgroeiend tot jagerslatijn.

De drijvers maken zich gereed om te vertrekken, want de koeien wachten om gemolken te worden. Intussen heeft Dehning de lopen van de geweren doorgehaald en het tableau uitgelegd. We worden uitgenodigd om te komen voor een laatste saluut. Daar liggen ze, netjes soort bij soort, met de vos aan het hoofd, meer dan zestig stuks. De hazen op hun zij in het gelid, de konijnen daaronder, de fazanthanen in hun veelkleurigheid, de dames met het lange gezicht op een rijtje onder de vos. Acht wildsoorten, een prachtig veelzijdig tableau! Toch hebben we niet de helft geschoten van wat opgedaan werd en grote gedeelten van het veld onbejaagd gelaten.

‘Drijvers, hartelijk dank voor jullie prachtige werk! Er mankeerde niets aan. Doe me het genoegen en neem elk een haas mee als aandenken. Dehning zal jullie wel hel-

pen. En wil je ook zorgen, dat de jagers wat mee krijgen, Dehning? Vraag maar even rond wat ze hebben willen.’
De drijvers vertrekken na een hartelijk afscheid. Als we nu doen alsof dit het slot is, raken we misschien meteen van Louis af.

‘Van Capellen, het ga je goed! Als je nu nog zo goed leert schieten als autorijden, dan ben je een reuzekerel!’

‘Van Capellen, de zegen! Met die hoed sta je er al heel wat beter op dan vanmorgen!’

Het lukt. Het laatst komt hij mij een hand geven.

‘Moet je die hoed nog terug?’

‘Wees er gelukkig mee.’

‘Je kunt hem komen halen. Ik ben waarschijnlijk niet thuis, maar dat is immers niet erg. Loop eens aan.’

‘Wie weet.’

Hij doet drie stappen. Dan keert hij zich om.

‘Moet ik de groeten niet doen aan mijn vrouw?’

Zou je die vent niet? En maar volhouden . . .

‘Weet je wat jij moet?’

‘Zeg het eens.’

‘Je moet de geschiedenis van de vrouw van Potifar eens lezen.’

‘Is dat een boek van jou?’

‘Dat staat in de bijbel, Genesis zoveel. Zal heel leerzaam voor je zijn.’

Hij haalt de schouders op en verdwijnt. Dehning gaat met hem mee om hem weg te helpen. Rieks, die ons gesprek gehoord heeft, neemt mij apart.

‘Zijn vrouw was hier net nog,’ fluistert hij.

‘Ik heb haar gezien.’

‘Ze komt geregeld tegenwoordig.’

‘Zo? Waarom?’

Hij maakt een gebaar met de hand in de richting van zijn mond: een glas dat achterovergeslagen wordt. Aan de drank? Loes? . . . Daar behoef ik toch niet van te schrikken? Wat heb ik met die vrouw te maken?

Dehning komt terug.

'Is hij weg?'

'Nog niet. Hij is niet tevreden met zijn wild.'

'Wat wil hij dan?'

'Hij wil ook fazanten hebben.'

'Geef hem fazanten.'

'Laat hem naar de bliksem lopen!' roept Jan Roest.

'Wat moet ik doen, meneer?' vraagt Dehning.

'Geef hem twee fazanten en zeg dat hij naar de bliksem kan lopen.'

'Jij bent gek,' zegt Jan Roest. 'Die vervloekte egoïst! Ik heb in Birma met hem in het kamp gezeten, Siem. Hij gapte het brood bij de zieken vandaan. Die vent heeft dubbel vel voor zijn kop.'

'Dat zal wel, ja.'

'Neem hem nou nooit meer mee, Siem!'

'Daar kun je gerust op wezen.'

We eten met z'n achten. Daarna brengt Dehning het wild weg en Jan gaat met een paar dorpsjongens biljarten. Het weer is goed, de weg droog, we kunnen nog een uurtje met het oude stel bij elkaar zitten. Balder vlijt zich tegen mijn benen en gromt in zijn slaap. Die zal de vos wel achterna zitten.

De jachtkoorts is voorbij, het leven herneemt zijn rechten. De dagelijkse zorgen beginnen weer aandacht te vragen. Wim heeft maar één zoon, die niet in de zaak wil. Altijd is er een Dudok in de zaak geweest, maar de jeugd van tegenwoordig lapt tradities aan zijn laars. De dochter van

Piet wil in de kerstvakantie met haar verloofde naar het buitenland. Kun je dat toestaan? En dan Aart, die al jarenlang een verbeterd strijd voert met het gemeentebestuur om het beste gedeelte van zijn land, dat onteigend zal worden voor stadsuitbreiding.

‘En jij, Siem, wanneer komt je volgende roman?’ vraagt Wim.

‘Een roman zal ik niet meer kunnen schrijven. Jeugdboeken wel. Niet minder moeilijk, als je ’t goed wilt doen.’

‘Ben je er nog niet overheen?’

‘Hier kom je niet overheen.’

‘Het leven gaat door, jongen.’

‘Ja, helaas wel...’

‘Bezitten als niet bezittende, staat dat niet in jullie bijbel?’ vraagt Wim.

Wat moet ik daarop zeggen? Ik heb haar immers niet meer...

‘Ja, dat staat er.’

‘Nou dan. Als je me nodig mocht hebben, je weet waar je me vinden kunt...’

‘Ik zal eraan denken. Je bent een beste.’

Stilte. En dan is het Roelof die de spanning breekt. Hij ziet er moe uit, het vel spant strak over zijn neus, maar zijn oogjes glimmen.

‘Zal ik,’ vraagt Roelof, ‘zal ik jullie nou eens vertellen, waarom ik geen vrouw meer neem?’

‘Ja, zeg het eens...’

‘Om — omdat er geen vrouw voor mij is voor wie ik achtting kan hebben.’

‘Kom nou, doe nou niet zo verwaand! Er lopen toch vrouwen genoeg die...’

‘O ja, jawel,’ zegt Roelof. ‘Ma-ma-maar jongens, zodra er

een met mij wil trouwen, kan ik geen achting meer voor haar hebben.'

Als we doezelig thuiskomen in de jachthut, blijkt de kamer opgeruimd, de bedden liggen opengeslagen, het portret van Trees lacht mij weer toe van het bureau: 'Zo jongen, heb je het goed gehad?'

'Heb je 't goed gehad, Jan?'

'Een heerlijke dag, vader! Om nooit te vergeten. Wil je nog koffie?'

'Koffie, is die er dan?'

'Ja, als je tante Nora niet had . . .'

Tegen het einde van de jacht heeft het wild de listen van de jager leren kennen en is meer dan ooit op zijn hoede. De fazanten, die nu drommels goed weten dat ze alleen in de vlucht gevaar lopen beschoten te worden, zijn bijna niet meer op de wieken te krijgen en de hazen zijn meestal zo ril, dat ze bij het jagen voor de voet al ver buiten schot opgaan. Slechts bij een drijfjacht komen ze voor de geweren.

Op een donkere dag staan we als gasten van Aart in de polders bij het Noordzeekanaal, in een zacht, gezapig regentje. Je kunt het haast geen regen noemen, zo fijn zijn de druppeltjes. Het is meer een gordijn van nevel, dat in de verte voor de hoge, glimmende kranen bij de Amsterdamse havenwerken hangt. We sjouwen met zware voeten door de klefferige klei naar onze posten, liggen tegen de natte slootkanten en zien, wachtend op de drift, de grote stomers hoog boven de dijk hun weg naar zee kiezen. Besmeurd en tot op het hemd doorweekt — door fijnen en motregen word je 't meest bedrogen, plaagt Wim Dudok — maar met meer dan twintig hazen en een paar houtduiven komen we 's avonds in de herberg.

Twee dagen later, als het weer helemaal is opgeklaard en een snijdende oostenwind de tranen uit de ogen perst, zijn we Wims gasten op zijn bosjacht bij Holten. Daar wordt Kees Rietveld, die nooit op zijn post kan blijven, aangeschoten door een van zijn officieren die hij als introducé

mee heeft mogen brengen. De man schoot op een konijn dat in de drift terugloeg en de randhagel kwam in het been van zijn chef terecht. Als we op het geschreeuw aan komen hollen, ligt Rietveld tussen de struiken te kermen en pas als we hem overeind geholpen hebben en hij de boosdoener ontdekt, die doodsbleek terzijde staat, komen zijn eerste woorden. 'Jij smeerlap,' zegt Kees. 'Dat jij graag commandant van de vliegbasis wilt worden, kan ik me voorstellen, maar dat je 't op deze manier probeert, vind ik gemeen!'

Daarmee heeft hij zich onsterfelijk beroemd gemaakt, vooral wanneer blijkt, nadat we hem zijn broek hebben uitgetrokken, dat slechts een paar hageltjes de sterke uniformstof hebben weten te doorboren en vlak onder de witte, behaarde huid van zijn dijbeen zijn blijven steken. Er worden die dag nog heel wat grappen gemaakt op dit voorval, daarna wordt het bij de vele 'weet-je-nog-verhalen' die onze club al rijk is opgeborgen en zal in de volgende jaren, telkens met nog meer bijzonderheden opgesierd, weer op het tableau komen.

Tegen de avond gaat de wind liggen en de nevel, die al heel de dag tussen het hout heeft gehangen, verdicht zich tot een zware mist, die op de voorruit en op het wegdek bevriest, zodat we heel voorzichtig, van het ene witte paaltje naar het andere, voortsukkelen in de richting van de jachthut. Het is na middernacht, als we door het dorp rijden en daarna moet Jan voor de auto uitlopen, omdat de grauwe zandweg niet van het veld te onderscheiden is. In de hut val ik uitgeput in slaap en word pas wakker, als Jan met een kop thee voor de bedstee staat.

Hij heeft de eerste zending van zijn nieuwe studieboeken aangekregen, zet een tafeltje voor het raam en is er daar

de hele morgen mee bezig. Voor het andere raam werk ik mijn post bij en lees het manuscript van mijn boek door, waaraan nog steeds een paar hoofdstukken ontbreken. Nora komt en begint na een kort gesprek met het huiswerk, de kachel snort en Balder, die tevergeefs heeft zitten bedelen om uit te gaan, rolt zich brommend van teleurstelling op in zijn mand. Buiten breekt de zon door de nevel, het licht schittert op de berijpte struiken en een reegeit met twee kalveren achter zich aan komt in volle sprong over het weiland op weg naar het bos. Ik zie het en het dringt nauwelijks tot mij door. Want terwijl Nora zwijgend achter ons bezig is en etensgeuren in de kamer beginnen te hangen, is plotseling de geest over mij gekomen. Als in mijn vorige leven met Trees kan ik alles vergeten voor de wereld der verbeelding die ik in mijn boek vorm tracht te geven. Het geeft een rilling van vreugde, als het even tot mij doordringt dat dit weer mogelijk is en dat mijn potlood nauwelijks de gang van mijn gedachten bij kan houden. Ik kom als laatste aan tafel, schrok het eten naar binnen, zeg ja en nee als dat van mij verwacht schijnt te worden en lach plichtmatig mee als het nodig is. Ik weet niet wat er gepraat is en zelfs niet wat ik gegeten heb, ik weet alleen dat ik alles vast moet houden wat me aan tafel weer te binnen geschoten is, dat ik deze droom vast moet houden en dit zuivere geluk. Ik vang een blik van verstandhouding tussen Nora en Jan op, als ik weer voor mijn werktafel spring, maar het kan me niet schelen wat ze denken. Ze zijn goed, ze zijn lief, zolang ze me ongestoord laten werken.

Als ik opsta, omdat ik de letters niet meer zien kan, en mij uitrek, ben ik alleen in de kamer. Ik doe de deur open: de fiets van Nora staat niet meer in de schuur. Buiten, bij de

pomp, is Jan met opgestroopte mouwen bezig om de auto te wassen. De hond springt tegen me op, alsof hij me in dagen niet gezien heeft. De zon kruipt achter het dorp in een nest van rode wolken en de avondwind is kil en vochtig. Het is alweer gedaan met het mooie weer.

'Krijgen we geen thee vanmiddag?'

Jan lacht.

'We hebben thee gedronken! Tante Nora heeft een kop naast je neergezet. Later heb je voor je zelf ook nog ingeschonken, weet je niet?'

'Ja, nou je 't zegt . . .'

'Je hebt lekker gewerkt, hè?'

'Heerlijk! Maar nou ben ik moe.'

'Je was gewoon niet meer op deze wereld, vader! Net als vroeger, dan keek je ons met zulke rare ogen aan, alsof je slaapwandelde . . .'

'Zullen we samen een stapje doen?'

'Graag. Moet het geweer mee?'

'Dat is de moeite niet meer.'

We trekken de laarzen aan, lopen de zandweg langs en volgen dan de bosrand. De avondster staat recht voor ons. Dezelfde reeën die vanmorgen langs de hut kwamen, steken rustig voor ons het pad over, zekeren even naar ons en gaan op een sukkeldrafje op lavei. De hond ziet ze, maar blijft kalm naast ons lopen: op reeën jaagt hij niet. Een late kraai vliegt met zware wiekslag laag over het veld naar de roestplaats in de dennen. Boven het bos zien we hem niet meer, maar we horen hoe hij door de andere wordt begroet bij zijn aankomst.

Het is koud. We gaan dwars door de hei terug en dan doet Balder een haas op. Hoe we ook fluiten, hij zet kop-pig de achtervolging in en verdwijnt in het donker. De

hemel is nu vol met sterren. Nergens, zelfs niet op zee, besef je zo goed de oneindigheid van het heelal met zijn vele lichtende werelden. We wijzen elkaar de sterrenbeelden: de schutter die zijn pijl richt op de stier, de jachthonden en de grote beer, de kleine, fonkelende poolster waar alles om draait. We praten zacht, alsof we ze zouden kunnen storen en lopen met het hoofd in de nek, tot Jan struikelt en doordat hij zijn handen in de zakken heeft, als een paal in de hei rolt. Als we uitgelachen zijn, is de hond terug, beschaamd en uitgeput. Wat loop ik nu te neuriën? Een leuk draaiërig wijsje: 'De dag door Uwe hand ontvangen, is weer voorbij, de nacht genaakt . . .' Het is lang geleden dat ik geneuried heb.

Het huis is een donkere bult in het duister. De hond gromt. We staan stil bij het hek. Langs het pad komt gerucht, het gekraak van een fietszadel, een ketting die een tand overspringt. Het is een fiets zonder licht. Een man met een hoed en grote bagagetassen: Ravenhorst. Hij groet niet. Heeft hij ons niet gezien?

'Goeienavond,' zegt Jan.

Geen antwoord. Er is geen twijfel mogelijk, hij keurt me geen groet meer waard. Goed, dat kan mijn leven alleen maar gemakkelijker maken. Ik haast me naar binnen, want er zijn me weer een paar gedachten door het hoofd gegaan die nog gauw op papier moeten. Ik steek mijn bureaulamp aan en zit in de kring van het zachte petroleumlicht te werken. Jan zet koffie en maakt de boterhammen klaar, hij verzorgt de kachel en de hond. Tot laat in de avond ratelt mijn schrijfmachine.

Nog twee dagen leef ik in dit soort bezetenheid. Dan is het boek klaar en ik weet dat het goed is. Het is vroeg in de middag en de kamer is leeg. Waar zijn de anderen?

Nora was er vandaag toch? Ik heb een vage herinnering, dat ze zijn gaan wandelen. Als ik vandaag het manuscript verzend, heeft de uitgever het nog voor Kerstmis. Ik corrigeer de laatste vellen, schrijf er een brief bij, pak alles in en breng het fluitend naar de post. Op de terugweg sla ik gebak in, en nu al begint door mijn dankbaarheid heen een gevoel van leegte mij te plagen, als van een moeder die haar kind ter wereld heeft gebracht.

Als ik de auto het erf oprijd, zie ik bij de zandverstuiving tussen de jeneverbessen het rode jasje van Nora opduiken — ze heeft toch eens iets nieuws aangeschaft — en daarnaast de lange, donkere figuur van Jan. Het is zo stil, dat ik hun stemmen en Nora's lachen kan horen. Die twee kunnen goed met elkaar opschieten.

Ik krijg de thee nog klaar en het gebak op de schotel. Tegelijk met de anderen komt ook Dehning binnen en het wordt een feestelijk uur, maar ik zit er een beetje stil en vermoeid bij. Toch kan ik nu voor het eerst weer alles met heldere ogen zien. Die Nora, wat heeft ze een goed en gezellig gezicht en wat zit haar haar leuk. Is ze naar de kapper geweest? Over een paar dagen zal ze weer met ons meerijsen naar Amsterdam; dat kan een gezellige tocht worden. En dan zal ik toch ook eens met haar moeten praten over al de tijd en zorg, die ze aan ons ten koste heeft gelegd — dat kan ze toch niet allemaal voor niks doen? Wat heeft ze de laatste dagen een begrip getoond voor de vervelende kerel die ik moet zijn geweest, ze heeft me geen keer gestoord. En die Jan, wat was hij blij, dat ik weer zo goed werken kon! Hij ziet er gezond en sterk uit en hij verlangt naar de studie — ik kan hem straks gerust naar de stad laten gaan. En Trees, lieveling, mijn leven . . . Zie je dat nu, hoe gezellig we hier samen zijn? Ook aan

jou heb ik dagenlang niet gedacht. Ik ben ver weg geweest, maar nu ben ik er weer en zullen we weer helemaal van elkaar zijn . . .

‘Siem, nog thee?’

Nora kijkt me lachend, met glanzende ogen aan, maar haar blik wordt ernstig als die de mijne treft.

‘Graag.’

Ik moet me beheersen. Mijn geest is onrustig en geneigd tot dolle sprongen, als een op hol geslagen paard dat nog nauwelijks is bedaard. Morgen hebben we een drijfjacht in Appelscha in het veld van Piet van Maarle, laat ik daaraan denken. Daar kan ik nu rustig de boel voor klaar maken. Dan zal ook Roelof, die zich de vorige keren heeft laten verontschuldigen, van de partij zijn. En voor Dehning zou het ook wel goed zijn, als hij eens in een ander veld kon rondkijken.

‘Dehning, wat dunkt je ervan? Ga je morgen mee?’

Met veel praten krijgen we hem zover. Hij wil eigenlijk zijn veld geen dag in de steek laten, maar voor onze aandrang moet hij zwichten. Zo rijden we vroeg in de ochtend met z'n vijven, de hond meegeteld, naar Friesland, en weer is het Roelof die al bij een van de eerste driften een vos op het tableau brengt. Het is de tachtigste vos in zijn leven, vertelt hij, maar het schijnt hem zelf de minste voldoening te geven. Bij de wisseling van de driften loopt hij stil achteraan en de hele dag horen we zijn kuchje, waarin hij soms halverwege blijft steken. Vaker dan anders gebruikt hij zijn heupfles.

‘Je schijnt ook al niet meer te kunnen hoesten zonder stotteren,’ zegt Wim. ‘Je moet je eens laten nakijken, vader!’ ‘Het is die beroerde kwak-kwak-kwakkwinter,’ zegt Roelof. ‘Dan heb ik het altijd. Als het maar gaat vriezen.’

Ik schiet die dag uitstekend, waarschijnlijk door de vol-
doening over het nog juist op tijd voltooide boek, en laat
de konijnen, die over de smalle boswegen flitsen, bijna
stuk voor stuk over de kop buitelen, maar Jans schot zit
er aldoor achter.

‘Hou er toch voor, jongen! Je weet wat ik je gezegd heb.’

‘Dat doe ik, vader, maar ze zijn me toch te vlug af.’

‘Overdrijf dan! Hou er een meter voor, anderhalf des-
noods. Schiet maar op het punt waar je denkt dat ze in
het bos zullen verdwijnen.

Nu gaat het beter. Bij de middagpauze heeft hij er inder-
daad een paar. Eén met een kapotte achterloper is binnen-
gebracht door een hondje dat ook bij het gezelschap is,
een alleraardigst, fijngebouwd heidewachtelteefje, eigen-
dom van een der drijvers, een boer uit de buurt van het
dorp. Het neuswerk van die kleine Wanda is voortreffelijk.
Zij haalt het konijn ver uit een ruig terrein, een pas-
gesnoeid stuk eikehakhout, dat vol ligt met takken, waarin
zelfs Balder het spoor was kwijtgeraakt. Maar als ze er
trots mee verschijnt, rent mijn hond dwars voor haar langs,
rukt haar het konijn uit de vang en brengt het bij mij. Ze
schijnt hem dat niet eens kwalijk te nemen, want even
later liggen ze zij aan zij uit te hijgen, Wanda met haar
smalle, verstandige kopje op de brede schoft van Balder.
‘Van die twee moesten we een stel jongen zien te krijgen,
meneer,’ zegt de boer.

‘Ja, dat lijkt me niet gek.’

‘Zal ik dan maar opbellen als het zover is met de teef? U
hebt een auto en het is nogal een eind.’

‘Goed, bel Dehning dan maar.’

‘U hebt natuurlijk de keuze uit het nest, meneer.’

‘Zou misschien een mooi hondje voor tante Nora kunnen

worden,' zegt Jan. 'Die wil er zo graag een hebben, vader.'

't Is de vraag of ze een hond goed kan opvoeden, Jan.'

'Tante Nora?' roept hij bijna verontwaardigd. 'Nou, dàt zou u eens zien!'

Wanda komt haar neusje in mijn hand duwen. Het is eigenlijk zonde, dat zo'n hond niet het eigendom is van een jager, denk ik. En dat schijnt ze zelf ook te denken, want 's avonds is ze bijna niet door haar baas mee te krijgen.

We gaan vroeg naar huis, want Roelof voelt zich niet lekker. Het is hem aan te zien, dat de verkoudheid hem flink achterop heeft gebracht. Op de terugweg zit hij zwijgend naast me en bij het hoesten brengt hij soms de hand naar zijn borst.

'Ik zou maar eens een paar dagen in bed blijven, als ik jou was,' raad ik hem bij het afscheid aan.

'Weet je dat de meeste mensen dáár doodgaan?' zegt Roelof. 'Ik wil deze en de volgende week nog op jacht. Dan zal ik wel uit-uit-zieken.'

Het is nog twee dagen voor de kerst. De volgende dag gaan we met Dehning ons eigen veld nog eens in. We moeten een kersthaas zien te krijgen voor Greet en als het kan een voor Nora. Het kan best, er zijn nog hazen genoeg. We bejagen een paar vergeten hoekjes en door een geweer vooruit te sturen, heeft Dehning er vroeg in de middag al drie aan de stok, waarvan Jan er twee geschoten heeft.

Op de terugweg komt ver buiten schot een troep eenden op uit het Moordenaarsveen. Die verdeelt zich in twee groepjes die beide in de buurt blijven rondcirkelen.

'Ze vallen weer in zodra we weg zijn,' zegt Dehning.

'Zullen we dan eens proberen om ze ertussen te nemen?'

stel ik voor. 'Luister Jan, we lopen langs die schuilhut. Jij duikt erin en houdt je goed verborgen, wij lopen door. We zullen eens kijken of ze tot drie kunnen tellen. Of tot vier, als ze de hond meerekenen. Met een kwartier zijn we weer bij je.'

'Wat voor hagel zal ik gebruiken?'

'Fijne hagel, nummer zeven. Dekking is beter dan doorslag. Opgepast, niet stilstaan bij de hut. Ze vliegen net van ons af, ze zien ons niet. Balder, kom hier! Veel geluk, Jan!'

Hij is weg. Als we een paar honderd meter verder zijn, komen de eenden weer op de plas aanzweven. Nu zijn ze erboven. We zien een eend vallen en horen een seconde later het schot. We maken een bocht om de volgende plas en jagen ook daar een troep eenden uit. Een deel trekt in Jans richting en even later horen we hem nog eens knallen, twee keer achter elkaar. Als we bij hem komen, loopt hij met een eend in de hand in de hei rond te zoeken.

'Ik heb er twee,' roept hij, 'maar één kan ik niet vinden.'

'Was hij gewiekt?'

'Ik denk het wel.'

We zetten de hond aan het werk en na wat rondzoeken krijgt hij het spoor te pakken. De eend is gaan lopen, weg van de plas in de richting van het bos. Het is een hol stuk hoge dennen, met hazelaar, vogelkers en jonge eiken als ondergroei.

'Hij is de spaarpot in,' zegt Dehning.

Zo noemt hij deze hoek van het veld. Wij hebben die dit jaar niet bejaagd om het wild een vrijplaats te gunnen en we komen er zo weinig mogelijk. Maar zo ver zal die eend toch niet weggescharreld zijn?

We komen aan de rand van het bos en nog speurt de hond

ijverig voor ons uit. Heeft hij misschien een ander spoor opgenomen?

Maar nu staat hij plotseling bij een ruige plek voor, de kop scheef, een voorpoot omhoog, de staart in snelle beweging.

‘Hou je geweer klaar, Jan! Vast, Balder!’

De hond springt toe, er is gespartel tussen het gras, hij heeft hem: een grote, glanzende woerd, die de hond aanhoudend met een vleugel op de kop slaat. Maar die prachthond houdt vast en levert de buit bij mij af.

Ik neem de eend met een goedkeurend woord van hem aan en draai die de nek om. En op dat ogenblik hoor ik de opzichter zo godslasterlijk vloeken, dat mij het hart ervan samenkrimpt.

‘Maar Dehning, kerel, schaam je je niet?’

En wat ik verder zeggen wil, besterft me op de lippen, want wat ik zie is ook om te vloeken. Er loopt hier een wissel, een smal wildpad, het bos uit in de richting van de plas en boven die wissel hangt een reeget in de strik. De draad, diep weggeknepen in de slanke hals, houdt het lichaam opgeheven, zodat de achterlopers nog juist de grond raken. Het hoofd is neergeknakt, de likker hangt uit, de grote bruine lichten zijn wijd opengesperd en met bloed belopen. Rood schuim is uit mond en windvang gelopen en heeft de lichte buik bevlekt. De buik waarin zeker een of twee jongen groeiden, die nu met de moeder gestorven zijn.

‘Daar word je koud van,’ zegt Jan zacht.

Welke schoft heeft deze gruwelijke moordpartij aangericht? Het is nog vakwerk ook! Een jonge eik is in een boog over het pad gespannen, — in de top hangt nog een stuk van het dunne touw, waarmee die vastgebonden is

geweest aan de wortel van een den. Op het hoogste punt van die boog, midden boven het pad, werd de strik bevestigd en bij de schok die het ree bij het vastlopen in die strik veroorzaakte, is het touwtje gebroken, de boom richtte zich op en het arme dier werd aan zijn hals omhoog gerukt. Maar welk een wanhopig gevecht heeft het nog geleverd tegen de onzichtbare vijand, wiens klauw het heeft gegrepen, toen het wisselde om op lavei te gaan! Rondom zijn de struiken kaal geslagen en een den heeft zijn schors over een paar handbreedten verloren. De huid hangt in flarden bij de achterlopers en een van de elegante, zwartglimmende hoefjes is losgeslagen en hangt erbij als een balletschoentje dat half van een slanke voet is gegleden.

Jan heeft zich omgekeerd, hij kan het niet langer aanzien. De hond staat trillend de bitterzoete geur op te snuiven die tussen de struiken hangt en begint zacht te janken. Het litteken van Dehning staat wit in zijn strak gezicht. Hij heeft een met bloed bevuurd dood blad opgenomen en wrijft dat tussen de vingers. Zijn ogen speuren rond in het bos.

‘Het moet vannacht gebeurd zijn,’ zegt hij. ‘Het zweet kleeft nog.’

En als ik blijf zwijgen: ‘Meneer moet het mij niet kwalijk nemen. Ik heb mijn best gedaan, ik loer al weken op die beroerling. Alleen had ik gisteren niet mee moeten gaan... Maar ik zal hem krijgen, dat zweer ik meneer!’

‘Weet je wie het is?’

‘Nou wou ik meneer wijzer hebben! Daar is er toch maar één die hiervoor in aanmerking komt? Misschien staat hij nu al aan de rand van het veld te loeren en heeft hij ons hierheen zien gaan. We moeten weg, meneer, allemaal, want hij is geen eend. We gaan op een andere plaats het

bos uit, naast mekaar, alsof we er gewoon doorheen gejaagd hebben en niks hebben gezien. Als meneer me dan straks met de auto rondbrengt, kom ik aan de andere kant het bos hier weer stiekem in. Kom mee, meneer, en kijk uit of er nog ergens anders een strik hangt . . .’

Hij vindt er zelf nog een, verderop boven hetzelfde pad, en trekt alleen het touwtje door, zodat de boom terugzwiept in zijn stand. De strik hangt nu tegen de stam en is ongevaarlijk. Aan de kant van de hut komen we in linie het bos uit en lopen bedaard de hei over. Ik schiet nog op een haas, een sufferd, die me tot op enkele meters laat komen, maar met opzet erachter — we hebben genoeg, en Balder kan zijn vergeefse wedloop beginnen.

In de hut pakt Jan in haast een paar boterhammen voor Dehning in. Voor koffie gunt de opzichter zich geen tijd. Hij krijgt mijn jekker, de das van Jan en we gooien een paar zakken in de auto waar hij op kan liggen.

‘Zal ik meegaan, Dehning?’

‘Beter van niet, meneer.’

In de auto is hij bezig zijn revolver te laden.

‘Ik hoop één ding,” zegt hij. ‘Dat hij op de loop gaat, als ik hem aanroep. Na de derde waarschuwing heb ik het recht om hem in zijn poten te schieten. Ik beloof u, meneer, dat ik hem raken zal.’

We moeten kilometers omrijden. Het weer wordt slecht, de regen klettert op de kap van de wagen. De mensen zitten binnen, op de weg bij de spaarpot is geen levend wezen te zien.

‘Moet ik je vrouw niet waarschuwen?’

‘Graag, maar ’t is beter als ze meneer er niet zien binnengaan. Laat juffrouw Nora het doen, die komt er wel eens vaker. Hier stoppen, meneer!’

‘Het beste, kerel! Veel succes!’

Hij verdwijnt snel tussen de struiken. Wanneer zal hij weer opduiken? Ik weet dat hij zich liever zal laten verhongeren dan deze strijd op te geven. Als een tijger zal hij op de loer liggen en ik weet de plek die hij uit zal kiezen: achter de kamperfoelie, een meter of tien terzijde van het pad . . .

Met een grote omweg bereik ik de hut zonder een mens te zien. De hond slaat aan, als ik de schuur inrijd. Jan heeft thee gezet en ligt languit op de divan te lezen. De lamp moet er al bij op. Het is zijn laatste dag in de jachthut. De tijd tussen kerst en nieuwjaar wil hij liever in het westen blijven om zijn kamer in te richten en een paar vrienden te bezoeken. Ik zal de jongen missen.

Ik neem ook een boek, maar van lezen komt niet veel. Er is maar één ding dat ons bezighoudt.

‘Wat voor straf krijgt zo’n kerel nou, vader, als Dehning hem snapt?’

‘Die zal een maand of langer de kast ingaan. Misschien komt hij er met een boete af.’

‘Wat een gemeen karakter moet iemand hebben om zulk werk te kunnen doen! Ik was er beroerd van toen ik het zag. O, ik hoop toch zo dat hij tegen de lamp vliegt!’

‘Het zal aan Dehning niet liggen.’

‘Zou het Gert wezen?’

‘Wie is Gert?’

‘Gert Ravenhorst. Hij heeft fluitjes voor me gemaakt vroeger toen hij met onze Geertje ging. Die zal het toch niet zijn?’

‘Dehning denkt van wel.’

‘En jij, vader?’

‘Ik kan het niet geloven. Vorig jaar is er hier in de buurt

iemand uit de stad gepakt. Die kwam met een auto.'

We eten een boterham en daarna gaat Jan op mijn oude fiets naar het dorp. Langs een achterweg zal hij het huis van Nora ongezien kunnen bereiken. Ik sta met Balder bij het hek en kijk zijn rode achterlicht na. Het regent nog steeds en het is aardedonker. Maar er is verandering in de lucht en de wind begint naar het oosten om te lopen. Daarginds ligt mijn jachtopzichter op de doorweekte grond. Ik kan niets voor hem doen.

Huiverend kom ik de kamer in. Ik moet iets hebben om mijn gedachten af te leiden. Zal ik dat nieuwe plan voor een boek eens proberen uit te werken? Straks als Jan er niet meer is, moet ik werk hebben. Als ik geen werk heb, zal ik me ongelukkig voelen.

Het lukt. Ik vergeet de tijd. Het is over tien, als Jan binnenkomt.

'Wat een gek weer,' zegt hij. 'Nou vriest het ineens. Het is hier koud, vader! Heb je de kachel uit laten gaan? Kijk eens aan, dat scheelt niet veel. Met wat hout is hij nog te redden.'

'Je bent lang weggebleven.'

'Het was zo gezellig bij tante Nora! Ik heb gewacht tot ze van vrouw Dehning terug was. Toen hebben we samen gegeten...'

'Je had hier toch al gegeten?'

'Ja, maar niet zo lekker als bij haar! Nou, en toen ben ik nog wat blijven praten en we hebben koffie gedronken...'

Heb jij wel koffie gehad?'

'Ik heb er niet aan gedacht.'

'Zal ik nog wat zetten?'

'Ik neem straks wel wat anders. Waar hebben jullie over gepraat?'

'Nou, over mijn studie en zo. En ze heeft me haar etsen en haar illustraties laten zien. Mooi werk, vader! Zij kan wel wat.'

'Ja, zij is knap.'

'En aardig ook. Zij doet mij soms aan moeder denken. Ik mag haar graag.'

'Wat zeg je?'

'Dat ik haar graag mag. Jij toch ook wel, vader?'

'Ja natuurlijk...'

'Ga je nou straks hier weer heen? Of blijf je in Bussum?'

'Nee, ik ga hier werken.'

'Ik vind het hier prachtig, maar zo helemaal alleen zou ik het toch niet uithouden...'

'Nee hè?'

'Voel jij je nou hier soms niet erg eenzaam, vader?'

'Daar heb ik geen last van. Ik heb mijn werk en mijn gedachten en het veld is er ook nog.'

'Maar de jacht is straks voorbij.'

'Dat geeft niet. De natuur is altijd boeiend. Kom je 't volgend jaar weer meejagen?'

'Kan dat dan? Dan moet ik immers een akte hebben. Wat kost die wel?'

'Wat kan jou dat schelen? Je hebt getoond, dat je 't waard bent.'

'Dank je, vader! Je bent een beste. In de zomervakantie kan ik in ieder geval meedoen op de eenden, dat vind ik eigenlijk de mooiste jacht. En later zal ik er ook wel eens een paar dagen uit kunnen.'

'Goed zo, dat spreken we dan maar af.'

Stilte. Hij ziet er gespannen uit. Zijn ogen zwerven de kamer rond en blijven rusten op het portret van Trees.

'Vader...'

‘Wat is er?’

‘Ik heb me voorgenomen om iets met je te bepraten.’

‘Kom dan maar op.’

‘Het is nogal moeilijk. Zul je ’t me niet kwalijk nemen?’

‘Wij nemen mekaar toch nooit iets kwalijk?’

‘Nou, kijk eens: straks zit ik weer in de stad en ik heb vrienden en gezelligheid, ik kom niets te kort. En jij zit hier helemaal alleen. Ik heb geen rust als ik daaraan denk...’

‘Waarom niet?’

‘Je bent geen man om alleen te zijn, vader. Je verwaarloost je zelf. Als het werk je te pakken krijgt, denk je aan niets anders meer. Je moest iemand hebben die aldoor voor je zorgde. Weet je wat ik wou?’

‘Ja, dat weet ik best. En daar praten we niet over.’

‘Maar vader...’

‘Heb je er soms met haar ook over gepraat?’

‘Ik heb alleen gevraagd of ze goed voor je zorgen zou. Dat heeft ze me beloofd.’

‘Nou dan! Dan kun je toch gerust zijn?’

Hij heeft een hoge kleur en slaat zijn ogen neer. Toch houdt hij vol: ‘Je hebt meer nodig, vader. Ik ben geen kind meer...’

‘Wat wil je daarmee zeggen?’

‘s Nachts lig je soms hardop om moeder te roepen...’

‘Doe ik dat?’

‘Ik ben er een paar keer wakker van geworden.’

‘Is dat dan niet het beste bewijs hoe dom je zit te praten? Je bedoelt het goed, maar je praat over dingen waar je geen verstand van hebt. Nee jongen, geen woord meer. We gaan naar bed.’

Hij zucht. Ik sta op en loop met de hond naar buiten. Hij

komt bij me staan in de luwe hoek bij de schuurdeur. We zijn de enige levende wezens in wijde omtrek. Hoe gaat mijn hart naar die jongen uit, dat grote, naïeve kind. Op eens voel ik zijn hand op mijn schouder.

‘Even goeie vrienden, hè?’

‘Natuurlijk kerel, wat dacht je dan?’

‘Moet u geen borrel meer?’

‘Schenk hem maar vast in. Ik kom zo.’

Ik leun tegen de muur en sluit mijn ogen. Wat weet hij ervan? Geen mens weet ervan, die dit niet zelf heeft door-gemaakt, zelfs je eigen zoon niet. Geen kind kan zo aan de moeder gebonden zijn als een man aan zijn vrouw . . .

Daar zijn zijn voetstappen weer achter me.

‘Kom je, vader?’

‘Ik kom eraan!’

Vrolijk doen. Praten en lachen en klinken op het nieuwe leven dat hij tegemoet gaat en op zijn volgende jacht-seizoen. En over Dehning praten en over de stroper, maar niet meer over dat. Het is er niet geweest.

‘Welterusten, vader.’

‘Welterusten, Jan. Slaap goed de laatste nacht.’

Binnen enkele minuten hoor ik zijn rustige ademhaling. Hij denkt er al niet meer aan. Die jongen, wat begrijpt hij van het mysterie van het huwelijk? Hij heeft een meisje gehad en hij droomt al van een ander. Ik heb hem uit de misère geholpen, hij wou mij helpen. Misschien zal hij hier later aan terugdenken en dan zal hij het begrijpen, als hij evenals ik de wijn des levens zo goed heeft gedronken, dat hem geen andere meer smaken zal.

Jij bent geen man om alleen te zijn . . . Dat zegt jouw zoon, Trees! Heeft hij dat van zich zelf of herinnert hij het zich van vroeger? Jij hebt het soms ook gezegd. Ben jij het die

nu nog spreekt door zijn mond? Maar zo als hij heb je het toch zeker niet bedoeld . . .

Ik moet niet aan Trees denken. Nee lieveling, wij kunnen nu niet samen zijn, wij zijn niet alleen. Weet je nog, dat dat vroeger ook niet kon als er gasten waren in de hut, omdat er maar een dun schotje is tussen de beide bedsteden? Hoe mijn hart naar je schreeuwt, ik mag niet aan je denken. We moeten voorzichtig zijn, de jongen mag mij niet meer horen . . .

Wat moet ik doen om de nacht door te komen? De slaap is ver van mij, ik heb mij zelden zo eenzaam gevoeld. Ik zou weer op kunnen staan en gaan werken, maar het werk zegt mij niets meer. De fles? Hij staat nog op de tafel . . . Maar de herinnering aan Roelof met zijn levenslange, tragische misverstand is genoeg om mij te weerhouden . . .

Je bent geen man om alleen te zijn. Maar ik wil niet anders dan alleen zijn. Ik wil geen nieuwe verplichtingen. Voor Jan en voor Balder moet ik nog wat blijven leven, met geen ander wil ik iets te maken hebben. Als ik nog een beetje blijf werken, zal ik Jan in staat kunnen stellen zijn studie af te maken en dan zal er ook nog wel wat geld voor hem en de andere kinderen over zijn. Als Jan klaar is en Balder aan zijn eind, heb ik mijn plicht vervuld, dan mag het uit zijn met mij. Mijn leven zal zich nog wat voortslepen, vermoeid, voldaan, als in de stilte van de schemering nadat de zon is ondergegaan. Nog wat mijmeren, nog een stapje om het huis, dan de eeuwige slaap.

Vroeg in de morgen klopt Dehning op het raam. Ik heb in mijn halve sluimering zijn voetstappen al gehoord, op hetzelfde ogenblik dat Balder waarschuwde, neem de zaklantaarn en ga naar de deur. Hij komt binnen in een golf van koude, vochtige boslucht.

'Heb je hem?'

'Ja meneer, ik heb hem.'

'Wie is het?'

'Ravenhorst natuurlijk, de schurk!'

Dus toch! Ik verbijt een lelijk woord en steek haastig de lamp op.

Jan leunt over de bedsteeplank. Dehning staat zijn handen warm te beuken en zet zich in de donkere hoek bij de kachel. Er is iets met zijn gezicht, maar ik kan niet zien wat.

'Was het koud, Dehning?'

'Gruwelijk meneer! Ik heb liever tien graden droge vorst.'

'Vertel eens gauw, kerel. Hoe ging het?'

'Hij kwam tegen de morgen. Ik hoorde zijn fiets op het bospad, zijn ketting knapte. Hij had mij geen ogenblik in de gaten. Ik heb hem zijn gang laten gaan, tot hij het ree uit de strik had. Toen stond ik achter hem voor hij 't wist. Nou, hij zakte zowat door de grond! Hij wist niet, dat het meneer zijn veld was, beweerde hij, en hij had die strik niet gezet. Alsof hij daar niet strafbaar om was! 'Laat mij je dan maar eens even fouilleren, vader,' zei ik. En dat weigerde hij gelukkig, hij duwde me hardhandig weg. Verzet tegen de politie. Nou, toen heb ik hem een beetje kunnen verfrommelen!'

'Vandaar dat dikke oog van je?'

'Meneer moest hem eens kunnen zien, die schooier! Hij zal nog wel een paar weken aan me denken. Nou, daarna was hij zo mak als een lam, hij smeekte om genade en liet rustig zijn zakken navoelen. Die waren schoon, maar het draad voor nieuwe strikken had hij om zijn middel gewonden. Ik heb hem het ree zelf op zijn fiets naar de politie laten brengen en daar hebben we proces-verbaal

opgemaakt. Je moest zo'n rotvent meteen voor een jaar achter de tralies kunnen stoppen, dan was je tenminste een poosje van hem af. Hij had daar al weer praatjes genoeg. Hij zou wel eens naar meneer toegaan, zei hij.'

'Naar mij?'

'Naar meneer, ja. En toen ik zei, dat hem dat niet helpen zou, zei hij dat hij dan wel eens van meneer zou rondvertellen wat hij wist. Van meneer en juffrouw Nora.'

Jan schenkt de koffie op, ik snijd het brood. Wij eten samen. Maar Dehning gunt zich niet veel tijd. Nu het licht begint te worden, wil hij eerst het bos afzoeken of er nog strikken staan.

'Gaat meneer naar Holland?'

'Vanmiddag gaan we weg.'

'Meneer mag wel oppassen. De wegen zullen glad zijn. Een goed kerstfeest, meneer!'

'Van 't zelfde, Dehning!'

Ja, nu kunnen we rustig kerstfeest vieren. In ons veld tenminste zal vrede zijn.

Jan heeft in de auto naar de radio geluisterd. De wegen zijn in 't hele land onbegaanbaar, vooral in de morgenuren, en tegen de avond zal het waarschijnlijk weer zo zijn. We moeten maar tegen een uur of elf vertrekken, dan komen we zeker bij licht over. Onderweg kunnen we wel ergens wat eten. Jan brengt die boodschap naar Nora. Ik begin vast te pakken.

Als ik de hut afsluit en voor het laatst mijn veld overtuur, kost het mij moeite om weg te komen. Vooruit, voor lang zal het niet zijn.

Er waait een gure noordooster. De banden van de auto zakken door de bevroren korst in de smurrie van de modderweg. Over het fietspad daarnaast, pal tegen de wind

in, komt moeizaam een vrouw aanfietsen. Als ze de auto ziet aankomen, stapt ze af. Het is een sjofel figuurtje, in een versleten mantel en een hoofddoek. Ze lijkt wel zwanger. Geertje? Ja, de vrouw van de stroper. Op weg naar mij natuurlijk, om voor haar man te pleiten, voor die sadist, voor dat stuk schoelje met zijn verdachtmakingen. Goed dat ik net weg ben. Nu ze in de rotzooi zitten, kunnen ze mij weer vinden. Zie je wel, ze steekt haar hand op! Ik druk het gaspedaal in, de modder spat naar de kant. Ik zie even haar verschrikte gezicht, als ik doorrijd. Wat ziet ze er slecht uit! In de spiegel zie ik haar staan, keren en teruggaan.

‘Wat zeg je, Jan?’

‘Wie dat was, vraag ik. Het leek of ze je kende.’

‘Zag je het niet?’

‘Ik dacht eerst, dat het onze Geertje was.’

‘Die was het.’

‘Och, wat een stakker is dat geworden. En je stopte niet, vader?’

‘Nee.’

‘Waarom niet?’

‘Omdat ik met die troep niks meer te maken wil hebben. Laat ze die vent van haar maar een poosje kwijtraken, dan heeft ze ook nog eens rust. Sociale zaken zal wel voor haar zorgen, tegenwoordig komt niemand van honger meer om.’

Hij zwijgt tot we bij Nora zijn. Daar gaat hij naar binnen om te zien of ze klaar is. Ik breng de hond weg en ga voor het gezin van Dehning een grote banketletter bestellen. Aan de overkant sluipt Loes van Capellen door de achterdeur de herberg binnen. Nog zo’n geval waaraan je niet zonder bitterheid denken kunt.

Voor het huis van Nora druk ik op de claxon. Daar komen ze. Als Jan daar net zo onhandig gepraat heeft als bij mij . . . Maar haar ogen kijken me zo rustig en open aan, dat ik dat toch niet kan geloven.

Het wordt toch nog avond, eer we bij Greet voorrijden. Licht straalt uit de vensters, de lamp boven de voordeur brandt. De hele familie stroomt samen op de stoep. Frits en Marie zijn er ook al. Treesje, op de arm van Greet, roept: 'Opa! Opa!' Maar als ik bij haar kom, verbergt ze het kopje bij haar moeder. Ze kent mij niet meer. Ze heeft zeker haar andere opa verwacht, de vader van Dick.

Mijn schoonzoons en Jan ruimen de auto wel leeg. De hall staat vol met koffers. Geuren van gebraden vlees komen uit de keuken. Greet schenkt de koffie in. Ze hebben op ons gewacht. Een kerstboompje staat opgetuigd in de erker.

Daar zitten we dan. De hele familie is weer eens bij elkaar. Wanneer is dat het laatst gebeurd? Toen we Trees hebben weggebracht?

Ik zit een beetje onwennig rond te kijken in de grote suite. Greet heeft het getroffen: ze heeft het huis van haar schoonouders overgenomen, toen die kleiner gingen wonen. Het is prettig om mijn kinderen allemaal bij elkaar te hebben en in een zachte fauteuil te zitten tussen zoveel elektrische schemerlampen en de sigaar van Dick is lekker. Ik moet alleen nog even wennen aan al die stemmen en al die ruimte en al die ogen op mij gericht. Na de lange autorit zingt de motor nog in mijn oren en als ik mijn ogen dichtdoe, zie ik de glibberige weg onder mij door schieten.

'Je ziet er goed uit, vader, ouwe Nimrod!'

‘Maar jij ook, Dick! Je hebt hier nog altijd een best kosthuis, geloof ik.’

‘Nou en ik dan, vader?’

‘Nee Frits, ik vind jou maar wat smalletjes. En Marie ziet er ook niet zo florissant uit.’

‘Hij werkt te hard,’ zegt Marie.

‘En zij laat zich haar laatste reserves afzuigen door die boy van ons. Je moet er maar eens wat van zeggen, vader! Ik kom er bij haar niet meer op aan.’

‘Och jij, leugenaar, jij komt niks te kort!’

Het wordt een stoeipartijtje op de bank tussen die twee, dat eindigt met een lange zoen. Ze zijn nog in hun eerste, jonge liefde. De tortelduifjes noemde Trees ze vroeger. Ze zijn nog niets veranderd.

‘We hadden jullie al eerder verwacht,’ zegt Greet.

‘De weg was slecht,’ antwoord ik.

‘En we zijn eerst nog naar Amsterdam geweest,’ zegt Jan.

‘We hebben tante Nora weggebracht.’

‘Tante Nora? Wie is dat?’

‘Dat weet je toch wel? Juffrouw Wemelsfelder.’

‘O, die schilderes? Noem je die tante Nora?’

‘Ja, die is met ons meegereden.’

‘En moest je die wegbrengen, vader?’

Ik geef geen antwoord. Mijn kleindochter staat mij op een afstand ernstig te bestuderen. Ze houdt de handjes op de rug en haar grote ogen volgen al mijn bewegingen. Wat is ze lief en charmant, dat kleine vrouwtje, in haar donkerblauwe maillootje met het korte, lichtblauwe jurkje. Nu niet proberen haar aandacht te trekken en vooral haar niet aanhalen. Ze komt vanzelf.

‘Die hadden jullie toch ook hier op de trein kunnen zetten?’ zegt Greet.

'Dat wou ze zelf ook,' zegt Jan. 'Maar dat ging toch niet, met al die bagage en die niet ingepakte haas? Ze is zo goed voor ons geweest, hè vader? Dit was wel het minste wat we voor haar konden doen. Ze heeft al die tijd de hut schoongehouden, omdat de werkster ziek was, en voor ons gekookt en gewassen en ze wou er geen cent voor hebben. Wat hadden we zonder haar moeten beginnen, hè vader?' 'Zo is het,' zeg ik. Ik zie dat hij een kleur heeft gekregen en zijn ogen ontwijken de mijne. De blik van Greet gaat van hem naar mij. Ik sta op en ga de kerstboom bekijken. Achter mijn rug praten ze door over Nora. Greet moet natuurlijk het naadje van de kous weten, die denkt er misschien heel wat van.

Dan staat de kleine Treesje naast me en steekt haar handjes naar me op. Op mijn arm kan ze de boom beter zien. Opeens zijn we de beste vrienden. Het blote armpje ligt vertrouwelijk om mijn nek, de glinsterende oogjes kijken recht in de mijne, het vingertje wijst naar een grote glanzende bol. Kijk, we zien ons zelf erin: 'Opa... Treesje! Opa, Treesje!' Het meisje schatert om onze malles, vertrokken gezichten, ze springt van plezier op en neer. Het is een ontroerende ervaring, die mijn hart week maakt. Zo moet ik een kwart-eeuw geleden dikwijls met een van mijn dochters hebben gestaan. Greet was net zo'n lief, spichtig ding. Er is iets weemoedigs in die herinnering. Het doet denken aan een boek dat je na jaren nog eens leest, aan een plant die in het voorjaar gebloeid heeft en in de late herfst nog weer bloemen geeft. Wat is er allemaal gebeurd in die tijd en hoe snel is de zomer voorbijgegaan. Als Trees dit kon zien... Of ziet ze het wel? Ik heb plotseling heel sterk het gevoel dat ze naast me staat.

Later zit het kind op mijn knie met het blonde kopje tegen mijn borst. Het heeft slaperig een duim in het mondje gestoken. Wat heb ik om dit lieve kleine wezen blij te maken? Ik had een cadeautje mee moeten brengen. Mijn sleutelring interesseert het slechts matig. Mijn horloge, daar is het verrukt van. Goed, het mag ermee spelen. Het laat zich van mijn schoot glijden om ieder te laten horen hoe het tikt.

‘Vader, dat had je nu toch niet moeten doen!’

‘Och, waarom niet?’

Grootvaders zijn slechte opvoeders. Ze hebben geen verantwoordelijkheidsgevoel. Ze zien zo’n kind een enkele keer en in hun vertedering staan ze het alles toe wat het wenst. Treesje slingert het horloge aan de armband rond, houdt het aan het oor, slingert opnieuw. Het horloge vliegt door de kamer en voor ze weet waar het gebleven is, heeft haar moeder het al opgeraapt. Achter de rugen van de anderen langs komt het weer bij mij. Nu moet ik wel meedoen aan het bedrog, maar ik voel me schuldig.

Het meisje barst in tranen uit.

‘Stil zijn, anders ga je naar bed.’

Het kind huilt door. Greet pakt het op en verdwijnt ermee.

‘Bij opa, bij opa!’ jammert Treesje.

‘Opa komt straks boven, maar alleen als je lief bent.’

De jonge ouders van deze tijd zijn strenger dan wij vroeger waren. Wij zijn misschien te slap geweest, als reactie tegen de autoritaire gezagshouding van onze ouderwetse ouders. Als ik boven kom, staat het kind in haar korte hemdje op een stoel voor de wastafel, het blote bibsje parmantig achteruit. Het mag nog even ploeteren, terwijl de moeder haar kleertjes opvouwt en het bedje klaar maakt. Het laat de ene keer na de andere een bekertje

leeg lopen en bestudeert met aandacht de val van de druppels. Daarna zit het op de pot met diezelfde ernstige waardigheid. Dan mogen we nog even spelen, tot Greet het genoeg vindt en haar in haar bedje legt. Het kind protesteert niet, het kijkt me alleen met een samenzweersblik aan: 'Zo is ze nu eenmaal, er is niets aan te doen.' Tot troost vertel ik het het verhaal van het Kind in de kribbe en krijg een natte zoen als beloning.

En dan moet ik naar de logeerkamer om de zoon van Marie te bewonderen en de tweede dochter van Greet, die ze voor de gezelligheid naast elkaar zitten te voeden uit hun volle borsten. Trees heeft beide kinderen nog gezien, dit tweede van Greet vlak na de geboorte.

Het wordt een goede, rustige avond tussen mijn kinderen, we zijn bijeen in een groot gevoel van saamhorigheid. We vertellen over de jacht en de stroper en Frits over de ervaringen met zijn klas, we halen ten slotte herinneringen op aan vroeger.

'Weet je nog, vader, die heerlijke zaterdagavonden bij ons thuis? Altijd hadden we de kamer vol met jonge mensen, bij ons was het nooit te veel en het was net alsof ze bij ons gemakkelijker los kwamen. Mooie gesprekken hebben we toen soms gehad. En later gingen meestal stoelen en tafel op zij, er werd een dansplaat op de pick-up gelegd en dan kon moeder ook zo lekker meedoen, weet je nog? En jij ook, vader, als je niet te diep in je werk gezeten had. We voerden je soms stiekem een borreltje extra om je in de stemming te krijgen . . .'

Ja, ik weet het nog. De jongens vochten er bijna om, wie met mijn vrouw zou dansen. Ze was weer jong met de anderen. Het verschil in leeftijd met haar dochters viel dan bijna weg.

Hoe kan ik nu ondanks de gezelligheid en de liefde van mijn kinderen toch naar de stilte en de eenzaamheid van mijn jachthut verlangen? Laat op de avond ga ik alleen een wandeling maken. Het is helder weer, het vriest een beetje. Morgen zal het misschien mooi, zonnig kerstweer zijn. De lanen liggen verlaten, in de huizen branden de schemerlampen, hier en daar is de kerstboom al aangestoken. Ik wou dat mijn hond bij mij was. Hier loop ik nu weer alleen, als voor dertig jaar, toen ik Trees nog niet kende. Een leven van geluk ligt daartussen.

Daar staat mijn huis in het donker. Ik ben er in een paar maanden niet binnen geweest. Wat weerhoudt mij eigenlijk? Ik mag niet lang meer wachten. Greet heeft er nog eens op aangedrongen: er zijn stukken in het bureautje van Trees die ze nodig heeft bij de boekhouding. De sieraden van mijn vrouw liggen daar ook, in haar bijouteriekistje — die zijn veiliger in een huis dat bewoond wordt. Waarom zal ik ze niet onder mijn dochters verdelen? Voor Treesje zal er ook wel wat bij zijn, ze heeft al haast de leeftijd voor een snuisterijtje. Ik zou het nu kunnen doen — de sleutel zit aan mijn ring . . .

Ik sta te aarzelen op het tuinpad en ruik de geur van rot-tend blad in de verwaarloosde tuin. De bekende vormen van het huis tekenen zich duidelijk af tegen de sterren van de kerstnacht. Boven mijn hoofd is het geruis van de sparren, waarnaar we zo vaak hebben liggen luisteren in elkaars armen.

Ik zet rillend mijn kraag op voor de wind en ga terug. Waarom zie ik er tegenop om het huis binnen te gaan? Er is geen haast bij. Morgen of overmorgen kan het ook nog wel.

Maar ook de volgende dagen kom ik er niet toe. Een

zware lusteloosheid heeft mij bevangen. Misschien komt het door het weer, dat nog eens is omgeslagen: het regent dag aan dag. Het jaar moet eerst maar voorbij zijn. Deze laatste dagen doen er niet toe, die tellen niet mee. We zitten thuis en lezen en luisteren naar de radio. Ik doe een slaapje op de bank en hoor de stem van Marie, die me telkens weer aan die van Trees doet denken. In haar is mijn vrouw mij het meest nabij. We gaan met de auto naar de kerk. Ik zit tussen Jan en Greet op mijn oude plaats, vang de knikjes op van vrienden en kennissen en versta de taal van hun blikken: nieuwsgierigheid, medelijden en ook voldoening: 'Hij ziet er goed uit . . . Kijk, hij lacht tegen zijn zoon — hij raakt er al aardig overheen . . . Och ja, weduwnaarspijn duurt niet lang . . .' Ik hoor het oude verhaal van Maria, die hoogzwanger langs de wegen gaat naar Bethlehem, waar haar dagen vervuld zullen zijn en zij de Zaligmaker der wereld zal baren. Zij was te arm om op een ezel te kunnen rijden . . . In deze tijd zou ze misschien op een oude fiets zijn gegaan. En ik, als ik haar in mijn auto ontmoet had, zou ik gestopt hebben om haar en haar ongeboren kind een lift te geven? . . . Hoe zal ik U ontvangen, hoe wilt Gij zijn ontmoet? . . . Het orgelspel is meesterlijk en ik kan van ontroering niet meezingen, want ik weet dat ook ik haar in de hardheid mijns harten in de kou zou hebben laten staan. Maar om mij zelf te bewijzen, dat ik toch wel van goede wil tracht te zijn, bel ik thuisgekomen de bakker-kruidenier in het dorp bij mijn jachthut op en laat een anoniem kerstpakket bezorgen bij het gezin van Ravenhorst.

Op de dag na kerst zullen we nog een drijfjacht hebben in het veld van Jan Roest, ergens in het laagveengebied bij Vinkeveen, maar de avond tevoren belt hij af. Het is

niet te doen met dit weer: de sloten stromen over en de weiden staan blank. Al het wild heeft zich op de hoger gelegen gedeelten teruggetrokken en het zou niet weidelijk zijn om het daar te bejagen. Dus zit ik thuis en weet niet waar ik het zoeken moet. Jan is met Frits naar Amsterdam en Dick is naar de zaak. Ik zit wat te lezen, speel een poos met Treesje, en loop de vrouwen, die de kamers een grote beurt menen te moeten geven, voor de voeten.

'Ga eens een van je vrienden opzoeken, vader,' zegt Greet. 'Of ga nu eindelijk eens naar het huis en haal me die spullen uit moeders bureau eens op. Je mag mij de sleutel ook geven. Je hebt hem toch nog?'

Ja, ik heb hem, hij zit in mijn portemonnee. Nee, ik zal zelf gaan, later. Nu heb ik er geen zin in. In de namiddag, als het weer iets schijnt op te klaren, pak ik mijn spullen in en trek voor een paar dagen terug naar de jachthut. Oudejaarsavond zal ik terug zijn, belooft ik.

De regen stroomt neer, als ik het dorp inrijd. Het huisje van Nora staart me met blinde ogen aan. Wat doe ik hier eigenlijk? Wie heb ik hier, behalve haar en Dehning, om wie ik iets geef? De hond! Ik hoor hem al te keer gaan in de schuur van de opzichter, als ik de auto stil zet, en hij begroet mij met een vreugde en een uitbundigheid, alsof ik uit de doden ben opgestaan. Hij heeft natuurlijk al die regendagen op mij liggen wachten en iedere voetstap beluisterd.

Ik zie er tegenop om naar mijn koude, eenzame hut te gaan en blijf de avond bij de opzichter verpraten. Strikken heeft hij niet meer gevonden en de stroper schijnt niet buiten te deur geweest te zijn. In de voormiddag waren er ganzen in het veld. Volgens de radio is in het noorden de kou ingevallen, daar zullen ze voor op de vlucht zijn.

Als ze er morgen weer zijn, zouden we kunnen proberen een paar te schieten.

Ik stel me er niet veel van voor, want ganzen zijn moeilijk onder schot te krijgen — ze hebben op iedere veer een oog, zegt de volksmond. Maar de volgende morgen hoor ik ze al overtrekken als ik nog in bed lig. Met een jas over mijn onderkleden sta ik aan de deur en zie ze boven het grauwe veld neerstrijken in een van de grootste plassen, het Lieve-vrouwen-veen. Het regent nog steeds, maar aan de horizon begint de lucht te breken. Ik kleed me aan, geef de hond zijn voer en dan is Dehning er ook al. Terwijl we aan de koffie zitten, komt er een vlucht ganzen laag over de wei, vlak voor de ramen langs. Als ik buiten gestaan had, had ik er al een paar kunnen hebben! Waar blijven ze? Natuurlijk vallen ze bij de andere in.

Nu heb ik plotseling haast. De laarzen en de oliejas aan, een handvol patronen met zware hagel in de zak, de hond aan de riem. Waar de ganzen nu liggen, zijn ze niet te benaderen, Dehning moet trachten ze voor mij om te halen. Als ik in een van de hutten bij het Moordenaarsveen kruip, zal ik net onder de wind zitten. Daar zullen ze wel overheen willen, want daarachter is nog een wijde, onbewoonde wereld van hei en akkers, die na de regens vol met plassen staat.

Het is een zware tocht door het doorweekte land, maar ik hoef mij niet te haasten, want Dehning moet met de hond een nog veel grotere weg afleggen. Een paar maal hurk ik neer, omdat er weer ganzen in aantocht zijn, maar telkens hebben ze me al op grote afstand in de gaten en buigen af. 'Gek-gek-gek!' schreeuwen ze me toe. Wacht maar, zo gek ben ik nog niet! Straks zal ik jullie krijgen!

Maar nu moet ik toch opschieten, want het wordt zo ver-

dacht stil in die grote plas, misschien hebben de ganzen daarginds de opzichter al in het oog gekregen. En als ik dan haastig aan kom soppen, blijkt de hut bijna vol water te staan. Ik moet op de rand neerhurken achter wat takken. Meteen komen in de verte de ganzen druk babbelend op de wieken — honderd, tweehonderd, hoeveel zijn het er wel? — en ze komen recht op mij aan! Het hart klopt mij in de keel, ik werp mij languit op de doorweekte grond, want nu moet het lukken! Is het geweer klaar? Heb ik nieuwe patronen bij de hand? Rustig nu, mijn handen moeten straks niet trillen . . .

De ganzen vliegen nog steeds in de goede richting, stel je voor dat het een doublet wordt! Een krooi eenden gaat voorop, die zijn nu vlakbij. Daar schiet ik natuurlijk niet op, daar kijk ik zelfs niet naar uit angst dat ze me zullen zien. Maar aan hun gekwaak hoor ik, dat ze me opgemerkt hebben en zeker zijn daardoor de ganzen gewaarschuwd, want als ik onder de rand van mijn hoed uitloer, zie ik dat ze zich voor me in twee groepen verdelen, die links en rechts van mij langs suizen. Niet een komt er over me heen en ze tonen dat ze precies weten hoe ver een geweer draagt en blijven net buiten schot. 'Gek-gek-gek!' roepen ze in koor.

Nu kan ik wel opstaan, die komen niet terug. Alle moeite is vergeefs geweest.

In de verte komt Dehning. De hond is al bij me en rent als een wilde bij de plas heen en weer. We gaan naar huis en nog voor we daar zijn, valt er een grote vlucht ganzen in het veen waar ik net op de grond gelegen heb en een andere troep strijkt neer op de roggeakkers van de ontginning. Maar als we daar later twee uur zitten te kleumen achter de palen van een hek, komt er geen gans meer.

Hoe moeilijker het is om een buit te bemachtigen, hoe groter de begeerte wordt. De volgende morgen zit ik al bij donker in een nieuw opgetrokken hut bij het Lievevrouwen-veen en hoor de ganzen bij het eerste licht komen. Overal in het veld staan plassen en overal strijken ze neer, alleen niet bij mij. Die vreemde zwervers uit IJsland en Zweden kunnen zich toch niet storen aan de kleine verandering door de nieuwe hut? Nog eens probeert Dehning ze om te halen, maar weer zonder succes. Een volle eend en een wintertaling is het enige wat ik schieten kan. En als we dan moe langs de bosrand naar huis gaan, horen we het 'gek-gek-gek' ineens vlakbij en voor ik het geweer van de schouder heb, komt er een vlucht ganzen laag over de boomtoppen recht over ons heen. Ik ben zo verbijsterd, dat mijn eerste schot eruit is voor ik goed gericht heb, maar het tweede zit beter. De achterste vogel werpt de kop in de nek en komt met een klets neer in het veld, zodat het water naar alle kanten spat. Daar ligt hij nog even te klapwieken en is dan stil en Balder sleept hem bij een vleugel naar ons toe: een prachtige, zware overjarige gent met een geweldige vleugelspanning!

En daarmee is de dag goed. Met die ene vogel, waarvoor je bij de poelier nauwelijks een tientje zou krijgen, is al mijn moeite beloond. Ik sla Dehning op de schouder, hij prijst de mooie schierling en mijn goede schot en over het eerste schot spreekt hij niet. We luiden de gans in de jachthut uit, daarna zit ik aan mijn nieuwe plan te werken tot mijn maag mij waarschuwt en ik de inhoud van een blik ga opwarmen. De ganzen cirkelen nog steeds boven het veld en Balder, die er niets van begrijpt dat ik dat rustig kan aanzien, stoot een paar keer zacht jankend zijn kop tegen mijn arm, als hij ze hoort roepen. Ten slotte

kruipt hij brommend in zijn mand, draait rond tot hij goed licht en legt een poot over zijn oor.

Die avond valt plotseling de vorst in; de volgende morgen liggen de plassen dicht en er is geen gans of eend meer te zien. Die hebben de wijk genomen naar open water. Het is de laatste dag van het jaar en zoals al lang de gewoonte is, zal Roelof Priester komen om samen met mij nog wat in het veld rond te peuteren. Hij kent het veld zo goed als ik — ik heb het jaren geleden van hem overgenomen — en hij weet op het eerste gezicht een rammelaar van een moerhaas te onderscheiden. Er is niemand die ik liever bij me heb.

Maar om tien uur staan Dehning en ik nog bij de hut op hem te wachten. Het is helder weer, de zon schittert op de rijp die zich aan hei en struiken heeft gehecht en het is zo stil, dat we de schoten die in de naburige jachtvelden vallen, hier kunnen horen. Daar neemt natuurlijk iedere jager zijn kansen nog even waar en wij staan hier te stampvoeten van kou en ongeduld. Wat kan er met Roelof gebeurd zijn? Hij moet oponthoud gehad hebben — als hij verhinderd was, had hij wel even opgebeld. We moesten maar gaan. Hij vindt ons wel.

Terwijl we nog even op de zandweg staan uit te kijken, scharrelt de hond wat rond in het dorre blad onder de heg en begint plotseling te grommen. Wat kan hij daar ontdekt hebben? Een egel? . . . We komen erbij, maar zien niets. 'Vast, Balder! Apport!'

De hond krabt met zijn poot iets naar zich toe, pakt het voorzichtig aan en laat het voor mijn voeten vallen.

Wat is het? Een stuk roggebrood? Een dubbel stuk roggebrood is het, hard bevroren. Hij lust meestal geen rogge-

brood, de lekkerbek, alleen als hij erge honger heeft, en ik ben er ook niet gek op. Daardoor heb ik het meestal niet in huis.

‘Hoe komt dat brood daar onder de heg?’ vraag ik.

Dehning zegt niets. Hij heeft het brood opgeraapt, ruikt eraan en probeert met zijn mes de sneetjes van elkaar te breken. Dan legt hij ze haastig op de paal van het hek, steekt zijn mes erbij en rent, terwijl hij zijn handen aan zijn broek afveegt, naar de hond. Hij klemt het dier tussen zijn knieën, breekt het de bek open en veegt met zijn grote, rode zakdoek over Balders tong en lippen.

‘Wat denk je, Dehning? Wat doe je?’

‘Wat ik denk?’ vraagt Dehning. Hij kijkt mij strak aan. ‘Ik denk dat meneer van geluk mag spreken, dat zijn hond er niet van gevreten heeft. Dan zou meneer hem wel eens niet lang meer kunnen hebben!’

Er loopt een rilling langs mijn rug.

‘Vergift?’

‘Waarom zou daar anders zo iets liggen? De kraaien kunnen het niet gebracht hebben. Als meneer het er niet neergeworpen heeft, moet een ander het gedaan hebben. En wie gooit daar brood weg, net bij meneer zijn huis?’

Hij laat de hond los, die geschrokken zijn bek door de heide gaat vegen, maar roept hem meteen weer en doet hem aan de riem.

‘En nou moet meneer eens kijken,’ zegt hij. ‘Is dit één sneetje, dat besmeerd is en toen doorgesneden en tegen mekaar gelegd of hebben we hier de helft van een dubbele boterham gevonden? In dat laatste geval zouden de snijvlakken van de sneetjes precies tegen mekaar moeten liggen en kijk eens, het ene steekt een beetje over het andere heen. Ze kunnen natuurlijk wat vergleden wezen,

toen ze nog vers besmeerd waren, en dan moet de andere helft hier nog ergens liggen of de hond heeft die toch al opgevreten . . .'

'Dat doet hij niet, dunkt me.'

'Meneer, neem het zekere voor het onzekere! Zet als de wind de hond in de auto en rijd ermee naar de veearts, die kan hem nog redden. Het zal wel strychnine wezen. Ik zoek hier nog wat rond en dan kom ik u achterna en ga naar de politie. Alle mensen, wat hoop ik dat ze de vent zullen grijpen!'

'Aan wie denk je?'

Hij lacht smalend.

'Aan wie denkt meneer? Het is in ieder geval een die meneer niet best gezind is. Laten we maar niks zeggen, maar als ik die judas tegenkom, zal ik erg mijn best moeten doen om van hem af te blijven. Schiet op, meneer! Geen tijd verliezen. Ik hoop dat de veearts thuis is.'

Hij is thuis en een paar woorden zijn voldoende om hem uit te leggen waar het om gaat. We dienen de hond een braakmiddel toe. Ik moet hem vasthouden en zijn kop omhoog richten, de arts laat het drankje in zijn wangzak lopen. Het dier is angstig en verontwaardigd, het probeert mij zelfs te bijten. Maar het springt dankbaar tegen mij op, als het met mij naar buiten mag. Ik loop Dehning langs de dorpsstraat tegemoet en vind hem bij de politiepost, waar hij juist de deur uitkomt. Daar begint de hond, die het laatste stuk sloom achter mij aangelopen heeft, te kokhalzen en even later ligt zijn ontbijt in de goot. Onderweg naar het huis van de opzichter wringt het arme dier zich nog telkens in krampen, maar er komt niets meer dan wat slijm. Mijn hart doet zeer van medelijden. Kon ik het beest maar duidelijk maken, dat dit alles om zijn bestwil

gebeurt! We zetten het een grote pan melk voor, die het gretig opsloppet, en dan moet ik naar de politie voor een verhoor en weer naar de veearts, die het brood voor onderzoek zal opzenden naar een chemisch laboratorium. Hij loopt nog even mee naar het huis van Dehning en stelt ons daar volkomen gerust. Het is dan al middag en de hond is weer zo monter alsof er niets gebeurd is. Als hij nog strychnine binnen had, zou hij al doodziek zijn.

Dankbaar rijd ik naar huis, maar in de jacht heb ik geen lust meer, de dag is bedorven en Roelof is niet gekomen. Het veld ligt te stralen in de zon als ik de hut afsluit om naar Bussum te gaan. De rijp is gesmolten, de waterdruppels aan de heistruiken fonkelen als diamanten. Een leeuwerik probeert een trillertje als op een vroege voorjaarsdag. Zou ik toch nog even een eindje rondlopen? . . . Nee, ik ben te moe en te onrustig door de emoties van deze morgen. Adieu, overgebleven wild, een goed uiteinde, het grootste deel van jullie heeft het alweer gered voor een jaar! Wees gerust: als het door blijft winteren, zullen we je naar beste weten verzorgen, we zullen het roofwild bestrijden en de kraaien kort houden . . . En deze schoft, die misschien nog op jullie loert . . . als ik straks de kans zie om hem onder de auto te krijgen . . .

En van de schrik om die moordzuchtige gedachte rijd ik later extra voorzichtig langs de bochtige dorpsstraat. Maar lieve God, zo iemand heb je dan een kerstpakket gestuurd!

„Dat vergat ik nog, er is voor je opgebeld, vader,” zegt Greet.

Ze komt in haar witte huishoudjas en met een doek om haar haren de kamer in. Een vettige geur van oliebollen en appelflappen komt met haar mee.

‘Opgebeld? Door wie?’

‘Door die juffrouw, hoe heet ze ook weer? Die schilderes, tante Nora zeggen jullie.’

‘Zo, wat had ze?’

‘Ze moest je zelf hebben. Ze scheen nogal teleurgesteld, dat je er niet was . . .’

‘O ja?’

‘Ja, en of je haar maar terug wou bellen in Amsterdam. Haar nummer had je wel, zei ze.’

‘Goed, ik zal het doen.’

‘Ik heb anders gezegd, dat zij maar moest bellen. Vanavond zou je wel hier zijn, heb ik gezegd.’

‘Waarom deed je dat?’

‘Nou, het ligt er natuurlijk dik bovenop, dat ze weer met je terug wil rijden. Moet jij daarvoor opbellen? Ik vind het maar een vrijpostig mens, vader. Weet je wat ze tegen me zei? Jij bent Greet zeker, hè? zei ze. Ze tutoyeerde me, alsof we elkaar al jaren kennen. Ja juffrouw, zei ik, ik ben mevrouw Staal . . .’

‘Eh - hè - hè - hè!’ mekkert de oude Staal en hij knikt me toe met een gezicht van: Je moet haar maar hebben!

Hij zit tegenover me in de voorkamer en Treesje speelt bij ons in de hoek met de nieuwe pop die ik voor haar meegebracht heb. Ik mag die man niet. Hij is dik en vadsig en hij praat over de kerk en de dominees en de politiek, alsof hij die vroeger met zijn wijnen en likeuren verhandeld heeft. Zal hij ook best gedaan hebben: bij iedere liter jenever een verhandeling over de laatste preek . . . Dick is nog op de zaak — daar is het druk vandaag. Frits en Marie zullen het oude jaar bij de ouders van Frits uitzitten en ze hebben Jan meegenomen. Ze komen morgen pas.

‘Je hebt haar vroeger wel eens ontmoet, Greet,’ zeg ik. ‘Als je met ons in de jachthut was.’

‘Nou, daar weet ik dan niks meer van,’ zegt Greet.

Wat heeft ze tegen Nora? Waarschijnlijk ongeveer hetzelfde wat ik tegen de oude Staal heb. Ik heb het gevoel, dat hij in mijn rechten treedt, als hij Treesje probeert aan te halen. Ze moet niet veel meer van hem hebben nu ik er ben — en nu ze die prachtige pop van me gekregen heeft. En mijn humeur is zo beneden peil sinds ik hier aangekomen ben, dat het me telkens als ik dat opmerk, een kleine voldoening en een beetje leedvermaak geeft.

‘Heb je dat laatste synodebesluit gelezen?’ vraagt Staal.

‘Ik heb in dagen geen krant gelezen.’

‘Hoe is ’t mogelijk? Alleen maar aan doodschieten gedacht! Nou, ik ben goed op de hoogte. Luister: de praeses verklaarde . . .’

‘Pardon, ik moet eerst opbellen,’ zeg ik.

De telefoon is in de hall en de deur naar de keuken, waar Greet met haar schoonmoeder bezig is, staat op een kier. De lucht is er zwaar van de oliewalm — ik zet het raampje in de voordeur open. De vrouwen babbelen in de keuken,

maar zodra ik aansluiting heb, wordt het stil. Greet loopt bij me langs naar de kamer en laat ook daar de deur aangaan. De oude man moet gecontroleerd worden . . .

'Hallo Siem, ben jij het?'

'Dag Nora, hoe gaat het?'

'Met mij best. En met jou?'

'Prima hoor, ik ben hier gezellig bij mijn kinderen. We bakken oliebollen, heerlijk!'

'Zal wel. Jij en oliebollen!'

'Waarom denk je dat?'

'Lijkt me niks voor jou. Ben je nog op jacht geweest?'

'Natuurlijk, ik heb een gans geschoten.'

'Gefeliciteerd, zeg! Was het moeilijk? Ja, zeker . . .'

'Ik heb er twee dagen achteraan gezeten.'

Wat doet het me goed om haar diepe stem weer te horen! Dat heb ik toch maar: een kameraad die belang in me stelt en die me blijkt te kennen. Hoe weet ze dat, van die oliebollen? Ze verlangt al weer naar het dorp, zegt ze, naar de stilte van het veld en naar de hond. Hoe het gaat met de hond? Goed natuurlijk. Van wat er vanmorgen gebeurd is, vertel ik haar maar niets. Intussen loopt Greet weer bij me langs naar de keuken. Wel, ze mag het horen wat ik nu ga zeggen. Ze is een lieve dochter, maar een bemoeial. Ze heeft het verdiend, dat ik haar een beetje erger.

'Wanneer zal ik je komen halen, Nora? Je rijdt toch mee terug dezer dagen?'

'Ja, dat is het nu juist, Siem, daarom heb ik je gebeld. Ik heb een mooie illustratieopdracht van een uitgever hier, maar daarvoor moet ik een hele tijd in het historisch museum zijn. Er is nogal haast bij en nu ik hier toch zit, dacht ik . . .'

'Dus je blijft voorlopig?'

'Ja, dat zou het beste zijn, tenminste . . . Ik kom dan later wel, op eigen gelegenheid. Is je werkster al beter?'

'Ik heb niets van haar gehoord.'

'Hoe moet je je dan redden? Of blijf je voorlopig in Bussum?'

'Nee, ik denk het niet.'

'Zal ik dan toch maar niet eerst terugkomen? Ik doe het graag voor je, Siem.'

'Dat weet ik wel, Nora, je bent erg lief voor me. Maar blijf daar gerust. Je hebt er zin in, geloof ik.'

'Ja, het is prachtig werk.'

'Nou, begin dan maar gauw. Weet je, misschien rijd ik dezer dagen wel eens bij je aan. Goed?'

'O Siem, dat zou fijn wezen! Doe je 't heus?'

'Ik zal mijn best doen. Dan gaan we samen ergens eten.'

'Fijn Siem, ik verheug me erop!'

'Nou, een prettige avond, hoor! En een goed jaar!'

'Hetzelfde Siem! Jij ook! En als ik je niet meer zie, zul je goed voor je zelf zorgen daarginds? Ga eens eten in de herberg, daar is het heus niet gek. Doe je 't?'

'Ik beloof het je. Dag Nora, het beste, hoor!'

Alweer een bewijs hoe ze me kent: ze gelooft het nog niet, dat ik kom. Ik hang op en sta nog een poosje te denken. Wat heb ik allemaal gezegd met die luisterende vrouwen achter me? Ik heb wel erg hartelijk tegen Nora gedaan . . . Maar ik meende het toch ook? Ik zou deze avond bij haar willen zijn, nu de eenzaamheid mij drukt dat ik er niet tegen zuchten kan. Stel je voor, dat ik nu wegging, dan zou je Greet horen! Maar morgen of overmorgen, dan ga ik zeker. Ik mag het Nora niet aandoen, dat ze misschien toch vergeefs naar me zit uit te kijken.

Ik breng mijn koffer naar boven en blijf op mijn kamer tot er van beneden geroepen wordt of ik kom eten. Dick is er nu ook. Hij weet met zijn grappen zijn vader wel aardig af te leiden en dat grijze vrouwtje van Staal is een geestig mensje. Treesje is mijn tafeldame en wil alleen door mij gevoerd worden. Maar we moeten ons haasten, de familie wil naar de kerk. Wie moet thuisblijven om op Treesje te passen? Ik bied me aan en word aanvaard. Ik heb geen zin in een oudejaarsavondpreek, het uren-dagen-maanden-jaren smaakt me te veel naar olieballen. Waarom zal ik me opzettelijk in de weemoed storten? Is in de laatste tijd niet iedere dag een soort oudejaarsdag voor me geweest? Nu Trees er niet meer is, zal ik alleen nog maar in het verleden kunnen leven.

‘Maar dan moet je het kind ook naar bed brengen, vader!’
‘Best hoor, dat zal wel lukken. Ik heb jou ook wel eens naar bed gebracht.’

‘En niet te lang wachten, het is haar tijd.’

‘Ik zal eraan denken.’

‘Zult u niet te druk met haar spelen, want dan slaapt ze straks niet.’

‘Goed hoor, komt in orde.’

‘En vergeet u niet om haar op het potje te zetten?’

‘Natuurlijk niet. Ga nu maar.’

‘Opa ook haaltje tellen?’ vraagt het meisje.

‘Ja hoor, een heel mooi verhaaltje.’

We wuiven voor het raam de anderen na en nu heb ik haar helemaal alleen. Het wordt een heerlijk uur. Ik lig bij het kind op de vloer en we gaan zo op in ons spel met poppen en blokken, dat ik de tijd vergeet. Nu is het weer als in de eerste jaren van mijn huwelijk: dan speelde ik zo met de kleine Greet. Als we eindelijk naar boven gaan,

maak ik me zorgen om het standje van mijn dochter.

Treesje klimt op handen en voeten voor me uit de trap op en telt de treden: 'Een - tee, één - tee . . .' zonder zich te haasten.

'Luister Treesje,' praat ik tegen haar rug, 'het is zó laat geworden! Nu heeft opa straks geen tijd meer om je een verhaaltje te vertellen, hoor!'

Daar gaat het kind bij zitten. Het kijkt me onderzoekend aan.

'Heb je 't begrepen?' vraag ik. 'Geen verhaaltje vanavond. Er is geen tijd meer.'

'O,' zegt het kind en het klimt weer verder: 'Eén - tee, één - tee . . .'

Geen protest, zoals ik verwachtte. Als de dominee wat lang van stof is, zal ik toch nog op tijd met haar klaar komen. Het wassen gaat vlug, het plasje komt meteen en in haar pyjamaatje knielt de kleine meid voor haar ledikantje om haar avondgebed te zeggen. Eerst het van buiten geleerde versje: Ik ga slapen, ik ben moe . . . Daarna mag ze nog alles zeggen wat ze op haar hartje heeft. En tot mijn verbazing komt er: 'Lieve Heer, wil U maken opa toch haaltje telt? Amen.' Dan kruipt ze gauw in bed en gaat vol spanning liggen wachten.

Wat moet ik nu? Ik kan dat kind toch niet met een onverhoord gebed laten zitten? Ik vertel van de Goede Herder en het verloren schaap en terwijl ik nog bezig ben, vallen de oogjes dicht. Aanbiddelijke onschuld! . . . Ik sluip de kamer af en lig net met de krant op de bank, als de sleutel in het slot gestoken wordt. In een beter humeur dan ik in dagen gehad heb, zit ik bij de beide echtparen en speel het klaar om zonder stekelige opmerkingen een groot deel van Staals theologische verhandeling naar aan-

leiding van de preek aan te horen. Als het me te veel wordt, kruip ik achter de krant en tegen een uur of tien begin ik aan mijn avondwandeling.

Het is volle maan en het vriest nog steeds een beetje. Maar het is heerlijk weer en zo licht, dat ik kan zien dat de winterjasmijn naast de voordeur in bloei staat. Ik ben zonder aarzeling naar mijn huis gelopen en mijn hand tast al naar de sleutel. Wat is er gebeurd dat ik er nu plotseling naar verlang om alles weer te zien? Ik zal er Trees niet meer vinden, dat weet ik veel te goed. Lieve Heer, wilt U maken dat ik toch Trees mag vinden? Dat zou alleen een kind kunnen vragen . . .

De deur gaat moeilijk open, een stapel kranten en drukwerk schuift mee over de vloer van de gang. Het ruikt hier muf en vochtig, Greet had de verwarming eens aan moeten zetten. Het licht doet het niet, de hoofdschakelaar zal afgedraaid zijn. Op de tast vind ik het meterkastje en draai de knop om. De ganglamp brandt, aan de kapstok hangt mijn oude regenjas. Ik loop de kamer in en draai ook daar het licht aan.

'Huis,' zeg ik hardop. Want het is of alles me aankijkt, de meubels, de schilderijen, de stilstaande klok — vijf over halfvier — alsof alles verlangend op me heeft gewacht. Ik schakel de schemerlampen in en doe de gordijnen dicht. Dan knip ik de grote lamp weer uit. Zo was het 's avonds... Ik zit weer in mijn eigen hoek, mijn stoel omvangt me als een oude bekende — die heeft zich in al die jaren naar mijn lichaam gevormd. Waarom ben ik zo lang weggebleven? Het wordt mij warm om het hart om dit heerlijke huis, om deze rijkdom van oude meubels, de meeste bijna versleten door een gebruik van dertig jaar. We zouden al

jarenlang nieuwe kopen, de kinderen drongen erop aan om die ouderwetse boel eens weg te doen, maar we konden er niet toe komen. Nu is het niet meer nodig.

Er is niets veranderd. Daar zat Trees, bij de lage tafel, met een naaiwerkje of met een boek. Op een avond als deze moest het mogelijk zijn de tijd even terug te zetten. Dan zou ze nu in de keuken kunnen zijn om de thee op te schenken en straks zou ze binnenkomen en tegen me lachen . . . 'Hallo Siem, kopje thee?'

Wat hoor ik nu? Is er toch iemand in huis? Er zijn geluiden, een regelmatig getik in de buizen van de verwarming en een sonoor gebrom dat ik meer voel dan hoor. De ketel van de oliestook in de bijkeuken is aangesprongen nu de elektriciteit is ingeschakeld. De thermostaat in de kamer staat op vier graden — als het flink was gaan vriezen tijdens mijn afwezigheid, had Greet maar even de hoofdschakelaar om behoeven te draaien om het hele huis vorstvrij te houden. Ik draai hem hoger, ik wil het warm hebben in huis. Al die luxe hier hebben we samen opgebouwd, Trees en ik, door hard te werken en zuinig te leven. Intussen hebben we drie kinderen grootgebracht — vier hadden het kunnen zijn — en het vorig jaar is de laatste de deur uitgegaan en konden we weer alleen van elkaar genieten. Hoe kort heeft het geduurd . . . Je moest als de vogels van voren af aan kunnen beginnen, zei Trees.

Ik ga de trap op en kom in mijn werkkamer. Meer dan ergens anders heb ik hier het gevoel, dat ik tot mij zelf ben teruggekeerd. De vierde plank kraakt als altijd onder mijn voet. Daar staat mijn bureau met de stoel, waarvan ik al bijna voor de derde keer de bekleding heb doorgesleten. Hier heb ik geworsteld om de juiste

vorm te geven aan de gestalten van mijn verbeelding, hier heb ik, meegesleept door mijn werk, soms zo volledig de tijd vergeten, dat ik niet meer wist hoe laat het was. Soms was het uren later dan ik dacht. Ik zit weer aan mijn bureau en kijk rond. Zou ik hier weer kunnen werken? Voor mij staat de sigarendoos van cederhout die ik van Trees heb gekregen — er zitten nog een paar sigaren in, ze zijn slap van het vocht. Daar is de kast met mijn eigen uitgaven, het eerste boek dat ons hele leven heeft veranderd en al die andere, elk met zijn eigen geschiedenis. Mijn vlinderverzameling achter glas, de souvenirs van onze reizen, de schilderij van de invallende eenden, het heeft allemaal gewacht, zoals ik eigenlijk de afgelopen maanden zelf heb gewacht... Waarop? Op haar die nooit meer komen zal?

Ik ga de kamer af en sta op de overloop voor de deur van de slaapkamer. Nu is het als vroeger, als ik tot laat in de nacht had gewerkt. Op mijn tenen sloop ik dan deze kamer in, maar zo zacht kon ik niet doen of zij knipte meestal het licht al aan. Daar lag ze dan en had altijd even een vriendelijk woord: 'Ben je daar, jongen? Ging het goed?...' En als ik de deken opsloeg, draaide ze zich al half slapend op haar zij om mij in te sluiten...

Ik zet mij op de rand van het bed. Alleen de matrassen liggen er nog. Hier heb ik gezeten, de laatste dagen en nachten voor je van mij heenging. O lieveling, hoe mooi was je ook toen nog, hoe glansden je ogen in je uitgeteerde gezicht... Het was of ze groter en glanzender werden hoe verder je van me wegraakte en ook nu nog word ik vervuld met de vrede die van je uitging...

'Wat geen oog heeft gezien...' Dat waren de laatste woorden die ik opving van je droge lippen. Wat geen oog

heeft gezien en geen oor heeft gehoord, wat in geen menshart is opgeklommen, dat heeft God bereid voor die Hem liefhebben . . . Je hebt er zo naar verlangd, die laatste dagen, maar eigenlijk al veel langer. Zo lang ik je gekend heb, was je als een kind zo nieuwsgierig naar de verrassingen die God voor je bereid had en dikwijls waren je gedachten, tussen de meest alledaagse dingen door, bezig met dat komende feest. Misschien dat je leven daardoor zo 'n blijdschap heeft uitgestraald. Weet je nog wat je eens gezegd hebt, hier in dit bed, nadat we op een avond zo intens de verrukking van onze liefde hadden beleefd? 'Siem, zo heerlijk en nog meer zal het later ook in de hemel zijn . . .'

Lieveling, en wat heeft het je toch een moeite gekost om ons los te laten, mij en de kinderen! Maar die laatste dagen had je geen zorgen meer, je verlangde alleen maar in de hemelse heerlijkheid te zijn. En iets van die heerlijkheid moet je hier al gezien hebben, want je probeerde je armen uit te strekken en er kwam zo 'n diepe vreugde op je gezicht, dat ik onmogelijk verdrietig kon zijn, toen je heengegaan was. Ik gunde het je zo, ik was zo blij om jou. Ik had moeite om een plechtig gezicht te zetten, toen de mensen op rouwbezoek kwamen. En op de begrafenis — het was zo'n stralend-mooie dag — was ik nog in die verheven stemming, waarin niets mij deren kon. Maar toen de kist naar de diepte zonk, kwam voor de eerste maal die pijn — alsof ijzeren vingers mijn hart samenknepen en uitpersten — en ik heb mij aan Jan vast moeten grijpen om niet te vallen. Ik heb mij beheerst, niemand van de vreemden heeft iets gemerkt, en het was tegen mijn zin dat de kinderen later de dokter belden, want ik hoopte dat dit ook mijn einde zou zijn. Maar hier ben ik weer,

Trees, bijna net zo gezond als vroeger. Er ligt nu een zwaar gewicht op mijn borst, maar dat komt doordat ik vandaag zoveel te verwerken heb . . . Het zal nog een tijd moeten duren, voor ik bij je kom. Ik zal nog wie weet hoe lang alleen moeten zijn . . . En dat is er zeker niet bij, bij al die verrassingen hierboven, dat je verlof krijgt om even naar mij terug te gaan? O lieveling, als ik je nog een ogenblik zou kunnen zien, als ik nog één keer met je praten kon . . .

Wat kwam ik hier ook doen? Er was iets dat nodig gebeuren moest, Greet heeft erop aangedrongen. Ik weet het. Daarvoor moet ik in de kamer van Trees zijn, die ze voor zich zelf kon inrichten toen de meisjes de deur uit waren. 'Mijn boudoir,' zei ze gekscherend. Op de overloop trek ik mijn jas uit, want het huis is warm geworden. En nu verder nuchter zijn en zakelijk. Oppassen dat mijn fantasie mij niet weer meesleept, er is toch niets meer aan te doen. Waarom zie ik er nu ineens tegenop om die kamer binnen te gaan? Ik doe aarzelend de deur open en knip het licht aan. Daar is de kamer van Trees en nog hangt er iets van de geur van haar parfum . . . Dit is ze, dit is haar sfeer. Daar staan al die lieve, mooie dingen waar ze zo van hield: de Christuskop naar een oud altaarstuk, het Balineese danseresje, de mooie vazen, de portretten van mij en de kinderen; en groot, boven haar bureautje, het portret van onze Harry, dat ze nog altijd meetelde bij haar kinderen. Nu moet ik me beheersen, Trees, en niet meer aan je denken, anders wordt het me te veel. Mijn handen trillen als ik de sleutel in mijn portemonnee zoek en het cilinderbureau opendraai. De papieren, waar liggen ze? Laat ik alles maar bij elkaar pakken, bij Greet zoek ik het wel uit . . . En het kistje van sandelhout, dat we uit Egypte

hebben meegebracht, daar staat het, met het sleuteltje erin . . . Zal ik dat ook maar zo meenemen of moet ik het hier openmaken? Wie moet me straks helpen om alles goed te verdelen onder de kinderen? . . .

Boven op de sieraden ligt een brief. Wat is dat voor een brief? Het is de langwerpige envelop van oudhollands papier, zoals Trees die gebruikte. Een brief van Trees? . . . Ik knip het bureaulampje aan.

Voor Siem. Persoonlijk.

Het is haar grote, duidelijke handschrift. Een brief voor mij. En die vind ik nu pas . . . Het duurt een poosje, voor het bonzen van mijn hart wat bedaart en ik in staat ben de envelop open te snijden. Het is een dikke brief van verscheidene kantjes . . .

‘Lieve Siem,

Nu we het beiden weten, is er zoveel dat ik je nog moet zeggen, maar één ding kan ik je niet zeggen, omdat je het niet horen wilt en me niet laat uitspreken. Ik heb het geprobeerd, gisteravond nog, maar ik kan niet tegen je op. Daarom schrijf ik het, want je moet het weten.

Als je dit leest, zal ik voor altijd gelukkig zijn. Twijfel daar nooit aan en treur niet over mij. Je moet mij loslaten, zoals ik jou zal proberen los te laten na deze brief.

Je hoeft nergens spijt van te hebben. We hebben beiden onze fouten gehad, maar je bent zo goed en zo lief voor me geweest als geen ander ooit had kunnen zijn. Ik ben mijn leven lang dankbaar geweest, dat ik jou heb ontmoet. Weet je nog, in het zwembad? Het is mij nog altijd

als een wonder. Er kan geen gelukkiger vrouw geweest zijn dan ik, omdat ik weet hoeveel ik voor je betekende. Dat is wat iedere vrouw wil: het leven van een man helemaal vullen. Zelfs als je opging in je werk, zodat je langs me heen ging zonder me te zien, dan was je nog van mij, want ik was het die je het werken mogelijk maakte door voor alles te zorgen: voor je geldzaken en je correspondentie, je sigaren, je afspraken en je kinderen. Ik hield de mensen van de deur, ik hield de onprettige dingen voor je weg, ik zorgde dat niets en niemand je stoorde. Ik heb het allemaal graag gedaan, maar wie zal het doen als ik er niet meer ben?

Zie je, liefste, dat is mijn zorg. Misschien was het niet goed van mij, dat ik je zo afhankelijk heb gemaakt. Het kon haast niet anders en toch voel ik me nu daardoor bezwaard. Als het verkeerd was, vergeef me dan, zoals God me alles vergeven heeft.

O jongen, ik wou dat ik je helpen kon straks. Ik zal het niet meer kunnen. Je zult zo alleen zijn. En je kunt niet alleen zijn — dat heb ik je willen aantonen door alles op te sommen wat ik voor je gedaan heb. Er moet een ander zijn die voor je zorgt, als ik er niet meer ben. Als ik wist dat je dat in zou zien, zou ik rustig kunnen sterven. Het leven zal doorgaan en je werk moet doorgaan. Zonder je werk zul je niet kunnen leven. Je hebt nog zoveel plannen en die kun je niet uitvoeren, als je niet verzorgd wordt.

Lieve Siem, dit is mijn laatste wens: dat je een andere vrouw zult nemen. Wees niet boos, dat ik dat zo maar neer kan schrijven. Ik ben niet jaloers, je hebt me trouwens nooit aanleiding gegeven om jaloers te zijn. Ik ben alleen die ander bij voorbaat heel dankbaar, dat zij de zorg voor jou van mij over wil nemen.

Ik weet het wel, jongen, het zal met haar anders zijn als met mij. Zoals tussen ons zal het nooit kunnen worden. Maar zij zal je helpen om door alle moeilijkheden heen te komen en daarom zul je toch wel erg gelukkig met haar zijn. Je weet wie ik bedoel, zij is lief en goed en een natuurkind net als jij. Wij houden beiden van haar en zij houdt ook van ons, van jou in 't bijzonder. Ik heb het dikwijls gemerkt, een vrouw vergist zich daarin niet, maar jij, trouwe lieverd, hebt er nooit erg in gehad. Ze bewondert je en in je werk zal ze je misschien nog van meer steun kunnen zijn dan ik.

Zul je goed voor haar zijn, Siem? Niet zo kortaf, zo nors, als niet alles naar je wens gaat? Als het met je werk niet wil vlotten, kun je dat soms zijn. Wil je haar zeggen, dat ik zo dankbaar ben dat zij er is en dat ik jou aan niemand liever wil afstaan? Geef haar uit mijn naam het parelsnoer uit dit kistje. Dat vindt ze mooi en het zal haar goed staan bij haar donkere teint.

Lieveling, nu ik dit allemaal heb kunnen schrijven, heb ik rust. Ik heb het kunnen doen, omdat ik zoveel van je houd. En ik weet, dat jij het zult begrijpen, omdat je zoveel van mij houdt en mij mijn rust zult gunnen. Nu wil ik wel naar mijn Heiland gaan, die mij meer liefheeft dan jij ooit hebt gekund — wat is dat al een wonder! En die mij gelukkiger zal maken dan ik met jou ooit geweest ben.

Dag mijn allerliefste in dit leven! Zul je niet verdrietig zijn om deze brief? God zegene jou en haar en onze kinderen. Ik vraag er dagelijks om. Ik zal er ook daar om vragen als het mogelijk is.

Nu kan ik niet meer. Dag lieve Siem. Je Trees.'

Ik lees en herlees deze brief en de regels vloeien ineen

door mijn tranen. O Trees, lieveling, ik weet wanneer je dit geschreven moet hebben. En omdat ik me die dag herinner, weet ik ook hoe moeilijk het je gevallen is om dit te schrijven. De avond nadat je dit geschreven had, heb je de zuster weggestuurd. Je wilde met mij alleen zijn. Je vroeg me om de voordeur op de knip te doen, opdat Greet, die een sleutel had, ons niet zou kunnen overvallen. Je wilde ongestoord met mij samen zijn. Is het die dag niet geweest?

Toen ik weer boven kwam, zat je voor de kaptafel.

‘Je mag er niet uit,’ zei ik.

‘Vanavond wel,’ zei je. Je lachte tegen me in de spiegel. Je zag er zo lief uit en zo blij.

‘Siem,’ zei je, toen je weer in bed lag, ‘kom eens bij me. Laat me nog eens in je arm liggen.’

En toen ik me uitgetkleed had en naast je ging liggen, zoende je me zoals je in lang niet gedaan had.

‘Laten we nu alles vergeten,’ zei je. ‘Laten we alleen maar aan elkaar denken. Nog één keer, Siem!’

Toen heb ik je arme zieke lichaam in mijn armen genomen en het gestreeld en gekust. Je was zo lief voor me, dat ik nog een ogenblik hoop heb gehad dat het wonder gebeurd zou zijn waar ik dagelijks om bad en niet meer op durfde hopen. Tot ik op je gezicht de pijn zag die je niet meer verbergen kon. Daarna heb je in mijn armen uitgeschreid. Was het toen niet, dat je me afgestaan hebt? Heb je dan gewild, dat ik dit met een ander zou hebben? Hoe zou ik dat ooit met een ander kunnen hebben zonder aan jou te denken?

Buiten beginnen de klokken te luiden. Er wordt geschoten en geschreeuwd. Het is nieuwjaar. Ik ben met Trees het nieuwe jaar ingegaan.

Er ligt een briefkaart van Roelof boven op het stapeltje post, dat de bode naast mijn schrijfmachine op de tafel heeft gelegd. Ik schrik als ik zijn handschrift herken: Waar blijf je? Ik ben nog altijd ziek. Neem wat voor me mee, maar hou het weg.

Een gure wind jaagt de sneeuwvlokken tegen het raam. De postbode heeft zijn cape in de schuur uitgeslagen en even zijn handen boven de kachel gewarmd. Koffie wil hij niet.

‘Nee, ik moet weg. Meneer is druk, merk ik, en ik moet me ook haasten. Ik ben ook nog drager bij de begrafenisvereniging. Om twaalf uur moeten we het kind van die Capellen wegbrengen. Blijf zitten, meneer, ik kom er wel uit.’

Het kind van Capellen. Het kind van Loes . . . Ik heb geen kennisgeving gekregen. Misschien verzenden ze die niet voor een kind beneden het jaar?

‘Als ik het kind niet had, dacht je dat ik hier dan nog een dag zou willen zitten? . . .’ Nu kan ze dus weg. Misschien maar beter zo. Zij is geen mens voor het platteland.

En dan is daar de briefkaart van Roelof, nagestuurd uit Bussum, dus een dag of drie oud. Ik heb de laatste tijd niet meer dan vluchtig aan Roelof gedacht. Hij staat niet op mijn agenda. Als hij nu nog altijd ziek is, moet ik zo gauw mogelijk naar hem toe, het liefst vandaag nog.

De hond komt bij me, legt een poot op mijn knie en kijkt me met smekende ogen aan.

‘Wat wil je, Balder? Op jacht? Kijk eens naar buiten, het is immers geen weer!’

De sneeuw is nat, de vlokken kleven tegen de ruiten en worden kleiner terwijl ze naar beneden zakken. Wat valt er nog te jagen? De veenplassen liggen dicht, het waterwild is er niet. Het veld ligt grauw en verlaten. De kraaien zwerven er rond en de grauwe kiekendief maakt op vaste tijden zijn zweefvluchten en verdwijnt dan in de verte boven de bossen. Een paar fazanthanen zou ik nog kunnen afschieten, die zijn er nog altijd te veel, het mag nog een paar dagen. De jachtdagen op korren zijn voorbij. Ik heb er geen gebruik van gemaakt, ondanks het aandringen van Wim Dudok, die een paar keer bij Dehning heeft opgebeld. Hij is gek op de korhanenjacht, maar ik heb niet toegegeven en Dehning vond het best. De geslachtsverhouding is dit jaar niet zo gek — slechts een paar hanen meer dan hennen — en we moeten zuinig zijn op dit mooie, geheimzinnige wild. Nu we met de spoor sneeuw geen vosseprent meer ontdekt hebben, is er hoop dat de korrenstand, die al jaren ongeveer gelijk gebleven is, eindelijk eens goed vooruit zal gaan. Nog een paar maanden, dan zullen we ze weer zien balderen, en als dan de zomer eens droog mag zijn . . .

‘Nee, ik zei balderen, ik riep jou niet! Zit ik weer hardop te praten? Ja, dat wordt een gewoonte van me. Ga maar in je mand, straks mag je mee naar Roelof, hoor! Geloof je me niet? Heus, we gaan zo weg. Het werk wil nu toch niet meer vlotten.’

Dan moet ik meteen eens met Roelof over de reeën praten. Drie geiten mag ik afschieten, de wildmerken en de toewijzingen van het Ministerie van Landbouw, afdeling Faunabeheer, liggen in de bruine envelop op de schoorsteenmantel. Twee zou ook genoeg zijn nu er een gestroopt is, maar dat moet dan ook eigenlijk wel gebeuren.

De stand wordt te groot, het vorig jaar al hebben een paar boeren over schade geklaagd. Als ik er niets aan doe, zal ik dit jaar door de wildschadecommissie aangesproken kunnen worden en dat kost me gauw een paar honderd gulden. Die kan ik niet missen na al de kosten van het vorig jaar. Als ik dit boek voor april af krijg en een behoorlijk voorschot kan bedingen bij de uitgever . . . Maar dan zit ik toch het volgend jaar voor hetzelfde probleem.

Het is voor mij, die midden in het veld woon, niet zo moeilijk om een paar reegeiten te schieten. Dagelijks trekt een sprong de hut voorbij van het bos naar de weilanden op de ontginning en op de zonnige, vorstige dagen van de vorige week lagen er altijd een paar zich te zonnen in de lange hei tegen de stuifheuveld. Die waren door de sloot wel te benaderen geweest. Maar ik heb er niet toe kunnen komen. De meeste dieren ken ik aan hun grootte, bouw en kleur. Stel je voor, dat ik dat lichtkleurige slanke vrouwtje voor het geweer zou krijgen of die aardige dikke moeke, de tamste van alle, die me altijd zo vertrouwensvol aankijkt! Daar zou ik de vinger niet krom voor kunnen maken. En dan te bedenken, dat ze allemaal drachtig zijn, op één uitzondering na wellicht: die grote, grijze geit die ook het vorig jaar alleen gebleven is. Maar die heb ik in maanden niet meer gezien.

Het afschot kan niet op een andere tijd gebeuren, ik weet het wel. In de bronsttijd, als de jacht op bokken open is, kunnen de kalveren de moeder nog niet missen. In november werpen de bokken het gewei af en zijn op een afstand niet van de geiten te onderscheiden, dan kan het ook weer niet. Dit is de aangewezen tijd, nu de bokken met het bastgewei lopen. De vrucht is nog klein, niet meer dan een vinger lang. Die zal pas in maart snel gaan groeien,

tot er in mei een voldragen kalf ter wereld komt. Toch blijft het me dit jaar tegenstaan om dit wild te bejagen.

Een bok heb ik altijd zonder gewetensbezwaar af kunnen schieten, dat is een prachtige, opwindende taak. Hoe heb ik het vorig jaar genoten op mooie zomeravonden, in de gewijde stilte van het veld, aanzittende op de kansel. Zes avonden heb ik geloerd op de oude moordenaar met zijn stangen als dolken, die het hele veld terroriseerde. Zes reizen heb ik ervoor gemaakt, omdat Trees toen ziek lag en ik geen nacht meer van huis wilde zijn. Ze drong er telkens op aan, dat ik vol zou houden. Om vier uur ging ik van huis, voor middernacht was ik terug en moest Trees mijn ervaringen vertellen: van de geur van de bloeiende hei die ik op de hoogzit ruiken kon, van de koekoek die vlak bij me neerstreek in de top van een berk, van de gaffelbok die zijn kans probeerde waar te nemen bij de wachtende geit, terwijl twee oudere rivalen in een verwoed gevecht gewikkeld waren. Ik liet ze ongemoeid, het was me om de moordenaar te doen. En wat een triomf, toen ik eindelijk met hem thuiskwam en hem hijgend op mijn schouder de trap opdroeg tot voor haar bed en haar vertellen kon, dat hij op de plaats waar hij stond gevallen was! Een tweede bok heeft Roelof toen voor me gestrekt. Hij moet me nu ook helpen, zodra hij weer beter is.

Hoe heb ik hem zo kunnen verwaarlozen? Ik zal hem op mijn agenda zetten, op iedere zondagmiddag, een paar weken vooruit, dan zal het me niet weer gebeuren. Jan staat op vrijdag, dan schrijf ik hem trouw en zondags schrijft hij terug; over zijn gezellige kosthuis, zijn studie, zijn nieuwe vrienden, fijne, geestdriftige brieven. Over Jan behoef ik geen zorgen meer te hebben. Laat ik niet vergeten, dat hij over een paar dagen jarig is. Het zou niet

gek zijn om hem dan eens op te zoeken, ik mag er wel eens uit en ik kan dan meteen bij mijn uitgever aanrijden. Vrijdags doe ik mijn post af, als die babbelkous van een werkster er is — iets anders kan ik dan toch niet uitvoeren. Nora heb ik geschreven, omdat ik niet meer bij haar geweest ben. Hoe kon ik naar haar toegaan, na die brief van Trees? Ik zou er haar voortdurend op aan hebben gekken: de vrouw aan wie Trees mij afgestaan heeft. Ze moet er niets van merken, ze mag het nooit weten! Ik heb haar zakelijk meegedeeld, dat ik nieuw werk onder handen had en er meteen mee door moest gaan. Er is toen een brief teruggekomen: het bleek niet erg te zijn, dat ik niet geweest was, ze lag met griep bij haar vriendin. Het halve land heeft griep met dit rotweer. Ze vroeg me om een paar dingen voor haar in orde te maken: te controleren of haar planten goed verzorgd werden en of de waterleiding wel afgesloten was. Verder deelde ze mee, dat het werk, ook afgezien van haar ziekte, wel een paar weken langer kon duren dan ze verwacht had. En of ik goed voor me zelf zou zorgen. Ik heb haar toen nog kunnen schrijven, dat alles in orde was en dat zij zich maar niet haasten moest. Moet ik haar nu berichten, dat haar kater dood voor haar deur gevonden is en dat Dehning de schuld daarvan toeschrijft aan dezelfde schoft die mijn hond naar de andere wereld heeft willen helpen? Ik moet haar maar op de agenda zetten, dan is ze met het feit verzoend als ze terugkomt.

‘Wat is er dan, Balder? Ja, je hebt het goed verstaan: we gaan weg!’

Als we nu gaan, blijven we de begrafenis nog voor en kunnen we in de stad wat gaan eten voor we naar Roelof gaan. Vanavond werk ik dan wel. Dan hoef ik niet om de

tijd te denken en hoe meer vermoeid ik ben als ik naar bed ga, hoe beter.

Wat moest ik ook weer, als ik in de stad kwam? Ik heb me iets voorgenomen, maar ik weet niet meer wat. Voortaan op de agenda zetten.

De zandweg is met dit weer zo slecht, dat ik grote moeite heb om er door te komen. De bovenlaag is ontdooid en zo glad als spek, de sporen van mijn vorige ritten zijn daar diep in uitgesleten en staan vol water. Als ik niet precies in die sporen blijf, zal ik slippen of blijven steken. In het eerste geval kom ik waarschijnlijk in de sloot terecht, in het tweede zullen twee paarden nodig zijn om de auto weer los te trekken.

De hond die rechtop naast mij op de voorbank zit, begint te grommen. Over het rijwielpad naast de weg komt mij een fietser tegemoet en met een oogopslag tussen de zwaaiende ruitenwissers door zie ik, dat het Ravenhorst is. Ja, daar komt die ellendeling, hij zwerft weer rond in de buurt. Onder het naderen voel ik hoe ik de man haat en vrees tegelijk. Tegen een eerlijke vijand kan men zich verdedigen, tegen een sluipmoordenaar niet. Werd hij vandaag maar begraven in plaats van dat onschuldige kind! Ik probeer mijn ogen op de weg te houden, maar ik zie toch even zijn vuile grijns en zijn felle blik en dan zit ik al in een slip, waar ik met moeite en veel geluk weer uitkom. Dat had je wel willen zien, hè, dat ik hier voor je ogen een ongeluk kreeg. Geen kans, schooier. Ik bereik heelhuids de verharde weg aan het eind van het veld en daar stop ik om hem in de gaten te houden.

In de spiegel zie ik klein zijn gebogen figuur, hij moet nu ongeveer bij de hut zijn . . . Hij fietst door, maar het zou

een kleine moeite voor hem zijn om er onder het rijden een hapje neer te gooien dat hij al in zijn zak klaar kon hebben . . . Ik moet vanavond de boel weer nazoeken en de uiterste voorzichtigheid in acht blijven nemen: nooit de hond met een lege maag naar buiten, altijd het dier in het oog houden en iedere dag maar weer oefenen om hem te leren, dat hij niets mag eten wat bij de weg ligt. Maar dat laatste zal wel onmogelijk blijven. Hoe raak ik nog eens van die rotvent verlost? Het wàs strychnine, maar de politie kan hem niets bewijzen en vroeg of laat krijgt hij misschien toch zijn zin.

Met de hond aan de riem wandel ik wat door de stad, doe een paar inkopen bij de boekhandel en deel in een restaurantje een taaie biefstuk met de hond. Op weg naar Roelof stop ik bij een wijnhandel en koop twee platte flessen — een met rum en een met cognac — die ik onder mijn jekker in de zijzakken van mijn colbertjas laat glijden. Het is een hele uitgave, maar ik sus er mijn schuldgevoel mee.

Roelof woont in een prutserig villaatje met torentjes en dakkapellen, een stijlloos ding uit het begin van de eeuw. De sneeuwkllokjes bloeien al in het gazon en de toverhazelaar hangt vol katjes. Ik laat de hond in de auto en zet het raam iets voor hem open — ik ken de huishoudster goed genoeg om te weten dat hij geen kans heeft om binnen te komen. Ik zie haar spichtig gezicht al voor het raam; voor ik gebeld heb, doet ze open.

‘Het is goed dat u komt,’ zegt ze. ‘Hij heeft het iedere dag over u.’

‘Hoe is het met hem?’

'Niet zo best, hij wil niet eten. Zegt u toch eens tegen hem dat hij eten moet. Wilt u uw jas niet uitdoen? U brengt toch geen alcohol mee, is het wel? De dokter heeft hem streng verboden om te drinken.'

'Is er boven een kachel, mevrouw?'

'Nee, maar het is niet zo koud vandaag.'

'Dan hou ik mijn jas aan. Zal ik maar doorlopen?'

'Ja, gaat u maar vast. Ik zal u zo een kopje thee brengen. Ik ga de trap op. Waar is zijn kamer?'

'Hallo Roelof! Tiroooool!'

Ik hoor een malle schreeuw achter een der deuren. Daar ligt hij, in een ouderwets tweepersoonsledikant. Ik probeer mijn schrik om zijn vermagerd gezicht achter een vloed van woorden te verbergen.

'Hallo kerel, hoe gaat het? Neem me niet kwalijk dat ik niet eerder gekomen ben, maar ik dacht dat je al lang beter was en ik heb tot over mijn oren in het werk gezeten en op je voorlaatste briefkaart — weet je wel, die van vlak na nieuwjaar — schreef je toch...'

Hij grijpt mijn hand en probeert iets te zeggen. Hij sist en gorgelt, knijpt zijn ogen dicht, schudt wanhopig zijn hoofd, probeert het nog eens, maar het zijn slechts ongearticuleerde klanken die hij voort kan brengen. 'Slecht', dat versta ik en 'Siem, o jongen', en dan laat hij zich in het kussen vallen en huilt.

'Toe nou, Roelof, beste kerel! Zo erg is het toch niet?'

Maar ik weet dat het wel erg is. Hij lijkt op de mannen zoals ze na de oorlog uit het concentratiekamp kwamen.

Nu vermant hij zich. Zijn ogen tasten mijn kleren af.

'H-hè-hè-heb je...'

Ik knoop mijn jekker los en laat hem de flessen zien. Hij straalt en wiegt zich heen en weer van plezier.

‘Wat wil je, Roelof? Cognac of rum? Wijs maar. Het is van de beste. Zat je er zo om verlegen, kerel?’

Opeens maakt hij een verschrikt gebaar: weg, weg ermeel! Hij kent de geluiden in het huis beter dan ik. De deur gaat open. Daar komt de huishoudster met mijn thee.

‘Heerlijk, mevrouw! U verzorgt me als een moeder!’

Op haar zure gezichtje komt warempel een glimlach. Ze mag me wel, omdat ik mevrouw tegen haar zeg.

‘Meneer Priester ook een kopje?’

Roelof praat al beter.

‘A-als ik geen borrel mag, w-wil ik ook geen thee,’ zegt hij. Ze haalt de schouders op.

‘U weet wat de dokter gezegd heeft. Daar hou ik me aan. U blijft nog wel een poosje, meneer Van der Velde, hè? Dan wil ik graag even een paar boodschappen doen. Wilt u zolang op de bel letten?’

‘Natuurlijk mevrouw, met genoegen. Haast u zich vooral niet, ik heb alle tijd.’

We wachten nog tot ze de trap af is. Dan maakt Roelof een ongeduldig gebaar. Ik maak de cognacfles open. Hij strekt zijn handen al uit en drinkt. Zijn adamsappel springt op en neer in zijn magere hals.

‘Hè!’ zegt hij buiten adem. ‘Man, wat heb ik daarnaar verlangd, Siem! Nou zul je eens zien, dat ik g-gauw weer begin op te knappen!’

Hij praat alweer bijna normaal.

‘Wat scheelt je eigenlijk?’

‘W-wat mij scheelt?’ Hij slaat de ogen neer naar de fles en draait die naar het licht om het merk te lezen. Hij knikt waardierend en neemt een grote slok. Hij zucht, veegt zijn mond af en kijkt mij strak aan.

‘Wat mij scheelt, vraag je. Kou man, niks dan kou! Maar

ze willen me niet geloven. Die ouwe p-pil denkt heel wat anders en ik weet wel wat hij denkt. Daarom heeft hij me de drank verboden. Ken ik mijn eigen body het best, Siem, ja of nee?’

‘Natuurlijk!’

‘Nou, dit heb ik ieder jaar na de jacht, dat weet jij wel. Zodra ik thuis blijf zitten, krijg ik het te pakken. Dit jaar heb ik het alleen wat eerder gekregen door die drie kerstdagen achter mekaar. Het moest verboden worden, drie dagen niet op jacht! Toen kon ik die laatste dagen van het jaar ook niet meer gaan. Jullie allemaal in het veld en ik hier in bed, man, wat had ik de pest in! En na nieuwjaar iedere dag uitkijken naar jou . . .’

‘Het is erg, Roelof, het spijt me verschrikkelijk!’

‘Stil maar, jij hebt het ook zo makkelijk niet en je bent er nou. Je weet natuurlijk ook niet, dat ze me in ’t ziekenhuis gehad hebben. Daar hebben ze me doorgelicht en van alle kanten onderzocht, maar ze konden niks vinden, zeggen ze. Natuurlijk konden ze niks vinden! Kou man, die moet je er uitbranden . . .’

Weer een slok. Er komen kleurtjes op zijn wangen en zijn ogen beginnen koortsachtig te schitteren. Hij lacht.

‘En die ouwe geit hier beneden,’ foertert hij, ‘die speelt met de dokter onder één hoedje, maar nou hebben we haar toch maar mooi te pakken gehad. Je hebt het handiger gedaan dan de buurman. Die heeft ze de vorige week met een liter jenever teruggestuurd. Ik heb die fles toch wel gekregen: ’s avonds toen ze sliep heb ik hem aan een touwtje opgetrokken door het raam. Maar laat ze hem nou de volgende dag vinden, toen hij nog meer dan halfvol was! En dat kreng wil nog in mijn testament ook! Ze kan er naar fluiten! Morgen komt de notaris en dan . . .’

Hij houdt verschrikt op. Nu heeft hij zich verpraat. Hij grijpt de fles, neemt een slok en wijst naar de opgezette vos die voor het raam staat.

‘Stop die andere fles daarin, Siem, voor ze terugkomt! Ik heb een gat in zijn buik gesneden. Daar vindt ze hem niet, ze is als de dood voor dat dooie dier. Deze hou ik hier, die krijgt ze niet al moet ik er voor vechten. Zo, en laten we nou eens over wat anders praten. Hoe is het in ’t veld?’

Ik vertel hem van de laatste jachtdagen, van de gans en van de gestroopte ree. Over het afschieten van de geiten praat ik niet. Dat zal Roelof niet kunnen doen. Misschien zal mijn oude leermeester nooit meer met mij door het veld zwerven.

Ik leg hem het geval van het vergift bij mijn huis voor.

‘Hoe moet ik daarmee aan, Roelof? Die sloeber staat voor niets. Ik ben bang dat vroeg of laat . . .’

‘Ben jij bang?’ zegt Roelof verontwaardigd. ‘Hij moet bang wezen voor jou, dat is het enige middel! Je moet die ploert bedreigen met moord en doodslag, zodra je hem ergens alleen treft. Dan zeg je: Luister eens, vriend: als mijn hond eraan gaat, ga jij er ook aan, wil je dat niet vergeten? Dat is ’t waar die lafaards ontzag voor hebben.’

Hij heeft zich opgewonden en zakt vermoeid op zijn kussen.

‘En vertel eens, zit je daar nou nog altijd alleen in je jachthut?’ vraagt hij. ‘Wat ben je eigenlijk van plan?’

‘Ik maak geen plannen. Ik zal wel zien hoe het loopt.’

Roelof schudt afkeurend zijn hoofd.

‘Jongen, doe het anders dan ik,’ zegt hij. ‘Je bent tien jaar jonger, je hebt nog een heel leven voor je. Een vrouw alleen is niet veel, maar een man alleen is helemaal niks en een huishoudster geeft altijd misère, ik weet er van mee

te praten. Die eerste, die dikke, moest na een paar maanden weg omdat ze niet eerlijk was. De tweede, dat was in orde, maar die zette zich in d'r hoofd dat ze met me wou trouwen. Hoe is 't mogelijk, hè, met zo'n oud wrak, zo'n drinker en stotteraar! Ik heb een beste vrouw gehad, Siem, — dat kun jij weten — en die was ik nog niet vergeten, daarom durfde ik het eerst niet aan. Maar ten slotte, na veel geprakkezeer, en ze was zo'n lief wijf, besloot ik ertoe. En ik had het moeten doen, Siem! Als ik beter zou worden, deed ik het nog, direct! Om de kinderen heb ik het toen gelaten. Die had je moeten horen, de dochters vooral — jongens hebben dan nog wat meer begrip. Hullen en jammeren en dreigen dat ze me niet meer als vader zouden erkennen. Op moeders stoel, daar kon geen ander zitten, zeiden ze. En vooral deze niet, die alleen maar op mijn geld loerde . . . Dat kwam er misschien wel bij, maar neem het zo'n alleenstaande vrouw eens kwalijk, dat ze verzorgd wil zijn. Wees wijzer dan ik, Siem, stoor je niet aan je kinderen. Die oudste van je is ook nogal een haai, maar zou zij zich aan jou gestoord hebben, toen ze verkering had? Luister naar mij, jongen, ik kan het je nou nog zeggen.'

Een man in zijn omstandigheden moet je maar laten praten. Je moet knikken en doen alsof je alles met hem eens bent. Hoe krijg ik hem op een ander onderwerp?

'Jij wilt nog eens hetzelfde hebben als met je eerste vrouw, hè? Dat krijg je niet meer, dat is voorbij. Zalig die woont met de huisvrouw zijner jeugd, zegt de Schrift, en zo is het. Maar de vrouw van je tweede jeugd, daar kun je toch nog een best leven mee hebben. En jij, een kerel als jij bent, je kunt er aan iedere vinger een krijgen. Dat zwartje daar bij je in het dorp, die schilderes . . .'

'Roelof, je bedoelt het goed,' zeg ik zuchtend, 'maar hou nou op! Je bent al net zo'n koppelaar als de rest.'

'Dan moet je 't zelf weten, dikkop! Je ziet aan mij wat er dan van je terechtkomt. Laat je toch raden, man! Zijn eerste vrouw vindt een man zelf wel, dat is een schot uit de aanslag en dikwijls net in de roos. Bij een tweede moet hij meestal geholpen worden, want dan staat hij te weifelen en te stumperen. Maar als je toch niet luisteren wilt...'

Hij trekt de deken tot zijn rode neusje omhoog en probeert mij kwaad aan te kijken. Ik hoor hem hijgen. Als het zo doorgaat, geef ik hem geen maand meer.

'Roelof...'

'Wijsneus! Je bent altijd een wijsneus geweest...'

'Je bent moe, hè Roelof?'

'Ja, ik ben nog niet veel waard.'

'Ik ga weg.'

'Blijf nog even.'

'Nee, je moet rusten. Maar nou ga ik jou ook eens plagen. Weet je wel, dat we vorig jaar, op die mooie dag, ons brood hebben zitten eten achter die wal bij de oude schaapskooi?'

'Toen jij die haas dubbel misgeschoten had!'

Ik schiet in de lach.

'Ja toen, pestkop! En weet je nog, dat we toen een heel mooi gesprek gehad hebben?'

'Mm, waar wil je naar toe?'

'Toen heb je gezegd: Eén ding weet ik zeker... Is dat nog zo?'

Hij zucht.

'Jij laat je ook niks wijsmaken,' zegt hij. 'Maar doe me nou één lol, Siem: praat er niet over, anders krijg ik hier alle vrome kwezels van het dorp bij mijn bed. Tot nu toe heb-

ben ze me met de nek aangekeken omdat ik altijd naar drank rook, maar nou zullen ze me nog willen bekeren. Kou, hoor jongen, en anders niks. Beloof je me dat?’

‘In orde, Roelof.’

‘Dank je, Siem.’

‘Maar je hebt me nog geen antwoord gegeven.’

‘Moet jij het dan ook beslist horen?’ vraagt Roelof. ‘Jij, die mij mijn halve leven gekend hebt? Er is er Eén die mij wel zonder woorden begrijpt. Als ik dat niet geweten had, ik met mijn gebrek . . .’

Hij ligt zwaar te ademen, met zijn ogen dicht.

‘Ik moet alleen die diepe sloot door,’ hoor ik hem zeggen.

‘Dat zal niet meevallen. Maar ik heb een beste hulp, Siem.

Die zal wel zorgen, dat ik er niet in verdrink.’

Opeens veert hij overeind.

‘Daar komt ze aan,’ zegt hij. ‘Ik hoor de deur. Smeer hem nou maar gauw, dan zal ik alleen de bui wel opvangen. Ze ruikt het natuurlijk al op de trap . . .’

Hij steekt zijn hand uit.

‘Schiet een fazanthaan voor me,’ zegt hij. ‘Die zou ik nog graag eens eten.’

‘Ik beloof het je.’

‘Wanneer kom je terug? Ik heb voor een dag of vier genoeg . . .’

‘Ik zal zorgen, dat je vooraan altijd voldoende hebt.’

‘Je bent een beste, Siem! Weidmansheil!’

En als ik bij de deur ben: ‘Zeg Siem!’

‘Wat is er, Roelof?’

‘Pik nou gauw dat zwartje in, voor een ander ermee van-door gaat!’

Nog op de trap hoor ik hem lachen.

Ik zal het nooit leren om te werken en me tegelijk van de tijd bewust te zijn. Om elf uur wilde ik weggrijden, maar pas door een leeg gevoel in mijn maag kom ik tot me zelf en dan is de middag al voorbij. Om twee uur zou ik bij de uitgever zijn en om vier uur bij Jan, die vandaag zijn verjaardag viert. Ik maak me haastig klaar, eet een stuk brood, breng de hond bij Dehning en bel daar op om andere afspraken te maken. Met Jan spreek ik af, dat we elkaar zullen ontmoeten in het restaurant waar we een paar maanden geleden gegeten hebben. En daar zit ik dan nu bij een drankje op hem te wachten.

Ik ben moe en hongerig en zit verlangend naar mijn zoon uit te kijken. De muziek maakt een heidens lawaai. Ik heb zo ver mogelijk er vandaan een tafeltje bezet in een lager gedeelte van de zaal, naast de trap, waar het geluid over mij heen golft. Op de hoogte van mijn hoofd is de balustrade en daarachter schuifelen de voeten van de binnenstromende mensen voorbij. Een paar grijze dameschoenen met lage hakken blijft voor me staan. Ik zie een paar goedgevormde kuiten, de zoom van een grijze rok, hoor gegiechel en krijg een tik met een krant op mijn hoofd. Opkijkend zie ik de lachende kop van mijn zoon en daarnaast het blijde gezicht van Nora. Nora ook! Het beklemmt me even en toch doet het me goed. Ze hoort hierbij — hoe goed hebben we het met ons drieën in de jachthut gehad!

Gearmd komen ze het trapje af naar mijn tafel.

‘Ha, die vader!’

'Dag Siem!'

'Hallo lui! Dag Nora, je ziet er weer patent uit! Die griep heeft je niet veel kwaad gedaan. Jan, mijn hartelijke gelukwensen, jongen! Wat begin je een oud smoelwerk te krijgen! Maar je kunt er best tegen, dat zie ik wel. Geef je mantel maar hier, Nora, en ga zitten.'

'Is het goed, dat ik meegekomen ben? Ik was even bij Jan om hem te feliciteren en toen heeft hij me uitgenodigd om mee te eten, maar ik zal het zelf wel betalen.'

'Doe niet zo kinderachtig, ik trakteer graag. Ik heb mijn boek verkocht vandaag.'

'Toe maar! En goed zeker?'

'Ik ben niet ontevreden.'

'Wil je hier niet zitten, vader?'

'Nee, ga jij maar naast Nora. Ik wil jullie allebei zien. Wat drinken jullie? Ik heb boven voor het raam een tafeltje gereserveerd, daar gaan we straks eten. Dat wordt nu drie personen, ober. Neem straks het menu even mee, wil je?'

'Komt in orde, meneer.'

Hij neemt de bestelling op.

'En u, meneer?'

'Hetzelfde asjeblijft. Hier is je cadeautje, Jan. Als 't niet goed is, mag je 't ruilen.'

'Ha fijn! Laat ik nou het eerst profiteren van die royale uitgever!'

Terwijl hij zijn boek zit uit te pakken, kijk ik naar Nora. Wat ziet ze er keurig uit in dat grijze mantelpak. Maar die broche is te ouderwets, zeker een erfstuk. De parels zouden beter staan . . . Had ik haar die al niet moeten geven? Het is toch de wil van Trees? . . . Pik in dat zwartje, zou Roelof zeggen. Zullen we hem straks een kaartje sturen? Niet doen, hij zou er te veel van denken. Toch is ze lief,

Trees heeft gelijk, lief en goed. En mooie, bruine ogen heeft ze, vol vertrouwen en toch een beetje schuw. Ree-ogen heeft Nora . . .

Mijn cadeau — het jachtfotoboek van Karel Hájek met Franse onderschriften — is een succes. Jan komt ervoor van zijn stoel, knijpt eerst mijn hand fijn en zo groot als hij is, geeft hij me ook nog een zoen op mijn wang.

‘Gekke vent!’

‘O, hij is zo zoenerig vandaag,’ zegt Nora. ‘Hij heeft mij al twee keer te pakken gehad.’

‘Ik ben te kort gekomen de laatste tijd! Salud, vader!’

‘Proost jongen, op een goed jaar!’ Mijn hart wordt warm om die prachtige jongen, die het aan te zien is dat het hem goed gaat. Hij heeft voorlopig alleen maar aandacht voor zijn boek, nu moet ik met Nora praten. Het is weer lang geleden, dat ik met een vrouw gepraat heb en in twee mooie ogen heb gekeken. Het windt me op. Er gaat iets van haar uit dat mij bijna verlegen maakt. Zij houdt van je, van jou in ’t bijzonder, zei Trees. Als dat zo is, zal ze nu in afwachting leven. Wat is dat erg voor een vrouw om te wachten op een man die ze nooit krijgen zal . . .

‘Gaat het goed, Siem?’ vraagt ze.

‘Best hoor, ik red me wel. De werkster is weer beter. Ze moest alleen niet zo’n verschrikkelijke kletskaus zijn.’

‘Is er iets bijzonders met je gebeurd?’

‘Wel nee, waarom denk je dat?’

‘Je bent veranderd. Je kijkt anders dan vroeger.’

Ik lach en haal mijn schouders op, maar in stilte verwonder ik me.

‘Hoe kijk ik dan nu?’

‘Helderder, meer bewust. Hoe zal ik het zeggen? Alsof je er meer bij bent.’

‘Maar ik bèn erbij, wat drommel! Op een avond als deze, nu mijn zoon jarig is, kan ik mijn werk wel vergeten.’

‘Wat zegt u?’ vraagt Jan. ‘Tante Nora, kijk eens, wat een meesterlijke foto van die haas in zijn leger! En hier, van die smalreeën!’

Het huichelen gaat me goed af. Ik leef minder in het verleden, zou ze dat aan me kunnen zien? Schildersogen zien scherp en de ogen van een liefhebbende vrouw misschien nog meer. Ik heb de laatste tijd nog veel aan Trees gedacht en aan de tijd van ons huwelijk, maar als aan iets dat voor altijd voorbij is. Trees is me niet meer verschenen zoals vroeger, toen ik soms meende dat ik mijn hand maar behoefde uit te strekken om haar aan te raken, toen ik tegen haar praatte alsof ze bij me in de kamer was. Ze heeft afstand van me gedaan en ze heeft gewild, dat ik afstand van haar zou doen, dat ik haar haar rust zou gunnen . . . Kun je een dode verontrusten door hem voortdurend terug te wensen?

‘Siem . . .’

‘Ja Nora?’

‘Ik mocht dat toch wel zeggen?’

‘Natuurlijk kind! Hoe is ’t mensen, hebben jullie gekozen? Die reebout met Preisselbeeren, hebben jullie die gezien? Kan ik je aanbevelen . . .’

Daar zit ze, de vrouw aan wie Trees mij heeft toegewezen. Een belofte aan een stervende, moet je die houden? Maar ik heb niets beloofd. Trees heeft alleen haar wens neergeschreven, ze heeft het me niet eens durven zeggen. En juist die bescheidenheid van haar zou nog kunnen maken, dat ik er ernstig over denken zou. Als ik die brief niet gevonden had, zou Nora alleen maar een goeie vriendin geweest zijn, een aardige meid, met wie je leuk zou kunnen

praten. Nu moet ik aldoor op mijn hoede zijn, zij leest misschien mijn gedachten van mijn gezicht . . .

Het wordt reebout, voor alle drie. Ik wankel even als we aan tafel gaan. Stom, ik had om mijn lege maag moeten denken. Maar de soep helpt me er weer bovenop.

‘Jan, jij zoekt de wijn uit.’

‘Help je me, tante Nora?’

‘Die we toen bij dat konijn gedronken hebben, Siem, in de jachthut, was dat geen bourgogne? Die was heerlijk! Past die hierbij? Ik weet zo weinig van wijnen af.’

‘Dat was een Châteauneuf, die is prima bij ree. Laat mij maar eens kijken.’

En dan wordt het gezellig, want het lukt me om alles te vergeten. Wat is het heerlijk om niet meer alleen te zijn! In deze stemming valt alle moeheid van me af en alle bevangenheid. Ik praat, ik praat . . . Ik vertel een mopje en een oud verhaal, een gekke jachtanekdote . . . Ik vang een knipoogje op dat tussen de anderen gewisseld wordt en een vertederd lachje: wat heeft hij ’t naar zijn zin, de ouwel! Hoe dikwijls zouden die twee over me gepraat hebben?

‘Hoe gaat het met Roe-roe-roelof, vader?’ vraagt Jan.

‘Niet zo best,’ zeg ik. ‘Hij ligt met een zware kou op bed. Heeft hij ieder jaar na de jacht.’

‘De stakker! Zullen we hem een kaartje sturen met z’n drieën? Wat kijk je, Siem? Vind je ’t niet goed?’

‘Het lijkt wel of je gedachten lezen kunt,’ zeg ik. ‘Ik zat er net aan te denken.’

Wat kan het ook schelen? Laat hij denken wat hij wil. Ik hoor hem in verbeelding al lachen. Misschien zal hij een extra slok nemen uit de fles, die hij niet meer behoeft te verbergen, nu ik van de dokter gedaan heb gekregen, dat

hij weer drinken mag. Maar nu niet meer over hem praten. En niet over de stroper en niet over mijn angst voor die vent. Over de kat, dat kan natuurlijk niet anders. Nora heeft het wel erg jammer gevonden dat hij dood is en ze begrijpt niet hoe dat ineens kan. Hij sjuowde altijd het hele dorp rond en iedere boer heeft tegenwoordig vergiftige stoffen in huis met die chemische onkruidbestrijding. Dat zal zijn noodlot geweest zijn. Straks zal ze een jong katje zien te krijgen. Ze neemt het nuchter op. Een natuurkind, wie noemde haar ook zo?

‘Zullen we in een rustiger zaakje de koffie gaan drinken, jongens?’

‘Best vader. Mag ik jullie de weg wijzen?’

‘Ja, jij zult de leuke zaakjes wel kennen in de stad. Werk je ook nog?’

‘Hij doet haast niet anders dan werken,’ zegt Nora. ‘Ik geloof dat je hem eerder een beetje moet temperen.’

Gearmd en in een vrolijke stemming gaan we over de straat. Ze is nog iets langer dan Trees. Het loopt licht met haar. Wat goed dat ze erbij is, anders was het niet zo’n vrolijke avond geworden voor de jongen. Het is heerlijk om met haar gearmd te lopen.

Haar hand kruipt in de mijne. Ze houdt van me. Haar hand zegt, dat ze van me houdt . . .

‘Siem.’

‘Ja Nora?’

‘Wat een fijne vent, hè, die Jan! Wat heerlijk dat het zo goed met hem gaat. O, ik ben er zo blij om!’

Mijn zoon loopt op het smalle trottoir een eindje voor ons uit. Als die brief er nou niet was, zou ik haar voor deze woorden een zoen willen geven.

‘Weet je nog hoe we over hem in de zorg zaten?’

Ik knik haar toe. Ik knijp haar hand. Onze hoofden zijn zo dicht bij elkaar. Ik zie haar ogen blinken.

‘Je bent een schat,’ zeg ik dan alleen maar.

We komen in een cabaretje terecht, een fatsoenlijk ding met een aardig programma. Er is een dansvloertje en Jan waagt een tango met Nora. Daar zit ik weer, net als vroeger, als ik met Trees op een feestje was en net als toen knikt Nora mij met een blij gezicht toe. Even later praten ze over mij, ik zie het aan hun verstolen blikken in mijn richting en even heb ik het gevoel dat er een spelletje met mij gespeeld wordt. Laat ze maar, ze hebben ’t in ieder geval goed met me voor . . .

Met z’n drieën voor in de auto, Nora in het midden, brengen we haar naar huis. Ik leef als in een droom, ik heb me in tijden niet zo gelukkig gevoeld. Die twee verstaan de kunst om iemand uit zijn zorgen te halen. Jammer dat aan zo’n avond zo gauw een eind komt . . .

Ik stop langs het trottoir voor haar huis. We moeten afscheid nemen. Jan slaat zijn armen om Nora heen en zoent haar op beide wangen. Dan stapt hij uit om ruimte voor haar te maken. Nu kan ik niet achterblijven. Waarom ook? ‘Dag Siem! Bedankt voor deze fijne avond.’

‘Nee Nora, jij bedankt. Blijf je nog lang weg?’

‘Als je me nodig hebt, kom ik morgen, Siem . . .’

‘Nee-nee,’ zeg ik haastig, ‘maak rustig je werk af. Nou, tot ziens dan maar, hè?’

Als we verder rijden, ben ik stil en Jan heeft een gekke bui.

‘Vader,’ zegt hij, ‘ik ben nou achttien. Volgens de wet mag ik nu trouwen, hè?’

‘Behoudens toestemming van je ouders — je vader, ja,’ zeg ik.

‘Natuurlijk en daar gaat het nu om, vader.’

‘Wie is het, mijn zoon?’

‘Niet schrikken!’

‘Ik ben op het ergste voorbereid.’

‘Tante Nora. Ik ben gewoon verliefd op haar!’

‘Wat haar betreft, kan ik je hoop geven,’ zeg ik. ‘Ik meen te weten, dat de liefde wederkerig is.’

‘Ik dacht het wel. Maar ze heeft één groot gebrek en er is geen kans dat dat ooit verbeteren zal.’

‘En dat is?’

‘Dat ze geen vijftientig jaar jonger is! Dan wist ik het wel.’

Als ik twee dagen later in het dorp terugkom en het erf van Dehning oprijd, mis ik het welkomstgeblaf van de hond. Ik druk op de claxon, het blijft stil in de schuur. De schrik slaat mij om het hart. Ik spring uit de auto en haast me de schuur in.

‘Balder! . . . Balder, waar ben je?’

‘Meneer kan gerust wezen,’ hoor ik Dehning zeggen. Hij komt met een zak op zijn schouder de donkere zolder af.

‘Voer voor de fazanten en de patrijzen,’ zegt hij. ‘Dat onkruidzaad dat ik bij de dorsmachine haal, hebben ze nog liever dan haver.’

Dan vertelt hij, dat de hond in Appelscha is. Toen ik juist vertrokken was, heeft de eigenaar van die heidewachtel opgebeld: het wàs zover met de teef. En omdat het te laat zou kunnen zijn als hij wachtte tot ik terugkwam, heeft Dehning hem toen maar zelf gebracht, aan de riem naast de fiets.

‘Het was een hele reis,’ zegt hij. ‘Bijna dertig kilometer. En toen bleek ook nog, dat het helemaal niet nodig geweest

was dat ik zo'n haast maakte, want het was nog maar in 't begin — ze wou er nog niks van weten. Nou, toen heb ik hem er natuurlijk maar gelaten.'

De hut is leeg zonder Balder. Ik mis hem zo, dat het mij hindert bij mijn werk. Na een paar dagen houd ik het niet langer uit en rijd met Dehning naar Appelscha. We moeten het dorp door en dan nog een kilometer of vijf het vlakke Friese land in, langs een warnet van weggetjes. Dehning kan de boerderij bijna niet terugvinden.

'Het gaat zo hard met de auto,' zegt hij. 'De vorige keer heb ik wel drie keer moeten vragen. Stop hier eens, meneer, bij dit kruispunt. . . Ziet meneer dat rode dak in de verte? Dat is de school en een vijfhonderd meter verder, daar moet het wezen.'

De hond is wild van blijdschap als hij ons ziet en de kleine Wanda kent ons ook nog.

'Is 't in orde met die twee?' vraag ik de boer.

'Gisteren piepte de teef nog,' zegt hij, 'maar vandaag heb ik niks meer gemerkt. Het zal vannacht wel voor mekaar gekomen zijn.'

'Dan neem ik hem mee.'

We drinken een kop koffie in de voorkamer, waar we uitzicht hebben tot aan de horizon. Een grote herdershond staat op een afstand naar het huis te kijken en maakt een wijde boog over het land om het voorbij te komen.

'Dat is om die hond van u,' zegt de boer lachend. 'Alle reuen uit de buurt zijn als de dood voor hem. Hiernaast is ook een loopse teef en hij houdt de beide erven schoon. Hij heeft er een paar mededingers te pakken gehad en nou heeft hij het rijk alleen. Kunnen we niet ruilen? Zo iets moest ik eigenlijk hebben op deze eenzame stee. Ik wil ook nog wel wat toebetalen.'

‘Al gaf je duizend gulden,’ zeg ik.

Balder springt in de auto zodra het portier geopend wordt en kijkt naar zijn liefje niet meer om. Zo gaat dat bij honden. Hij legt zijn kop op de leuning tussen ons in en blaast me nu en dan vertrouwelijk in mijn hals.

‘Als het nog eens nodig mocht zijn, moet de teef maar gebracht worden,’ zeg ik. ‘Ik wil hem niet meer zo lang missen.’

‘Meneer heeft groot gelijk,’ zegt Dehning.

Die middag gaan we nog even het veld in en dank zij het goede werk van de hond maken we twee fazanthanen buit. Dat zal de stand dit jaar ten goede komen. Bij een teveel aan hanen worden de hennen in de broedtijd verontrust en van het nest gejaagd. De zwaarste haan zal Dehning de volgende dag naar Roelof brengen, want zelf heb ik een lezing in Arnhem. Het is een oude afspraak, nog door Trees voorbereid, waar ik niet af kon komen.

Die avond is de hond liever en aanhankelijker dan ooit. Hij laat me geen ogenblik alleen en zit 's morgens op de stoel voor de bedstee te wachten als ik wakker word. In de voormiddag wil hij me telkens meelokken het veld in, maar ik heb geen tijd, ik moet me voorbereiden voor mijn lezing. Ik zie ertegen op om weer voor een zaal vol mensen te staan, ik moet goed ingewerkt zijn. Balder springt blij tegen de auto op, als ik laat in de middag klaar sta om te vertrekken, en het valt hem zichtbaar tegen dat hij bij Dehning moet blijven. Hij is daar de auto bijna niet uit te krijgen. Maar meenemen kan ik hem niet.

Ik neem zijn kop tussen mijn handen. In zijn smekende ogen is een wereld van verlangen.

‘De baas komt morgen vroeg terug, hoor kerel! En dan blijven we voorlopig bij elkaar!’

Hij jankt en rukt aan de riem, als hij me ziet weggrijden.
Het arme dier, wat is het aan mij gehecht!

De volgende dag staat Dehning mij bij de schuurdeur op te wachten en aan zijn zorgelijk gezicht zie ik al, dat mij een slechte boodschap te wachten staat.

De hond is weg. Nu is hij werkelijk weg, sinds de vorige avond halftien al. Toen heeft vrouw Dehning hem uitgelaten, omdat hij tegen de deur opsprong en hij was in een oogwenk in het donker verdwenen en is niet teruggekomen. De opzichter was door een collega te hulp geroepen in een buurveld, waar stropers verwacht werden.

‘Toen ik om twee uur thuiskwam, zat de vrouw nog op en de hond was nog niet terug. Ik heb het hele dorp af lopen fluiten, meneer. Toen ben ik bij de jachthut geweest en vanmorgen alweer, maar daar was hij ook niet. Bij Ravenhorst zag ik een paar reuen voor het hek zitten, daar schijnen ze een jachtse teef in huis te hebben. Ik ben zonder vragen de schuur ingelopen en heb er de hele boel afgezocht, voor hij me merkte. Toen had meneer hem moeten horen! Hij heeft ook net de aanzegging gekregen dat hij binnenkort voor moet komen voor die gestrikte ree en verzet tegen de politie, dat heeft zijn stemming tegen ons niet verbeterd . . .’

‘Waarom blijf je dan ook die ene avond niet thuis! Je weet dat die smeerlap op mijn hond loert!’

Dehning neemt dat verwijt zonder zich te verdedigen. Alleen zie ik het litteken op zijn wang nog meer verstrakken.

‘Ik heb hem het vuur na aan de schenen gelegd, dat kan meneer geloven,’ zegt hij. ‘En ten slotte heeft hij me be-

zwoeren, dat hij de hond niet gezien had. Ik geloof dat we hem vertrouwen kunnen.'

'Jij bent niet wijs,' val ik uit. 'Waar moet Balder anders heen gelopen zijn? Met die teef was het voor die kerel een klein kunstje om hem binnen te lokken en één klap met een knuppel was voldoende! Ben je bij de politie geweest?'

'Ja meneer, en daar hadden ze nog twee dergelijke aangiften. Er zijn meer jachtse teven, meneer, het is er de tijd voor. Overal zie je de boerensiepen in troepen achter mekaar aansjouwen. Meneer hoeft zich niet zo ongerust te maken. Weet meneer niet meer wat er een vorig jaar gebeurd is?'

Ja, toen is Balder achter een boer aangerend, die op de fiets voorbij de jachthut kwam en die een loopse teef in huis had. Drie dagen is hij toen spoorloos geweest, daarna kwam hij vies als een schooier en met een scheur in zijn oor naar de hut terug en had twee dagen nodig om uit te slapen. Als de liefde vaardig over hem wordt, is hij niet te houden. En hij heeft er nu de smaak van te pakken gekregen bij de kleine Wanda . . .

'Neem me niet kwalijk, Dehning, dat ik zo uit mijn slof schoot, maar als ik die hond zou moeten missen . . .'

'Ik begrijp het, meneer. Zullen we samen eens rondrijden? Ik zou zelf al op pad geweest zijn, maar ik wou thuis wizen als meneer kwam.'

'Vooruit, stap in.'

We blijven die dag aan het zoeken, maar in heel de omgeving is geen spoor van de hond te ontdekken. Dan legt de zorg zich weer zwaar in mijn hart en 's nachts kan ik niet slapen van onrust. Ik laat de deur van de hut open en een paar maal kom ik overeind, omdat ik de hond meen te

horen. Maar als het licht begint te worden, ben ik nog steeds alleen.

Een zware mist ligt over het land. Met de grote lichten op rijd ik het dorp door naar Dehning — de hond is er nog niet. Bij de politie is geen inlichting binnengekomen. Ik geef telefonisch een advertentie op, daarna gaan we weer op pad en strekken onze speurtocht in wijder omgeving uit. Voortkruipend van de ene boom naar de andere bezoeken we de omliggende dorpen, informeren ook daar bij de politie, rijden alle erven op waar we honden zien lopen en als we laat in de middag moe terugkomen, merk ik dat ook Dehning niet zonder zorg is.

‘Er is nog één mogelijkheid,’ zegt hij. ‘Maar dat is geen beste.’

‘Zeg op.’

‘Dat hij ’t veld ingelopen is om meneer te zoeken en dat hem daar wat overkomen is.’

‘Wat kan hem daar overkomen?’

‘Hij kan in een hazestrik gelopen zijn . . .’

‘Daar staan toch geen strikken?’

‘Ik zou ’t meneer anders niet gezegd hebben, maar vlak over de grens stonden ze wel weer. Daar hebben we gister nacht bij op de loer gelegen. Ze kunnen ook bij ons gezet wezen. Als meneer straks de fazantenhoek nog eens nazoekt, ga ik naar de kant waar we het ree gevonden hebben.’

‘Dan dadelijk maar.’

‘Nee, meneer moet eerst wat eten. In de herberg gaat het het gauwst.’

‘Kom mee dan.’

We bestellen een broodje en een kop koffie bij Rieks. Een paar boerenjongens, die in deze tijd niet veel te doen heb-

ben, zijn er aan het biljarten en in de hoek zijn vertegenwoordigers, gestrand door de mist, met een kaartspel bezig. Rieks blijft bij ons staan als hij de bestelling gebracht heeft.

‘Zou meneer wat voor me willen doen?’ vraagt hij met een verlegen lachje.

‘Hangt ervan af wat het is,’ zeg ik.

‘Ik heb hierachter iemand op de divan liggen. Die moet eigenlijk even naar huis worden gebracht...’

‘Zo, wie is dat?’

‘Meneer kent haar wel. Die vrouw van Capellen.’

‘Wat is er met haar?’

‘Tja,’ zegt Rieks zuchtend, ‘wat is er met haar? Dat begrijpt u toch wel? Ze was al niet helemaal nuchter meer, toen ze hier aankwam, ze was zeker al in ’t café aan de overkant geweest. Maar daar geven ze haar niet veel meer, want van betalen komt meestal dadelijk niet...’

‘En toen heb jij haar wel meer gegeven?’

‘Ja, wat moet je, meneer? Hier was haar rekening net weer aangezuiverd...’

Ik zie me al, met haar in de auto! Een dronken vrouw is iets weerzinwekkends.

‘Laat haar man haar maar halen,’ zeg ik.

‘Die zal wel niet thuis wezen, anders kwam ze hier niet...’

‘Bel dan een taxi. Zet het maar op de rekening.’

‘Ik had het onder ons willen houden,’ zegt Rieks.

‘Als meneer de reeënhoek neemt,’ stelt Dehning voor, ‘kan ik de andere kant nemen. Dan is het niet zo’n omweg...’

‘Geen gezeur,’ zeg ik. ‘Met een goed uur is het donker. Als ze hier straks nog licht, zal ik wel eens zien. Ben je klaar? Vooruit dan!’

Dehning moet eerst naar huis om zijn fiets te halen.
'Ik kom straks wel bij meneer in de hut,' zegt hij.

De mist is nog zwaarder geworden. Ik kan de sporen in de zandweg nauwelijks zien. In de hut trek ik mijn laarzen aan, dan rijd ik door tot de weg zo slecht wordt, dat ik de auto moet laten staan. Te voet ga ik verder, dwars door de hei. Begint het nu al avond te worden? Ik kan geen tien meter voor me uitzien en telkens moet ik mijn ogen uitwissen om de mist. Laat ik nu oppassen, dat ik de goede richting houd. Die jeneverbessen, heb ik die ooit hier gezien? In de mist lijken het spookachtige wezens, kobolden en voorwereldlijke dieren, je kunt er van alles van maken. Nu loop ik vast voor een plas — het veld is hier vol met plassen met dit natte weer. Links of rechts er omheen? Ik kies op goed geluk, dwaal verder en kom eindelijk op een paadje dat ik herken. Het moet het paadje van Trees zijn, het verborgen weggetje, zoals zij het noemde, dat langs de grens van het veld loopt en bij de fazantenhoek uitkomt. Het is hier het mooiste hoekje van de omgeving en dikwijls zijn we hierheen gewandeld, als we zomers een week in de hut waren. De natuur is hier bijna woest, met stuifheuveld en vliegdennen en daartussen ligt in het buurveld een water dat nooit uitdroogt. Geen troebele veenplas, maar een natuurlijk meertje, als de zon erop staat helderblauw, waar 's avonds de dieren uit heel de omtrek komen drinken. Aan de oever, tussen de dennen, heb ik soms haar hangmat gespannen en na een bad hebben we liggen zonnen in de hei. O God, hoe bitter kan ik nu weer naar haar verlangen, nu ik hier met een hart vol zorgen loop in de mist! Trees, lieveling, als ik nu helemaal alleen

moet leven, dan zou ik toch liever bij je zijn . . .

Hier is het zijpad naar het meertje. Je moet het weten, anders vind je het niet, zo ligt de ingang verborgen tussen een paar dichte sparren. De natte takken slaan mij in het gezicht als ik mij erdoor wring. Ik moet ons plekje even zien.

Tussen de struiken staat een fiets met een paar grote, smerige zijtassen. Het duurt even voor het tot mij doordringt, dan begin ik te grommen als een hond. Ik kan mij niet vergissen, het is zijn fiets, Ravenhorst! Dan moet de schooier hier in de buurt zijn. Dan zal ik hem nu alleen kunnen treffen. De linkertas is leeg, in de andere zit een papieren zak met kippevoer. Wat moet de vent hier met kippevoer?

Ik sta te luisteren en houd mijn adem in. Dat de kerel deze plek heeft gevonden! Ik ben heel kalm, maar ik voel de woede in mij opkruipen. Het is stil, de mist sluit mij aan alle kanten in en dempt de geluiden. Ik volg sluipend het pad. Hoest daar iemand? Op een open plek is gerucht. Daar ligt de schoft op zijn knieën bij een vangkooi van kippegaas waarin een fazanthaan rondfladdert, en steekt een lange arm door de tralies naar binnen. Ik sta achter hem voor hij 't weet.

'Wat doe jij daar, vriend?' vraag ik.

Ik zie hem schokken van de schrik. Hijgend springt hij overeind. Dan schijnt het hem gerust te stellen, dat hij mij slechts ziet.

'Dat gaat jou toch niks aan?' zegt hij brutaal. 'Het is hier jouw veld toch niet?'

Ik zie de angst in zijn loerende ogen. Wat een gemene kop heeft die vent.

'Dat dacht je maar,' zeg ik. 'Stroperij is overal strafbaar.

En ik heb trouwens nog een ander appeltje met je te schillen. Laat die fazant vrij!

'Dat zou je willen, meneer! Die fazant is van mij. Je bent niet bij de politie, je kunt mij niks maken. En maak nu maar als de donder dat je wegkomt en anders . . .'

Ik duw hem op zij, schop de kooi, die geen bodem heeft, om en de vogel fladdert weg tussen de struiken. Als ik mij omkeer, komt de kerel zwaar ademend met een open mes op mij af.

'Nou ga je d'r aan!' schreeuwt hij.

Het zal mij altijd een raadsel blijven hoe ik op dat gevaarlijke ogenblik zo rustig heb kunnen zijn. Ik sta voor hem en trek de kraag van mijn jekker op zij.

'Dan moet je hier steken, Ravenhorst,' zeg ik. 'Dan ben ik waar ik wezen wil en jij gaat twintig jaar de bak in. Heb je dat ervoor over?'

Ik zie hem schrikken om die woorden. Hij slaat zijn ogen neer en knipt het mes dicht.

'Ik heb geen dag voor je over, smeerlap,' zegt hij en dan wendt hij zich onzeker af.

Op dat moment zie ik mijn kans en ik neem hem waar zonder erbij te denken. Een vuistslag onder zijn kin, een hevige trap in zijn zij, hij valt, krabbelt vloekend overeind en weer trap ik hem tegen de grond. Dan kent mijn woede geen grenzen meer. Ik ben door alles heen. Ik gun hem de tijd niet voor een aanval en geef ze hem waar ik hem raken kan, tot hij jammerend voor mij ligt.

'Jij stuk ongeluk!' schreeuw ik, 'heb je nou genoeg? Is 't nou uit met dat geterg, lafaard? Zeg op, waar is mijn hond!'

'O, meneer, wat hebt u me getrapt! Mijn ribben zijn kapot!'

'Ik zal je nog meer trappen! Waar is mijn hond?'

'Ik weet het niet! Eerlijk, meneer, ik weet het niet...'

'O nee, en de vorige keer dan? Had jij dat vergift daar neergegoot? Zeg op, was dat brood van jou? Hoor ik het nog?'

'O, au, meneer! Ja, toen heb ik het gedaan, maar nu weet ik nergens van. Ik zweer het u, meneer Siem van der Velde...'

Ik zie het bloed langs zijn kin lopen en sla er mijn vuist in.
'De waarheid, leugenaar!'

'Genade meneer, vermoord mij niet! Het is de waarheid! Denk aan mijn vrouw en kinderen, meneer! O, u zult geen last meer van mij hebben, ik zweer het u, ik zweer het u!' Hij kruipt op handen en voeten tussen de struiken en heft de kooi als een schild voor zich op.

Dan laat ik hem met rust. Ik vlucht het pad terug, trap zijn fiets om en loop het veld in. Pas bij de auto kom ik tot bezinning. Ik weet niet hoe ik er gekomen ben. Mijn rechterhand is stijf en pijnlijk, alsof hij gebroken is. Ik kan het contactsleuteltje bijna niet omdraaien. Met razende motor keer ik de auto, dan moet ik stoppen omdat ik het gevoel heb, dat mijn hart het bijna begeeft. Het is of de mist tot binnen in mij begint door te dringen. Maar het gaat voorbij en ik kan naar de jachthut rijden. Daar wordt het mij pas goed bewust wat ik gedaan heb. Toen ik bij hem wegging, zag ik de man omvallen, alsof hij het bewustzijn verloor. Hij kan daar niet blijven liggen. Langs een andere weg zal ik er bijna met de auto kunnen komen. Ik moet erheen om hem te helpen. Als in een droom kom ik er. Maar zijn fiets is weg en hij is er ook niet meer. Zelfs de vangkooi heeft hij meegenomen. Ik kan gerust zijn. Kan ik gerust zijn?

Als Dehning komt, zit ik met het hoofd in de handen bij de tafel in de jachthut. Als hij alles gehoord heeft, wil hij naar Ravenhorst toe om proces-verbaal op te maken. Ik ben ertegen.

‘Hij was weer aan ’t stropen en in gesloten jachtijd! Daar kan hij nu eens een flinke douw voor krijgen.’

‘Het lijkt me beter om hem met rust te laten, nu hij gezworen heeft dat we geen last meer van hem zullen hebben. Ik doe geen aangifte. Ik mag blij wezen als hij het niet doet.’

‘Maar hij heeft meneer met een mes aangevallen!’

‘Het is niet waar. Ik heb hem aangevallen.’

‘Meneer heeft uit noodweer gehandeld.’

‘Ik zal nooit kunnen verklaren, dat het noodweer was.’

Hij gaat hoofdschuddend weg. Ik blijf alleen. In het keukentje warm ik wat eten uit blik — dan staat het me tegen, ik draai het gas weer uit en kruip in bed. Ik ben een gemene hond, niet beter dan Ravenhorst, we waren goed aan mekaar gewaagd. Wat een ploertenstreek om hem na die vrome woorden onverhoeds aan te vallen. Ik ben nog niets veranderd sedert mijn jeugd. Toen al, ofschoon niet een van de sterksten, was ik onder de jongens gevreesd om mijn niets ontziende drift, die mij alle gevaar deed vergeten. En later, in de bezettingsjaren, heb ik die landwachter, die mij aanhield toen ik een tas vol bezwarende papieren bij me had, op dezelfde manier te pakken genomen. Eerst een vriendelijk praatje over zijn oude hanengeweer, tot ik het in handen had, en toen met dat zelfde geweer een klap op zijn hersens. Maar toen was het oorlog, we stonden tegenover een overmachtige vijand, het ging om mijn leven en dat van mijn vrienden. Nu had ik de man al met mijn woord overwonnen voor ik hem aanviel en ik heb mij zo vergeten, dat ik een moordenaar had

kunnen worden. Ik was een moordenaar op dat moment.
Wat was er gebeurd als ik mijn geweer had gehad?
Ik heb Dehnings kaken zien kauwen van voldoening, toen
ik hem vertelde van het gevecht. Bij mij is geen voldoening.
Er is slechts schaamte en walging.

Vroeg in de morgen wordt er op het raam geklopt. Een vreemde stem roept mijn naam. Als ik de deur open, herken ik Louis. Hij ziet er verwilderd uit.

'Siem, is mijn vrouw bij je?'

'Ja, wat denk jij nou eigenlijk?' vraag ik verontwaardigd. 'Wat drommel,' zegt hij, 'ook al niet! Het kon ook haast niet, maar ik hoopte er toch op. Ze had het nog wel eens over je, ze vond het zo jammer dat je niet meer kwam. Ze is weg, Siem! Gisteren is ze naar het dorp geweest en tegen de avond is ze daar vertrokken, maar ze is niet thuisgekomen. Althans toen ik thuiskwam, was ze er niet. Ik ben gisteren bij de commissaris van de koningin geweest. Ik maak een goeie kans voor burgemeester, Siem, in een aardige gemeente...'

'Gefeliciteerd,' zeg ik.

'Ja, dank je. Maar nou heb ik dit. Ze brengt me nog in opspraak en dan kan ik naar die benoeming fluiten. Ik heb de halve nacht zitten wachten en van de herbergier hoorde ik...'

'Die vriendin in Den Haag,' praat ik. 'Snoezie, Toetie, hoe heette ze? Daar zal ze naar toe zijn. Ze wou hier toch zo graag vandaan, is het niet?'

'Die woont er niet meer, die is geëmigreerd. Tijdens de ziekte van het kind is die vertrokken, ze heeft niet eens naar haar toe gekund om afscheid te nemen.'

'Nou, bij een andere kennis dan, kan ze daar niet zijn?'

'Ik zou niet weten bij wie. Ze heeft bijna geen kennissen

hier in 't land, Siem. Ze is pas het vorig jaar hier met me gekomen. Alleen bij de notaris . . . Wacht, bij de notaris, daar kwam ze nog wel eens . . .'

Hij vergeet te groeten, grijpt zijn fiets en is weg. Ik leun tegen de muur en staar over het veld. Het is helder geworden en er staat een flinke wind. De ene schrik is tegengif voor de andere. Hoe laat is ze weggegaan uit de herberg? Hebben ze daar nog op mij zitten wachten? Waarom heeft Rieks geen taxi genomen? Was hij daar te zuinig voor? Het hoeft niets ergs te zijn. Misschien heeft hij wel een taxi besteld. Als die jonge chauffeur ermee gekomen is . . . Ze hield wel van een avontuurtje . . .

Ik ga rillend naar binnen, kleeft me aan en rijdt naar het dorp. Bij de politie zie ik Louis op de stoep. Ze was dus niet bij de notaris. Rieks staat buiten met een paar boeren te praten en tikt tegen zijn pet. Of wenkte hij mij? Dehning is niet thuis. Er is een boer geweest, die hem kwam vertellen dat er een vreemde hond bij zijn huis liep, een soort jachthond. Hij zal zo wel terug zijn.

'Ik heb de koffie klaar,' zegt vrouw Dehning.

Goed, ik wil graag een kop koffie. En een stuk brood met spek ook, want ik heb nog niet gegeten. Zij weet het nog niet van Loes, zij praat alleen maar over de hond. Dehning vertelt het als hij binnenkomt. In zijn ogen lees ik, dat hij aan het verzoek van Rieks denkt. Als het aan hem gelegen had, had ik haar even thuisgebracht.

'Was het niks met die hond?'

Hij schudt het hoofd.

'Ze hebben haar vroeg in de avond bij het station gezien,' zegt hij. 'De chef kon nog niet zeggen of ze met de trein meegegaan is. Er was een plaatsvervanger gisteravond. Daar zijn ze nou naar toe . . .'

'Zie je wel,' zeg ik verlicht. 'Dan is ze met de trein mee natuurlijk.'

Dehning staat op, omdat de telefoon in de voorkamer rinkelt. Ik hoor hem luid en verwonderd praten, maar door zijn vrouw kan ik niet verstaan wat hij zegt. Die zingt een klaaglied op die arme vrouw, die geen leven had bij haar man. Daar doorheen hoor ik Dehning roepen. Ik haast me naar hem toe.

'Hebben ze haar gevonden?'

'Wie bedoelt meneer?'

'Nou, over wie hadden we 't?'

Hij doet irriterend vrolijk en geheimzinnig.

'Het gaat om wat anders,' zegt hij. 'Het is een boodschap voor meneer. Ik heb gezegd, dat meneer zelf hier was.'

'Ja, wie is het dan?'

'Dat moet meneer zelf maar horen! Hij zal ervan opkijken!'

Het is een vreemde stem, die in dialect spreekt. De boer uit Appelscha!

'Met meneer Van der Velde? Wat hoor ik, bent u de hond kwijt?'

'Ja, weet jij er wat van?'

'Natuurlijk meneer, hij is hier! Hij is zijn werk hier komen afmaken.'

'Kerel, wat zeg je? Wanneer is hij bij je gekomen?'

'Nou, laat eens kijken. Twee dagen is hij nou hier. Ik dacht dat meneer het wel begrijpen zou. 's Morgens om halfacht, toen ik de melk naar de weg bracht, sprong hij ineens tegen me op. Om halfnegen was 't voor mekaar met mijn hond en om halftien met de hond van de bureu.'

'Ik kom hem halen! Houd hem vast!'

Dehning en ik hebben zo'n plezier, dat zijn vrouw er zich

aan ergert. Wat een hond! En daar hebben we zo over in angst gezeten. Die stomme kerel, dat hij niet eerder even gebeld heeft. Ik dacht dat meneer het wel begrijpen zou! Wie heeft ooit gehoord van een hond die dertig kilometer loopt voor een vrouwtje?

‘Ga je mee, Dehning?’

‘Laat ik dat niet doen, meneer. Ik hoorde net bij de politie, dat ze misschien de omgeving met man en macht willen afzoeken. Daar kan ik beter bij helpen.’

‘Je zal lang moeten zoeken. Die is op avontuur uit, geloof dat van mij. Kan een van die kerels die gisteren in de herberg zaten, haar niet meegenomen hebben?’

‘Ik weet het niet, meneer, ik weet het niet . . .’

‘Goed, dan ga ik alleen.’

Overal in het dorp staan de mensen nu in groepjes bij elkaar. Ook Ravenhorst staat met de buurman voor zijn huis. Ik ben zo blij, dat ik mijn hand tegen hem opsteek. Hij grijpt warempel naar zijn hoed!

In het Friese land heb ik moeite om de weg te vinden. Welk wonderlijk instinct heeft de hond geleid? Hij zit voor het hek van de boerderij te wachten, alsof hij wist dat ik komen zou. Ik ben zo gelukkig, dat ik zelfs de boer geen verwijt maak dat hij niet eerder gebeld heeft. Over negen weken, zodra de hondjes er zijn, zal hij mij bericht zenden. Ik wil ze dan dadelijk zien. En later zal ik komen om er een uit te zoeken, misschien met Nora. Als ik Nora een hond geef, zal ik er Jan ook een plezier mee doen.

Terug in de hut ga ik dadelijk aan het werk. De hond ligt weer in zijn mand en als hij begint te snurken, gooi ik hem een prop papier op zijn kop. Hij kijkt mij even slaperig aan, geeuwt en gaat weer liggen. Hij is nog niet uitgerust. Tegen de avond komt Dehning binnen. De hond springt

blij tegen hem op, maar hij streelt hem niet. Loes is gevonden, vertelt hij. In het Moordenaarsveen.

De volgende morgen komt de rouwbrief: Door een noodlottig ongeval overleed heden in de leeftijd van achtentwintig jaar . . . De teraardebestelling waarbij u wordt uitgenodigd . . .

Ze had mijn dochter kunnen zijn. Ze was zo oud als Greet, maar ze zag er jonger uit door haar kinderlijk gezichtje, regelmatig als van een pop. Ze lag voorover in het stinkende veenwater, met een heipol in de hand, die losgescheurd was van de oever. Had ze geen kracht meer om nog een maal te grijpen?

‘Hou op!’ zeg ik. Maar de duivel in me houdt niet op met zijn vragen. Wie heeft deze vrouw in de dood gejaagd? Louis met zijn egoïsme, die haar meenam uit de tropen en haar hier liet verkommeren, die altijd van huis was en het met andere vrouwen hield?

‘Meneer kan misschien wat voor haar doen, met boeken of zo . . .’ Hoelang is het al geleden, dat Dehning dat zei? Zelfs hij heeft gevoeld, dat er iets voor haar gedaan moest worden. Had ik haar kunnen redden? Ik heb niets gedaan, ik ben er niet meer geweest, ik heb slechts met wrevel aan haar gedacht. Heeft ze naar me uitgekeken? Ze vond het zo jammer, dat ik niet meer kwam. Wilde ze naar me toe? Het Moordenaarsveen ligt tussen het dorp en mijn hut . . . Natuurlijk niet, ze was op weg naar haar huis en is door de mist misleid. Ik zelf, die bijna iedere struik in het veld ken, heb immers ondervonden hoe men dwalen kan in de mist? Maar als ik haar even had thuisgebracht . . .

Ze was dronken. De drank is haar enige troost geweest in haar eenzaamheid en haar heimwee en na de dood van

haar kind moet ze daar nog meer behoefte aan gehad hebben. Ik had het kunnen weten hoe het haar aangepakt moet hebben, dat ze ook dat kind moest missen. Ik weet het van Trees, toen we Harry verloren, hoe een vrouw daaronder lijdt. Zo'n kind beneden het jaar is nog haast lijfelijk met de moeder verbonden, dat wordt haar uit het hart gescheurd. Trees was het na maanden nog aan te zien. Zij had mij. Al moest ze mij delen met mijn werk, ze kon bij mij uithuilen en ze kon mij vragen om een ander kind. Dat is toen onze Jan geworden . . . Trees was een andere vrouw, maar is niet iedere vrouw in deze dingen gelijk?

Dit zal ik mijn leven niet meer kwijt kunnen raken, hoe ik te kort geschoten ben. Ze vroeg om liefde, ik had haar die kunnen geven, een beter soort dan ze verlangde. Ik had geen liefde, ik, die zelf zoveel ontvangen heb. Ik ben gelijk geweest aan al die mensen aan wie ik altijd zo'n hekel heb gehad, die in de kerk zingen van Gods goedheid en hun medemensen laten stikken — in het moeras . . .

Als Dehning komt, lig ik met de kleren aan op bed. Hij wil me mee hebben het veld in. We konden een paar eenden schieten, zegt hij. Ik wil geen eenden schieten. Ze zijn al gepaard en ik zal het veenwater niet meer kunnen ruiken zonder aan haar te denken.

'En de reeën,' zegt hij. 'Als meneer Priester het niet doet . . .'

'Och, vlieg op met je reeën! Laat me met rust . . .'

Hij gaat weg en neemt de hond mee. Het is goed, dat ik die kwijt ben. Het dier hindert me met zijn voortdurend gesmeek. En ik moet hierdoor. Ik moet weten hoe ik zo ver komen kon. Dat geval met Ravenhorst heeft me mij zelf doen zien zoals ik van nature ben. Ik sloeg toe zonder

erbij te denken, zoals ik de vos schoot toen die onverwachts voor mij langs flitste over de bosweg. Het schot was eruit voor het mij bewust werd. Ik ben een jager in mijn hart, een oermens, die neerslaat wat hem in de weg staat, die leeft uit zijn driften. Zo heeft de eenzaamheid mij gemaakt: hard, nors, egoïstisch, anders maar niet beter dan Louis, misschien alleen wat eerlijker. Ik ben vriendelijk geweest voor hen die vriendelijk waren voor mij, ik heb liefde gegeven aan de kleine kring van wie bij mij horen en ook dan nog alleen als ik het zelf prettig vond. Waar is in mij de liefde geweest die niet zich zelf zoekt, maar die handelt om Christus' wil?

Ik zal voortaan zijn heilige naam niet meer durven noemen, ik ben het niet waard. Wat Trees in haar brief schreef, heb ik moeten toegeven: ik kan het leven in zijn praktische beslommeringen niet aan. Maar het is nog veel erger dan zij dacht: ik kan het geestelijk niet aan. Als ik vroeger mij zelf overwon en om de naaste dacht, deed ik het door haar. Zij kwam met het voorstel en ik keurde het goed. Zij sprak erover om Geertje in de meubeltjes te zetten en haar wat geld te lenen — ik hielp slechts mee dat het in orde kwam. Zij pleitte als ik tegen iemand een wrok had, om haar stak ik mijn hand weer uit. Zij was het die mij op de goede weg hield. Wie moet het doen, nu zij er niet meer is?

Zou dat de diepste oorzaak geweest zijn dat ik zo uit mijn doen was, toen ik Trees moest missen? De jacht heeft mij slechts voorlopig gered. Dat is het geluk van de jacht, dat de mens in het paradijs van zijn vroegste bestaan wordt teruggeworpen, waar hij zich niet meer bewust is van alles wat hem in zijn leven bedreigt. Maar hij moet er weer uit en als hij te lang blijft, wordt hij eruit gedreven door het

leven zelf. Als God mij niet helpt, hoe zal ik het leven weer aan kunnen?

Op de dag van de begrafenis sta ik in een groep dorpe-lingen bij het hek van het kerkhof te wachten tot de stoet aankomt. Louis gaat voorop achter de koets — hij is nu alleen als ik. Zijn gezicht is bleek en strak. Hij zal het moeilijk hebben. Misschien heeft de dood van zijn vrouw ook hem aan het denken gebracht. De meeste mensen die hem volgen ken ik niet. Hij heeft blijkbaar veel vrienden. Zijn vrouw had er geen.

Het is een van de zachte dagen van februari. Vanmorgen heeft de zon geschenen en de eerste wulp floot zijn orgel-tonen boven de hut. Nu begint het zacht te regenen. De druppels ruizelen op de lijkwade die over de kist ligt ge-spreid. Louis staat op de rand van de kuil en spreekt, de postbode houdt een grote, zwarte paraplu boven zijn hoofd. Louis spreekt goed — hij zal best een gemeente-raadsvergadering kunnen leiden.

‘Ons prachtige, harmonische huwelijk,’ zegt hij, ‘waaruit ik dagelijks de kracht kon putten bij mijn drukke werkzaam-heden, maar waaraan door het noodlot zo’n onverwacht einde is gekomen . . .’

Hier ontmoet zijn blik de mijne. Hij gaat op dezelfde wijze door. Dan richten zich zijn ogen op de kist. Hij spreekt Loes met een halfverstikte stem rechtstreeks toe: ‘Aller-liefste vrouw . . .’

Ik sta achteraan. Ik kan weggkomen zonder iemand te hin-deren.

Als ik de zandweg oprijd, zie ik in de verte de hut als een molshoop in het veld liggen. Als een mol ben ik daar weg-

gekropen en heb er zitten wroeten in mijn verdriet, blind voor het leven dat ik toch eens weer in zal moeten. Maar wat helpt het, als je ogen geopend worden en je bent je alleen maar van je onmacht bewust?

Dan zie ik dat de schoorsteen rookt. Er is iemand bij de kachel bezig. Dehning? Ik laat de auto op het erf uitlopen.

Balder komt mij kwispelstaartend en een beetje schuw tegemoet. Hij heeft de laatste dagen niet veel vriendelijkheid van mij ondervonden.

De deur van de kamer is open. Voor het raam staat een donkere vrouw met het portret van Trees in haar handen. Ik blijf verrast voor de drempel staan.

'Nora,' zeg ik blij, 'hoe kom jij hier?'

Zij zet het portret haastig neer.

'Je laat me schrikken,' zegt ze. 'Ik heb Dehning opgebeld omdat ik van Jan hoorde, dat er geen brief van je was gekomen. Hij heeft me alles verteld. Toen dacht ik, dat je misschien iemand nodig zou hebben, Siem . . .'

'Ik heb je nog nooit zo nodig gehad,' zeg ik.

Wij leven maar eens

JOHANNES WILHELMUS HIEMSTRA WERD OMSTREEKS HET BEGIN van deze eeuw geboren in een kleine stad in de oostelijke helft van het land. Wanneer hij zich later zijn geboorteplaats voor de geest trachtte te brengen, zag hij dikwijls zijn oud-leraar in het Frans weer langs de hoofdstraat kuieren, de blik ten hemel gericht en afwezig glimlachend, of groetend naar een raam met een plechtige zwaai van zijn ronde zwarte hoed. Een meer karakteristieke stoffering was niet denkbaar: zo zelfgenoegzaam, zo deftig en zo parmantig als dat oude schoolmeestertje was het stadje ook.

Dat was het stadje niet zo kwalijk te nemen. Het vormde al meer dan een eeuw het centrum voor een wat achterlijke omgeving, maar met de grote wereld had het haast geen ander dan ambtelijk contact. Het bezat geen handel of industrie van betekenis, maar het was de zetel van het provinciaal bestuur en het gerechtshof en er lag tevens een groot garnizoen. De ambtenaren brachten de standswaan mee en de officieren, die het stadje ondanks zijn mooie omgeving algemeen als een deportatieoord beschouwden, de parmantigheid. Zijn zelfgenoegzame degelijkheid dankte het aan de inheemse bevolking en die groeide soms tot bekrompenheid uit als reactie op de wel eens wat losse zeden van de vreemdelingen. De deftigste en parmantigsten van de inwoners vormden de eerste stand, de liberale *crème*, waartoe slechts enkelen van de meest bevoorrechte ingeborenen ook

werden toegelaten en die in de sociëteit haar saamhorigheid beleefde. In die sociëteit nu werd zelfs de aanstaande geboorte van Johannes Wilhelmus al op een avond aangekondigd en dat niettegenstaande het feit, dat zijn vader in de ogen van het stadje ongeveer tien standen lager stond en niet meer dan een paria was: los werkman, zaadsjouwer.

Het kwam zo: Op de avond van goede vrijdag, toen Egbert Hiemstra in de schemering van zijn werk kwam, stond aan de deur van zijn eenkamerswoninkje niet zijn jonge knappe vrouw, maar een oude buurvrouw hem op te wachten en die stuurde hem tot zijn schrik – want hij had dit nog niet verwacht – meteen terug de stad in om de ‘juffrouw’ te halen. Die kwam en ging weer weg en kwam uren later nog eens, en toen het morgen werd, ging Egbert als gewoonlijk naar zijn werk, want de daghuur kon niet worden gemist. Hij sjouwde koren, hij sjouwde rond met zijn zware zorg tot het middagschaft. Tegen zijn kameraden zei hij niets, want ze zouden er toch de spot maar mee drijven. Hij haastte zich vol hoop naar huis, maar daar was nog niets. De dag viel hem lang door de marteling van zijn gedachten. 's Avonds dezelfde toestand, het schoot maar niet op. Hij gooide zijn weekloon op tafel en ging er met een verbeterd gezicht bij zitten. Hij kwam er niet toe om zich te verkleden, ofschoon het zaterdagavond was, het kon hem allemaal niet meer schelen. Hij nam de vroedvrouw apart en vroeg met een schorre stem, of hij de dokter niet zou waarschuwen, het leek hem niet zo best. Hij had van het begin af ook aan zijn vrouw gemerkt dat ze angst had. Er was misschien iets niet in orde, zo iets gebeurde toch niet zo maar twee maanden te vroeg.

Ze glimlachte een beetje plagerig bij die laatste woorden en zei, dat ze het niet nodig vond en dus ging hij maar weer bij de tafel zitten tandenknarsen en bidden. Maar omstreeks middernacht hield hij het niet langer uit en kwam op zijn voorstel terug.

‘Dat kost je minstens drie gulden,’ waarschuwde de vroedvrouw.

Dat kon hem niks ver . . . Stil, Egbert Hiemstra vloekte nooit. Al moest het dertig worden, betuigde hij, al moest hij er zijn halve leven krom voor liggen. En hij beende het huis uit, zó als hij er zat, in zijn blauwe kiel en op zijn zware werkschoenen en haastte zich voort door de stille maanlichte straatjes, tot hij op de singel bij het doktershuis kwam. Hij sprong de stoep op, greep de bel en luidde alsof er brand was. En brandde niet zijn hart van angst om het leven van zijn vrouw, die hem boven alles lief was, die het vorig jaar als door Gods eigen hand tot hem was gebracht? Dan kon het toch Gods bedoeling niet zijn, dat hij haar nu alweer missen moest? Ofschoon, zijn wegen waren ondoorgrondelijk . . .

Hij zuchtte en stampvoette. Diep zoog hij de koele vochtige nachtlucht in. Hoelang stond hij nu al op de stoep? Hij belde weer. Hij rukte de bel bijna uit de deurpost. Toen werd boven zijn hoofd een raam opgeschoven en een vrouwenstem kwam slaperig vragen, wat al dat lawaai in de nacht te betekenen had.

De dokter moest hij hebben, riep Egbert. En graag zo gauw mogelijk.

Ja, dan zou er niets anders opzitten dan dat hij morgen maar terugkwam, zei het vrouwmens. De dokter was naar de sociëteit. En het raam werd met een bons gesloten. Toen was het, dat Egbert Hiemstra naar de sociëteit stap-

te. Het was een laag stijlloos gebouw aan het park, met grote ramen, waarachter hij dikwijls, als hij met een handkar vol zakken voorbijreed, de heren in al hun voornaamheid had zien tronen. Nu echter sloten zware gordijnen de ramen af en de hoofddeur was op slot. Egbert tastte tevergeefs naar een bel, en het besef dat het leven van zijn vrouw nu wellicht afhing van de vraag, of hij in staat zou zijn om de dokter mee te krijgen, vervulde hem plotseling met een koude vastberadenheid. Hij liep met lange passen het gebouw om en kwam door de keukendeur binnen. Daar zat een jonge bleke kelner bij een restant wijn zijn fooien te tellen. Die sprong verschrikt en verontwaardigd op, gooide snel een servet over het geld en keek de arbeiderskerel met grenzeloze minachting aan. Maar voor hij iets zeggen kon, legde Egbert hem de zware hand op de schouder en duwde hem naar de deur. 'Haal mij de dokter, – en vlug!'

Er was iets in zijn stem en in de harde blik van zijn ogen, dat de vent belette om tegen te spreken. Hij liep voor Egbert uit de brede gang in, aarzelde bij een deur en streek zenuwachtig over zijn geplakte haren.

'Ja, wie eh . . .?'

'Hiemstra,' zei Egbert, klopte en schoof de zwartrok naar binnen. Een tochtvlaag met geuren van sigarenrook, sterke drank en deftigheid sloeg hem tegen, toen de deur voor zijn neus werd dichtgeduwd. Hij wachtte, liep een keer zuchtend de gang op en neer, – toen kwam de kelner terug en verklaarde, dat de dokter niet te spreken was. Morgen aan huis, niet eerder.

Hij bleef met de rug tegen de deur staan, maar Egbert pakte hem bij de schouder en zette hem met één hand, die een beetje trilde van beheerste drift, op zij.

‘Ga jij je gang dan maar,’ zei hij. ‘Dan zal ik me zelf wel redden.’ En toen de man tegenstribbelde, snauwde hij: ‘Man, sta niet te zeuren! Jij bent toch ook van arbeidersvolk? Moet je dan met die hoge heren onder één hoedje spelen?’

Daarna opende hij de deur en stond in de clubzaal van de sociëteit. Daar zaten in dat nachtelijk uur nog een tiental heren in een lodderige drankstemming na te bitteren. De kleine kolonel Banning was er, een man als een aapje, met een gerimpeld bruinleren gezicht, dat nu glom alsof het opgepoetst was. Burgemeester Welders zat er breed en waardig met waterige oogjes naar zijn glas te turen. Naast hem zat iemand, die Egbert goed kende, al te goed zelfs, namelijk zijn patroon, de graanhandelaar De Weerd, een dik kaalhoofdige mannetje, dat pas als lid had mogen toetreden en dat geïnteresseerd naar een verhaal van de kolonel luisterde. Verder waren er nog een paar officieren, de notaris, de kantonrechter en ja, daar lag ook dokter Scheltema languit in zijn fauteuil, het glas in de hand, de benen ongegeneerd over elkaar geslagen op de tafelrand.

Hij bleek een vrolijke dronk te hebben, de oude dokter. Hij lachte, toen Egbert hem het glas uit de hand nam en dat op de tafel zette, zijn voeten één voor één op de vloer plantte en hem daarna resoluut ophief uit zijn stoel.

‘Nou . . . nou zullen we ’t hebben, hoor!’ lalde hij. Zijn witte sik wipte op en neer van pret voor Egberts gezicht.

‘Nou moe . . . moet ik zeker mee?’

‘U moet mee,’ bevestigde Egbert. ‘U moet mijn vrouw helpen, dokter. Haar leven hangt er van af.’

‘’t Is ongehoord!’ riep de kolonel. ‘Zeg mán . . .!’ Hij stond zich uit te rekken voor zijn stoel met een hand steunend

op de leuning en probeerde tevergeefs zijn troebele oogjes te doen bliksemen. 'Zeg man, maar dat is ongehoord wat jij doet! Hoe ben jij hier binnengekomen?'

'Waar is de kelner, waar is Flip?' kreet een andere officier.

'Kom mee, dokter,' drongt Egbert aan en hij probeerde met zachte drang de op zijn benen zwaaiende man mee te krijgen.

'Ja maar, dat gaat toch niet!' grinnikte de dokter. 'Je ziet toch wel, dat ik een beetje, een heel klein beetje dronken ben?'

'Dat u van een borrel hield, wist ik wel,' antwoordde Egbert. 'Maar een knappe dokter bent u toch ook. Ik zal u thuis wel opmonteren, dat beloof ik u. Ik heb nog een lekker stuk worst liggen. Schiet nou maar gauw op, voor het te laat is.'

De dokter sloeg lachend een arm om Egberts schouders. Als hij dronken was, verloor hij blijkbaar alle standsbesef.

'Dan ga 'k mee!' riep hij. 'Wacht even . . .'

Hij boog zich gesteund door Egbert naar zijn glas, sloeg het leeg en liet zich meevoeren naar de deur, een groet ten afscheid wuivend naar zijn vrienden. De graanhandelaar trad hun in de weg, maar Egbert, toch wat zenuwachtig in deze omgeving, duwde hem nogal hardhandig op zij, zodat de man, ook niet nuchter meer, struikelde over de benen van de burgemeester en bij een van de officieren in de stoel kwam te liggen.

'Bravo!' hinnikte de dokter. 'Die kerel heeft me de hele avond al verveeld!'

De kelner week eerbiedig terug, toen ze hem bij de drempel passeerden. Hij hielp in de vestibule de dokter in zijn jas en opende wijd de voordeur voor hem. Toen

strompelden ze gearmd de stoep af, de witte nevelige voorjaarsnacht in, eerst naar het huis van de dokter.

‘Moeten we hier wezen?’ vroeg de oude, toen ze op de singel gekomen waren. ‘Woon jij hier?’

‘Nee, hier woont ul’ zei Egbert. ‘Uw tas moet toch mee?’

‘Natuurlijk, de tas! . . . Wat is een dokter zonder tas! Ik zeg maar zo: een dokter zonder tas, dat is geen tas . . .

Wat zeg jij, mijn vriend? Heb ik dat goed gezegd?’

‘Prachtig,’ prees Egbert. ‘En nou de sleutel!’

‘O ja, de sleutel! Wat is een huisheer zonder sleutel?’

Maar hij vond hem spoedig, hij hield hem triomfantelijk omhoog in het maanlicht en Egbert vond het sleutelgat.

De tas stond in de praktijkkamer gereed. Ze konden weer gaan, maar eerst moest Egbert nog een sigaar hebben.

De oude hield niet op, dan moest hij hem maar bij zich steken. Hier, een handvol sigaren moest hij bij zich steken.

Omdat hij zo’n beste kerel was, de beste vriend van de dokter. En nu, voorwaarts, ten strijde!

Ze zwaaiden de stad weer in. Onder de gaslantaarns stonden gele lichtkegels in de mist. Voor hen uit, van de ene lantaarn naar de andere, laveerde een mensenpaar, gearmd als zij, maar heel wat minder zeker van zijn richting: de burgemeester met Egberts baas, de graanhandelaar. Egbert hoorde in het naderkomen, wat het onderwerp was van hun dronkemansgesprek: het gebrek aan eerbied bij de mindere man, dat hoe langer hoe erger werd. Hij begreep dat hij daarover als hij op het werk kwam nog wel meer zou horen, maar dat was hem nu onverschillig: iedere dag had genoeg aan zijn eigen kwaad. Nu ging het er om, zo spoedig mogelijk met de dokter thuis te komen. De angst bekleemde hem, dat ze te laat zouden zijn, of dat de oude, die de ene dwaasheid na de

andere babbelde, straks niet bekwaam zou zijn voor zijn werk.

Maar dat viel mee. Toen hij de kamer binnengeloodst was, werd de dokter stil. Of het de tegenwoordigheid van de ernstige vrouwen was of de lysollucht die hij op-snoof of de toestand van de patiënte, in ieder geval, hij scheen plotseling nuchter te worden. Hij gooide zijn jas uit en stroopte de mouwen van zijn overhemd op.

‘Kom op met je worst,’ commandeerde hij.

‘Die heeft hij mij beloofd,’ verklaarde hij aan de vroedvrouw. ‘Ik moet wat eten, zie je, zo midden in de nacht, ik ben wat flauw en duizelig.’

Terwijl hij de worst at, zat hij met volle mond te informeren naar bijzonderheden. Gebarend met het tafelmes zette hij de vrouwen aan het werk.

‘Warm en koud water, vooruit, veel warm water. Ook nog een waskom. Jij, pak mijn instrumenten uit. Al de andere spullen in orde? Goed, dan beginnen we, dan zullen we dat mormeltje eens gauw even ter wereld brengen. Een zoon of een dochter, wat moet het worden, zeg het maar . . .’

Hij stond bij de tafel zijn handen te wassen. Hij hikte soms en eens moest hij zich aan de tafelrand vastgrijpen. Maar zijn baardje stond bijna recht vooruit van verbeterheid. De vakman was in hem ontwaakt, die tot ver in de omtrek geroepen werd voor de lastige karweitjes. Zijn naam stond op het spel.

Hij onderzocht de patiënte. Egbert moest hem bijlichten met het petroleumlampje. Toen verrichtte hij met vaste hand zijn werk en niet lang daarna hield hij een glimmend spartelend wezentje bij de benen omhoog in het lamplicht.

‘Een fikse jongen,’ zei de oude tevreden. ‘Minstens zeven pond. Hoor, hij schreeuwt ook al. Hier, red je d’r maar mee.’

Terwijl de vroedvrouw het kind verzorgde en kleine blèrende geluidjes het vertrek vervulden, was hij nog lang toegewijd bezig bij de bedstee. En Egbert Hiemstra stond er bij, hield met één hand de lamp en met de andere de hand van zijn vrouw en liet de tranen zonder schaamte over zijn wangen rollen.

De dokter bleef, tot het eerste licht van de naderende morgen door de versleten gordijnen zeefde, tot er niets meer te zorgen en te beredderen viel. Hij wenste vrouw Antje geluk en legde met eigen hand het stijve pak, waarin het kind verborgen was, in haar arm.

‘Zo’n jong wijfjel!’ zei hij. ‘Zo’n kind-vrouwtje nog en zo’n baas van een jongen! Een paaskind! Dat kan wat worden. Gefeliciteerd, hoor vrouwtjel!’

‘U kunt me dubbel feliciteren,’ zei Antje.

‘Dubbel?’

‘Ik ben ook jarig vandaag,’ glimlachte ze.

‘Nou, kijk eens aan! Die jongen is dus gekomen op paas-zondag en op de verjaardag van zijn moeder! Dan verklaar ik, dat dit kind – hij hield zijn hand plechtig zegnend boven het kopje – een gelukskind wezen zal...’

En met een schuine blik naar Egbert, die juist de kamer inkwam: ‘Daar zou eigenlijk een borrel op staan.’

Een borrel had Egbert niet in huis. Maar hij had sigaren! De dokter nam er een aan, keurde die met kennersblik en stak de brand er in.

‘Kan ik meteen met u afrekenen, dokter?’

‘Nee, dat komt later wel.’

‘Ik wou toch wel graag met u afrekenen,’ hield Egbert

vol. 'Ons soort volk houdt niet van schulden. Wij weten graag, waar wij aan toe zijn.'

'Mmmm,' zei de oude. Hij keek de kamer eens rond. Hij bewoog de sigaar keurend heen en weer onder zijn grote neus, aarzelde, knikte . . .

'Dat kost je dan vijf gulden,' zei hij strak.

Egbert Hiemstra verbleekte. Vijf gulden was bijna alles, wat hij aan geld bezat. Hij stotterde wat. Dat hij maar gewoon los arbeider was, die leefde bij de dag, en dat dit haast zijn hele weekloon was . . .

'Zol' zei de dokter scherp. 'Ik dacht: een man, die zulke sigaren rookt, die kan ook wel vijf gulden betalen.'

Toen brak de opgekropte spanning van twee doorwaakte nachten bij Egbert los in een lachbui waar geen eind aan kwam, zodat zelfs Antje vanuit de bedstee zich er beschaamd mee bemoeide en de dokter minachtend op zijn voorhoofd wees. Hij trok zijn jas aan, gaf Antje een hand en ging zwijgend met zijn tas de deur uit. Maar toen was Egbert al naast hem, weer ernstig nu, en nadat hij zijn ogen had afgeveegd met de rug van zijn hand, nam hij de tas van hem over.

'Ik breng u thuis,' zei hij. 'En wat die sigaren betreft, dokter, dat zijn uw eigen sigaren, die u mij vannacht toen ik u kwam halen gegeven hebt.'

'Leugens,' bromde de oude. 'Dan zou ik het toch weten? Nou, enfin . . .'

En dat waren zijn laatste woorden op hun weg door de stad. Nu de dronkenschap van hem geweken was, was het ook uit met zijn jovialiteit. Deftig en afgemeten schreed hij naast de werkman voort, kuchend en snuivend in de koele morgenlucht. Op de stoep van zijn huis,

nadat hij de deur ontsloten had, nam hij het koffertje over.

‘Als je dan toch betalen wilt,’ zei hij toen, ‘geef dan maar drie gulden.’

Maar Egbert had intussen bedacht, dat het zondag was en dat hij als goed gereformeerd man op die dag niet anders uitgaf dan kerkgeld en hij schaamde zich niet om daarvoor uit te komen. De dokter snoof verachtelijk, mopperde iets over schijnheilige coccejanen, die wel wilden dat er op zondag voor ze gewerkt werd, maar die daar dan niet voor betalen wilden en smeed zonder groet de deur dicht.

‘Hij heeft nog gelijk ook,’ dacht Egbert en hij stond op het punt om weer aan te bellen, maar bedacht plotseling dat hij niet eens geld bij zich had. Dus aanvaardde hij neuriënd de terugtocht.

Toen hij thuiskwam, was zijn vrouw in slaap gevallen. Een trek van diep geluk lag op haar afgemat gezicht. Maar plotseling werd ze onrustig, haar handen zochten over het laken, haar mond begon zenuwachtig te trekken en hij hoorde haar mompelen: ‘Ja Egbert, heus jongen! Dat weet je toch wel . . .’

‘Wat zou ze met mij te beredeneren hebben?’ dacht hij glimlachend en liep op zijn tenen naar de kist, die als wieg dienst deed. Maar hij zag niet anders dan wat glanzende zwarte haartjes van zijn zoon, die op en neer bewogen op de hartslag van het jonge leven.

De buurvrouw liep op kousevoeten af en aan en glimlachte zo vergenoegd, alsof ze er zelf een kind bij gekregen had. Hij hielp haar wat. Hij vond op het kastje zijn weekloon, zes gulden en een kwartje, en deed het in de beurs van zijn vrouw. Gedachteloos stak hij die

in zijn broekzak. Hij dronk een kop koffie en at een stuk brood. Nee, hij wilde niet meer naar bed, hij ging wat in zijn tuintje wandelen. Daar liep hij in de vroegte tussen de groentebedjes. De zon was door de nevels gebroken en straalde in de dauwdruppels, die aan de zwelende knoppen van de bessestruiken hingen en aan de tere spruitjes van de pas opgekomen spinazie. Louter zon was de wereld na de donkere nacht – paaszon! Het leven had getriumfeerd over de dood. Het jonge leven drong overal onstuimig te voorschijn. Blanke crocussen rezen op uit het zwarte bloembed. Bij de muur werd een stuk dakpan omhooggeduwd door de tere witte spruit van een paardebloem, als een grafsteen die afgewenteld moest worden. Twee kraaien joegen elkaar achterna over de daken. Een spreeuw zat uit alle macht te kwetteren op de goot.

‘Ik heb een zoon gekregen,’ dacht Egbert en het vervulde hem plotseling met grenzeloze verbazing, dat dit blijde wonder in zijn eentonige leven mogelijk was geweest. Hij rekte zich uit en spande zijn spieren. Hij was een ander, een nieuw mens geworden: voortaan zou hij weten, waarvoor hij werkte!

‘Ik heb een zoon gekregen,’ zei hij tegen de spreeuw. Het was, alsof hij het aan heel de wereld vertellen moest. Alsof hij het aan zich zelf vertellen moest, omdat er nog altijd iets in hem was, dat het wonder niet geloven kon. De spreeuw keek hem met schuine kop aan, vloog op de windwijzer, liet de zon op zijn veren blinken en spande zich toen nog eens opnieuw in om het grote levensgeheim dat hem in verrukking bracht, uit te zingen.

‘Toe maar,’ dacht Egbert, ‘zeg jij ’t dan maar voor mij...’ Want hij kon geen woorden vinden om het plechtige

dankgevoel dat hem vervulde, voldoende vorm te geven. Hij liep op huis aan om nog eens in de wieg te kijken, maar halverwege bedacht hij dat het beter rustig kon blijven in de kamer, en achter het schuurtje, op een leeg konijnehok, ging hij zich zitten koesteren in de zon. Hij haalde een van de geurige sigaren van de dokter te voorschijn en beet er grinnikend de punt af. Toen hij zijn zakken aftastte naar lucifers, kwam hem ook het portemonneetje van zijn vrouw in de hand en hij bleef het mijmerend zitten bekijken, nadat hij de sigaar had aangestoken.

Dit onnozele versleten ding was het begin van alles geweest. Het lag op de grasrand in het plantsoen, toen hij op een zomeravond van zijn werk kwam. Toevallig viel zijn blik er op, hij hield het voor een kinder-portemonneetje, raapte het op en opende het. Het zat volgepropt met papiergeld, meer dan honderdvijftig gulden zat erin. Hij schrok ervan, want hij had zelden zoveel geld bij elkaar gezien. Daar moest hij bijna een half jaar voor werken. Wat zou hij er mee doen? Hij kon het naar de politie brengen; dan was hij er het vlugst af, maar dan hoorde hij er misschien nooit meer iets van. Hij kon ook zijn vondst bekendmaken in het advertentieblad – dan kwam de eigenaar bij hem terecht en allicht schoot er een goede fooi voor hem over.

Dat was de enige verzoeking die het geld voor hem inhield. Dus liep hij meteen bij het bureau van de krant aan, vond dat gesloten, maar kon bij de chef-drukker zijn advertentie kwijt: 'Gevonden een portemonnee met inhoud. Tegen gemaakte kosten terug te bekomen bij E. Hiemstra, Hanengang 17.' En de volgende avond kwam zij...

Hij had maar een eenzaam leven in die tijd. Zijn moeder was een paar jaar geleden gestorven en hij was alleen in het huis achtergebleven. Zijn vader, die vroeger uit het oosten van Friesland als turfgraver naar deze streken gekomen was en hier door zijn huwelijk was blijven hangen, was gestorven toen Egbert van school kwam. Egbert had een vak zullen leren, maar toen kon er geen cent gemist worden. Hij had moeten werken waar hij het meest kon verdienen: bij de boeren, in de ontginning, bij het laden van de turfschepen. Zo kwam hij met zijn moeder, al was het in armoe, de moeilijke jaren door. Als jongen van zeventien deed hij het werk van een volwassene in de veenput en moest zich 's avonds als een oude man steunend aan de muur oprichten, als hij zich kromgebogen over de teil op de pompstraat had staan wassen. Zijn jeugd ging met weinig meer dan werken en sloven voorbij, want 's avonds wist zijn moeder met listige hardnekkigheid beslag op hem te leggen. Ze was een lieve maar jaloerse vrouw, die er niet overheen kwam dat zij haar man en vier kinderen naar het graf had moeten brengen, en die daardoor de laatste die haar gebleven was, geen ogenblik kon missen. De jongens van zijn leeftijd ontmoette hij bijna niet anders dan zondagsavonds op de vergadering van de jongelingsvereniging, met meisjes kwam hij maar een enkele maal oppervlakkig in aanraking. Ze mochten hem om zijn ernst en zijn krachtige gestalte en een enkele maal had hij een klein vrijerijtje, waar hij met een vriend de jongelingsvereniging om verzuimde. Door armoe en werkloosheid gedwongen trok hij ieder jaar zes weken naar Holland als grasmaaier en tweemaal was hij voor een paar maanden in Duitsland, waar hij werk vond bij het graven van het Dortmund-Eemskanaal.

De laatste keer werkte hij bij Meppen en daar kreeg hij een hekel aan het ruwe leven in de keet tussen volk van allerlei slag en nationaliteit. Hij vond een kosthuis bij een jonge boerenvrouw, wier man in de gevangenis zat voor stroperij. Hij was er met twee kameraden; later werd de een verderop gestuurd om te werken, de ander was ziek geworden en moest naar Nederland terug. Hij was gebleven, alleen met de vrouw en haar éénjarig kind. Hij had medelijden met haar: ze was zo eenzaam achtergebleven en ze had het kostgeld zo nodig. Hij hielp haar met het werk in zijn vrije tijd, 's avonds zat hij met haar kind op schoot. Uit dankbaarheid verzorgde ze hem als een lid van het gezin. Ze waren beide jong en zij was niet lelijk. Hij had geweten dat het verkeerd zou gaan en hij had het niet gewild, maar het was toch gebeurd en het had geduurd tot ze hem twee dagen vóór haar man ontslagen zou worden had gedwongen om te vertrekken. Hij zei meteen zijn werk op en reisde naar huis en pas daar, in de vertrouwde omgeving, kwam hij tot zich zelf en schaamde zich diep. Door veel gebed en grote trouw in zijn kerkelijke plichten kwam hij er weer bovenop, hij bande alle herinneringen aan het avontuur uit zijn gedachten en ten slotte vroeg hij zich soms af, of het alles geen zwoele droom was geweest. Maar voortaan durfde hij geen meisje meer aan te raken, hij vertrouwde zich zelf niet meer.

In die tijd kon hij niet meer van huis, omdat zijn moeder gebrekkig begon te worden en nu zocht hij ook in de slappe maanden los werk in de omgeving. Vóór en na zijn dagtaak nam hij de oude vrouw zoveel mogelijk het werk uit handen: hij leerde wassen, ramen lappen en de bedden opmaken. Zelden ging hij anders uit dan naar de kerk en

naar de jongelingsvereniging, waarvan hij het trouwste lid was, tot hij zich tussen de levenslustige, altijd stoeiende jongeren niet meer thuis voelde en als lid bedankte. Bij zijn leeftijdsgenoten, die allen een gezin gesticht hadden, kon hij zich evenmin aansluiten en zo was hij een stille gesloten dertiger geworden, een oude vrijgezel, naar wie geen jong meisje meer omzag. Na de dood van zijn moeder ging hij helemaal niet meer uit, hij was iedere avond druk met zijn tuin en zijn huiswerk en het koken van zijn potje en dat ging zo wel goed, meende hij. Hij verwachtte al niet veel meer van het leven.

Maar toen, die zaterdagavond, kwam zij! Ze stond in de deuropening tegen het avondlicht, terwijl hij met veger en blik op de vloer rondkroop, een slank en jeugdig ding met een krans van heel lichte krullen om haar fris gezichtje, en ze vroeg of hier Hiemstra woonde.

Ja, dat was hij zelf, zei hij, terwijl hij verlegen opstond.

Of hij dan een portemonnee gevonden had.

Dat had hij. De juffer moest er maar even inkomen, dan kon ze zien of het wel haar eigendom was.

Ze bleef bij de tafel staan, maar hij wees haar de stoel van zijn moeder, de grote rieten leunstoel voor het raam. Daar zat ze zenuwachtig over haar katoenen jurk te strijken, terwijl hij langzaam de kast ontsloot, peinzend over de vragen die hij haar stellen moest om zekerheid te krijgen, dat het geld niet in verkeerde handen zou komen.

'O, laat toch gauw zien,' drong ze aan. 'Ik ben zo benieuwd! Er zat zoveel geld in, honderd zes en vijftig gulden en wat kleingeld! Ik moest voor mevrouw een grote rekening betalen en toen heb ik het verloren. En ik heb het haar nog niet durven vertellen, maar ik heb geen oog

dicht gehad vannacht. De weg die ik met het geld gegaan was, heb ik al drie keer afgezocht . . .’

Het viel hem eigenlijk tegen, want hij begreep dat de fooi hem ontgaan was. Maar dat duurde slechts een ogenblik. Toen hij haar opluchting zag bij het herkennen van haar eigendom, was hij verzoend. Er sprongen tranen in haar ogen en ze greep zo dankbaar zijn hand, dat hij er weer verlegen van werd. Ze maakte een paar kinderlijke sprongetjes van blijdschap, wierp het beursje omhoog en ving het weer op. Hij moest haar maar niet kwalijk nemen dat ze zo gek deed, lachte ze. Hij kon niet weten, hoe ze in angst gezeten had, want haar mevrouw, nou ja, het paste haar niet te praten over de mensen bij wie ze werkte. Maar ze bleef er niet lang meer; liever deed ze het smerigste werk als boerenmeid. En waar hij de portemonnee nu gevonden had. O, dáár? Dan begreep ze het meteen! Daar was ze gestruikeld over de omrastering van het plantsoen, toen ze haastig opzij vluchtte voor een automobiel, zo’n vreselijk lawaaiding, dat opeens toeterend en stinkend uit de Marktstraat was komen aanzetten. In haar dorp zag ze gelukkig nooit zo’n monster; ze had er zo’n vreselijke angst voor; stel je voor, dat het uit elkaar zou barsten, juist als het bij haar in de buurt was! Maar toen was natuurlijk de portemonnee uit haar boodschappenmandje gevallen zonder dat ze het gemerkt had. Wat een geluk, dat die in eerlijke handen was gekomen! Nog eens hartelijk bedankt, dit was voor hem en nu moest ze gaan.

Maar hij weigerde de gulden die ze op tafel legde en zelfs het kwartje voor de advertentie wilde hij van een arm dienstmeisje niet aannemen. Van haar in ’t bijzonder niet. Ze had zo iets liefs en onschuldigs, ze was zo arge-

loos en openhartig. Hij voelde zich op een wonderlijke manier tot haar aangetrokken.

Hij slikte een paar keer en toen waagde hij het. Hij zei, dat ze hem alleen maar op één manier belonen kon; door nog een poosje te blijven praten en met hem koffie te drinken, want veel gezelligheid had hij niet als alleenwonende man. Ze aarzelde even, keek hem recht in de ogen en nam toen zijn uitnodiging aan. Maar dan zou zij die koffie wel zetten, stelde ze vertrouwelijk voor. Als hij dan intussen even de stad in wilde gaan om die rekening te betalen, want dat moest beslist vanavond gebeuren. Hij moest er om denken, dat één procent van het bedrag werd afgetrokken als fooi, dat was zo de gewoonte. En dan moest hij ook, daar stond ze op, wat koekjes meebrengen en voor een dubbeltje sigaren, dan wou zij tracteren. Ze vroeg het bijna alsof het een gunst was, hij kon niet weigeren. Hij knapte zich wat op en liep met lange passen de stad door, want hij wilde zo gauw mogelijk weer thuis zijn. Het was hem zo vreemd, zo blij om het hart: eindelijk had ook hij eens een avontuur! Ze was nog bezig, toen hij terugkwam – het bleef niet bij koffie zetten alleen. Hij ging zitten en zag het aan, hoe ze in een handomdraai het woninkje veel gezelliger maakte. Hij had nu alle tijd om haar te bekijken. Wanneer ze lachte, sprong er een kuiltje in haar linkerwang; dat gaf haar gezicht iets onzegbaar geestigs. En dan die vreemd-mooie ogen: groot en kinderlijk en tóch wijs – die keken hem soms aan, alsof ze alles van hem wisten. Ze had ook iets voornaams in haar houding en bewegingen, terwijl ze toch maar een arm meisje moest zijn. Hij bewonderde steeds haar figuur, terwijl ze door de kamer ging, de blanke nek onder het opgestoken haar, het smalle middel

in de strakke jurk, de sierlijke lijn van de heupen. Terwijl ze met de rug naar hem toe gebukt ging staan om de mat recht te leggen, zag hij uit de lange rok een slank been te voorschijn komen tot bijna aan de holte van de knie en plotseling was het, alsof de kamer met hem ronddraaide. Hij sprong op en liep wat heen en weer. Hij moest een paar bloemetjes uit de tuin snijden, vroeg ze, er hoorde nu een bloemetje op tafel. Hij deed het: hij sneed de stokroos af, waar zijn moeder altijd zo zuinig op was. Later zaten ze tegenover elkaar aan de tafel bij dat rose boeket en dronken koffie. Ze keek tevreden rond. 'Je hebt wel een aardig huis,' zei ze, 'maar je woont hier te eenzaam. Je had een vrouw moeten hebben.'

Ze zei dat ernstig en rustig; hij kreeg het gevoel alsof hij zich tegenover haar kon uitspreken als tegen een goede kameraad. En dat deed hij toen maar, met de vertrouwelijkheid die onder arbeidersmensen zo spoedig ontstaat. Hij vertelde haar zijn hele levensgeschiedenis en verklaarde hoe het kwam, dat hij nog alleen was. En nu zou hij nog wel hier of daar een vrouw kunnen opscharrelen, zei hij, maar dat wilde hij niet. Hij wilde wel een vrouw hebben, wel graag, maar hij was niet met ieder tevreden. Het ging hem om die ene vrouw, die God voor hem had bestemd. Die had hij nog niet gevonden. Daar moest hij misschien uit afleiden, dat er voor hem geen vrouw geschapen was. Nam hij het te zwaar op? . . . Hij meende van niet. Als ze de werken van Dr. Kuyper gelezen had, zou ze weten, hoe hij over het huwelijk dacht. Hij had ze dikwijls in huis gehad uit de bibliotheek van de jongelingsvereniging. Het huwelijk was voor hem iets groots en heiligs, het mooiste dat God in zijn algemene genade aan de mensen gegeven had, maar voor hem was

dat geluk waarschijnlijk niet weggelegd. Hij had zijn moeder gehad en daar moest hij maar tevreden mee zijn. De boeken van Kuyper kende ze niet, maar over het huwelijk dacht ze wel ongeveer als hij. Alleen maar, was het niet zijn eigen schuld, dat hij geen hoop meer had? Liet hij zijn tijd niet voorbijgaan?

'We leven maar eens,' zei ze, 'en het leven is niet lang. Je moet je kans waarnemen. Hoe kun je verwachten, dat je de vrouw zult vinden die God voor je heeft bestemd, als jij je zo eenzaam gaat opsluiten?'

'Dat doet er niets toe,' sprak hij beslist tegen. En hij redeneerde door, als vroeger op de jongelingsvereniging: 'Al doe ik ook geen stap de deur meer uit; als ze er is, dan vind ik haar. God is immers machtig om haar als met eigen hand mij toe te voeren?'

Toen zweeg hij verschrikt, want er was iets guitigs in haar ogen, dat hem helemaal in verwarring bracht. Ze dachten aan hetzelfde en durfden het geen van tweeën uit te spreken. Ze redde de situatie door een grap.

'Ik zal toch eens voor je uitkijken,' beloofde ze. 'En anders moet je het maar eens met een advertentie proberen, daar ben je nogal gelukkig mee.'

Ze lachten en zwegen een poos. Toen, terwijl zij koffie schonk, begon ze van zich zelf te vertellen. Ze was de oudste uit het grote gezin van een keuterboer en uit armoede had ze dadelijk van school de deur uit moeten gaan om te dienen bij de boeren. Dat leven was haar te ruw en daarom had ze het eens in de stad geprobeerd, bij de familie Van der Haghen, maar dat beviel haar evenmin. Ze kon moeilijk zonder dieren en bloemen om zich heen. Alleen om de baby van de familie was ze nog in haar dienst gebleven. Een schat van een kindje was dat, bijna

een jaar nu, dat helemaal door haar werd verzorgd. Maar er waren andere dingen. Ze zuchtte en plukte aan het tafelkleed. Een naar gezin was het, een akelig huis! Maar eens om de zes weken had ze een vrije dag, dat was morgen, dan ging ze naar haar ouders. Ze had er al nachten van gedroomd, hoe heerlijk het zou wezen, om weer eens buiten te zijn.

‘Behalve de laatste,’ zei ze lachend, ‘toen heb ik alleen aan het geld gedacht!’

En verder vernam hij, dat ze niet zo jong meer was als hij gedacht had – ze was al negentien en dat vond ze zelf erg oud – en ten slotte, en dat viel hem erg tegen, hoorde hij, dat ze niet van zijn kerk was. Toen merkte ze ineens, dat ze al lang thuis had moeten zijn en vertrok overhaast.

Hij bracht haar tot de deur. Het leek, alsof ze teleurgesteld was. Had ze verwacht, dat hij haar zou thuisbrengen? Hij durfde het haar niet aan te bieden. Eigenlijk zag hij er ook wat tegen op. Hij zou heel wat moeten horen, als de mensen hem met een meisje zagen lopen.

‘Dag Hiemstra,’ groette ze. Ze gaf hem snel een hand en liep op een drafje weg in de schemering.

‘Nou, tot ziens dan maar,’ riep hij haar na en merkte toen pas, dat hij haar naam nog niet wist. Hij stond nog lang aan de deur, kwaad op zich zelf omdat hij zich zo’n verlegen stumper vond en ging zuchtend naar binnen. De bloemen van de stokroos waren als bleke ogen in het donker, die hem verwijtend aanstaarden. Een dwaas gezicht was het eigenlijk, zo’n grote bos bloemen op de tafel van een vrijgezel. Hij plaatste ze op het penantkastje tussen de beide ramen, daar vielen ze minder op. Hij zette de overgebleven koekjes weg en dronk dorstig de koffiepote leeg. Toen ging hij maar naar bed en bij het

uitkleden vond hij in zijn zak het portemonneetje, dat hij meegekregen had de stad in, nu met nog maar een paar gulden als inhoud. Het gaf hem een gevoel van voldoening. Het was een waarborg, dat ze terug zou komen.

Die nacht was het zijn beurt om wakker te liggen. Hij zag haar telkens weer voor zich, zoals ze door zijn kamer ging, rustig alsof ze er hoorde. Hij trachtte zich voor te stellen, hoe het zijn zou, als ze voor altijd bij hem kwam. Je moet je kans waarnemen, had ze gezegd. Onrust en begeerte joegen door zijn bloed. Het begon tot hem door te dringen, dat hij plotseling verliefd was geworden en dat hij naar haar zou blijven verlangen tot hij haar voorgoed in zijn armen had. En hij hield zich wel voor, dat hij haar beter vergeten kon, omdat ze niet gereformeerd was en een gemengd huwelijk tegen het beginsel – hoe diepzinnig was daar vroeger op de jongelingsvereniging over gediscussieerd – maar zijn hart wou niet luisteren. Zijn hart had haar herkend als die éne op wie het wachtte en het was haar al gevolgd.

Pas tegen de morgen viel hij in slaap en toen hij wakker werd, was het te laat geworden voor de kerk. Maar hij had een besluit genomen, dat hem zo bezighield, dat er voor veel schuldgevoel geen plaats was. Hij was een man van de daad; wanneer hij het over iets met zich zelf en met God eens was geworden, pakte hij het aan met alle kracht. Na de middag trok hij zijn beste kleren aan en wandelde de stad uit naar haar dorp, dat op ruim een uur afstand in de bossen verscholen lag. Driemaal liep hij het rond, glurend naar alle vensters, en de derde maal verschenen bijna overal nieuwsgierige gezichten voor de ramen. Ten einde raad bleef hij buiten het dorp aan een slootkant zitten wachten en ging, toen de klok begon te

luiden, naar de kerk. Daar zag hij haar. Ze kwam binnen met haar ouders en een paar jongere zusters. Zij kleurde toen ze hem in het oog kreeg en knikte hem blij en verwonderd toe. Na de dienst stond ze bij de kerkdeur met haar vader op hem te wachten.

‘Onze Antje heeft me van je verteld,’ zei die eenvoudig. ‘Ga met ons mee en eet bij ons.’

Die uitnodiging nam hij graag aan. Hij voelde zich dadelijk op zijn gemak bij deze eenvoudige degelijke mensen en merkte dat Antje op haar vader leek. Die had dezelfde wijze zachtmoedige ogen, die plotseling zo schalks konden schitteren, en hij sprak ook op die rustige natuurlijke manier. Egbert was niet verwonderd, toen hij hoorde, dat deze man dichten en voordragen kon en bij elk dorpsfeest werd uitgenodigd om een gelegenheidsvers te maken. Hij raakte in enkele uren met hem bevriend, hij liep zijn kleine maar goed onderhouden boerderij met hem rond, ze hadden een godsdienstig gesprek naar aanleiding van de preek en Egbert merkte, dat hij zowel bij vader Bos als bij zijn vrouw in de smaak viel. Voortvarend als hij was, had hij al graag zijn hart voor de ouders uitgestort, maar eerst wilde hij zeker van Antje zijn.

Na de koffie wandelde hij samen met haar naar de stad terug. Hij ging zwijgend naast haar en had het erg benauwd, omdat hij niet wist, hoe te beginnen. Maar zij hielp hem.

‘Wat leuk, dat je gekomen bent,’ zei ze, toen ze in de eenzame laan bij het landgoed Klarenbeek gekomen waren.

‘Ja,’ zei hij ernstig, ‘ik loop eigenlijk wat te zoeken, zie je! Ik heb namelijk ook wat verloren. Maar ik heb al door, waar ik moet wezen.’

Ze vloog er in.

'Wat heb jij dan verloren?' vroeg ze bezorgd.

'Mijn hart,' zei hij. 'En jij hebt het, meisje! Maar ik geloof, dat je het gestolen hebt.'

Ze kreeg er een kleur van.

'Je krijgt het niet terug,' zei ze zonder lachen en haar grote grijze ogen keken hem glanzend aan.

'Ook tegen beloning niet?'

'Welke beloning?'

'Deze,' zei hij. Hij sloeg een trillende arm om haar heen en kustte haar. Dat ging maar wat raar en onhandig toe, want het was lang geleden, dat hij een meisje gekust had. Maar zij trok zijn hoofd naar zich toe en verbeterde het. Zo'n zoen had hij nog nooit gehad.

'Lieverd!' zei hij verrukt.

'Geloof je dan dat ik het ben?' vroeg ze.

'Ja,' zei hij, 'jij en niemand anders.' En hij zou Egbert Hiemstra niet geweest zijn, als hij er niet aan toegevoegd had: 'Ik geloof, dat God ons samengebracht heeft en dat geen mens ons scheiden kan.'

Toen verborg ze plotseling het hoofd aan zijn borst en schreide en hij wist niet hoe het kwam, maar het gaf hem een grote voldoening om haar zo in zijn armen te hebben. Hij voelde zich groot en sterk, in staat om het tegen de hele wereld op te nemen.

'Je weet niet eens hoe ik ben,' zei ze. 'Je kent me nog niet.'

'Hoe ben je dan?' glimlachte hij.

'Slecht,' zei ze.

'Wel,' antwoordde hij, 'dan passen we goed bij elkaar, want ik ben niet anders. Maar voor al onze zonden is Christus gestorven, geloof je dat dan niet?'

Ja,' zei ze, 'dat geloof ik wel. En bij jou voel ik me zo heerlijk veilig!'

Dat laatste paste er eigenlijk slecht bij, maar hij had geen lust om er op in te gaan, want haar mond zocht opnieuw de zijne. Die avond kwam ze te laat in haar dienst en voortaan ging er bijna geen avond voorbij, dat ze niet even zijn huisje kwam binnenwippen. Al haar vrije tijd bracht ze daar door. Dat zou toen niet goed gegaan zijn, als ze niet besloten hadden zo spoedig mogelijk te trouwen. Nu de liefde eindelijk bij hem was ontwaakt, was die bijna niet te beteugelen en hij wilde dat ze zich veilig zou blijven voelen bij hem. Daarom zei ze zo spoedig mogelijk haar betrekking op en geen zes weken nadat ze elkaar hadden leren kennen, trok ze voorgoed bij hem in. De mensen zochten er natuurlijk iets achter, zelfs Antjes moeder was niet helemaal gerust, maar haar vader sloeg in geestdrift aan het dichten en droeg op de bruiloft een kunstig lied voor, waarvan de beginletters van de versregels de volledige namen van bruid en bruidegom vormden en dat al de vrouwen aan het huilen bracht. Aan het slot sprak hij de hoop uit, 'dat de

'Schepper van al 't leven en Koning van 't heelal,
Tot vreugd van deze mensen en heil van 't vaderland,
Ras d'eerste zoon verwekken en aan hen geven zal,
Als doel van al hun wensen en hunner liefde pand . . .'

En nu was die hoop dan al vervuld . . .

TOEN EGBERT HIEMSTRA DINSDAGSMORGENS OM ZES UUR OP zijn werk kwam, bleek het nieuws van zijn sociëteitsbezoek de stad al doorgedaan te zijn. Hij werd er door zijn kameraden mee geplaagd en om bewonderd. Jan Braaks vooral was vol geestdriftige verering; hij sloeg Egbert op de schouders en omarmde hem bijna, omdat hij voor die vuile kapitalisten geen stap opzij was gegaan. Al ging er geen dag voorbij dat ze het niet aan de stok hadden, de rooie en de vrome, zoals ze door de anderen werden genoemd, mochten elkaar. Ze waren in hetzelfde straatje opgegroeid, ze hadden samen geknikkerd en gezwommen en later in Duitsland samen honger geleden toen ze er rondtrokken om werk te zoeken. Ze hadden hetzelfde trouwe idealisme, alleen totaal verschillend gericht. Op een dag als deze was Jan geneigd, dat laatste over het hoofd te zien.

‘Er mankeert aan jou maar één ding,’ zei Jan Braaks. ‘Je moet je van Kuyper losmaken en je plaats in onze rijen gaan innemen. Je hoort bij ons en je komt eens bij ons terecht, let op mijn woorden!’

Egbert glimlachte. De vent kon zo heerlijk doordraven. ‘Hoe kan dat nou?’ plaagde hij. ‘Willen jullie iemand bij je hebben, die zijn zoon naar de koningin Wilhelmus heeft genoemd?’

En natuurlijk beet de ander zich vast. Of die juffrouw in Den Haag familie van hem was, vroeg hij. Zo ja, dan mocht ze wel eens wat meer voor hem doen, waar had ze haar

mooie baantje anders voor? Dacht hij soms, dat zij in haar paleis begrip kon hebben voor de nood van een arbeidersgezin, dat van zes gulden in de week moest rondkomen? Was hij nou nog zo stom, dat hij niet inzag dat die middeleeuwse instelling van het koningschap maar hoe eerder hoe beter verdwijnen moest?

Intussen ging het werk door. Ze sjouwden zakken met graan uit het schip in het pakhuis. Telkens wanneer ze elkaar passeerden, gaven ze elkaar van katoen. Egbert gaf onderwijs in de vaderlandse geschiedenis en de beginselen van Groen, Jan Braaks in de ideeën van Marx en Troelstra. De anderen, te weinig ontwikkeld om mee te kunnen doen, vermaakten zich kostelijk om hen en hitsten de partijen op, tot het duel eindigde met een goedmoedig stoeipartijtje op de meelzakken in het schaftkwartier. Toen verscheen een klerk met de boodschap, dat Egbert Hiemstra bij de baas moest komen.

Egbert had dit verwacht, hij werd er niet koud of warm door. Met de lege baalzak op zijn kop liep hij achter de klerk aan.

‘Laat je niet kisten, vromel!’ riepen zijn kameraden, die wel begrepen waar het over zou gaan.

‘Bedenk dat wij achter je staan!’ bemoedigde Jan.

Egbert lachte daar om. Hij kon begrijpen, dat de baas zijn ergernis even spuien moest. Hij meende, dat het bij wat bulderen en dreigen wel blijven zou en nam zich voor, de bui geduldig over zich heen te laten gaan.

Maar hij vergiste zich. Meneer De Weerdt zat ongenaakbaar en zeer beheerst achter zijn bureau en deelde Egbert eenvoudig mee, dat er na deze week geen werk meer voor hem zou zijn en dat hij zich dan dus als ontslagen kon beschouwen. Die koude mededeling bracht Egbert

uit zijn evenwicht. Zonder werk zijn was het ergste dat hem in deze tijd overkomen kon.

‘Maar meneer,’ zei hij verward, ‘er is hier toch werk genoeg? Waarom is dat nou? Toch niet om dat van zaterdagavond? Ik kon toch niet anders, meneer?’

Hij kreeg geen antwoord. Meneer De Weerdts had zijn pen in de inkt gedoopt, schreef, en deed alsof de arbeider niet meer bestond.

‘Ik mag toch de reden weten van mijn ontslag,’ riep Egbert, luider dan hij wilde.

Meneer De Weerdts keek nauwelijks op, toen hij zei: ‘Ja, die mag je gerust weten. Omdat ik meen, dat iemand die zich durft gedragen als jij, geen recht heeft op fatsoenlijk werk. Omdat mijn geld te goed is om daarmee het gezin te onderhouden van een onbeschofte kerel, die niet weet waar hij te staan heeft en die zijn meerdere tegen de grond belieft te smakken.’

Bij de herinnering aan die vernedering begon het gezicht van de baas rood aan te lopen en plotseling bulderde hij toch: over het schandaal waar de hele stad over sprak en over de oproerige geest onder de arbeiders van tegenwoordig, die geen dankbaarheid meer kenden en zich verbeeldden, dat ze net zoveel recht hadden als de baas die hun te vreten gaf. En hij eindigde met Egbert toe te schreeuwen, dat die ook op staande voet de laan uit kon, als hij nog meer praatjes had.

Egbert Hiemstra had zijn kalmte herwonnen, hij werd nu alleen wat draaierig in zijn hoofd. Hij beet zijn tanden op elkaar en deed een stap naar voren. Hij zette zijn twee grote trillende vuisen op het bureau en boog zich er zover overheen, dat de ander zijn hoofd terugtrok.

Het leek, alsof hij de baas een vertrouwelijke mededeling ging doen.

'Meneer,' zei hij, en het klonk zo zachtmoedig alsof hij een kind onderwees, 'ik zal me tegenover jou niet verdedigen, dat zou toch niet helpen. Ik wou je maar één ding zeggen: Op zo'n ogenblik als dit, meneer, zou ik bijna wensen dat er geen God in de hemel was, die mij later rekenschap zal vragen van mijn leven. Dan nam ik je hier op en ik smet je dwars door je eigen ruiten tot in dat schip daargunder, dat je d'r dwars doorheen ging en in de modder bleef steken. Nou mag ik dat niet doen. En ik hoef het ook niet te doen, want nou zorgt Hij wel vroeg of laat, dat je in de modder terechtkomt. Maar één ding wil ik me dan toch nog tegen je veroorloven en wel, als ik dan tòch moet gaan, dat ik dan ook geen uur langer in je dienst wil wezen als nodig is. Een man als jij, meneer, kan ik niet boven me gesteld hebben.'

Hij boog zich terug en streek, wat duizelig, langs zijn voorhoofd. De baas zuchtte van verlichting.

'Dan zal ik je je geld geven,' zei hij kleintjes. 'Als je dan niet anders wilt. Je hebt drie uur gewerkt. Zes gulden vijf en twintig in de week, dat wordt, nou afijn, hier is een gulden, dat is je loon voor een hele dag, dan kunnen we als goeie vrienden scheiden.'

En toen scheelde het niet veel, of Egbert had hem toch nog opgenomen. In plaats daarvan sloeg hij het geldstuk van het bureau, dat het met een wijde boog door het kantoor vloog en met een felle tik een barst in een ruit sloeg.

'Goeie vrienden?' schreeuwde hij. 'Denk je de vriendschap ook al te kunnen kopen? Voor een gulden, hè, lafaard? Zoveel is je de vriendschap van een arbeider waard! Bewaar je fooi voor de sociëteit, meneer de dronkelap!'

En zich plotseling bezinnend, kalmer nu: 'Of betaal er die ruit mee. Ik groet je!'

Hij beende de deur uit en gooide die achter zich dicht, dat het dreunde. Toen had hij ook al spijt van zijn onbeheerstheid. Het drong tot hem door, dat hij zich niet als een christen gedragen had. Hij zuchtte en schaamde zich. En met die schaamte nog in zijn ogen kwam hij terug bij zijn kameraden, die de schaft hadden gerekt, gooide de zak van zijn hoofd, trok zijn jas aan en vertelde kort, waar het op uitgelopen was. Ze vloekten van verontwaardiging en schreeuwden allemaal door elkaar. De een verweet hem zijn stomiteit om zelf vandaag al ontslag te nemen, een tweede wist al ander werk voor hem, een derde zou het er niet bij laten zitten, maar in ieder geval nog een week loon eisen. Jan Braaks sprong op een stapel graanzakken en breed gebarend als op een socialistische vergadering, bezwoer hij de kameraden om zich allemaal solidair met hun kameraad Hiemstra te verklaren en die uitzuiger daarbinnen te dwingen om ze allemaal als één man in dienst te houden of te ontslaan. Zijn woorden bleven niet zonder invloed: er lagen verscheidene schepen op het lossen te wachten. Jan had gelijk: op een massaal conflict zou de baas het misschien niet durven laten aankomen en men had wel iets voor Egbert over – hij was, ondanks zijn soms wat hinderlijke vroomheid, een goed en hulpvaardig kameraad. Maar zelf schudde hij zijn hoofd over Jans voorstel en toen plotseling de baas door het pakhuis liep, was diens verschijning alleen van meer invloed dan de vurige opwekking van de rooie. De mannen probeerden zich snel een houding te geven, ze borgen hun broodzakken en drinkenskruiken weg en hervatten het werk. Ook Jan laadde somber een zak op zijn

schouders, maar hij beloofde Egbert nog, dat hij over deze willekeur zou schrijven in zijn strijdblad. Hij zou die slavendrijver in zijn hemd zetten dat die er van zou rillen, en misschien ging hij er zelfs Schaper over raadplegen, dan kon die er in Den Haag zijn mond eens over roeren. Wacht maar, of Egbert wou of niet, zijn recht zou hij hebben.

Maar Egbert wandelde de stad in en toen de opwindung gezakt was, bleef er niets dan een grote moedeloosheid over. Daar ging hij nou! Ieder was aan het werk en hij liep als een meneer te wandelen. Hij zette er plotseling de pas in: zo kon het lijken, alsof hij een boodschap deed voor de baas. Ja-ja, het was erg verleidelijk om fier en zelfstandig te spreken en een fooi van de tafel te slaan – vooral als je pas een paar uur lang je beginselen had moeten verdedigen tegen een socialist, dan kon je gemakkelijk daartoe komen – maar als je iedere cent moest omkeren, kon je dat dan verantwoorden? En wat zou Antje er van zeggen? Het ging niet zo goed met haar, vanmorgen had ze koorts. Had hij niet meer aan haar en aan het kind moeten denken? Wanneer hij een nederiger houding had aangenomen en over zijn gedrag van zaterdagavond desnoods zijn spijt had betuigd, had de baas misschien het ontslag nog weer ingetrokken.

Hij liep de stad uit en dwaalde tot de middag door de nog kale velden rond om met zich zelf tot klaarheid te komen. Toen had hij het uitgevochten: hij had spijt van zijn drift, maar verder, geloofde hij nu, had hij niet anders mogen handelen, wilde hij zijn zelfrespect niet verliezen. Hij kwam op de gewone tijd thuis, nam de buurvrouw, die als baker dienst deed, in vertrouwen en zat bij Antjes bed te eten zonder dat ze iets aan hem merkte. De koorts

was nog gestegen, haar ogen hadden een vreemde glans en zweetdruppeltjes parelden aan weerskanten van haar neus. Maar ze was vol van haar kind, de wieg moest vlak naast het bed staan en alsof ze bang was dat de jongen hem niet naar de zin zou zijn, vroeg ze hem nog eens naar zijn oordeel.

Hij was haast te mooi voor een arbeiderskind, zei Egbert verrukt. En dat meende hij. Het gezichtje was zo regelmatig, de rose oorschelpjes waren zo welgevormd, de lange zijige wimpers deden aan die van een pop denken en gaven het kopje iets voornaams.

‘Het lijkt wel een prinsje,’ zei hij. ‘Het lijkt op jou.’ Hij kuste haar en daarna knielde hij bij het kribbetje en legde zijn stoppelige wang even tegen het heel zachte wangetje van het kind.

‘Een arbeiderskind en een rijkelui-kind worden gelijk geboren,’ zei hij. ‘God maakt geen verschil, dat komt pas later. Maar één ding beloof ik je, Johannes: Als je vader er ook maar iets aan kan doen, dat jij dan later geen arbeider zult worden. Dat jij je dan niet hoeft te laten trappen, maar een vrij mens zult wezen . . .’

En toen haastte hij zich weg, bang om te veel te zeggen, want het viel hem al moeilijk genoeg om het geheim te bewaren voor zijn vrouw, tegenover wie hij gewoon was zich volledig uit te spreken. Dat gezichtje van zijn slapend kind bleef hem voor ogen zweven, toen hij die middag om werk liep te zoeken. Ook om zijn jongen was hij nu blij, dat hij zo en niet anders gehandeld had. Hij zou hem later vertellen wat er in deze dagen gebeurd was. Voortaan wilde hij zó leven, dat de jongen altijd eerbied voor hem kon hebben. Als hij groot was, zouden er misschien andere en betere toestanden zijn. Hij zou, ook als

hij wèl arbeider moest worden, niet meer als een hond kunnen worden weggejaagd. Maar om dat te bereiken, moest de arbeider zich van zijn waarde en zijn recht bewust zijn en zich niet als een slaaf gedragen, daarin was Egbert het met de rooien eens. Als ze anders niet predikten en met God rekening hielden, ja, dan zou hij ook in hun rijen kunnen marcheren. Nu zou hij voorlopig zijn weg alleen moeten zoeken, want van een christelijke vakbeweging was hier nog bijna geen sprake. In fierheid wilde hij intussen voor de rooien niet onderdoen.

Maar het was moeilijk om die fierheid te bewaren, toen hij een paar dagen achtereen vergeefs de stad doorkruist had om werk. Aan het adres dat hem in het pakhuis genoemd was kwam hij te laat. Aan andere adressen die hem opgegeven werden, bleek men niemand nodig te hebben, men wilde nog wat wachten of men dacht het ook met een jongen wel af te kunnen. Nooit was het Egbert zo opgevallen, hoe dood het bedrijfsleven in het stadje was en hoe weinig zaken zich inspanden om vooruit te komen. Maar er was ook iets anders dat hem opviel: de mensen op straat begonnen hem na te wijzen. Ze wisten alles van hem: Waar hij kwam, werd gelachen. Mensen die hem anders niet groetten knikten hem nu vrolijk toe. En omgekeerd: enkele kennissen deden alsof ze hem niet zagen en een paar vooraanstaande burgers onder hen gingen met een strak gezicht, zonder groeten, langs hem heen. Daar was zelfs een ouderling van zijn kerk bij. De kerk had ook haar aristocratie, die zich door hem beledigd voelde.

Soms klampte iemand Egbert aan, om hem uit te horen. Dan merkte hij, dat het verhaal over zijn bezoek aan de sociëteit al aardig aan het groeien was. Hij zou zelf dron-

ken geweest zijn, een ruit hebben ingeslagen om het gebouw binnen te kunnen dringen, zich als een wildeman hebben gedragen en de dokter bij zijn kraag naar buiten hebben gesleept. Wat kon men van een kerel uit de Hane-gang niet verwachten?

Egbert droeg zijn hoofd steeds rechter, maar hij begon het warm te krijgen als hij door de stad ging. Hij begreep ook, dat deze wilde geruchten zijn kansen bij het zoeken naar werk niet zouden vergroten en de moedeloosheid begon hem benauwend te besluipen.

In deze toestand kwam hij langs de pastorie, hoorde tegen het raam tikken en zag de dominee staan, die hem wenkte. Dat was hem niet onwelkom, want hij verlangde er naar om al zijn zorgen eens te kunnen uitspreken en waar kon dat beter dan bij de herder der gemeente, een oude wijze man, die hem al jaren kende? Maar hij kreeg er niet dadelijk de gelegenheid toe. Toen hem in de studeerkamer een gemakkelijke stoel gewezen was en hij zijn pijp gestopt had uit de tabakspot van de predikant, zei die: 'Je hebt me een bezoek bespaard, Egbert. Ik had juist deze avond naar je huis willen gaan. Kun je raden met welk doel?'

'Op geen stukken na, dominee,' antwoordde Egbert rustig.

'Dan zal ik het je zeggen: Omdat je naam genoemd is op de laatste vergadering van de kerkeraad. Heb je enig vermoeden in welk verband?'

De bijzondere aandacht waarmee de dominee hem zat op te nemen beviel Egbert niet. De man zat hem angstvallig te bestuderen om te zien welke indruk zijn woorden maakten, dat voelde hij.

'Toch niet in verband met het feit, dat ik zonder werk ben?' vroeg hij verwonderd.

Het gezicht van de dominee ontspande zich. In zijn ogen brak de oude vertrouwelijkheid weer door. Hij scheen opgelucht te zijn.

'Ben je zonder werk?' vroeg hij. 'Dat wist ik niet. Nee, dat was het ook niet. Luister eens, Egbert, het is een nogal pijnlijke kwestie. Ik moet me volledig uitspreken, maar je moet me beloven, dat je niet kwaad zult worden. Je bent nu eenmaal een ouwe driftkop. Hier zit geen wantrouwen achter bij mij, maar alleen bezorgdheid. Kijk eens, ik was blij dat je zo spoedig na de geboorte al kwam om je kind ten doop te houden. Maar achteraf is de opmerking gemaakt, dat je ons, mij en de kerkeraad, daarmee hebt overrompeld: je hebt ons voor een voldongen feit geplaatst. Een van de broeders heeft namelijk de datum van je huwelijk nog eens nagekeken en de kerkeraad vraagt zich nu af, of jullie beiden wel zuiver staan in verband met die vroege geboorte. Eigenlijk had er eerst een onderzoek moeten plaatshebben, of hier geen zonde tegen het zevende gebod was gepleegd, en in dat geval had het kind pas gedoopt mogen worden na openbare schuldbelijdenis van jullie beiden.'

Egbert vloog met een rood hoofd op uit zijn stoel.

'Dominee!' riep hij. 'Ik verzeker u, dominee...'

Maar de ander legde hem het zwijgen op.

'Ga zitten,' zei hij; 'en laat me uitspreken, heethoofd die je bent! Ik heb je tegenover de kerkeraad verdedigd en mijn vertrouwen in jou uitgesproken, ik ken je langer dan vandaag. Toen is besloten, dat ik jullie een bezoek zou brengen, om eens met jullie te praten. En nu vraag

ik je hier, Egbert Hiemstra, voor het aangezicht van God, of jullie schuldig staat. Geef antwoord.'

'Dominee,' antwoordde Egbert, onder de indruk van die plechtige toon, 'dominee weet wel, dat ik anders niet zweer. Maar hier wil ik God aanroepen, dat ik en mijn vrouw, zoals je dat noemen kunt, mekaar niet aangeroerd hebben voor ons trouwen. Het kind is te vroeg geboren.'

De dominee stak zijn hand uit.

'Ik geloof je,' zei hij eenvoudig. 'Neem me niet kwalijk, ik moest je dit vragen. Je bent ook maar een mens, Egbert.'

'Het was ook niet in eigen kracht, dat we staande gebleven zijn,' bekende Egbert. 'Het was soms moeilijk genoeg, dominee.'

'Dan begrijp je me wel,' zei de ander. 'Je weet, hoe we hier altijd hebben moeten vechten tegen het kwaad van het gedwongen huwelijk. Ik heb mijn opdracht vervuld en ik ben erg blij, dat het zo afgelopen is. Ofschoon, de kerkeraad zal er misschien op staan, dat ik ook nog eens met je vrouw ga praten.'

'Dominee,' verzocht Egbert, 'bespaar haar dat! Laat Antje hier buiten. Ze is uit een andere kerk, waar niet die strenge tucht heerst, naar ons overgekomen en het zou haar misschien erg pijn doen.'

Het lukte. De dominee beloofde zijn best te zullen doen om de broeders over te halen het onderzoek te staken.

'En hoe kom je nu zo zonder werk?' vroeg hij.

Maar de behoefte om zijn hart bloot te leggen, was bij Egbert verdwenen. Hij vertelde kort wat er gebeurd was en welke verhalen nu de ronde deden. Hij hoorde de bemoedigende woorden van de predikant geduldig aan, maar zijn gedachten waren ergens anders. Hij ging maar.

'Je kunt morgen mijn tuin in orde komen maken,' bood dominee aan. 'En verder zal ik voor je uitkijken.'

Daar was Egbert dankbaar voor. Maar toen hij weer op straat liep, was zijn stemming niet verbeterd. Er stak hem toch iets na dit gesprek, hij wist niet wat. Was de dominee niet in zijn recht? Zeer zeker wel. En de kerkeraad? Ook.

Ook? Hier zat hem de kneep. Van de dominee kon hij 't hebben, dat die zich met zijn zaken bemoeide. Dat was een beste man, een echte vriend, van de arme zo goed als van de rijke, van de eerste misschien nog meer. Hij was van geboorte een arbeidersjongen, zei men, dat verloochende zich nooit. Maar de meeste leden van de kerkeraad hadden het domme standsbesef van heel de stad en een arbeider betekende niet veel voor hen. Een bitterheid bleef over, dat zij zich wilden bemoeien met zijn huwelijk, met zijn intiem en rein geluk.

Toen hij thuiskwam, was hij met de gewone welkomstzoen van Antje niet tevreden, hij moest haar even beschermend in zijn armen nemen, en terwijl hij dat deed nam hij zich voor om geen mens bij haar toe te laten, zelfs de dominee niet, mocht de kerkeraad met zijn verklaring geen genoegen nemen, en haar van zijn gesprek met de predikant niets te zeggen.

Antje beantwoordde zijn omhelzing maar schuchter. Ze was zo kuis, de schat, ze durfde haar liefde niet te uiten als er iemand in de buurt was. En de buurvrouw, die juist de kamer inkwam, maakte haar erg aan het kleuren toen ze zei dat ze wel zag dat de tweede hier niet lang zou uitblijven.

Egbert volgde de vrouw in het achterhuis om haar over die domme opmerking te onderhouden, want hij was nog

zo onder de indruk van de geboorte, dat hij aan het tweede kind niet denken kon. Maar vóór hij iets kon zeggen, hield ze hem met de vinger op de lippen een briefje voor. Het was afkomstig van meneer Van der Haghen en door het dienstmeisje dat Antje daar was opgevolgd, gebracht. Meneer vroeg of Hiemstra eens wilde aanlopen, hij had iets belangrijks met hem te bespreken. De buurvrouw had het briefje achtergehouden, omdat ze dacht dat er iets over werk in kon staan. Overigens vond ze, dat de vrouw nu wel op de hoogte gebracht kon worden, het ging veel beter met haar; vandaag had ze liggen zingen in bed. Maar Egbert wilde nu eerst dat bezoek aan meneer Van der Haghen brengen.

Na het eten waste en kleepte hij zich met zorg en sloop weg zonder dat Antje het merkte. De buurvrouw moest maar zeggen, dat hij om een boodschap was. Onderweg liep hij nog even bij de barbier aan en terwijl hij onder 't mes zat, overdacht hij zijn kansen. Want wat meneer ook met hem te bespreken zou hebben, hij had zich vorgenommen, hem om werk te vragen. Van der Haghen was een wonderlijk man, je kon alles van hem verwachten. Maar werk zou hij allicht hebben, want hij had grote bezittingen in de omgeving; en al had Egbert hem maar een enkele keer gezien, hij kende hem genoeg uit geruchten en uit wat Antje over hem had losgelaten, om te weten dat hij zich van mensenpraatjes niets zou aantrekken. Hij was van geboorte, naar men vertelde, een boerenzoon uit een christelijk gezin, had gestudeerd en later de halve wereld rondgereisd om alles te leren wat er op landbouwgebied te weten viel. Dat had hem heel wat geld gekost, maar hij had daarna een schatrijke freule getrouwd en nu zat hij er weer warmpjes in. Hij studeerde

nog steeds, was voorzitter van het provinciaal genootschap ter bevordering van de landbouw en lid van provinciale staten. Men verwachtte, dat hij nog eens kamerlid of minister zou worden. Van zijn christelijke opvoeding, zo hij die althans gehad had, scheen intussen niet veel terechtgekomen te zijn. Hij stond bekend als een gruwelijke spotter, die niets en niemand spaarde in zijn onbarmhartige kritiek. Misschien dat hij daardoor geen lid van de sociëteit geworden was – Egbert kon zich voorstellen, dat de andere hoge heren hem vreesden en hem liever uit de weg gingen. En verder werd er veel kwaads van hem verteld, vooral over zijn lichtzinnige avonturen met vrouwen. Maar Antje scheen daar nooit veel van gemerkt te hebben; wel wist ze, dat hij aan zijn eigen vrouw niet veel had. Dat scheen een dom, hooghartig schepsel te wezen, dat hij misschien alleen om haar geld had getrouwd.

‘Het was net, alsof ze niet bij elkaar hoorden,’ had Antje eens gezegd. ‘In al de tijd dat ik er geweest ben, heb ik nooit gezien dat ze eens lief tegen elkaar deden, zelden spraken ze tegen elkaar en het scheen ze geen van beiden veel te kunnen schelen. Ze gingen beiden hun eigen gang, zij altijd stil en trots, hij altijd vrolijk en luidruchtig. Die grote lui, daar krijg je geen begrip van.’

Vrolijk en luidruchtig, dat was hij ook nu. Hij zat achter een enorm bureau, toen Egbert bij hem werd toegelaten, achter stapels boeken en papieren, maar hij sprong dadelijk op, smeed zijn pen neer en gaf hem joviaal een hand. Hij was een forse man, iets ouder dan Egbert, een gezonde elastische figuur met felle donkere ogen.

‘Ga zitten,’ zei hij. ‘Nee, hier, daar zit je beter. Smijt die boeken maar op de grond.’

Hij nam ze zelf en wierp ze nonchalant op een stapel naast de kast. Die was ook vol met boeken. Een andere kast, achter zijn stoel, leek wel een apotheek, zo vol stond die met glazen potten en flesjes. Grondsoorten en kunst-meststoffen zeker. Een plank lag vol met stenen, tot gewone veldkeien toe. Aan de muur – Egbert durfde er haast niet naar te kijken en toch trok het zijn verbaasde blik – hing de schilderij van een naakte vrouw.

‘Sigaar?’

‘Dank u, meneer.’

‘Rook je niet?’

‘Jawel meneer.’

‘Nou, steek op dan, dat praat beter. Hoe is ’t met je wijf?’

‘Dat gaat nu wel goed, meneer. De eerste dagen heeft ze wat koorts gehad.’

‘En wat heb je, een zoon of een dochter?’

‘Een zoon. Een prachtjongen.’

‘Wel drommels, je bent gelukkiger dan ik! Een prachtjongen, geen wonder!’ Hij lachte vrolijk, maar er was een onmiskenbare spot in zijn ogen, die iets in Egbert weerbaar maakte. Alsof hij Egbert rondweg zat uit te lachen.

‘En jij hebt die ouwe pillendraaier bij zijn kraag uit de sociëteit gesleept? Vertel eens hoe dat gegaan is?’

‘Zo erg was ’t niet, meneer,’ zei Egbert. Hij gaf een kort overzicht van wat er gebeurd was.

‘Het ging om het leven van mijn vrouw,’ zei hij verontschuldigd. Maar meneer Van der Hagen deed niets dan lachen.

‘En nu ben je ontslagen?’ grinnikte hij.

Egbert knikte.

‘En nog geen ander werk?’

'Nee meneer. En geen hoop, dat ik het voorlopig vinden zal.'

'Ze willen je zeker niet meer hebben, nu je zo opgetreden bent?'

'Ik ben er bang voor, meneer.'

'Natuurlijk, de stommerds, ze zijn allemaal gelijk! En ze menen nog wel, dat ze heel verstandig zijn. De weg des dwazen is recht in zijn ogen, dat heb je wel eens gehoord zeker. Maar ik wil je hebben, zo'n kerel als jij kan ik net gebruiken. Je bent coccejaan?'

'Gereformeerd,' zei Egbert waardig.

'Gereformeerd, coccejaan, dolerend, dat is allemaal hetzelfde. Ik heb dat soort wel graag in mijn dienst. Ze zijn over het algemeen eerlijk en trouw.'

'Meneer wordt bedankt,' zei Egbert.

'En als ze zich komen te misgaan, wat God verhoede, dan stuur ik ze de kerkeraad op hun dak, daar hebben ze meer respect voor dan voor de politie. Verstand van tuinwerk?'

'Niet al te veel.'

'Jacht?'

'Daar weet ik niets van.'

'Doet er niet toe. Je karakter is in orde, dat andere valt allemaal te leren. Karakter heb je of je hebt het niet. Je bent van nu af in mijn dienst.'

'Als wat, meneer?' vroeg Egbert verrast.

'Als jachtopzichter, wilddrager, opzichter over mijn bosarbeiders, tuinman en duvelstoejager. Genoeg baantjes? Anders mag je mijn vrouw ook nog in slaap komen zingen. Ik heb een huis voor je leegstaan bij mijn proeftuin op Klarenbeek. Je krijgt... Wat had je bij die meelzak?'

'Wat bedoelt meneer?'

‘Bij die jenerverneus, die graankever, wat je daar verdiende?’

‘O, bij De Weerdt! Zes gulden en een kwartje, meneer.’
‘Dan krijg je bij mij zeven gulden en vrij wonen. Nog wat te vragen?’

‘Meent meneer dat?’ vroeg Egbert ongerust, want hij vertrouwde die spotlustig twinkelende ogen maar half.

‘Wel wis en drie, wat ik zeg dat meen ik. Met mei kun je verhuizen. Maar ik reken er op, dat je bent die je lijkt: een kerel uit één stuk, die voor mijn belangen opkomt alsof het zijn eigen zijn. Begrepen?’

‘Daar kan meneer op aan,’ zei Egbert bewogen. Hij stak zijn hand uit en wilde met nog meer woorden zijn goede voornemens doen blijken, maar meneer scheen die hand niet te zien en van plechtigheden en gevoeligheden niet te houden.

‘Ja-ja, al goed,’ sneed hij af. ‘Doe je best en ga er morgen maar eens kijken. Maandag begint je werk, dan kom ik je wel inlichten. Wacht even, je handgeld nog. Neem dat mee, want je hebt geen verdienste van de week. En zorg goed voor Antje, want anders krijg je ’t met mij aan de stok. Je hebt een wijf uit duizend. Hoe staat het er? Een kloeke huisvrouw is een kroon haars heren, maar die beschaamd maakt is als verrotting in zijn beenderen. En die van jou zal je niet beschaamd maken. Nou, bonjour, je vindt het wel!’

Hij legde vier rijksdaalders in Egberts hand en toen die er mee stond te aarzelen, omdat hij ze bijna niet durfde aannemen, schoof hij hem ongeduldig de kamer uit.

Egbert stond te aarzelen in de hall van het grote herenhuis en wist niet goed, hoe hij buiten moest komen. Toen kwam mevrouw een van de kamers uit en vroeg hem koel,

wat hij daar moest. O, was hij bij meneer geweest? Ja, nu zag ze het, Hiemstra, hè? Hier kwamen allerlei mensen bij meneer, tot het raarste volk toe. Nou, hier was de deur. Ze hield die wijd voor hem open en drukte zich tegen de muur, toen Egbert haar voorbijging. Geen groet voor Antje, geen vraag naar het kind. Arme meneer Van der Hagen, hij zou zijn plezier wel op kunnen bij dat trotse mirakel. Gaf hij daarom zo hoog op over een kloeke huisvrouw? Maar dat was zijn zaak, hij scheen er nogal tegen te kunnen. Egbert was niet in de stemming om daarover in te zitten. Zijn zorgen waren wonderlijk snel weggenomen, hij kon weer met opgericht hoofd door de straten gaan. En voortbenend door het stadje hief hij de ogen op naar de duisterende avondhemel en dankte God voor de uitredding.

Vergenoegd kwam hij thuis met eieren en vlees en een flesje eau de cologne voor Antje en met een rammelaar voor het kind. Maar zijn vrouw had hij geen schoner geschenk kunnen brengen dan de tijding, dat ze over een maand buiten zouden wonen en nog wel op huize Klarenbeek! Ze had er een hoge kleur van, het was haast te veel voor haar. Ze kende die omgeving, ze was er, toen ze nog bij Van der Hagen diende, een paar maal geweest. Klarenbeek was het oude landgoed van de familie Van Holthe tot Beek, waarvan mevrouw Van der Hagen de laatste afstammeling was. De familie had er gewoond tot de dood van de jonkheer. Toen was de freule met haar dochter naar de stad getrokken en het huis was sindsdien verwaarloosd en zag er nu erg vervallen uit. Een gedeelte werd bewoond door de huisbewaarder, de oude Harmsen – die was een paar weken geleden gestorven; ze had het Egbert nog voorgelezen, wist hij dat nog?

En een paar kamers waren gemeubileerd voor meneer Van der Haghen, wanneer hij zich wilde afzonderen om rustig te kunnen werken of misschien wanneer hij het bij zijn vrouw niet langer kon uithouden. O, Antje raakte er niet over uitgepraat! Over de mooie ouderwetse vertrekken, waar ze zou mogen wonen, de volière en de fazantenhokken, die best weer opgeknapt konden worden, de boomgaarden en de druivenkas en al het vogelleven in de grote tuin. Ze weidde breed uit over de plannen, die ze daar met hulp van Egbert ten uitvoer hoopte te brengen en toen Johannes Wilhelmus in haar arm werd gelegd, lag ze plotseling in tranen. Had ze zich te druk gemaakt? Nee, beweerde ze, het was alleen van vreugde, dat het kind niet in dat nare Hanegangetje hoefde op te groeien, maar zich in Gods vrije natuur ontwikkelen kon.

MEESTAL EEN PAAR KEER IN DE WEEK, MAAR IN VOORJAAR EN zomer iedere dag, kwam meneer Van der Haghen. Hij kon langs twee wegen komen: door de brede laan en vervolgens over de ophaalbrug vóór het huis en ook over het smalle paadje dat dwars door de velden op de zijkant van het huis aanliep – de zijkant, waar Johannes woonde – en dat uitkwam voor een smalle vonder over de gracht. Ieder ander zou voor dat vondertje van zijn fiets stappen, want het was niet meer dan een brede plank zonder leuning, die bovendien nog erg lag te wippen. Maar meneer kwam met een flinke vaart aanrijden en gleed hoog boven het water heel zeker en precies over de plank.

Een prachtige nieuwe fiets had meneer. Zijn oude had hij aan vader gegeven en die kon nu ook fietsen, maar lang niet zo goed. Die stapte ook altijd af voor het vondertje. Verder was er bijna niemand in de omtrek die een fiets bezat.

Meneer Van der Haghen was de baas van vader. Vader moest de arbeiders voor hem aan het werk zetten en ze zaterdags hun geld geven, en zorgen dat er bomen gekapt werden en jonge boompjes aangeplant, en achter de stropers in de bossen aanzitten, en hij ging ook altijd mee op jacht. Meneer Van der Haghen was zo rijk als een koning. Het huis was van hem en het land, waar Johannes altijd 'ons land' tegen zei, en de proeftuin, waar Hans Vlot en Willem Alberts werkten en de boerderij

van buurman Vos en verder al de bossen en de heide, zo ver je kijken kon. Maar hij was er niet trots om. Hij was een beste kerel.

‘t Is alleen jammer, dat het zo’n werelds man is,’ zei vader wel eens. ‘Een echte heiden.’ Maar daar mocht Johannes nooit over praten.

Johannes hield veel van meneer en meneer hield veel van hem.

‘Dat komt doordat hij zelf alleen een meisje heeft, daardoor is hij zo gek op de jongen,’ had Johannes zijn moeder wel eens horen zeggen. Wel, hij wilde meneer diens gemis zoveel mogelijk vergoeden. Hij stond hem dikwijls al op te wachten bij de vonder en rende dan met helder klompgeklepper achter de fiets.

‘Spring erop,’ zei meneer dan. En dat deed hij. Hij stond op de step tot bij het huis. Daar stapten ze af. Meestal ging meneer dan even een praatje met moeder maken en als het de tijd was, een kopje thee of koffie bij haar drinken. Hij plaagde moeder graag een beetje en soms wilde hij met haar stoeien, maar daar wilde moeder nooit van weten. Met vader stoeide ze wel eens, maar met meneer niet. Als hij niet wilde ophouden, nam ze de kleine pop uit de wieg en ging die een schone luijer geven, dan was hij zo verdwenen. Dan ging hij naar zijn kamer om zijn werkpak aan te trekken, de grote voorkamer van het huis, waar hij en moeder beiden een sleutel van hadden.

Zijn werkpak was een soort hansop, een pak uit één stuk, dat hij over al zijn andere kleren aantrok. Als hij dat aanhad, was hij van onderen een boer en van boven een meneer, want zijn boord en das bleef je zien. Hij deed dan ook een riem om, waar al zijn gereedschap aan hing, zijn snoeischaren en oculeermesjes en meer vreemde in-

strumenten, waar hij allerlei geheimzinnige dingen mee deed.

Dan gingen ze samen naar de proeftuin, die met gaas was afgezet. Meneer ging nooit het hekje door. Hij nam een aanloop en sprong er dwars overheen, daarna tilde hij Johannes er over.

Met spitten, schoffelen en harken hield meneer zich niet op; daar waren vader en de arbeiders voor. Hij snoeide de jonge bomen en liet ze groeien naar zijn wil. Heel geduldig was hij bezig om een boom, waarvan hij eerst alle takken dicht bij de stam had afgezaagd, vol te zetten met kleine entstokjes, die hij in een tas had meegebracht en die helemaal uit Engeland gekomen waren.

Bij al dat werk mocht Johannes hem helpen. Hij hield de snoeischaar vast, of stookte het vuurtje onder de pot met entwas. Intussen stond zijn mond niet stil en meneer zei nooit: 'Hou nou es op met je gebabbel', zoals vader. Hij had altijd wel tijd voor een praatje.

Van de gewone ouderwetse vruchtbomen met hoge stammen zoals ze in de boomgaard stonden, wilde meneer niets weten – hij kweekte alleen maar bomen in struikvorm. Hij boog de onderste takken van zo'n jonge boom naar de grond, stak ze vast met een pin en bedekte ze met zand. Later groef hij ze weer bloot en stak ze af bij de stam: dan hadden de takken worteltjes gekregen en waren aparte boompjes geworden, die hij op een rij ging uitplanten en waar hij weer takjes van andere bomen op ging enten. Hij wilde nieuwe soorten appels en peren laten groeien, die er nog nooit eerder geweest waren. Als hem dat gelukte met een appel, zou de nieuwe soort de 'Johannesappel' heten en onder die naam verkocht worden en de wereld ingaan. En wanneer hij een

nieuwe peer zou vinden, dan wilde hij die 'Lydia' noemen naar zijn dochtertje, maar alleen wanneer het een suikerpeer zou wezen. Want een suikerzoet meisje moest die Lydia zijn.

'Noem je ook een appel naar je zelf?' wilde Johannes weten.

'Nee,' zei meneer.

'Waarom niet?'

'Omdat het me vast niet lukken zal, als ik dat van plan ben.'

Dat begreep Johannes niet, maar hij aanvaardde het. Er was zoveel, dat hij nog niet begripen kon, maar als meneer het zei, dan was het zo.

'En naar mijn vader?'

'Ook niet.'

'Waarom niet?'

'Omdat jouw vader geen appels lust.'

Nou, dat was waar, dan kwam het hem ook niet toe. Vader zei altijd: 'Geef mij maar een pruim.' Uit de tabaksdoos, bedoelde hij dan.

'Naar jouw moeder noem ik wel wat.'

'Wat dan?'

'Een perzik.'

'Waarom een perzik?'

'Omdat jouw moeder op een perzik lijkt.'

Dat vond Johannes leuk. Hij hield van perziken het allermeest. 't Was jammer, dat ze zo weinig groeiden in de tuin.

'En jou moeder?'

'Mijn moeder?'

'Nou ja, jouw vrouw, bedoel ik.'

'Wat zou die?'

'Noem je ook iets naar je vrouw?'

'Misschien,' antwoordde meneer Van der Hagen.

Hij keek peinzend voor zich uit en zijn handen vergaten het werk.

'Ja,' zei hij, 'misschien noem ik ook wel een peer naar haar. Een steenpeer, een heel harde.'

'Hè ba, een steenpeer!' riep Johannes.

'Hoef je niet zo lelijk om te doen! Steenperen moeten er ook zijn. Als je ze maar flink lang opstoof, zijn ze best te genieten. 't Is alleen jammer, dat ze net zo verleidelijk bloeien als een suikerpeer.'

'Waarom is dat jammer?' vroeg Johannes.

Maar hij kreeg geen antwoord. Meneer was ineens druk aan het werk en hij begon zo hard te fluiten, dat Johannes zijn vraag niet kon herhalen. Dat was jammer, want hij had hierover nog graag een poosje doorgepraat. Hij had niet lang geleden ontdekt, dat bijna alle mensen leken op een of ander ding of op een dier. Op dieren vooral. Vader leek op een hond, op de grote, kwaje en toch ook wel goedige waakhond van buurman Vos. Dokter Scheltema, die een poos geleden bij moeder kwam, toen ze ziek was, die was net een geit met zijn lange puntbaard en hij lachte ook alsof er een geit begon te mekkeren. Willem Alberts, de oudste arbeider, leek op het vosje uit het prentenboek met zijn spitse bruine gezichtje en zijn slimme draaiogjes. En meneer Van der Hagen was ook een hond; zijn eigen jachthond, dáár leek hij op, de sterke rashond, die niet meer te houden was als hij het spoor van een stuk wild had geroken.

Dat alles en nog veel meer zou Johannes aan meneer willen vertellen, maar die scheen nu alleen maar aandacht voor zijn werk te hebben. Er was iets hard in zijn

ogen gekomen en die ogen keken langs Johannes heen, alsof ze hem niet zagen. Maar toen ze samen naar de bijen gingen, leefde zijn vrolijkheid weer op.

De bijenstal was midden in de boomgaard. Twaalf mooie stevige kasten, in allerlei kleuren geschilderd, stonden daar op een rij en de bijen vlogen gonzend in en uit. Vroeger waren er alleen maar korven, maar die had meneer bijna allemaal weggedaan en nu stonden er maar twee meer. De boeren-imkers uit de buurt hadden hem uitgelachen. Wat wilde hij toch met die rare kisten? Dacht hij misschien, dat de bijen daar hun honing in zouden brengen? Maar na een paar jaar lachten ze niet meer en sommigen schaften zich ook die kisten aan.

Meneer zette zijn kap op en stak zijn pijp aan. Hij trok Johannes ook een kap over het hoofd en stopte die goed bij zijn bloesje in. Dat moest, omdat hij zo verschrikkelijk opzwol van een bijensteek. Eens kreeg hij er een naast zijn neus en twee dagen lang liep hij rond met een gezicht als een varkenssnuit.

Hij zou ook wel graag handschoenen aanhebben – er hing een paar in de stal – maar daar durfde hij niet om vragen.

‘Je handen moeten er tegen kunnen,’ zei meneer. En zelf trok hij soms zonder een spier te vertrekken verscheidene angels uit zijn blanke handen, maar Johannes stopte de zijne diep in zijn broekzakken.

Ze gingen achter een kast staan, meneer maakte die open, dreef de bijen met een rookwolk naar beneden en haalde de raampjes er een voor een uit om die te bekijken. Johannes mocht alles zien, de eitjes, de larven, de pasgeboren bijtjes. Maar toen hij plotseling een vinger uitstak en naar een jonge dar wees, vlogen er twee bijen op zijn

hand en boorden hun angels door zijn huid. Het was een brandende pijn, hij jammerde het uit, vluchtte weg en stond bij een boom te huilen. Meneer kwam bij hem en verwijderde de angels.

‘Doe toch niet zo kinderachtig,’ zei hij. ‘Waarom huil je eigenlijk?’

‘Omdat ’t zo zeer doet,’ kermde Johannes.

‘Helpt dat dan? Wordt het er beter van, als je huilt?’
‘Nee.’

‘Nou, waarom doe je ’t dan?’

Johannes keek hem verrast aan. Meneer had gelijk, het was onzin om te huilen. Hij boende zijn tranen weg.

‘Je wilt toch een grote kerel zijn,’ zei meneer. ‘Een kerel huilt niet, als hij pijn heeft. Die vloekt.’

‘Helpt dat dan?’ vroeg Johannes. ‘Vloeken?’

‘Absoluut,’ verzekerde meneer. ‘Als ik een steek krijg, dan zeg ik ‘verdorie’ en dan is ’t over.’

‘Heu!’ smaalde Johannes ongelovig.

‘Geloof me dan niet,’ zei meneer onverschillig en keerde zich om.

‘Maar ik mag immers niet vloeken!’ riep Johannes.

‘En ik doe het ook niet!’ liet hij er op volgen. ‘Dan wordt de lieve Heer boos op me. En op jou ook, als je dat maar weet!’

‘Op mij niet,’ zei meneer. ‘Van mij kan de lieve Heer heel wat verdragen. Maar ik weet wat: Als je dan niet vloeken wilt, zeg dan: verdarrie! Dat is een bijenuitdrukking, een dar is een mannetjesbij, dat weet je wel. Dat helpt net zo goed, als je maar goed de r laat rollen. Verrrdarrie, zó! Nou, kom mee, ik heb je nodig.’

Toen maakte hij een andere kast open, inspecteerde de broedramen en was niet tevreden. Er waren te weinig

eitjes gelegd. De koningin deugde niet meer, ze was te oud.

‘Daar loopt ze, Johannes, zie je haar?’

Ja, Johannes zag haar al.

‘Pak haar dan maar. Wees maar niet bang, ze steekt niet. Ziezo, knijp haar maar dood.’

‘Wàt?’ vroeg Johannes verschrikt.

Maar meneer had het raampje weggezet, nam hem de koningin af en vermorzelde die tussen zijn vingers.

‘Dá’s gemeen!’ riep Johannes verontwaardigd. ‘Waarom doe je dat?’

‘Omdat ze te oud is. Wie niet nuttig meer is, heeft geen recht meer om te leven, zo is dat bij de bijen. We zullen dit volk een jonge sterke koningin geven, waar de bijen heel blij mee zijn.’

‘Maar die arme ouwe koningin!’

‘Niks arme. Die gaat naar de hemel.’

‘Bijen gaan niet naar de hemel.’

‘Zul jij weten! Naar ’t bijenhemeltje gaan ze, als ze hier goed hun best gedaan hebben. Daar staat het vol met de mooiste bloemen en altijd schijnt er de zon en ze mogen maar vliegen van de ene bloem naar de andere en snoepen van de honing en dag aan dag gonzen en zingen tot lof van de lieve Heer. Geloof je ’t niet? Hè, wat ben je toch wreed! Jij denkt maar: dood is dood! Maar de lieve Heer is beter dan jij, jochie, die gunt die arme bijen nog wat!’

Daar kon Johannes niets op zeggen, want van de goedheid van de lieve Heer was hij diep overtuigd. Meneer was een heiden, maar deze keer zou hij wel eens gelijk kunnen hebben.

Ze gingen door met het werk en geen half uur later ver-

keerde het volk dat geen koningin meer had, in de grootste onrust. De bijen liepen gehaast de hele kast over en vlogen wild heen en weer om de koningin te zoeken. Meneer klopte zacht tegen de achterwand. Het volk bracht een huilende toon voort.

‘Hoor, ze hebben verdriet!’ zei meneer. ‘Nu is het tijd om ze blij te maken.’

En toen haalde hij met Johannes een koningin uit een klein kweekkastje, blies die met een wolkje rook in de grote kast en kijk, even later was de rust teruggekeerd. De bijen zochten niet meer, ze stonden tevreden met hun vleugels waaierend voor het vlieggat of vlogen al weer uit om honing.

Toen kwam moeder de koffie brengen, de snorrekop voor meneer en een kopje kinderkoffie voor Johannes. Ze gingen in de schaduw van de stal zitten en moeder stond ongeduldig te wachten tot ze klaar waren, want meneer plaagde haar natuurlijk weer en daar hield ze niet van. Toen kroop een bij uit Johannes’ kleren en stak hem in de nek. Hij wou gaan schreeuwen, maar bedacht zich nog.

‘Verdarriè!’ riep Johannes. En nog een keer: ‘Verrdarriè!’ ‘Jongen!’ schrok moeder, ‘zeg toch niet zo’n lelijk woord!’ Maar meneer moedigde aan: ‘Toe maar, Johannes, nog een keer! Helpt het al?’

Ja, het scheen werkelijk te helpen. Het gloeide wel erg, maar de pijn was te dragen.

‘U bederft de jongen,’ zei moeder. ‘U weet toch wel, dat wij dat niet van hem willen horen?’

Toen zei meneer iets, dat Johannes niet verstond en waar hij zelf hard om lachen moest, maar waar moeder een vuurrode kleur van kreeg.

'U bent een schaamteloos mens,' zei ze boos en Johannes zag, dat ze tranen in haar ogen had. Ze keerde zich om en liep weg zonder op de kopjes te wachten, met haastige stappen en het hoofd in de nek. Ze keken haar samen na.

'Nou is ze kwaad,' zei meneer.

'Ja, en dat is jouw schuld!' foeterde Johannes. 'Lelijkerd, dat mag je niet doen. Je moest eens weten, hoe lief ze is!' 'O, maar dat weet ik wel,' verzekerde meneer. 'Dat weet ik best. Weet je wat, we zullen 't weer goed gaan maken. Kom maar, dan gaan we samen naar haar toe om 't weer af te zoenen.'

Maar in huis was moeder niet te vinden. Meneer riep en Johannes riep, maar ze kregen geen antwoord. Ze gingen naar meneers kamer, maar daar was ze ook niet. Toen ze buiten kwamen, stond ze de stoep te dweilen. Hand in hand bleven ze voor haar staan. Tegen haar wil moest ze lachen om de twee zondaars.

'Moeder,' zei Johannes, 'wees maar niet boos, ik zal dat woord niet meer zeggen.'

'Ik ben op jou niet boos, hoor schat,' zei ze en gaf hem een zoen.

'Op mij dan?' vroeg meneer. En toen ze geen antwoord gaf: 'Ik zal 't ook nooit meer doen. Ik heb er ook zo'n spijt van.'

'Dat zal wel,' antwoordde moeder. 'U hebt geloof ik nog nooit ergens spijt van gehad.'

'Daar kon je wel eens gelijk aan hebben!' lachte meneer. 'Daar streef ik tenminste naar, om nooit ergens spijt van te hebben.'

Hij kwam dicht voor haar staan.

‘Maar als ik nu eens één keer spijt heb,’ zei hij, ‘krijg ik dan ook een zoen?’

‘Ga weg,’ zei ze. ‘Ik waarschuw u! Dit loopt niet goed af. Denk toch om het kind!’

Maar meneer greep haar vast en wist haar met veel moeite een zoen op haar mond te drukken. Ze uitte gesmoorde kreten en toen ze weer los was, greep ze de natte dweil en sloeg hem daarmee in het gezicht. Hij kwam weer op haar af, maar ze pakte snel de emmer en voor hij zich bergen kon, kreeg hij de hele inhoud over zich uitgestort. Toen smeed ze hem de lege emmer voor de voeten, sprong naar binnen en sloeg de deur met een harde slag dicht.

Johannes had in het begin het stoeipartijtje lachend aangezien, maar nu stond het huilen hem nader.

‘Nou is ze weer boos!’ riep hij. ‘En dat is weer jouw schuld! Wat ben je toch een . . . een ongeluk!’

Meneer stond met zijn zakdoek zijn gezicht af te drogen en lachte. Het water droop van zijn pak.

‘Ze is niet boos,’ beweerde hij. ‘Ze doet maar zo. Jij kent de vrouwen nog niet, mannetje!’

‘Moeder is geen vrouw,’ zei Johannes. ‘Moeder is moeder.’ ‘Natuurlijk,’ antwoordde meneer. Daar stond hij even over na te denken. Toen stroopte hij snel zijn natte werkpak af en daar stond hij droog en netjes, alsof er niets was gebeurd. Alleen op zijn boord zaten een paar vlekken. Hij wierp het pak over de waslijn, haalde een emmer water uit de pomp, stroopte zijn mouwen op en dweilde de stoep verder af. Daarna zette hij de lege emmer voor de deur, legde de dweil netjes opgevouwen op de rand en zei: ‘Ziezo, nou heeft je moeder toch geen reden meer om boos te zijn, vind je wel?’

Dat was Johannes met hem eens. En toen gingen ze weer

broederlijk de tuin in om hun werk bij de bijen af te maken. Johannes hield raampjes vast en stopte de pijp voor meneer en gaf hem het mes aan en hij kreeg ook weer een steek in zijn gezwollen hand, maar hij zei niet meer verdarrie en hij huilde ook niet. Hij beet alleen maar zijn tanden stijf op elkaar, tot de pijn over was. Toen holde hij naar de schuur met een wolk bijen achter zich aan om een rolletje draad te halen en als beloning kreeg hij een stukje honing in de raat, dat hij tussen de struiken opsmulde, want daar kwamen geen bijen. Meneer kwam bij hem en at ook honing. Johannes at met kleine hapjes en genoot iedere druppel. Hij kende niets dat zo lekker was en hij dacht erover, wat hij doen zou, als hij zo rijk was als meneer. Dan zou hij iedere dag honing eten: 's morgens honing op beschuit en geen naar stijf roggebrood meer. En 's middags geen bonensoep zoals nu, die je in de keel bleef steken, maar honingsoep, hè ja! Als die er was tenminste.

'Je wordt langzamerhand een volleerde imker,' prees meneer. 'Als ik doodga, zou je best de boel van mij kunnen overnemen. Alleen, dat je nou niet roken kunt.' 'Dat kan ik best,' zei Johannes. 'Maar ik mag het immers niet?'

'Kun jij het?' vroeg meneer. 'Heb jij het dan wel eens gedaan?'

Hij had een sigaar uit zijn koker genomen en stak die op. De blauwe rook dreef langs Johannes' hoofd en geurde heerlijk. Nee, hij had het nog nooit gedaan, maar wat was daar nou aan? Je zoog en je blies en dat was alles.

'Proberen?' vroeg meneer en hij hield Johannes de koker voor.

Toen nam Johannes, met vingers die een beetje beefden

van spanning een grote sigaar, en hij stoorde zich niet aan een geheimzinnige angst, die zijn hart aan het bonzen bracht, want hij wilde zo graag een volleerde imker zijn. Meneer sneed het puntje voor hem af en gaf hem vuur. Toen bond hij hem touwtjes om zijn broekspijpen. Dat moest altijd, zei hij. Als een jongeman voor het eerst een sigaar rookte, moesten er touwtjes om zijn broek.

Johannes rookte met aandacht. De smaak was niet zo lekker als de geur, een beetje bitter, maar dat moest hij er maar voor over hebben. Hij trok en dampte en probeerde zijn rook op de bijen en ze trokken er voor terug, net zo goed als voor de rook van meneer.

Nu was hij dus klaar voor imker! Hij moest er van zuchten, dat hij al zo groot was. Het was alleen jammer, dat hij nu een beetje draaiërig werd. Het was ook, alsof hij droomde: alsof hij zich zelf zag staan met de sigaar voorzichtig tussen duim en wijsvinger. Hij moest nog eens heel diep zuchten. En toen verslikte hij zich in een mond vol rook en hoestte, dat het zweet hem uitbrak. Wat stond meneer nu te lachen? Rookte hij niet goed? Hij deed een paar stevige trekken en ging er bij staan leunen tegen de rand van de bijenstal. Hij keek de rookwolken na, die omhoogkringelden naar de hemel, naar de zon, die op en neer danste aan de lucht.

'Wat... wat doet... doet de zon toch raar!' wilde Johannes zeggen, maar hij kwam er niet uit, want meneer, die pas nog vlak bij hem stond, was nu heel ver en klein geworden, klein als een kabouter en hij sloeg daar in de verte met zijn handen op zijn knieën en riep: 'Johannes, wat rook je goed, je bent een volleerde imker!' En plotseling zweefde hij snel naderbij en werd groter en groter, zodat Johannes zijn ogen dichtkneep en wel wilde weg-

kruijen van angst. Toen hij ze weer opendeed, stond meneer als een bloem op een stengel heen en weer te zwaaien en de bomen zwaaiden mee en de aarde golfde. En ineens wist Johannes, wat dit alles betekende: De wereld was bezig te vergaan! En meneer Van der Haghen, die spotter, stond er nog om te lachen ook!

Maar Johannes werd bang, hij wilde naar huis, naar moeder! Hij liet zijn sigaar vallen en wankelde weg, tussen de zwaaiende bomen en de dansende wolken door, over de golvende wereld, die hem ophief en weer deed neerzinken, zodat hij de klink van de deur niet pakken kon. Maar eindelijk had hij hem dan toch en stond op de drempel en de kamer wankelde met de hele wereld mee. Maar in die chaos zag Johannes een blauwe stof met witte bloemetjes, het schort van moeder, en hij stortte zich kreunend in die richting. Moeder ving hem op, hij voelde haar armen om zich heen en was gerust. Ze konden nog net bij de gootsteen komen en moeder steunde zijn hoofd met haar lieve koele handen en toen alles voorbij was en Johannes naakt en rillend in de keukend stond, begreep hij waarom die touwtjes nodig waren. Toen begreep hij alles, maar hij was te ziek om zich kwaad te maken. Alles was hem onverschillig, meneer en het imkerschap en zelfs het vergaan van de wereld. Hij zag de bedsteedeuren opengaan en had maar één wens meer: dáár te liggen, tussen die blanke lakens, met zijn bonzend hoofd in het zachte kussen.

Toen moeder hem gewassen had en schoon goed aangehouden, tilde ze hem als een klein kindje er in. Hij hoorde nog, dat ze buiten te keer ging tegen meneer Van der Haghen, maar het kon hem niet schelen. Hij sliep

uren achtereen en werd wakker van honger. Moeder bracht hem boterhammen op bed.

‘Is vader al thuis?’ vroeg hij.

‘Nee,’ zei moeder, ‘die komt pas laat vanavond. Waarom vraag je dat?’

‘Vertel het maar niet aan vader, dat ik gerookt heb,’ zei hij. ‘Anders is hij misschien zo kwaad.’

‘Goed,’ zei ze. ‘Laten we hem dat maar besparen. Vertel dan dat andere ook maar niet, van die emmer water en zo. Want dan maakt vader ruzie met meneer en dan moeten we hier misschien wel weg. Zou jij hier graag weg willen?’

Johannes kon geen woorden vinden van schrik, dat dit mogelijk zou zijn.

‘Praat dan maar niet over meneer Van der Haghen,’ zei moeder. ‘En ga voortaan maar niet altijd met hem mee. Blijf maar liever bij mij. Die man spaart niemand en hij gaat veel te ver met zijn grappen.’

Goed, dat spraken ze af. Johannes at zijn bordje leeg en legde zich weer te slapen. Toen hij wakker werd was het morgen, en vader liep in zijn hemd in de keuken een psalm te zingen. Dat was bewijs genoeg, dat moeder hem niets verteld had. Johannes stond op en had weer honger en zelfs het roggebrood smaakte hem vandaag lekker.

Buiten scheen de zon alsof er niets was gebeurd, de hele wereld was weer nieuw. En toen meneer Van der Haghen plotseling voor hem stond en een stuk chocola voor zijn neus hield, wie kon toen nog boos op hem zijn? Johannes liep er gauw mee naar moeder en de zusjes, want die waren allemaal dol op chocola. Maar moeder had een heel pak gekregen, veel meer dan Johannes, en ze lachte al

weer tegen meneer. En toen die haar over de wang streek, sloeg ze wel naar hem, maar ze lachte meteen. En toen Johannes als een dankbaar hondje achter meneer aan de tuin inliep, net als vorige dagen, praatte ze niet meer over de afspraak dat hij voortaan bij haar zou blijven.

OP EEN MOOIE ZOMERMIDDAG NAM MENEER VAN DER HAGHEN voor het eerst, achter op de fiets, zijn dochtertje mee. Ze was net zo groot als Johannes, maar meer dan een jaar ouder; ze ging al naar school. Ze had hoge bruine rijglaarsjes aan en fijne zwarte kousen, geen twee recht twee averecht zoals Johannes. Een prachtig jurkje droeg ze, dat in plooiën neerviel, en als ze zich bukte, zag je de witte kant van haar broekje. Twee zwarte vlechten dansten op haar rug en ze had grote bruine ogen, net als meneer. Johannes had nog nooit zo'n mooi meisje gezien en hij werd er verlegen van.

Meneer bracht haar eerst bij moeder.

'Geef die juffrouw een zoen,' zei hij. 'Die heeft als een moeder voor je gezorgd, toen je nog heel klein was. Geef haar maar twee, ook een van mij.'

Dat deed ze. Ze sprong tegen moeder op en liet zich door haar in de armen nemen. En moeder was zo blij, ze had de tranen in de ogen, want ze had het kind al die jaren niet meer gezien. Ze wilde wat lekkers halen, maar ze had er de tijd niet voor, want Lydia sprong op Johannes af, greep hem bij de arm en trok hem mee.

'Jij bent Johannes zeker, hè?' zei ze. 'Paps heeft me van je verteld. O, wat een boertje ben jij, zeg! Maar dat geeft niks, hoor, ik vind je toch wel leuk!'

En ze babbelde maar door, terwijl ze samen de schuur inliepen.

'O zeg, jij hebt konijnen, hè? Laat me je konijnen eens

zien! En kun je ook al roken? Dat zei paps tenminste, maar hij liegt ook wel eens. Ik mocht nooit mee hier naar toe. Mama wou het niet, die wil me altijd bij zich houden. Maar nou is mama uit en nou ben ik stilletjes toch meegegaan. Lekker hè, dat ik hier nou eens ben! Paps is een echte lieverd, maar als we thuiskomen en mama is er weer, dan krijgt hij natuurlijk op zijn kop!

Haar mond stond niet stil. Ze vertelde van thuis, van juf, van de pianoles, van al die dingen uit haar rijke wonderlijke wereld. Ze sjouwden samen alles rond, de boomgaard en de boerderij en de proeftuin. Ze klom in de jonge kerseboom, die meneer zelf gekweekt had en waar niemand van plukken mocht en plukte die helemaal leeg. Ze mocht alles van paps. En toch eindigde de middag met ruzie, maar dat was niet de schuld van Johannes. Ze trokken met een zak vol kersen de tuin in, maakten een huis van takken in een droge sloot en gingen daar vadertje en moedertje in spelen. Tineke was er ook bij. Johannes zei: 'Tineke is ons kind.' Maar Lydia beweerde: 'Ze is de meid.' Goed, Tineke was de meid, ze moest het eten koken. Johannes moest naar zijn werk. Lydia was de mevrouw en ging liggen lezen in het huis. Toen kwam de vader thuis en het eten was klaar: kersen op een rabarberblad. Mevrouw wilde zo beginnen met eten, maar dat mocht niet, er moest eerst gebeden worden. Johannes bad een gebed, zoals hij het iedere dag zijn vader hoorde doen. Hij bad voor 'allen die in hoogheid gezeten zijn' en 'dat wij een stil en gerust leven mogen leiden', en toen pas stond hij de anderen toe om te gaan eten. Toen werd het avond en moesten ze gaan slapen en dat was het begin van de ruzie.

De man beweerde, dat hij bij zijn vrouw moest slapen,

maar mevrouw wilde hem niet bij zich hebben. Ze had door de meid een bed laten opmaken in een andere kamer, dat was zijn plaats. Maar de man vertikte het om daarheen te gaan. Hij smeed zijn vrouw op het bed en legde zich naast haar. Maar zij gooide hem er af en was nog geheel in haar rol – Johannes niet meer. En daar stonden ze toen te schreeuwen tegen elkaar, terwijl Tineke met verschrikte ogen aan de kant stond.

‘Dan wil ik je man niet meer wezen!’ riep Johannes.

‘Best,’ zei ze, ‘dan ben ik je vrouw niet meer! Dat ben ik toch al lang niet meer! Dacht je, dat ik niet wist hoe het staat met jou en de juf? Goed hoor, ga dan maar scheiden, als je niet bang bent voor schandaal! Als je maar weet, dat alles hier van mij is, dat je zonder een cent op straat komt te staan!’

‘Het is mijn huis net zo goed!’ schreeuwde Johannes verontwaardigd.

‘Mocht je willen!’ gilte Lydia. ‘Ben je vergeten, wat je had, toen ik je leerde kennen? Maak toch geen scènes, wat zal de meid wel denken?’

‘Wat kan mij de meid schelen?’

‘Ja, dat zeg je nu! Als je maar met d’r flirten kunt, hè?’

Daar wist Johannes geen antwoord op, want dat vreemde woord begreep hij niet. En toen keken ze op voor een gerucht en daar stonden meneer Van der Hagen en de moeder van Johannes op de kant van de sloot. En meneer lachte dat hij schudde, maar moeder was stil en ernstig.

‘O paps, we spelen zo leuk!’ riep Lydia.

‘Niks van waar!’ schreeuwde Johannes. ‘Die gemene meid wil niet eens bij me slapen! Ik speel niet meer met haar, hoor!’

En daar moest meneer opnieuw van schateren. Maar moeder zei: 'Lieve kinderen, zulke rare spelletjes moet je toch niet doen!' En ze nam ze mee naar binnen en schonk ze een glaasje honinglimonade in en hield ze bezig met verhaaltjes en met gezelligheid.

Bij het afscheid was Lydia de ruzie vergeten, maar Johannes niet. En toen zijn vader hem 's avonds vroeg, hoe hij het dochttertje van meneer vond, maakte hij een goede beurt door te zeggen: 'Die meid? Nee hoor, die is mij veel te vreemd en te werelds.'

Eens had Johannes, terwijl meneer in de tuin bezig was, met de hond gespeeld. Hij had Nimrod laten apporteren en een weggestopte pet laten zoeken. Hij had met hem gestoeid in het gras en daarna liggen uitrusten met zijn hoofd op het zachte hondelijf. En dezelfde hond, die zich als de baarljke duivel gedroeg wanneer hij de fiets van zijn baas moest bewaken, die met blikkerende tanden en overeind staande haren op ieder afkwam die deze fiets maar wilde aanraken, was heel de middag een wonder van geduld en goedheid geweest. 'Hè,' zei Johannes, toen meneer wilde vertrekken, 'als ik eens zo'n hond had!'

'O,' antwoordde meneer, 'je mag deze wel hebben.' 'Heul' hoorde Johannes. Maar er was toch enige verwachting in zijn ogen.

'Dat meen ik,' verzekerde meneer. 'Zo waar als ik hier sta. Jij mag deze hond hebben, als je wilt. En als je hem hier kunt houden natuurlijk.'

In die laatste woorden zat het addertje, dat voelde Johannes best.

'Wàblief?' vroeg hij, om tijd te winnen.

'Als je hem hier kunt houden. De hond moet zelf willen, anders lukt het toch niet.'

'Maar als ik hem aan een touw bind,' bedacht Johannes.

'Dan bijt hij het touw door.'

'En aan een ketting?'

'Die vreet hij ook door.'

'Heul! Een hond kan toch geen ijzer doorvreten?'

'Deze hond wel.'

'Een ketting zo dik als – als mijn arm?'

'Met gemak. Hij heeft een keer een scheepskabel doorgevreten en toen was hij nog maar een heel jong beestje.'

'Wat is dat, een scheepskabel?'

'Dat is een heel dikke ijzerdraad, waarmee grote schepen vastgelegd worden. Hij beet er af zoals jij van een wortel.'

'Leugens zeker?'

'Nou dat weer! Laat het dan leugens zijn. Wil jij een hond hebben, die altijd aan een ketting ligt?'

'Maar later kan ik hem toch loslaten, als jij weg bent?'

'Nee, want dan loopt hij dadelijk weer naar mij toe. Al houd je hem ook een week vast.'

'En twee weken?'

'Nòg!'

'En honderdduizend weken?'

'Hij smeert hem. Al houd je hem ook honderdduizend jaar vast.'

Ja, als het zo stond . . .

'Heb je een zakdoek bij je?' vroeg meneer.

Johannes had er een, een grote rode zakdoek. Die deed meneer door de halsband van de hond.

'Hou vast,' zei hij.

Johannes hield vast. Hij wond de beide einden van de zakdoek een paar keer om zijn hand, opdat die hem niet

zou ontglippen. De hond zag het met oplettende ogen aan en vond alles goed.

Meneer trok zijn jas aan, de hond kwispelstaartte. Hij ging naar zijn fiets, de hond volgde hem op de hielen.

‘Dus als ik hem vast kan houden, mag ik hem hebben?’ vroeg Johannes.

‘Toegestaan.’

‘Roep je hem niet?’

‘Ik zal hem niet roepen,’ beloofde meneer.

Hij ging op zijn hurken voor de hond zitten.

‘Nimrod,’ zei hij, ‘kijk me aan. Ge zijt jarenlang mijn trouwe dienaar geweest en ik ben u daar dankbaar voor. Ge zijt me gevolgd op al mijn wegen en ook dwars door het veld. Gij hebt de hitte des daags met me verdragen en de kou des nachts, ge hebt lief en leed met me gedeeld. Ge hebt duizend hazen voor mij opgespoord en wagens vol konijnen, houtsnippen en patrijzen. Dat alles hebt ge, mijn vriend, zacht tussen uw witte tanden mij geapporteerd en aan mijn voeten gelegd. En verder, hoe nauw waren onze levens aan elkander verbonden. Ge wist mijn geheimen, ge slipt naast mijn bed, ge waart altijd bij mij als een stille troost, een trouwe kameraad . . .’

Hij wachtte even, zuchtte en schudde verdrietig zijn hoofd. Johannes moest een paar keer slikken om zijn ontroering de baas te blijven. Hij wou zeggen, dat meneer de hond maar moest houden, als hij er zo aan gehecht was, maar Van der Haghen ging verder: ‘Luister, Nimrod, deze jongeman met wie ge de middag zo prettig hebt doorgebracht, wil zo gaarne uw meester zijn, dat ik het hem, ook omdat hij mijn beste vriend is, niet weigeren kan. Ik gebied u echter niet om hier te blijven; ik gebied u ook niet om mij te volgen. Ge zijt tot de jaren des on-

derscheids gekomen, ik laat aan u de keuze. Wilt ge deze jongeman verblijden, door voortaan in hem uw meester te zien, het zij zo. Wilt ge mij trouw blijven, het zij zo. In elk geval neem ik afscheid van u. Geef mij uw poot, vaarwel, mijn vriend en metgezell'

Meneer veegde met de rug van zijn hand langs zijn ogen. Daarop zich tot Johannes wendend, vervolgde hij: 'En gij, Johannes Wilhelmus Hiemstra, belooft ge, gesteld, dat dit goede dier uw gezelschap boven het mijne zal verkiezen en daarmee zal betuigen, dat het uw eigendom wil zijn, belooft ge, het dan trouw te zullen verzorgen, niet te slaan of te schoppen, kortom, het als een broeder te behandelen? Wat is daarop uw antwoord?'

'Ja,' zei Johannes plechtig, diep onder de indruk.

'Dat dan alle goede geesten met u beiden mogen zijn,' wenste meneer. Daarna nam hij zijn fiets en sprong erop. De hond wilde hem nalopen, maar Johannes hield hem tegen. 'Hier blijven,' gebod hij. 'Hier, hoor! Ik ben nu je baas!'

En warempel, de hond ging weer zitten, al bleven zijn ogen de baas volgen. Die keek niet meer om en toen hij tussen de struiken verdween, nam de hond plotseling zo'n vervaarlijke sprong, dat Johannes ondersteboven getrokken werd. Willem Alberts, de arbeider, die de hele vertoning op enige afstand met een grijns had gevolgd, schoot toe om te helpen, maar Johannes weerde hem af. Eerlijk was eerlijk, alleen moest hij de hond kunnen vasthouden. En werkelijk kreeg hij het dier tot bedaren en kon er mee in het gras gaan zitten. Hij streelde het om het af te leiden, gaf het allerlei lieve namen en zijn hart bonsde van vreugde, want de hond deed geen po-

ging om zich los te rukken, hij liep alleen wat zenuwachtig heen en weer en jankte soms zacht.

Toen klonk van de straatweg een kort en schrill gefluit en op datzelfde oogenblik was de hond niet meer te houden. Hij rukte Johannes mee en sleepte hem over het tuinpad. Het kind hield vast, met beide handen, en zette zich schrap achter de graspollen en in de kuilen van het pad. De hond werd nijdig, zette zijn haren op en gromde met ontblote tanden, maar Johannes liet niet los. Hij was niet bang voor het dier, waarmee hij zo heerlijk had gespeeld. Het beet hem niet, het dreigde alleen. Toen dat niet hielp, verdubbelde het zijn pogingen om weg te komen, tot van de straatweg nog eens het schelle gefluit van meneer Van der Haghen klonk. Dat gefluit maakte zowel Johannes razend als de hond. Het was tegen de afspraak, het was een gemene schending van een belofte. Ze huilten allebei, van woede en verlangen. De hond beet nu toch naar de handen van zijn tegenstander, Johannes sloeg hem met zijn kleine vuist. Ze worstelden, ze rolden over de grond, maar de hond won. Hij sleepte Johannes naar de vonder, kreeg hem met veel moeite tegen de helling op en toen hij hem eenmaal op het vlakke hout had, gleed het kind zonder veel weerstand achter hem aan.

Midden op de brug voelde Johannes zijn benen van de plank gaan. Hij moest zich vastgrijpen om niet in het water te vallen. De hond rukte zich los en ging er met de zakdoek van door. En Johannes krabbelde huilend overeind en strompelde naar huis, buiten zich zelf van woede en verontwaardiging. Zijn kleren waren vuil en gescheurd, zijn handen bloedden, zijn lichaam was nat

van zweet, maar om dat alles huilde hij niet; alleen, omdat hij zo gemeen bedrogen was.

Het duurde lang, voor moeder hem gekalmeerd had. Ze bracht hem naar bed en hij sliep spoedig in, maar schrok telkens wakker. 's Nachts lag hij te schreeuwen en was zo onrustig, dat moeder bij hem ging liggen. Tegen haar lichaam gedrukt viel hij in een rustige slaap.

De volgende dag kwam meneer Van der Haghen, toen Johannes achter het huis bezig was om van bakstenen een huisje te bouwen. Hij stond plagerig op een afstand met de rode zakdoek te wapperen, maar Johannes deed alsof hij hem niet zag. De hond kwam nader om de jongen snuffelend te begroeten, maar Johannes gaf hem een schop, dat het dier jankend wegstootte.

'Maar Johannes,' zei meneer, 'wat is dat nou? Waarom ben je nu zo boos?'

Hij kwam met een allervriendelijkst gezicht op de jongen toe, maar die schreeuwde: 'Ga weg, gemenerd! Ik gooi je dood, hoor, als je dat maar weet!'

En toen meneer toch kwam, smet hij met een zware steen, waarvoor de ander zich nog juist bukken kon. In twee sprongen was meneer toen bij Johannes, greep hem vast en tilde hem in zijn armen op. Maar het kind schreeuwde, sloeg, trapte en beet zo wild, dat hij het haastig weer neerzette. Telkens weer kwam hij terug en probeerde Johannes te benaderen, maar hij kreeg geen kans. Op een afstand stond hij uit te leggen, waarom hij gefloten had: hij had gemeend, dat de hond al lang los zou zijn en hem zou lopen zoeken in de tuin. Maar Johannes begreep wel, dat dit maar een flauw smoesje was en keerde zich met opeengeklemdde lippen af. Hij was

van plan om geen woord meer tegen die valse kerel te zeggen, zijn hele leven niet.

Even later, toen hij in de schuur bij de konijnen zat, hoorde hij hem met moeder praten.

‘Er zit karakter in dat jong!’ zei meneer. ‘Dat valt me niet tegen. Maar toch is het goed, dat ik me zo eens met hem bemoei, anders werd hij veel te zoet.’

Maar moeder gaf hem lelijk de wind van voren, zoals zij dat kon. Ze had dit niet van hem verwacht, zei ze. Je mocht een kind niet bedriegen, net zo min als een groot mens, ja nog veel minder.

‘U denkt daar blijkbaar niet aan,’ zei ze. ‘U maakt maar plezier en u vraagt zich nooit af wat de gevolgen kunnen zijn. Dat hebt u nog nooit gedaan en dat zult u ook wel nooit leren. Nee, ga weg, ik ben kwaad op u!’

Toen Johannes weer buiten kwam, liepen ze samen naar hem te zoeken.

‘Johannes,’ zei moeder, ‘wil je het meneer vergeven?’
‘Nee,’ zei de jongen.

‘Dat zal toch moeten,’ zei ze. ‘Als je dat niet doet, zal de Here jou je kwaad ook niet vergeven.’

‘En ik heb er zó’n spijt van,’ beweerde meneer. ‘Ik zit vol met spijt, ik ben er beroerd van.’

‘Je liegt natuurlijk weer,’ zei Johannes.

‘Heus!’ verzekerde meneer. ‘Ik zal nooit meer gemeen doen! En ik zal het goedmaken. Je mag met mij mee op de fiets en dan halen we in de stad voor jou een hond, een jonge hond, net zo mooi als je maar wilt. Ik weet een prachtig nest van vijf jonge honden, daar mag jij de mooiste uitzoeken. Dat zijn jongen van Nimrod.’

En hij legde uit, dat dit veel beter was dan wanneer Johannes Nimrod gekregen had. Een jonge hond zou aan

hem wennen, die zou hij allerlei kunstjes kunnen leren en die zou later net zo min van hem weg willen als Nimrod van zijn baas.

‘Nou, wat zeg je er van?’

‘Je zult wel weer liegen,’ zei Johannes weer. Maar zijn ogen glansden van hoop.

‘Nee,’ verzekerde moeder, ‘dit meent meneer stellig. Kom maar, dan zal ik je verkleden.’

Toen gaf Johannes toe. Hij kreeg zijn mooie pakje aan en zijn nieuwe witte pet op met het glimmende zwarte klepje alsof het zondag was, en op de step, leunend tegen de rug van meneer, in de geur van diens sigarenrook, reed hij mee naar de stad. Daar bracht meneer hem in een huis bij een andere meneer en daar waren de hondjes. Ze waren nog heel jong en toen hij een van die mollige hulpbehoevende beestjes in zijn armen had, vergaf hij meneer Van der Haghen alles. Maar toch was er iets veranderd. Hij overwoog voortaan met een zeker wantrouwen elk woord dat meneer tegen hem zei en vereerde hem niet meer zo onbegrensd.

OP EEN KOUDE WINTERAVOND, EEN JAAR OF VIER NADAT Egbert en Antje op Klarenbeek gekomen waren, kwam Jan Braaks bij hen binnenvallen, toen ze juist aan de maaltijd zouden gaan. Egbert had hem in lang niet gezien, hun wegen vielen nu eenmaal niet meer samen. Jan zag er mager en onverzorgd uit en de punten van zijn snor, in lang niet bijgeknipt, hingen mistroostig langs zijn mondhoeken.

Egbert en Antje zaten tegenover elkaar, Tineke zat in de kinderstoel tussen hen in, Johannes had zijn plaats naast zijn moeder. Ze hadden gekheid gemaakt en het plezier blonk nog in hun ogen, terwijl Jan er zat. Hij had iets met Egbert te bepraten, zei hij, maar kon wel even wachten. Hij ging bescheiden vervan de tafel bij de kachel zitten, buiten de lichtcirkel van de petroleumlamp, nam fatsoenlijk zijn pet af, toen Egbert voorging in gebed, maar wilde niet mee-eten; hij had al wat gehad, zei hij. Antje bracht hem een kop koffie en toen ze de ogen zag waarmee hij naar de tafel keek, toch ook maar een stapeltje boterhammen.

'Een gezonde kerel kan altijd eten,' zei ze. En werkelijk tastte hij toe.

Toen ze weer naar haar plaats ging, achter Egbert langs, kon ze niet laten, die even in het oor te knijpen: als ze eenmaal bezig was, wist ze van geen ophouden. Hij greep naar haar hand, maar ze ontglipte hem met een lach.

Toen ze ging zitten, zei ze, alsof het zijn schuld was: 'Malle vent, wat moet Jan Braaks wel van ons denken?' 'Ik?' vroeg Jan. 'Ik weet immers wel, dat jullie het goed hebben samen?'

En zo bleek Jan ook nu nog te zijn: Er was geen onderwerp, of hij wist het te benutten als uitgangspunt voor zijn theorieën.

'Ja-ja,' zei hij, 'dàt is nu eens een genot, dat we net zo goed hebben als de kapitalisten, het geluk van man en vrouw. Als ze konden, ontroofden ze ons ook dat nog en ze hebben het vroeger wel geprobeerd, naar ik eens in een stuk van Domela Nieuwenhuis gelezen heb. Voor de Franse revolutie bestond het recht van de eerste nacht, zo noemden ze dat. Dan nam zo'n rijke schoft van een landheer de bruid van een van zijn onderhorigen, vóór die jongen zelf haar kreeg. Maar die tijden zijn voorbij, dat hebben we tenminste gewonnen. De vrouwen van de kapitalisten mogen mooier en beter gekleed gaan dan de onze, zonder die kleren zijn ze zeker niet beter en niet mooier ook, veronderstel ik, tenminste, zolang onze vrouwen jong zijn, want ze worden heel wat eerder oud. Die van mij is nou goed dertig jaar, maar je kunt het al best aan haar zien, hoeveel werk en hoeveel zorgen zij de baas heeft moeten worden. Man, man, als wij arbeiders onze vrouwen niet hadden! De vrouw is het enige genot in ons leven, daarom genieten we er ook meer van dan de rijken en daarom hebben we ook meer kinderen. En daarin ligt onze toekomst! Ik houd van mijn kinderen nog meer dan van mijn vrouw. We zullen het misschien niet klaarspelen om te krijgen wat ons toekomt, maar zij zullen de rode vaan van ons overnemen en – let eens op mijn woorden – zij veroveren eens de macht!'

En hij zou misschien nog lang zo doorgedaan zijn, als Antje hem niet in de rede gevallen was en naar de gezondheid van zijn vrouw gevraagd had. Toen bleek ook het doel van Jans komst. Zijn vrouw was in verwachting van de vijfde en overigens was alles goed, maar ze vermagerde nu zienderogen, omdat ze het eten uit haar mond spaarde om het aan de kinderen te geven, en de slaap werd haar ontfroefd door de zorg, hoe ze de winter moesten doorkomen. Want Jan was zonder werk. Zijn baas, De Weerdt, had hem ontslagen, zogenaamd omdat hij zijn werk niet goed deed, maar in werkelijkheid omdat hij het voor een jongere arbeider opgenomen had, die juist als Egbert vroeger zonder vorm van proces de laan uitgestuurd werd. Hij wou geen opruier meer in dienst, had hij tegen de klerk gezegd. Tegen Jan zelf waagde hij dat niet. Zo ver was het nu toch wel gekomen, dat er met een georganiseerde arbeider wel wat voorzichtigheid werd betracht. Dat Jan er al die jaren had kunnen blijven, had hij ook alleen te danken aan de angst van zijn baas voor de rode bond . . .

Een paar weken had Jan toen nog werk gevonden in de ontginning bij een boer, die hem heide liet spitten voor tachtig centen per dag, maar nadat de vorst had doorgezet, was dat ook afgelopen. Met sneeuwruimen en baanvegen had hij daarna nog soms een paar dubbeltjes verdiend en nu wist hij niet meer waar hij het zoeken moest. Hij had het altijd vertikt om te bedelen, maar het zou er nog haast van moeten komen. Hij zou het maar zeggen: een week lang hadden ze niet veel meer gegeten dan aardappels, die ze kochten op de pof. Nou ging dat sinds een paar dagen ook niet meer, nou haalde Jan de schillen hier en daar, zogenaamd voor de geit, en die

kookten ze. En voor zich zelf ging dat nog, maar van zijn vrouw en kinderen kon hij het niet langer aanzien. Als er niet gauw verandering kwam, dan werd het stelen of bedelen, maar het eerste nog het liefst.

‘En daarom,’ zei Jan, en hij draaide zijn pet verlegen rond, ‘daarom ben ik hier maar eens naar toe gestapt. Ik had hier al lang eens heen gewild en nu is het er dan van gekomen. Jij bent ook wel eens zonder werk geweest, Egbert, je weet wat het is. Je moet me goed begrijpen, ik loop ook bij jou niet te schooien, jullie zult het geld ook wel nodig hebben. Maar je mocht eens een kans ergens voor me weten. Ik hoop dat je me niet kwalijk neemt dat ik het vraag...’

Ze waren er stil van. Bij deze nood leek hun overvloed haast een misdaad.

‘Kwalijk nemen?’ zei Egbert met een harde stem, ‘één ding neem ik je kwalijk, Jan: dat je niet eerder bent gekomen! Lelijke hardkop, ik ken jou well! Je geeft veel af op de trots van de kapitalisten, maar je bent zelf geen haar beter, je hebt het hart ook veel te hoog. Ben je dan vergeten, dat we vaker ons brood gedeeld hebben?’

Bij die herinnering moest hij zijn ontroering wegslikken. Om die te overwinnen foeterde hij door: ‘Moet jij je gezin schillen laten vreten, terwijl hier nog brood is en een varken in de balken, ongeluk die je bent! Ik meende dat jij wel zou weten, wat kameraadschap betekende. Moet ik het soms kunnen ruiken, als je me nodig hebt? ... Nou dan, dan kun je er toch ronduit mee voor de draad komen, zonder van kwalijk nemen te praten?’

Toen had hij zijn kalmte herwonnen en hij werd zich vaag bewust, dat hij eigenlijk zich zelf zat uit te foeteren. Hij was zo volledig opgegaan in het geluk van zijn jonge

gezin, dat hij aan de nood van anderen in deze barre wintertijd geen ogenblik gedacht had.

Hij stond op en nam de bijbel.

'We zullen eerst eindigen,' zei hij, 'en dan zullen we je helpen, Jan.'

Hij las de drie en twintigste psalm: 'De Here is mijn herder, mij zal niets ontbreken'. Na het danken klom hij op een stoel, sneed een paar worsten en een stuk spek uit de balken en gaf dat aan Antje. Ze legde alles in de spoormand en pakte die verder vol met wat ze meer kon missen. Egbert stak de stallantaarn aan en ging met Jan naar de schuur. Daar legde hij een zak aardappels in de kruiwagen, een zakje roggemeel, een paar koolrapen en wat turven en reed die toen tot bij de kamerdeur. Toen ze binnenkwamen om de mand te halen, kwam de kleine Johannes op Jan toe en legde met een wat schuwe blik naar zijn vader een paar centen en een dubbeltje in Jans hand.

'Voor jou,' zei hij. Hij had zeker het hele gesprek begrepen, want hij had het geld zonder iets te vragen uit zijn spaarpot gehaald.

Bij deze spontane daad van het kind kon Jan zich niet goedhouden en hij weigerde natuurlijk beslist.

'Doe ons een plezier en neem het aan,' zei Antje. 'Het is goed, dat hij al jong leert om iets voor een ander over te hebben.'

Jan trok zijn zakdoek te voorschijn. Toen viel er een boterham uit zijn zak, die hij daar ingemoffeld had voor zijn gezin.

'Eet hem nou maar op,' zei Egbert. 'Er zit genoeg in de mand, daar ken ik Antje wel voor. En kom dan morgenvroeg om zeven uur de kruiwagen terugbrengen, dan

kun je meteen blijven om bij het boomkappen te helpen. We kunnen nog wel een man gebruiken en Van der Haghen zal het wel goedvinden. Maar je moet me beloven, Jan, pas een beetje op je tong en praat niet over het socialisme, want daar heeft hij een gloeiende hekel aan. Afgesproken?

Zo ver was Egbert nu al, dat hij zelfstandig een arbeider kon aannemen. Jan scheen er bijna van te schrikken, hij beloofde alles en toen hij na veel dankbetuigingen weging, tikte hij aan zijn pet, voor hij de kruiwagen opnam. Het deed Egbert zeer om die opstandige Jan zo nederig te zien.

Ze waren stil en ernstig die avond, maar erg gelukkig. Ze beseften nog eens goed, hoe dankbaar ze moesten zijn voor Egberts mooie betrekking op Klarenbeek. Als hij los arbeider gebleven was, hadden ze er nu ook zo voor kunnen staan.

Aan wat Jan Braaks van zijn kinderen gezegd had, moest Egbert de volgende dagen nog wel eens denken, als hij zijn ronde maakte door de besneeuwde bossen en stil voor zich heen liep te mijmeren. Hij hield ook van zijn kinderen, natuurlijk, maar meer dan van Antje? Dat was niet te vergelijken, vond hij. Zonder zijn kinderen zou hij zich het leven kunnen voorstellen, zonder Antje niet meer. Als zij hem zou ontvallen – hij huiverde als hij er aandacht – dan kon het met hem, vond hij, het best ook maar afgelopen zijn.

Hoe was zijn leven door haar veranderd! Hij zag nu pas in, hoever hij vroeger in zijn huisje in de Hanegang al op weg was geweest om te vereenzamen en te verdrogen en het vervulde hem met ontsteltenis, als hij zich trachtte

hem na een tijd geen reden meer tot ontevredenheid. voor te stellen, wat er van hem geworden zou zijn, als Antje niet in zijn leven gekomen was. Nu kende hij zich zelf soms niet meer. Er waren krachten in hem losgebrosen die hij bijna vergeten was. Hij was weer een jonge kerel geworden, moedig en veerkrachtig. Wanneer hij 's morgens opgestaan was en het bloed door zijn aderen voelde bruisen, sprong de vreugde over het leven zo sprankelend in hem op, dat hij zingen moest. En omdat hij niet anders kende dan psalmen, zong hij die, dat het daverde door het huis, of ook wel buiten bij de pomp als hij zich daar stond te wassen, en aan de burens stoorde hij zich niet. 'Geloofd zij God met diepst ontzag! Hij overlaadt ons dag aan dag met zijne gunstbewijzen!' En het grootste gunstbewijs, waarvan hij iedere dag mocht genieten, was Antje. Een vrouw uit duizend, had Van der Haghen gezegd. De man had mensenkennis, maar hij had er nog gerust een paar nulletjes achter kunnen zetten, vond Egbert. Zo goed, zo warm, zo rein als zij kon er geen andere vrouw bestaan en soms overstelpte hem het gevoel, dat hij haar niet waard was, vooral als een beeld uit het verleden zich aan hem opdrong. Hij had haar daar niet over gesproken, ofschoon het verlangen er soms was: hij wilde het voor zich zelf niet meer weten. Maar het maakte zijn verering voor haar nog groter. Ze bleef hem boeien. Hij raakte niet op haar uitgekeken. Van de geboorte van Johannes en de twee meisjes die op hem gevolgd waren, had haar gezondheid niets geleden. Haar boezem was wat voller, haar gestalte iets zwaarder geworden, maar daar was ze eerder nog knapper door. Haar ogen hadden nog dezelfde zachte glans en wanneer ze gingen glinsteren, werd heel haar frisse gezicht als met zon overtoegen. Antje was mooi en Egbert wist,

dat ook anderen dat dachten. Ze was een vrouw naar wie de mannen graag keken. Omdat ze knap was misschien niet alleen. Ook om de warme vrouwelijkheid die van haar uitstraalde of omdat zij zich zo goed te kleden wist. Egbert merkte wel de verraste of bewonderende blikken van de voorbijgangers, als hij met haar naar de kerk ging, en ze deden hem goed, hij genoot ze als een triomf. Jaloers was hij niet, zijn vertrouwen in Antje was onbegrensd. Hij wist dat ze hem helemaal toebehoorde en dat dit altijd zo blijven zou. Met ieder kind was hun liefde gegroeid.

Natuurlijk waren er ook wel eens wrijvingen. Ze waren zo verschillend van karakter en levensopvatting dat die niet konden uitblijven. Hun meningen stonden soms lijnrecht tegenover elkaar. Ze maakten zich ook wel eens kwaad en liepen een poos te mokken, maar dan hadden ze geen vrede. Het gebeurde dat hij midden op de dag uit het bos naar huis kwam, zijn arm om haar heen sloeg en zei: 'Antje, ik kan mijn werk niet doen, als het niet goed is tussen ons. Zeg me even dat je veel van me houdt.' En dan was het goed. Dan werden ze het ook wel eens. Meestal werd zo'n kleine tijd van verkoeling gevolgd door een paar dagen van jonge verliefdheid, waarin hij voor zijn kinderen maar weinig belangstelling had.

En toch hield hij ook van zijn kinderen. Als Johannes hem een eindje op weg bracht naar zijn werk en hij het zachte en toch stevige knuistje in zijn ruwe hand voelde, of wanneer hij het kind later nakeek, als het naar huis terugdanste, dan vervulde een warme vreugde zijn borst en had hij soms de neiging, om de jongen na te lopen en gek met hem te doen. Hij deed dat niet, hij vond dat niet passend bij zijn positie als vader. Hij was zelf zo

hard en ernstig opgevoed, hij kon aan zijn gevoel niet toegeven; hij voelde dat bijna als lichtzinnig aan. Maar 's avonds verlangde hij er naar om de zachte lipjes van Tineke op zijn stoppelige wang te voelen en haar mollige armpjes om zijn hals, en om de jongste te zien liggen lachen in haar bedje of bij Antje op schoot. In de kleine kring van zijn gezin had hij geen wensen meer, dan kon hem de wereld gestolen worden.

Als hem dan nog iets drukte, was het de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de kinderen. Ze waren hem toch maar toevertrouwd als panden van God om op te voeden tot zijn eer en hij twijfelde wel eens, of het daarmee wel de goede kant opging. Ze konden zo druk zijn en zo erg vrijmoedig, vooral tegenover Antje. Ze hielden niet dadelijk op, als zij ze iets verbood; ze praatten maar aan tafel zonder dat hun iets gevraagd werd; ze wilden soms als grote mensen meedoen aan wat er werd verhandeld. Het had vroeger bij hem thuis niet moeten gebeuren! Antje maakte het er zelf naar, die liet te veel van ze toe en ging te vrij met ze om; soms lag ze languit met ze te stoeien op de vloer. Zo moest hij het gezag wel hoog houden, ook voor haar.

Voorals Johannes kwam nu op een leeftijd, dat men er voor moest waken dat hij op het rechte pad bleef. En dat was soms moeilijk genoeg, want hij ging te veel met Van der Haghen om en kwam soms thuis met de gekste verhalen en uitdrukkingen. Die omgang was niet te vermijden: als de jongen meneer niet zocht, dan wel omgekeerd. Maar nu rustte op Egbert de taak om die verkeerde invloed ongedaan te maken. Daarom ook meende hij streng te moeten zijn. Hij liet geen overtreding van de door hem gestelde regels passeren, maar strafte de

kleinste. Hij meende dat aan zijn plicht als vader verschuldigd te zijn. 'Ik wil mijn kinderen met de ogen kunnen sturen,' zei Egbert. En dat bleek geen kunst voor hem, want voor zijn grijze ogen onder de borstelige wenkbrauwen, die hij iedere week moest bijknippen, kropen zelfs ruwe stropers, door hem aangehouden in de bossen, in hun schulp. Wanneer hij die strak op een kind vestigde, verstarde het van vrees en verborg soms het gezicht in de handjes. En wanneer Egbert zich eens werkelijk kwaad maakte en van drift kleine vlammetjes in die ogen begonnen te flikkeren, stokte de kinderen de adem en wisten ze niet hoe gauw ze zich zouden bergen.

'Doe dat toch niet!' zei Antje verwijtend, toen Tineke eens voor die ogen huilend naar haar toevluchtte en het gezichtje in haar schoot verborg. 'De kinderen worden gewoonweg bang voor je!'

'Ik meen het toch niet zo kwaad,' wierp hij tegen.

'Nee,' zei ze, 'dat weet ik wel. Maar jij weet niet, hoe je kijken kunt. Je kent zelf niet de kracht van je ogen. Hu, als ik je niet beter kende, zou ik er zelf bang voor worden. Soms word ik het toch een beetje. Dan denk ik wel eens dat er een vuur in je smeult, dat door je zelfbeheersing nog nooit naar buiten uitgeslagen is.'

'Wie weet!' lachte hij zorgeloos en zag toe, hoe ze het kind op haar schoot nam en het vertroetelde. Was dat nu wel goed, nadat hij het pas had bestraft?

'Wees maar niet bang, hoor lieverdje,' troostte Antje. 'Vader is lief, vader houdt veel van je. Geef pappa maar een zoentje en zeg maar, dat je 't niet meer zult doen.'

Het meisje gehoorzaamde. Even, met een tuitje van haar lipjes, raakte zij Egberts wang aan en prevelde haar belofte. Maar hij voelde de weerstand in het kleine mol-

lige lijfje, toen hij haar in zijn armen nam om te knuffelen en plagend zijn stekelige snor tegen haar halsje duwde. Toen hij haar losliet, kroop ze weer gauw, met een schichtige blik naar haar vader aan wie alles ruw en hard was, bij moeder op schoot.

Hij lachte er om. In zijn hart was hij eigenlijk een beetje trots op zijn vaderlijk gezag en hij vond, dat het maar zo blijven moest. Als Antje niet oppaste, zouden de kinderen voordat ze veel groter waren over haar heenlopen. Goed dat hij er de wind dan onder had om daar een stokje voor te steken.

DE VERHOUDING TUSSEN EGBERT EN VAN DER HAGHEN LIET weinig te wensen over, nadat ze de grenzen hadden leren kennen die ze beiden in acht hadden te nemen. Zolang ze over het werk spraken of wat daarmee verband hield, begrepen ze elkaar en hadden waardering voor elkaars capaciteiten, Egbert voor de enorme kennis van zijn meester, de ander voor het inzicht en de werkracht van zijn ondergeschikte.

Daarnaast hadden ze elkaar weinig te zeggen en ze waagden het maar zelden om zich met elkaars persoonlijk leven te bemoeien, omdat de atmosfeer dan dadelijk gevaarlijk geladen werd. Egbert had niets dan minachting voor de lichtzinnige levensopvatting van zijn baas en kon op de zijne geen critiek verdragen. Werd hij door een spottende opmerking tot spreken gedwongen, dan nam hij in zijn drift geen blad voor de mond. Dat had in het eerste jaar tot een paar onverkwikkelijke uitbarstingen geleid; daarna hield Van der Haghen rekening met het steile, kort aangebonden karakter van de ketterjager, zoals hij Egbert soms gekscherend noemde en Egbert vermeed zorgvuldig elk gesprek, dat tot nieuwe onaangenaamheden aanleiding kon geven. Ze hadden ontzag voor elkaar en draaiden om elkaar heen als twee honden die waakzaam elkaar ontwijken, omdat ze elkaars krachten kennen. Maar daarbij was Van der Haghens houding zelden vrij van iets plagerigs, dat Egbert soms onrustig maakte en de oorzaak was dat hij zich

nooit helemaal veilig voelde, als meneer in de buurt was. De man kon spotten met woorden, maar ook met zijn ogen. Iets tartends was daar dan in, iets als van leed-vermaak.

‘Alsof hij mij stiekem iets afgenomen heeft,’ dacht Egbert eens, ‘en er op wacht, dat ik het ontdekken zal.’

Hij deed alsof hij het niet zag en raakte er ten slotte aan gewend. De man was nu eenmaal niet wijzer. Hij had van die kinderachtige dingen; zo kon hij als een kwa-jongen bezig zijn om een van de arbeiders er tussen te nemen en het scheen hem niets te kunnen schelen, of het werk er door verwaarloosd werd. Vooral op Jan Braaks had hij het gemunt, van de eerste dag af dat die voor hem werkte. Hij kon overigens tevreden over hem zijn: Jan deed zijn best en bleek bijzondere kwaliteiten als tuinman te hebben. Daarom liet Egbert al het werk in de proeftuin en de warmoezerij voor zijn rekening komen en toen er een aardappelproefveld werd aangelegd, gaf hij in overleg met meneer Van der Haghen hem de leiding daarvan. Dat bezorgde Jan naast het werk een uitgebreide administratie van soorten pootgoed, toegediende kunstmeststoffen, vatbaarheid voor ziekten en opbrengst, maar hij hield dat allemaal nauwkeurig bij. Jan was niet de eerste de beste, dat bleek in deze jaren. Hij kon met de pen omgaan. Niet voor niets was hij secretaris-penningmeester van de vereniging ‘Werkmansbloei’ en geregeld medewerker van het strijdblad ‘De voorvechter’. In de laatste strenge winter had hij naam gemaakt door zijn felle stukken tegen het werk van de opgerichte steuncomité’s voor werklozen.

‘Men geeft uit zelfbehoud,’ schreef Jan, ‘om de honger-
raars koest te houden en de rest van zijn geld in zijn bezit

te kunnen houden.' En toen de giften aan de comité's door dit geschrijf belangrijk terugliepen, schreef hij: 'Des te beter! De tegenstellingen moeten verscherpt worden, opdat onze leiders gehoorzame volgelingen krijgen, die weten dat van ons en van niemand anders iets te verwachten is. Geen fooien willen we, maar recht. De kapitalisten eten toch ook, als ze door de kou niet kunnen werken? Dat moet voor ons ook vanzelf spreken. De aarde voedt ons allen, maar zij eigenen zich alles toe en geven ons te weinig om te leven en te veel om te sterven.'

Heel wat werkgevers zouden een arbeider die zulk een opruiende taal durfde gebruiken ontslagen hebben, maar daar was bij Van der Haghen geen gevaar voor. Hij werd er zelfs niet kwaad om, het scheen hem niet te hinderen; hij kon er smakelijk om lachen. Maar wanneer het duiveltje van de spotzucht bij hem los was, had Jan geen leven in de tuin. Dan was Van der Haghen geen manier te kinderachtig, om hem er tussen te nemen.

Eens beklagde Jan zich hierover met tranen in de ogen, toen hij in de keuken een kop koffie zat te drinken, maar Egbert hield zich wijselijk afzijdig.

'Je moet je zelf maar met hem redden,' zei die. 'Je bent er oud en wijs genoeg voor. Bijt maar eens een keer flink van je af en spaar hem maar niet, dat heeft mij ook geholpen.'

'Daar zou Jan het nog veel erger mee maken,' meende Antje. 'Neem hem maar zoals hij is en trek je er maar niets van aan, dat is beter, Jan. Je hebt er in ieder geval een goeie baas aan, die je een best loon betaalt en die jou geen honger zal laten lijden. Voor zich zelf heeft hij een ongelukkig leven en daar moet hij zich overheen

werken. Als je dat bedenkt, zul je hem beter kunnen verdragen.'

'Maar hij behandelt mij als een kwajongen!' riep Jan. 'Juist,' zei Egbert, 'dat hindert jou natuurlijk het meest, dat hij jou niet ernstig neemt. En dat is maar goed ook, vader, want als alles ernstig genomen werd wat jij durft te zeggen en te schrijven en als je alles moest verantwoorden, dan zou je raar staan te kijken.'

'Ik bedoel, da-dat het hem net gelijk is, wat hij zegt!' riep Jan, stotterend van verontwaardiging. 'Hij randt mijn beginselen aan, die mij heilig zijn!'

'Juist daarom bespot hij ze, omdat ze jou heilig zijn,' antwoordde Antje. 'Hij heeft niets meer dat hem heilig is. Hij heeft zijn geloof verloren en daar is hij niet gerust op. Nou probeert hij een anders geloof of overtuiging ook neer te halen.'

'Als hij maar niet zo'n misbruik maakte van zijn positie,' foeterde Jan. 'Hij weet veel te goed, dat wij afhankelijk van hem zijn. Ik zou mijn mooie werk niet graag meer missen, daar heb ik heel wat voor over...'

'O nee,' verdedigde Egbert, 'dan ken ik hem beter, Jan! Hij zou je nooit ontslaan omdat je je tegen hem verweert, al vloog je hem naar de keel. Zijns-gelijken maakt hij net zo goed bespottelijk, dat heb ik wel eens gemerkt als hij zijn vrienden meeneemt op de jacht. Nee, de stand maakt voor hem geen verschil.'

'Neem jij nou alles voortaan ook maar niet zo ernstig,' raadde Antje aan. 'Probeer maar eens met hem mee te lachen en vooral, geloof niet dadelijk alles wat hij zegt.'

Maar dat was nu juist iets ergs moeilijks voor die goeie naïeve Jan en daardoor vloog hij er telkens weer in. Een paar dagen na dit gesprek riep Van der Haghen hem

uit de tuin en nam hem mee naar de stal van de boerderij, waar een koe op kalven stond.

'Je wilt hier zeker wel even helpen, nu de boer op het land is?' vroeg hij ernstig.

'O ja zeker, meneer!' Jan was altijd blij, als hij iemand een dienst kon bewijzen.

Toen zette Van der Haghen hem naast de koe en gaf hem de kwast van de staart in de hand.

'Hou die tussen de schoften, zodat de staart precies boven de ruggestreng blijft,' zei hij. 'Dan liggen uterus en vagina in één rechte lijn en dan kalft ze lichter. Het is een kostbaar exemplaar, dit dier, ik zou het graag behouden.'

En daar stond de gevierde secretaris van 'Werkmansbloei' twee uur aaneen geduldig in de stal die staart vast te houden en de vaars op de hals te kloppen en te troosten. Van der Haghen kwam soms met de boerin of met een van de andere arbeiders om de deur kijken, maar Jan had geen argwaan. Wat wist hij van koeien? Toen het kalf voorspoedig geboren werd, meende hij nog, dat dit aan zijn goede zorgen te danken was. Vijf minuten later, toen Van der Haghen hem roemde tegenover de mensen die het kalf kwamen bewonderen en de boerin zich van pret op de dijen sloeg, wist hij beter en keerde zich met een vloek en een rood hoofd af om naar de tuin terug te keren.

'Wat een stommerd!' riep de boerin. 'Hoe is het mogelijk, dat zo'n vent zich zo'n onzin laat wijsmaken!'

'Zou jou niet gebeuren, hè?' zei Van der Haghen vriendelijk.

'Mij niet, hoor!' lachte ze. 'Daar zou ik toch zelf bij zijn!' 'Vind ik ook,' zei hij waardierend. 'Daar ben jij te verstandig voor. Ik weet ook wel bij wie ik het wagen kan

en bij wie niet. Zo'n socialist is nou eenmaal niet wijzer!' Twee maanden later kreeg hij zijn kans. Op een namiddag, toen hij langs de boerderij kwam, nodigde de boerin hem binnen voor een kop thee. Die had ze speciaal voor hem gezet, bij de boeren werd niet anders dan koffie gedronken. Toen bekende ze hem in een vertrouwelijk gesprek, dat ze zijn hulp nodig had. Het was bekend, dat hij veel verstand van geneeskrachtige kruiden had en dikwijls iemand daarmee had geholpen. Daar waren sterke verhalen van in omloop. Nu had ze al wekenlang zo'n verschrikkelijke last van netelroos, maar Antje van hiernaast had haar hoop gegeven, dat meneer er misschien wat op wist, iets van kruidenthee of zo. Of ze al een dokter geraadpleegd had, vroeg Van der Haghen.

'O nee,' riep ze, 'geen dokter aan mijn lijf, daar moet ik niets van hebben!'

Ze was een preutse vrouw van even in de dertig. Ze had geen kinderen. Het viel haar al moeilijk genoeg om dit allemaal te vertellen, ze kleurde tot in haar hals. Maar hij scheen dat niet te zien. Ze moest hem nauwkeurig vertellen hoe die roos er uitzag en waar die zich bevond. Toen hij dat wist, noemde hij het gordelroos en een zeer hardnekkige. Hij dacht diep na en bladerde in een boekje, dat hij uit zijn binnenzak haalde.

'Schenk me nog een kop thee in,' zei hij. 'Ik ken weinig mensen die zulke lekkere thee zetten als jij.'

Terwijl ze dat deed, sprak hij over de kruiden. Hij zou veel meer mensen kunnen genezen, zei hij, als ze zich maar nauwkeuriger wilden houden aan wat hij voorschreef.

'Maar hoe gaat het, vrouw Vos,' praatte hij, 'de mensen

zijn niet allemaal zoals jij en ik, ze zijn dom en eigenwijs. Ze horen maar half wat er gezegd wordt, en dan menen ze 't wel te weten. De kruidenkunde is een prachtige wetenschap, maar je moet er voorzichtig mee zijn. Heb je Albert van Veen nog gekend, die oude arbeider, die een jaar of wat geleden gestorven is? Die kwam een paar dagen voor zijn dood bij me, hij had last van zijn ingewanden, die functioneerden veel te snel. Het was nogal erg, daarom raadde ik hem een krachtige thee van vlierbast aan en ik legde er nog de nadruk op, dat hij die bast vooral moest snijden van beneden naar boven en het liefst bij het opgaan van de zon. Je weet misschien hoe dat is met vlierbast: in de richting waarin je snijdt, zo werkt die. En wat doet die sufferd? Die snijdt precies verkeerd: van boven naar beneden en met zonsondergang. Drie dagen later was hij dood na een verschrikkelijk lijden, je kunt je dat voorstellen... De familie heeft mij dat toen erg kwalijk genomen, maar zeg jij nou eens, vrouw Vos: was dat mijn schuld? De kerel had immers niet gedaan, wat ik gezegd had!

Ze beaamde het en verwonderde zich. Dat het ook zo precies kwam met die dingen!

Hij staarde weemoedig voor zich uit.

'Ja,' zei hij, 'en toch heb ik er nog dikwijls last van. Dan komt die arme kerel met het broodmes in de hand voor me staan en verwijt me, dat ik zelf die bast niet even voor hem gesneden heb.'

Hij zuchtte en schudde het hoofd. Ze troostte hem met nog een kop thee. Hij had haar thee zo geroemd.

'Daarom ben ik nu erg voorzichtig geworden,' vertelde hij. 'Ik geef Jan en alleman geen raad meer. Alleen nog enkele verstandige mensen van wie ik zeker weet, dat

ze precies doen wat ik zeg. Er moeten niet nog meer ongelukken komen.'

'Die zou u met mij niet krijgen,' zei ze.

Hij bromde wat en slurpte van zijn thee.

'Zou u er iets op weten?' vroeg ze.

'Wat?' antwoordde hij. 'O, die roos, hè? Ja, dat is tamelijk eenvoudig. *Achillea millefolium* of *tussilago farfara*, die zijn beide heel goed.'

'Wat is dat voor spul?'

'Dat zijn twee geneeskrachtige plantjes die hier in overvloed groeien,' onderwees hij. 'Duizendblad en klein hoefblad noemen jullie ze.'

'Moet ik daar thee van zetten?'

'Om de drommel niet,' schrok hij. 'Dit zit uitwendig, het moet ook uitwendig genezen worden!'

'O, er op leggen dan zeker, of een zalf van maken?'

'Ook niet. Als je die plantjes plukt, verzuren de sappen. Die prikkelen de huid en maken de kwaal nog erger.'

Hij sprak langzaam, als met tegenzin. Hij vond haar misschien niet verstandig genoeg. Daarom drong ze aan: 'Hoe moet het dan? U kunt het me gerust zeggen, meneer, ik zal er me precies aan houden, dat beloof ik u.'

'Nou, luister dan,' zei hij, plotseling besloten. 'Je moet die plantjes met de zieke plaatsen van je huid in aanraking brengen zonder ze te plukken. Je doet dat 's middags tegen twaalf uur. Als de zon op het hoogst staat, is de genezende werking het grootst. Het best is op een donderdag en een oneven datum...'

'Maar hoe kan dat, zonder ze te plukken?' vroeg ze.

'Ook een vraag!' zei hij. 'Je gaat er in liggen natuurlijk, je rolt je er in om. Wat denk je, waarom de paarden soms rollen in de wei? Van speelsheid? Wie de kruiden kent,

weet beter: om de horzelbeten te genezen. De dieren cureren zich zelf. Een hond die pijn in zijn buik heeft vreet hier een grasje en daar een blaadje en zijn instinct doet hem feilloos kiezen. Wij zijn te ver van de natuur afgedwaald.'

'Maar dat kan ik toch niet doen!' viel ze hem in de rede en ze kleurde al bij de gedachte.

'Je hoeft het ook niet in de wei te doen,' zei hij ongeduldig, terwijl hij opstond. 'Op een open plek in het sparrenbosje achter de boomgaard staat het vol met die planten. Daar is het stil, daar ziet je niemand. Nou, bedankt voor de thee.'

'Maar ik weet niet, welke plek u bedoelt,' zei ze zenuwachtig. 'Er zijn zoveel open plekken. En die plantjes ken ik ook niet.'

'Als je vlug bent, kan ik het je nog net wijzen,' bood hij aan, terwijl hij op zijn horloge keek. 'Over een kwartier moet ik in de stad zijn voor een vergadering.'

Hij liep met haar mee en wees haar een plaats aan die ingesloten was door dichte jonge sparren. Hij toonde haar ook het duizendblad, dat er werkelijk volop groeide. Ze stond er peinzend rond te zien.

'Morgen is het donderdag,' zei ze.

'Ja,' zei hij strak, 'de elfde. Maar beloof me nou één ding, vrouw Vos, haal nou geen gekke dingen uit van afplukken of thee zetten. Ik wil er niet de schuld van hebben, als jij over een poosje vol met zweren loopt. Houd je je aan mijn advies, dan ben je binnen drie dagen van je kwaal verlost.'

Hij keek weer op zijn horloge.

'Dus tegen twaalf uur?' vroeg ze.

'Ja,' zei hij. 'Kwart voor twaalf. De zon mag niet over het hoogtepunt heen zijn.'

Hij liep weg en liet haar alleen met haar gedachten. Hij wist dat ze hem niet ontgaan zou. De volgende morgen bracht hij zijn geweer mee en zocht, nadat hij een poos in de tuin gewerkt had, een stel kerels uit, om als drijvers met hem op jacht te gaan. Hij gebod ze, zwijgend achter hem aan te lopen het sparrenbos in. Daar wees hij ze de plaatsen, waar ze post moesten vatten.

'Je kruipt weg onder een spar en verroert je niet,' zei hij. 'Als je mijn fluit hoort, drijf je snel op in de richting van de proeftuin en jullie, de buitensten, loopt als de wind om en past op, dat het wild niet kan ontsnappen in de richting van de boerderij. En je geeft geen kik, wat er ook gebeurt en wie je ook ziet. De eerste die ik hoor of die zich vertoont schiet ik voor zijn kop.'

'Waar gaat het om, meneer?' vroeg er een.

'Edelwild,' zei Van der Haghen.

Het woord was genoeg om de kerels het hart te doen bonzen. Edelwild!

'Is de jacht open?' vroeg er een.

'Op dit soort altijd,' zei Van der Haghen. 'Naar je plaats en bekken dicht.'

De kerels zaten een half uur te wachten. Toen zagen ze de boerin door de boomgaard wandelen en met schichtige blikken in het sparrenbos verdwijnen. Niet veel later klonk de fluit. De drijvers sprongen op en braken door de takken in de richting die meneer hun had aangeduid. De buitensten renden de boomgaard in. Die zagen een witte schim uit het bos komen en op hun geschreeuw snel weer verdwijnen: de boerin, haar snel bijeengeraapte kleren in een bundel onder de arm. Edelwild! De mannen

begrepen hun taak en dreven met een ijver als nimmer voor een ree aan de dag gelegd. Van der Haghens kon op zijn gemak naar huis wandelen; de brede gracht aan de ene, de drijvers in de open boomgaard aan de andere kant dwongen de vrouw om de hele bosakker in de lengte door te ijlen en toen hij bij het huis zijn fiets nam, kwam ze voor de verbaasde ogen van Jan Braaks kermend de proeftuin doorrennen, recht op de deur van de Hiemstra's aan, één kledingstuk inderhaast aangeschoten, de andere voor haar lijf gedrukt. Of ze wilde of niet, ze moest voorbij de plaats waar hij hoofdschuddend de onschuldige stond te spelen. En ze deed het, met afgewend hoofd, en stortte zich naar binnen door de deur, die Antje, op het gekerm toegesneld, al voor haar geopend had. Maar door het raampje zond ze geen tien seconden later een vloed van verwijten naar zijn hoofd.

Hij lachte niet. Hij lachte nooit, nadat hij zo iets had uitgehaald, hij scheen er zelf niet van te genieten. Maar de hele buurt wist er natuurlijk nog diezelfde dag van en waar de vrouw zich vertoonde, werd haar gevraagd hoe het met haar huidziekte stond. Ze was van plan om Vander Haghens haar leven lang niet meer aan te kijken en stuurde haar houten klaas van een man op hem af om hem reukenschap te vragen. Maar die keerde overtuigd van meneers onschuld terug. Hoe had meneer kunnen weten dat ze diezelfde dag al zijn raad zou opvolgen en dat hij daar dus beter niet jagen kon? Hij was trouwens het hele geval al vergeten, zo'n man had zoveel aan zijn hoofd! En toen de boerin na een week merkte, dat ze als door een wonder plotseling van haar kwaal genezen was, verdween ook wel haar wrok. Van der Haghens naam als kruidkundige leed er dus niet onder. Hij kwam nadien nog

dikwijls de heerlijke thee van de boerin genieten en toen ze tegen de winter in verwachting bleek te zijn, waren er mensen die meenden dat ook dit aan hem te danken zou wezen. Maar daarover heeft Klaas hem nooit aangesproken.

Van der Haghen bleek ook zijn ernstige, zelfs zijn plechtige dagen te hebben. Hij kwam op een vrijdagmorgen in het late voorjaar, toen Jan Braaks een paar jaar in zijn dienst was, met een grote oranjestrik op zijn borst op Klarenbeek, liet alle arbeiders en de bewoners van beide huizen bij elkaar roepen en toen ze samengekomen waren bij de grote stoep van het huis, wapperde de vlag aan zijn stok op het grasveld, eigenhandig door meneer gehesen. Hij deelde mee, dat er in Den Haag een prinses was geboren en hield een vurige rede op de koningin en het oranjehuis, dat nu niet meer direct met uitsterven werd bedreigd. Er waren arbeiders die de tranen in de ogen hadden toen meneer zo roerend daarover sprak, en vrouw Vos, die zelf bijna zo ver was dat ze moeder zou worden, snikte in haar schort. Allen riepen driemaal hoera en Egbert zette daarna het Wilhelmus in. Toen kreeg Johannes de strik van meneer op zijn borst gespeld en meneer ging onder de mannen met de fles rond. Oranjebitter was het en ze dronken, 'als symbool van onze eenheid' zoals meneer het uitdrukte, allen uit hetzelfde glas. Maar toen hij bij Jan Braaks kwam, weigerde die. 'Ben je geheelonthouder geworden?' vroeg meneer. 'Dat niet,' zei Jan, 'maar nu drink ik geen borrel.' 'Waarom niet?' 'Meneer,' antwoordde Jan, 'dwing mij maar niet om dat

te zeggen. Dat zou niet goed wezen op dit oogenblik. U begrijpt het zo ook wel.'

'Ik begrijp niks,' zei meneer. 'Spreek op as-je-blieft!' 'Nou meneer,' zei Jan, met onzekere blikken naar de gespannen gezichten van de overige mannen, 'kijk es an. Als u het dan wilt, dan zal ik het zeggen, dan is het voor uw verantwoording. Zie es, meneer, als mijn vrouw in het kraambed ligt, dan trekt zich daar geen mens wat van aan, al heeft ze het er ook nog zo moeilijk mee gehad. Waarom dan bij deze vrouw wel? Zijn die mensen meer dan wij omdat ze rijk zijn en in een paleis wonen?'

Een afkeurend gemompel ging onder de arbeiders op, maar Van der Haghen bezwoer het met zijn ogen.

'Dat is klein en bekrompen geklets,' zei hij. 'Heb je dan nooit van het Nederlandse vorstenhuis gehoord en wat dat voor ons land gedaan heeft? Jij moet je schoolgeld weer ophalen. Weet je dan niet, dat we zonder dat vorstenhuis niet eens een vrij en zelfstandig volk zouden zijn?'

'Laten we er maar niet meer over praten,' zei Jan, met een sussend handgebaar. 'Als ik alles zou zeggen wat ik denk, bederf ik hier de dag. En dat wil ik niet.'

'Mensen,' riep Van der Haghen, 'laten we ons deze feestdag door een socialist bederven?'

'Neel!' riepen de arbeiders, tuk op een relletje. 'Natuurlijk niet!' Maar Antje pakte Johannes bij de hand en trok hem mee naar huis. De boerin schommelde met haar mee.

'Je hoort het,' zei Van der Haghen. 'Kom op, als je durft!'

'Goed dan,' zei Jan. 'U zei: het Nederlandse vorstenhuis. Is dit kind dat nu geboren is dan een Nederlands kind? Het heeft een Duitse vader en drie Duitse grootouders. En als je verder teruggaat, zie je, dat het ook nog Frans

en Russisch en Engels bloed heeft. Wat blijft er zo van dat Nederlandse over? Dan kun je toch ook niet meer van een Nederlands vorstenhuis spreken?

‘Heb je dat van je zelf?’ vroeg Van der Haghen. ‘Of hebben anderen je dat voorgekauwd?’

‘Wat komt dat er nou op aan?’ zei Jan. ‘Zegt u maar eens, of ik geen gelijk heb.’

‘Nee,’ antwoordde meneer, ‘je hebt geen gelijk. Je bazelt over dingen, waar je geen grein verstand van hebt. Ras is niet alleen een kwestie van bloed, maar van geest. Onze koningin is Nederlandse in hart en nieren, dat heeft ze in haar woorden en in haar daden getoond.’

En op snijdende toon ging hij door: ‘Weet je wie geen Nederlanders zijn? Jij en je kornuiten. Jullie kan het vaderland geen steek meer schelen. Een arbeider uit Frankrijk of Polen die je nog nooit gezien hebt, is je liever dan je eigen vorstin, die haar leven wijdt ook aan jullie belangen. Je eigen voordeel is je liever dan de vrijheid van je land. Je kletst je leiders na met je lege kop en die verraden desnoods hun eigen volk voor het belang van de internationale. Vuile egoïsten zijn jullie en meer niet. Daar, nou weet je hoe ik over je denk!’

Jan Braaks, bleek en trillend van emotie, wilde nog weer het woord nemen, maar Egbert legde hem de hand op de schouder en drong hem achteruit om hem te beschermen.

‘Meneer,’ zei hij, ‘we kunnen nu zeker wel weer aan het werk gaan?’

‘Nee,’ zei Van der Haghen, ‘we werken niet meer vandaag. Berg het gereedschap maar op en ga naar huis, er is feest in de stad.’

Hij haalde een linnen buidel uit de zak en reikte die Egbert over.

'Hier,' zei hij, 'Hiemstra, geef elk van de arbeiders een rijksdaalder om feest te vieren met hun gezinnen en geef de jongens de helft. Jan Braaks sla je maar over, die kan doorwerken.'

'Goed meneer,' zei Jan, schijnbaar rustig.

'Hoor hem!' tartte de baas. 'Hij houdt zich goed, maar onze lieve Heer hoort hem brommen! Neem het geld nou maar aan, idioot, je kunt het best gebruiken en die vrije dag heb je ook wel graag, want morgen kom je hier; jullie rode 1 Mei-optocht is verboden. Vooruit, verloochen je beginsel nou maar eens een keer.'

'Ik denk er niet aan,' hield Jan koppig vol.

Egbert stak hem toch het geldstuk toe, het nieuwste en meest blinkende dat in de buidel was.

'Vooruit Jan,' trachtte hij vriendelijk te overreden. 'Laat je vrouw en kinderen er geen schade om lijden, die willen ook wel eens een extraatje! Koop ze er dan een stuk kleren voor, maar laat ze 't goed hebben vandaag.'

Maar Jan bleef halsstarrig weigeren, al had hij geen oog van het zilver af.

'Hou maar op,' spotte Van der Haghen, 'die wil nou eenmaal de martelaar spelen! Daar kan hij bij zijn kameraden mee opscheppen en de volgende week bewijst hij in zijn krantje, dat de rode arbeiders bij de andere achtergesteld worden! Dat brengt hem veel meer op dan een rijksdaalder. Hij wordt nog eens partijleider en dan brengt hij ons de revolutie en hij heeft de rijksdaalders voor het opvegen.'

'Meneer!' brieste Jan, 'drijf het niet te ver! Dat is een grove belediging!'

'O ja?' lachte Van der Haghen, 'vertel me dan alleen nog dit: waarom ben jij ook weer socialist?'

‘Om te strijden voor recht en gerechtigheid in de maatschappij,’ gromde Jan.

‘Leugens,’ troefde Van der Haghen. ‘Omdat je niks hebt, daarom. Omdat je loert op de bezittingen, die anderen door hard werken hebben verdiend. Zodra je zelf bezit had, waarvoor je werken en vechten moest, was jij geen socialist meer.’

‘Het is me te min om daar antwoord op te geven,’ antwoordde Jan waardig en liep weg.

Van der Haghen wandelde met Egbert mee, toen die de arbeiders enkele aanwijzingen ging geven voor het beëindigen van het werk. Voor het eerst vond Egbert dat prettig. Hij voelde zich dichter bij zijn meester staan dan ooit te voren; eindelijk waren ze het dan toch es eens, in hun liefde voor Oranje hadden ze een zelfde ideaal gevonden. Eigenlijk twijfelde hij er nog een beetje aan, of Van der Haghen wel oprecht geweest was. Het paste niet bij hem om iets of iemand zo bovenmate te vereren. Maar zijn verontwaardiging over Jans woorden was toch echt geweest, al was de manier waarop hij hem bestreden had, beneden peil.

‘Was dat nu wel goed van u om die arme Jan zo af te troeven?’ vroeg Egbert, toen ze weer op huis aanliepen. ‘Het is toch zo’n beste vent, meneer! U zei tegen hem: Je bent socialist, omdat je niks bezit! Dat is toch niet waar! De andere arbeiders dan?’

‘Die zijn te stom om er gedachten op na te houden,’ antwoordde Van der Haghen. ‘Dat weet je toch ook well Werkdieren zijn het en meer niet. Wie ze de kost geeft, die heeft ze. Nu zijn ze ’t met ons eens, maar als de rooien nog eens de macht krijgen, lopen ze over.’

‘Laat dat zo wezen. Maar ik dan? Ik heb toch ook geen bezit.’

‘Wees wijzer!’ zei meneer. ‘Jij bent rijk! Je hebt je geloof immers en dat is je toch meer waard dan alle schatten van de aarde?’

Egbert keek verrast op en dacht een spottende blik te ontmoeten, maar de grijze ogen keken hem ernstig en vriendelijk aan, zoals hij ze nog niet eerder gezien had. Zijn hart werd er warm van.

‘U hebt volkomen gelijk,’ gaf hij toe. ‘Maar als u dan wel weet hoe kostbaar mijn geloof is, waarom gelooft u dan niet meer?’

‘Ik kan het niet,’ zei Van der Haghen.

‘U wilt niet,’ verbeterde Egbert.

‘Mogelijk. In ieder geval heb ik geen behoefte aan dat geloof van jou. Maar daarom ben ik niet zonder geloof. Dacht je dat soms?’

‘Wat bent u dan van uw geloof?’

‘Boer,’ zei Van der Haghen.

‘Is dat ook al een geloof?’ vroeg Egbert verwonderd. ‘Natuurlijk, ik gehoorzaam het oudste goddelijke bevel: bebouw de hof. Dat doe ik, met al mijn krachten. Maar van de verboden boom blijf ik ook niet af!’

Hij lachte vrolijk.

Toen vervolgde hij: ‘Ik geloof in het leven, het eeuwige leven, dat zich altijd handhaaft en nooit te vernietigen is. Wij leven maar eens, maar het leven gaat door.’

Egbert schudde het hoofd.

‘Dat begrijp ik niet,’ zei hij. ‘Maar om op Jan terug te komen: ik ken hem nou al een kleine dertig jaar en ik voel me verplicht om het voor hem op te nemen, meneer.’

Hij houdt er rare ideeën op na, maar hij is geen egoïst. Hij meent, wat hij zegt.'

'Natuurlijk,' zei Van der Haghen. 'Of liever: hij meent dat hij het meent. Maar dat hij zich vergist, dat zou ik willen bewijzen! Man, daar zou ik wat voor over hebben, om dat te bewijzen!'

Hij zweeg en staaarde een poos, diep in gedachten, voor zich uit.

'Wie weet, misschien doet zich de gelegenheid eens voor,' zei hij toen, met een lach die Egbert niet prettig vond. 'Maar je moet me de tijd geven. Schiet nou maar op, ik hoor de soldaten al uitrukken voor de parade met de stafmuziek voorop. Maak dat je er bij komt met je vrouw en kinderen!'

Antje stond al uit te zien, met haar mooie vossenbont om en de oudste twee kinderen op z'n zondags aangekleed. Het jongste kind had ze in de wagen naar de boerin gebracht, die het heerlijk vond om er op te mogen passen. Antje was even ongeduldig als Johannes en Tineke, daarom stuurde Egbert ze vast vooruit en volgde op de fiets. Ze zagen de parade, waarbij ze met de andere mensen door marechassees in groot tenue op een afstand werden gehouden. Kolonel Banning inspecteerde de troepen, een wapperende witte pluim boven zijn apesnoetje. Ze zwierven door de bevlagde straten, die vol waren met geestdriftige mensen, kochten broodjes en gebak en aten op een bank in het bos bij de hertenkamp.

In de namiddag wilden ze de kerkdienst bijwonen, maar moesten het gebouw verlaten, toen de dominee midden in zijn toespraak was, omdat Tineke haar plasje niet langer kon ophouden. Toen gingen ze maar op de optocht staan wachten en Antje dacht plotseling aan de

vrouw van Jan Braaks en ze wist Egbert te bewegen, haar wat bokkingen en een zak vol apenoten te brengen. Hij was nog niet terug, toen de stoet langs kwam. Achter de muziek en enkele hoge officieren te paard reden de burgemeester, de wethouders, de leden van gedeputeerde staten en die van het feestcomité met hun dames in versierde open landauers. Van der Haghen reed er ook tussen, maar hij had alleen zijn dochttertje bij zich.

Johannes zag haar het eerst.

'Lydia! Lydia!' riep hij.

Ze riep terug en lachte en stak hem een stuk chocola toe. De jongen liet zijn moeder los en rende het rijtuig na, maar een marechaussee greep hem bij zijn matrozenkraag, zodat zijn bloes openscheurde. Antje haastte zich om er bij te komen, want het kind onderwierp zich niet aan de politieman, maar sloeg en trapte driftig van zich af. Van der Haghen was haar voor. Hij had het rijtuig laten stoppen, tilde Johannes op en zette hem naast zijn dochttertje op de kussens. Toen kwam hij terug, nam Tinneke op de arm en dwong Antje, ondanks haar protesten, om naast hem plaats te nemen. Hij hield er de hele optocht voor op. De mensen drongen samen en riepen luid hoera, toen de landauer eindelijk verder reed, maar in de volgende rijtuigen staken de mensen de hoofden bij elkaar en lachten niet.

Johannes zat verheerlijkt rond te kijken, tussen Lydia en zijn zusje. Het leek een sprookje om zo door de straten te rijden onder de stil neerhangende vlaggen, tussen de jubelende mensen.

'Fijn, hè moeder?' vroeg hij telkens. Ja, moeder scheen ook wel te genieten, al had ze een erge kleur en al moest ze zich ook nu nog verweren tegen de grapjes van meneer

Van der Haghen, die haar met alle geweld een arm wilde geven en dat tegen haar wil gedaan kreeg toen hij zijn huis naderde, waar mevrouw voor het raam stond. Hij wuifde vrolijk naar haar evenals Lydia, en Antje knikte, maar op dat oogenblik keerde de vrouw zich hooghartig om. Antje zag duidelijk, welk woord haar lippen daarbij vormden: 'Bà!'

'Mams is kwaad!' constateerde Lydia blijmoedig. 'Johannes, proberen, wie er bij die vlag kan?'

'Een gouden ring in een varkenssnuit!' zei Van der Haghen schamper. 'Nee, dàn jij, Antje!' En hij boog zich naar haar toe met zoveel verering in zijn ogen, dat ze zich haastig van hem los trok en in een hoek van het rijtuig met een strak gezicht fier rechtop ging zitten. Zo zag Egbert haar, toen hij na lang zoeken de stoet voorbij zag gaan.

'Je zat er als de koningin in eigen persoon!' zei hij vrolijk, nadat hij haar ontmoet had op de markt, waar de optocht ontbonden werd. 'Je zag je eigen man niet eens! Je zou warempel een goed figuur maken als de vrouw van een rijke kerel!'

'Hè!' schrok ze, 'wat zeg je toch een nare dingen! Alleen als jij die rijke kerel was, anders zou ik me doodongelukkig voelen!' En zo maar tussen de mensen vlijde ze haar hoofd tegen hem aan.

WAT JOHANNES ZICH UIT ZIJN SCHOOLJAREN HET BEST BLEEF herinneren, was de verveling. Hij verveelde zich bijna van de eerste dag af. Thuis had hij zich zelf met moeders hulp uit de krant en uit de boekjes die meneer Van der Haghen hem gaf, al wat lezen geleerd en het rekenen met eenvoudige getallen was hem bij zijn avonturen in de tuin ongemerkt bijgebracht. Wanneer de bijbelse vertelling, waarnaar hij vol spanning had zitten luisteren, ten einde was, begon voor hem de marteling van het gedwongen stil zitten en het wachten op de andere kinderen, tot ook die klaar zouden zijn met hun rijtje sommen of met het lezen van de bladzij uit hun boek of tot ze de uitleg van de juffrouw eindelijk eens zouden hebben begrepen. En hij mocht er niet uit het raam zitten kijken naar de voorbijdrijvende wolken of naar een vogeltje op een tak, hij moest zijn ogen in het boek houden of naar het bord, dat wilde de juffrouw nu eenmaal. Het duurde lang eer hij dat begrepen had, want hij was zo'n heerlijk vrij leven gewend geweest; hij moest er wel drie keer voor in de hoek.

Maar toen wist hij het en paste zich aan. Hij had stiekem achter de rug van de jongen die voor hem zat het boekje uitgelezen, toen de klas ongeveer op de helft was, en hij werd er handig in om toch aldoor te weten waar de klas gebleven was en met een onschuldig gezicht de goede regel te lezen, wanneer hij plotseling een beurt kreeg. Hij tekende een landschap op de achterkant van zijn lei,

als hij klaar was met zijn sommetjes, en hield één oog op de juf om dadelijk keurig recht te zitten, indien ze in zijn richting kwam. Hij luisterde ook naar de uitleg die bij het werk van de tweede klas, die in hetzelfde lokaal zat, gegeven werd, met de ogen huichelachtig braaf op zijn eigen werk zodra de juffrouw zijn kant uitkeek. Soms probeerde hij, zo goed en zo kwaad als dat ging, het werk van die klas ook te maken. Het werd een dagelijks spelletje om te trachten voor een gehoorzame oplettende jongen door te gaan en in het geheim met verboden dingen bezig te zijn.

Natuurlijk liep dat wel eens spaak en Johannes leerde de hoek van het lokaal die als strafhoek gebruikt werd, zo goed kennen, dat hij zich jaren later de figuren, die door de beschadiging van de kalk werden gevormd, nog voor ogen kon halen. Maar eens verloor de juffrouw haar geduld en probeerde een ander tuchtmiddel: ze riep Johannes voor de klas, pakte hem bij zijn oren en trok er stevig aan. Maar ze zag meteen, dat ze ook daardoor niet verder kwam bij dit merkwaardige ventje. Hij kreeg een kleur als vuur en zijn donkere ogen keken fel in die van de juffrouw.

‘Schei uit, juffrouw,’ zei hij. ‘Mijn oren zijn lang genoeg.’ Hij had dat niet van zich zelf. Dat had meneer Van der Haghen hem voorgepraat. Die had hem laten beloven, dat hij zich op school nooit en te nimmer zou laten slaan. ‘Een flinke jongen neemt dat niet,’ had hij gezegd. ‘Alleen je vader en je moeder hebben er het recht toe en geen mens anders. Sla maar terug of loop maar weg, dan houden ze er wel mee op. Zo niet, dan vertel het mij maar, dan ga ik er wel eens naar toe. En als ze op school aan je oren trekken, dan zeg je: ‘Meester, mijn oren zijn

lang genoeg en als ze langer gemaakt moeten worden, dan zal mijn vader dat wel doen.'

Maar dat laatste behoefde Johannes er niet bij te zeggen, want de juffrouw was al overwonnen. Ze lachte en streekte hem over het haar.

'Ik zal het niet meer doen,' zei ze. 'Vergeef het me maar. Maar je bent ook zo ongehoorzaam, jongen! Beloof me dan, dat je erg goed je best zult doen om voortaan gehoorzaam te zijn. Afsproken?'

Dat beloofde Johannes graag en hij hield plotseling heel veel van de juffrouw. Voor een goedkeurende blik uit haar ogen zat hij die morgen de helft van de tijd als een standbeeld met de armen stijf over elkaar. Het viel hem echter wel wat tegen, dat ze tijdens het speelkwartier het gebeurde in geuren en kleuren aan de drie meesters stond te vertellen. Hij was dichtbij met een paar kinderen aan het knikkeren en hij zag dat ze alle drie naar hem keken en om hem lachten. Er was een meester bij met een vierkant hoofd en een vetpuist aan zijn kin, die had het meeste plezier. Hij riep Johannes en toen het kind onwillig naderbij gekomen was, vroeg hij: 'Zo, zijn jouw oren lang genoeg? Laat mij eens kijken, die oren.' En meteen pakte hij ze gevoelig beet.

'Blijf er af!' riep Johannes.

'Wát zeg je?' vroeg de meester, terwijl hij heel strenge ogen zette en nog steviger kneep.

Maar Johannes gaf geen antwoord. Alleen schopte hij de meester driftig tegen de schenen, zodat die van schrik losliet. Toen rende hij terug naar de andere jongens, die hem bewonderend stonden aan te kijken. Even scheen het, alsof de meester hem wilde nalopen en Johannes stond klaar om het hek uit te hollen, maar de man kwam

niet. Hij dreigde Johannes alleen maar met de vuist en hij was erg rood, want de andere meesters en de juffrouw lachten hard.

Ook na die dag gelukte het Johannes niet om veel gehoorzamer te zijn, want de verveling was te groot. Maar hij kon toch beter met de juffrouw opschieten. Ze schonk bijzondere aandacht aan hem en toen ze merkte wat de oorzaak was van zijn rusteloze onoplettendheid, liet ze hem zoveel mogelijk zijn gang gaan en gaf hem zelfs voorzover haar tijd het toeliet apart een beetje les. Na een paar weken schoof ze zijn bank tussen de beide klassen in en gaf hem vergunning om zijn krachten op het werk van de tweede klas te proberen, als hij met zijn eigen werk klaar was. Halverwege het leerjaar haalde ze de bovenmeester er bij en met diens toestemming werd Johannes tot de tweede klas bevorderd.

Op die dag ontving hij zijn bijnaam, waarmee hij al zijn schooljaren gezegend bleef. Toen hij glimmend van vreugde en trots op zijn nieuwe plaats zat met de armen over elkaar en de rug tegen de leuning zoals het hoorde, en de bovenmeester hem vroeg wat hij later wilde worden, antwoordde hij zonder aarzelen: 'Professor, meester!' Want hij herinnerde zich, dat meneer Van der Haghen eens tegen zijn moeder gezegd had, dat hij dat wel worden kon.

'Zo-zol' zei de meester, 'dat is niet mis! Professor! Nou, doe maar goed je best, wie weet of het niet lukt!'

'Professor!' lachten de kinderen. 'Hij wil professor worden! Ha, die professor!'

Er waren erbij, die het moeilijke woord nauwelijks konden uitspreken, maar voortaan noemde niemand hem anders. Het kon hem niet schelen, hij voelde er zich zelfs

door gestreeld. Hij was de knapste van de school en thuis werd hij behoorlijk over het paard getild. Moeder verwen- de hem met liefkozingen en lekkers. Meneer Van der Haghen verzekerde hem, dat hij torenhoog boven al de andere schoolkinderen uitstak. En ofschoon vader er de nadruk op legde, dat hij niet meer dan zijn plicht had gedaan met zo goed te leren, hij was toch ook wel trots op zijn zoon en beloofde hem een nieuwe tekendoos, als hij het volhield in deze klas en aan het eind van het jaar naar de derde zou gaan.

Die tekendoos verdiende Johannes met glans en in de volgende twee jaar bleef hij de beste van de klas. Zijn onderwijzer van die jaren was een bleke zachtmoedige jongeman, die dikwijls last had van hoofdpijn na zijn nachtelijke studies voor een middelbare akte en wie het werk voor de grote klassen dan bijna te zwaar viel. Maar hij was een goed paedagoog en wist zich te redden door een staf van medewerkers van verschillende rang te be- noemen, die elk verantwoordelijk waren voor de orde en rust in een kleinere of grotere groep. Johannes hoorde daar al gauw bij en door zijn overwicht op de andere kin- deren, zijn scherp verstand en zijn eerzucht bracht hij het tot de titel van 'ondermeester', waar hij erg trots op was. Door dit baantje genoot hij meer vrijheid dan een van de anderen. Hij mocht de boekjes uitdelen, de pot- loden punten, de jongens aanwijzen die de planten en de kast moesten verzorgen of de kachel moesten stoken, hij deed de boodschappen voor de meester en liep soms heel waardig de rijen langs om het werk van de anderen te controleren. Door dit alles behoorden deze jaren tot de prettigste van zijn schoolleven.

Maar daarna was het plotseling uit met zijn triumfen,

want de meester van de vijfde en zesde klas was de meester met de puist en die scheen het er van het begin af op gezet te hebben om aan te tonen, dat die eigenwijze jongen van de boswachter niets bijzonders was. Wellicht was hij ook die schop tegen zijn schenen nog niet vergeten. Hij was misschien geen slechte man en er waren leerlingen die wel van hem hielden. Vooral voor de kinderen van vooraanstaande burgers, van een ouderling of een lid van het schoolbestuur, kon hij heel aardig zijn. Verder was hij van het soort dat een hekel had aan alles wat intellectueel boven het middelmatige uitstak. Als de les begonnen was, zag hij geen kind meer afzonderlijk, dan zag hij slechts de klas. Hij had zijn boekje en daar hield hij zich aan. Hij kauwde het geestelijk voedsel voor, hij kauwde het tot er geen smaak meer aan was; de klas had maar te slikken. Wanneer een kind de vinger opstak, keek hij bij voorbaat lelijk, want hij hield daar niet van. Alleen de meester had het recht om vragen te stellen.

‘Ja, wat wil jij nou weer?’

‘Meester, ik heb mijn sommen af. Mag ik de volgende paragraaf maken?’

‘Zo, heb jij je sommen af? Heeft de professor nu zijn sommen al af? Dat zal er wel weer fraai uitzien. Kijk eens aan, is dat een vier of een zeven?’

Zijn vingers wreven over de lei en verdoezelden het werk.

‘Maak jij dat maar eens over, mannetje, en zorg maar, dat je net zo netjes schrijft als je buurman.’

De jongen zuchtte en deed zijn best, diep over zijn lei gebogen. Maar schrijven was niet zijn kracht, hij was er te haastig en te ongedurig voor. Zijn gedachten waren aldoor zijn hand vooruit. Zo lukte het hem nimmer een goed cijfer te halen, want alle sommen die niet netjes

genoeg geschreven waren, rekende de meester fout. En bij de vette krijtstreep die hij met welbehagen door het werk trok, kwam dan nog soms de vermaning: 'Zie je nu wel, dat je er niets van terecht brengt? Jij bent net een paard op hol, jij moet eerst maar eens leren om kalm te worden. Je dacht hier zeker de klassen ook door te hollen, hè? Dat zal je niet lukken, mannetje!'

Het leven in de school werd erg moeilijk voor Johannes. De verveling kwam in verergerde mate terug. Op halve kracht kon hij met de anderen wel mee, voor de andere helft zocht hij afleiding, en dat lukte wel, want als hij maar rustig bezig leek te zijn, had hij van de meester geen last: die verliet zelden de hoge stoel achter zijn lessenaar. Zo duurde het lang voor het tot een openlijk conflict kwam.

Maar eens, bij de les in natuurlijke historie, liep het mis. De meester hing een plaat voor de klas, nam de lange bamboestok, ging weer zitten en wees een bij aan, die op een bloem zat. Op de rij af moesten de kinderen een vraag beantwoorden.

'Wat is dat voor een beest?'

'Een bij, meester.'

'Goed, een bij. Wat doet die daar?'

'Die zit op een bloem.'

'Juist, op een bloem. Wie volgt, waarom zit die daar op een bloem?'

'Die haalt er honing uit, meester.'

'Heel goed. Wie volgt, en wat nog meer?'

Die vraag was voor Johannes.

'Stuifmeel, meester.'

'Wie volgt. Wat nog meer?'

'Was, meester.'

Heel goed, was. Ja, wat heb jij nou nog, Johannes Hiemstra?

'Meester, het is niet waar.'

'Wat is niet waar, jongen?'

'De bijen halen geen was uit de bloemen, meester.'

'Zo, weet jij het beter. Jongens, de professor weet het beter. Nou, lucht je wijsheid maar eens, als jij het dan zo goed weet: waar halen ze dan die was vandaan?'

'Die zweten ze uit, meester. Ze eten zich vol met honing en dan gaan ze in een tros hangen, dan worden ze heel warm en dan zweten ze was. Dat komt in allemaal kleine schilfertjes tussen de ringen van hun achterlijf vandaan en die schilfertjes plakken ze aan elkaar en zo maken ze er cellen van. En ze halen ook geen honing uit de bloemen, meester! Ze halen er nectar uit en die brengen ze...'

'Ja-ja, genoeg, hoor, genoeg, voor kennisgeving aangenomen. En wacht nu maar liever tot je iets gevraagd wordt. Wij gaan door. Dus, Jan Koops, wat halen de bijen uit de bloemen?'

'Honing en stuifmeel en...'

'Toe maar!'

'En was, meester!'

'Goed zo, zo staat het in het boek. Ja, wat heb jij nu nog, jongen?'

Johannes had wijzer moeten wezen. Hij zat op de tweede bank van voren, veel te dicht bij de stoel van de meester om zonder gevaar tegen hem en zijn boek in verzet te kunnen komen. Maar hij dacht daar niet aan. Hij meende nog dat de meester hem misschien niet goed begrepen had. Hij stond rechtop in zijn bank en riep: 'Meester, het is niet waar. De was, meester...'

'Hou je mond, jij, er wordt je niets gevraagd!'

'Ja maar, meester . . .'

De stok in de hand van de meester zwaaide om, zwiepte door de lucht en striemde, doordat Johannes zich snel terzijde boog, alleen zijn schouder; daarna kletste die neer op zijn lessenaar. Johannes vloog geschrokken uit zijn bank, bedacht zich even en stapte toen resoluut naar de deur.

'Wat ga jij doen?' riep de meester verrast.

'Ik ga weg,' zei de jongen met de hand aan de deurknop. 'Als u mij slaat, dan loop ik weg.'

'Kom hier!' schreeuwde de meester en sprong van zijn stoel. Maar Johannes was de buitendeur al uit, toen de meester op de gang kwam kijken. Hij bleef tussen school en huis rondsletteren tot de klok vier had geslagen en vertelde aan niemand wat er gebeurd was, want meneer Van der Haghen was die dag niet op Klarenbeek en Johannes betwijfelde, of zijn gedrag door zijn ouders zou worden goedgekeurd.

De volgende morgen zat hij als gewoonlijk in zijn bank en er heerste een prettige opwinding in de klas om wat er nu met hem gebeuren zou. Johannes had aangekondigd, dat hij weer weg zou lopen als de meester hem opnieuw zou slaan en de andere jongens hadden er weddenschappen om knikkers op afgesloten, of hij dat zou durven. Het viel ze dan ook erg tegen dat de meester deed alsof hij Johannes niet zag, en toen de les beginnen zou, hielden ze het niet langer uit.

'Meester, meester, de professor is er weer! Ziet meester wel, dat de professor er zit?'

'Wordt je wat gevraagd?'

'Nee meester.'

‘Zwijg dan! Dacht je, dat ik die schavuit niet gezien had? Kom eens hier, jij!’

Johannes stapte uit zijn bank en kwam bij de lessenaar van de meester staan. Hij was bleek, zijn hoofd bonsde, zijn ingewanden deden pijn van de spanning, maar zijn ogen keken rustig en waakzaam de meester aan.

‘Waar kom jij vandaan?’

‘Van huis, meester,’ zei Johannes en slikte.

‘En wat kom je hier doen?’

‘Leren, meester.’

‘Zo, leren, dat zullen we hopen. En ben je van plan om weer weg te lopen, als ik je nu de draai om de oren geef die je verdiend hebt?’

‘Ja meester,’ zei Johannes.

Meteen had hij de klap al beet. Hij viel tegen de bank, schreeuwde het uit en wilde het op een lopen zetten naar de deur. Maar ditmaal was de meester hem voor. Die greep hem, schudde hem door elkaar dat het hem duizelde, sloeg hem links en rechts en schopte hem in zijn bank.

‘Ziezo,’ zei hij hijgend, ‘nou zul je die brutale kunsten wel afgeleerd hebben. Kijk voor je, lummel, anders krijg je nog meer!’

Dat laatste was om de wraakzuchtige blikken waarmee het kind hem zat op te nemen. Het huilde niet, het beet de tanden opeen en trachtte met trillende vingers zijn kleren weer wat in orde te brengen. Maar het zat slechts te wachten, tot de meester weer op zijn stoel achter de lessenaar kroop. Toen smet het hem de inktpot naar het hoofd, rende onder luid geschreeuw van de klas het lokaal uit en was opnieuw verdwenen.

Maar buiten brak zijn zelfbeheersing en ergens achter

een schutting moest hij even uithuilen. Toen hinkte hij naar huis, hij voelde nu pas, dat zijn been pijn deed – maakte een omweg door de boomgaard en zag tot zijn vreugde het lichte werkpak van meneer Van der Haghen door de bladeren schemeren.

Fluitend kwam hij de proeftuin in. Meneer, die bij de bijen werkte, keek verwonderd op.

‘Wat doe jij hier?’ vroeg hij. ‘Heb je geen school?’

‘Ik ben hem gesmeerd,’ zei Johannes op onverschillige toon, maar met trillende lippen. ‘De puist heeft me geslagen, gisteren ook al.’

‘Geef me de vijf,’ zei meneer. ‘Je bent een man naar mijn hart!’

Hij rustte niet, voor hij haarfijn wist wat er gebeurd was. Dat de jongen niet overdreef, kon hij constateren aan een bloedend oor en een grote blauwe plek op het dijbeen, waar hij Johannes het broekje voor liet uittrekken. Hij vloekte en begon haastig zijn werkpak uit te stropen.

‘Heb je hem geraakt met die inktpot?’ vroeg hij.

‘Ik geloof van niet,’ moest Johannes bekennen.

‘Geeft niks,’ zei meneer. ‘Dan zal ik het wel doen. We gaan er samen naar toe. Heb je al gezien, wat er bij huis staat? Nee? Heb je mijn nieuwe auto nog niet gezien? Kom mee dan!’

‘Nee,’ zei Johannes. ‘Dan ziet moeder mij. En dan moet ze alles horen en dan heeft ze verdriet.’

‘Je hebt gelijk,’ antwoordde meneer. ‘Wacht dan voor in de laan op me.’

Johannes stond nauwelijks bij het hek, toen de auto al kwam aansnorren. Een stofwolk vloog op, toen hij knarsend stopte.

‘Stap in,’ nodigde meneer uit.

Het was voor het eerst, dat Johannes in een auto zat. Tot nu toe had hij ze alleen met veel lawaai voorbij zien vliegen en eenmaal had hij op weg naar school mogen meeduwen achter een weigerachtige phänomobile, zo'n ding met drie wielen. Dat was toen al een groot avontuur geweest. En nu zat hij dan in een echte auto, een Adler, die vijftig kilometer per uur kon halen en waar je mee naar Amsterdam kon rijden zonder te stoppen. Dat vertelde meneer Van der Haghen boven het lawaai van de motor uit.

'Wil je regelrecht naar school of met een omweg?' vroeg hij.

'Met een grote omweg,' lachte Johannes.

'In orde,' zei meneer. 'Je hebt ook wel een vrij uurtje verdiend.'

En hij reed de stad door en vlak voor de school langs, maar hij keek er niet eens naar, en toen de velden in. Het was mooi zomerweer en Johannes had het niet koud, maar meneer gaf hem toch een deken om over zijn knieën te leggen en ook een stofbril. Maar die zette Johannes na een poosje weer af, want er was zoveel te kijken; hij wreef liever het zand nu en dan uit zijn ogen. Hij was nog nooit zo ver van huis geweest en zag allerlei vreemde dingen. En op een stille brede weg mocht hij ook een eindje achter het stuur en het ging warempel al aardig goed. Meneer beweerde, dat hij het in een dag zou leren en dat het veel gemakkelijker was dan fietsen.

'Ik wou, dat ik later ook een auto kreeg,' zuchtte Johannes, toen hij weer op zijn eigen plaats schoof.

'Die krijg je,' verzekerde meneer. 'Die verdien je zelf en anders krijg je hem van mij. Je bent een jongen met karakter, Johan,' - 'Johan' zei hij de laatste tijd - 'en je

laat je niet in een hoek drukken. Blijf wat je bent, aan zulke kerels hebben we behoefte in deze tijd van lauwen en halven en als je je kansen waarneemt, ligt de hele wereld voor je open. Wacht maar! En denk eraan, ik laat je nooit in de steek! Zul je daar goed aan denken?’

Johannes beloofde het.

‘En zul je mij ook nooit in de steek laten?’

‘Natuurlijk niet!’ verzekerde de jongen verontwaardigd.

‘Geef me de hand erop.’

Dat deed Johannes. Toen stopten ze voor een café en gingen zich eerst wassen, want ze waren vuil geworden door de rit. Daarna gingen ze buiten onder een grote lindeboom wat drinken, meneer koffie en toen een borrel en Johannes grenadine.

‘Wat zijn we nu fijn samen uit,’ zei meneer. ‘Dat doen we eens vaker, jong! Je moet ook eens meegaan naar Amsterdam. Zou je dat willen?’

Het kind keek hem verheerlijkt aan.

Meneer schoof zijn stoel dichterbij en legde een arm om hem heen.

‘Hou je een beetje van me?’ vroeg hij.

‘Tuurlijk,’ zei Johannes en likte de laatste druppels uit zijn glas.

‘Zou je mij niet eens één keer een zoen willen geven, hier op mijn wang?’ vroeg meneer.

De jongen schrok en kreeg een kleur, want hij zoende zelfs zijn vader niet meer. Een ogenblik dacht hij, dat meneer hem er tussen wilde nemen, want zo’n flauwe vraag paste niet bij hem. Maar toen hij merkte dat het hem ernst was en de vreemde hunkering in zijn ogen zag, deed hij het. En daarna schoof hij beschaamd een beetje op zij.

'Wat doe ik gek, hè?' lachte meneer. 'Misschien begrijp je later waarom. Nog een glas?'

'Alstublieft,' zei Johannes.

'Zeg maar jij en jou tegen mij,' stelde meneer voor. 'Dat zegt Lydeke ook altijd. En vroeger toen je nog klein was deed jij het toch ook?'

Hij riep de herbergier en gaf de bestelling op. Zelf nam hij nog een borrel. Toen stak hij een sigaar op en vroeg: 'Weet je wel dat wij op elkaar lijken?'

'Wij?' zei Johannes verwonderd. 'Nee.'

'In de eerste plaats heet ik ook Johan,' legde meneer uit. 'En vervolgens, ik heb het ook nooit kunnen verdragen dat ik onrechtvaardig behandeld werd. Ik heb me nooit ongestraft door iemand laten slaan, zelfs door mijn eigen vader niet. Vertel me eens, sloeg die puistekop je met een stok?'

'Gisteren wel,' antwoordde Johannes, 'maar vandaag niet. Maar hij smeed me door het lokaal, man, ik vloog eerst tegen het bord op en toen tegen de bank!'

Van der Haghen dronk in één teug zijn glas leeg en sprong op.

'Kom mee,' zei hij, 'ik krijg er zin in. Hallo, herbergier, zielenverderver, moet je nog geld hebben? Schiet dan op! Wat helpt het me dat ik een auto heb, als ik op jou zo lang moet wachten?'

Hij rekende af en stapte haastig in. Johannes kroop weer naast hem.

'Waar hebt u zin in?' vroeg hij nieuwsgierig. Het 'jij' wilde nog niet over zijn lippen.

'Dat zeg je verkeerd,' zei meneer. 'Overdoen. Wat hebben we afgesproken?'

'Waar heb je zin in?' verbeterde Johannes lachend.

‘Om hard te rijden,’ zei meneer. ‘Zullen we eens kijken, wat er in die wagen zit?’

En hij reed zo hard, dat de bomen hoorbaar voorbijzoeffden en een paar boeren scheldend op zij vlogen. Door de dorpen hield hij bijna dezelfde snelheid vol. Paarden steigerden, honden blaften en een kip werd overreden en rolde in een wolk van veren over de weg. Voor Johannes het wist, reden ze de stad in en het schoolplein op. Meneer stopte en trok Johannes mee de gang in.

‘Welke deur?’ vroeg hij.

‘De laatste,’ zei Johannes ongerust. ‘Wat wilt u doen, meneer?’

‘Over,’ zei meneer, met de deurknop al in zijn hand.

‘Wat zegt u?’

‘Je zegt het verkeerd. Overdoen.’

‘Wat ben je van plan?’ verbeterde Johannes.

‘Zul je wel zien,’ antwoordde meneer kort. Hij stak zijn hoofd om de deur en riep: Meester, kom es hier, ik heb een woordje met je te spreken.’

De meester kwam. Toen hij Johannes zag staan, werd hij onzeker. Meneer trok hem op de gang en duwde de deur dicht.

‘Kijk es, meneer,’ zei hij, ‘jij hebt deze jongen vanmorgen flink mishandeld. Je bent een kinderbeul. Hou je stil en laat me uitpraten, je zult het toch niet willen ontkennen, wel? Nou geef ik je de keuze: òf je neemt zelf zo’n portie in ontvangst – en daar mag je je dan bij verdedigen, ofschoon je dat niet hebt verdiend, want dat sta je de kinderen ook niet toe – òf ik klaag je aan bij het gerecht. De bewijzen zijn overtuigend: zijn oor is ingescheurd en op zijn been zit een behoorlijke bloeditstorting. Als

ik dat aan de politie laat zien, draai je er in. Nou, wat zal 't wezen?’

De onderwijzer begon te beven en stotterde wat.

‘Zeur niet,’ zei Van der Haghen. ‘Kies, lafaard. Niet? Kom maar, Johannes, dan zullen we ons recht zoeken.’

‘Nee, alstublieft, meneer, geen politiel!’ stamelde de onderwijzer.

‘Ga jij dan maar naar binnen, Johannes,’ zei meneer. ‘Je hoeft er niet bij te zijn.’

‘Och meneer,’ smeekte de jongen. ‘Doe het maar niet.’ ‘Verdwijs!’ grauwde meneer, trok de deur open en duwde hem naar binnen.

Johannes werd in het lokaal met gejuich ontvangen. Hij bleef dicht bij de deur staan en zocht steun tegen de muur, want hij had zo'n ellendig gevoel, net als thuis wanneer er een varken moest worden geslacht. Hij hoorde een bons en een schreeuw en weer eens bons en ging op zijn plaats zitten, omdat hij draaierig werd. Toen zag hij meneer vrolijk wuiven voor het gangraam en even later hoorde hij de auto ronkend weggrijden, maar het duurde nog een hele poos, voor de meester binnenkwam. Johannes durfde haast niet naar hem kijken. Zijn ene oog zat bijna dicht, hij trok met zijn been en drukte zijn zakdoek tegen zijn lip. Hij schreeuwde de kinderen toe dat ze stil moesten zijn en ging met de rug naar ze, toë de kast staan opruimen tot de bel ging. Toen joeg hij de klassen weg en voor ze het schoolplein af waren, reed hij het hek al uit.

ER STOND NIET VER VAN HET HERENHUIS, AAN DE WEG DIE naar het bos voerde, een grote eenzame spar, die de Russische boom genoemd werd, omdat hij geplant zou zijn door een kozakkenhoofdman, die op Klarenbeek gebivakkeerd had, toen hij hier met zijn mannen de Fransen kwam weggagen. Dat vertelden oude mensen en sommigen zeiden erbij, dat de boom pas zou sterven, wanneer het land opnieuw onder vreemde heerschappij zou komen.

Voorlopig scheen daar niet veel kans op te zijn, want de spar had een zeldzame levenskracht. Hoog verhief hij zijn glanzend-groene kroon boven al de bomen in de omtrek en zo volkomen was de schaduw van zijn wijd-uitgespreide takken, dat al het plantaardig leven daaronder onmogelijk was. De stam was door twee mannen nauwelijks te omarmen en de wortels, die half boven de grond uitstaken, waren zo dik, dat de arbeiders er soms op zaten uit te rusten op hete dagen in het schaftuur. Een van die wortels liep als een reuzen-slang dwars over de weg naar de kant van de gracht, maar meneer Van der Haghen wilde niet, dat die afgekapt zou worden en liet ieder jaar aan weerszijden grond aanbrengen, opdat de wagens geen al te grote last van de hindernis zouden ondervinden.

De boom stond in een reuk van geheimzinnigheid, van heiligheid bijna. Hij vormde het doel van zondagmiddagwandelaars; die stonden er bij en staarden omhoog met

het hoofd in de nek, maar ze sneden hun naam in de beuken die op enige afstand stonden, niet in de spar. Ze luisterden naar het zware geruis van de takken, vertelden elkaar het verhaal van de oorsprong van de boom en gingen weer weg.

Johannes had van kleine jongen af ontzag gehad voor de boom. Bij diens geruis als van een branding was hij ingeslapen op ruwe herfstavonden en tussen de wortels hadden hij en zijn zusje gespeeld met scherfjes en steentjes. Nooit had hij er aan gedacht, dat de boom te beklimmen zou zijn. Maar eens viel het hem op, dat een vreemde grote vogel een paar keer per dag op wijde wieken naar de kroon zweefde, daar dichtbij zijn vleugels samenklapte om te gaan zitten en in de groene geheimzinnigheid verdween. Een gevoel van beklemming beving hem, toen hij zich afvroeg of hij zou trachten die hoge donkerheid te bereiken en het nest dat daar zeker moest zijn, – alsof hem iets ernstigs zou kunnen overkomen, wanneer hij het zou wagen. Maar op een woensdagmiddag, toen hij niet wist wat hij anders zou uitvoeren, werd hem de begeerte te machtig. Hij stapelde plaggen tegen de stam, klom daarop, nam een sprong en hing aan de onderste tak. Snel werkte hij zich daarop en toen bleek het hoger klimmen heel gemakkelijk te gaan. Hij kon van de ene tak op de andere stappen, hij liep als op een natuurlijke ladder naar boven en toen hij uitrustte op een plek waar de takken minder dicht op elkaar stonden, merkte hij dat hij al op de hoogte van het dak was. Een gevoel van triump vervulde hem, want hij deed wat nog niemand vóór hem had gedurfd, hij was ergens waar nog geen ander mens zijn voeten had gezet.

Hij klom verder en keek plotseling verbaasd naar boven.

Want de horizontale takken hielden op en in plaats daarvan ontsproten vijf jonge bomen uit de oude stam. Die vormden tezamen een bekervormige ruimte, die op een kamertje leek. Hij perste zich tussen twee stammen door en was in dat kamertje. Nu begreep hij, waarom de top van de boom zo dicht en donker was; vijf kronen stonden in het rond en daartussen lagen de resten van een oud vermolmd wagenwiel. Er was dus toch iemand vóór hem in de boom geweest, maar heel, heel lang geleden. Die had de kop uit de boom gezaagd en dat wiel op de stam bevestigd ten einde ooievaars gelegenheid te geven om te nestelen. Dan had oude Hans Vlot toch gelijk, als hij vertelde dat er vroeger ooievaars in de boom gewoond hadden! Maar de spar wilde hoger en toen waren die vijf koppen er op gegroeid, om het wiel heen en daarna recht naar boven. En toen hadden de ooievaars na enige tijd de boom weer verlaten, want ooievaars willen ruimte om zich heen hebben, die willen de verte zien en ze moeten ook vleugelslag hebben, als ze neerstrijken op hun nest.

Hij bedacht dat allemaal, terwijl hij de oude vermolmde spaken van het wiel wegnam en ze naar beneden wierp. De ijzeren band zat vastgegroeid in de opgaande stammen. Hij voelde zich als een koning zo rijk met deze geweldige ontdekking en maakte dadelijk een plan om het kamertje voor zich zelf in te richten. Die middag en de volgende dagen, zodra hij gelegenheid had om stilletjes weg te glippen, was hij bezig om planken naar boven te sjouwen, plank voor plank op zijn rug gebonden. Daarvan timmerde hij een vloer in zijn kamertje en spijkerde die aan de stammen vast. Een paar keer kwam de grote vogel, een havik of een buizerd, boven hem zitten krijsen,

daarna keerde die niet terug. Hij had zeker zijn plan om in de boom een nest te bouwen, opgegeven.

Johannes nam een bijtje mee naar boven en sloeg de takken af, die het uitzicht belemmerden. Toen zag hij de torens van een paar dorpen op uren afstand over het wijde zonnige land. Hij vond een oud stuk zeildoek op de grote zolder van het huis en rustte niet, voor hij dat boven zijn hoofd tussen de stammen had gespannen. Daarmee was zijn nest volmaakt.

Hier bracht hij voortaan zijn heerlijkste uren door. Hij voelde zich anders worden terwijl hij de boom besteeg en als hij het zich in zijn kamertje gemakkelijk had gemaakt, was hij volkomen gelukkig. Hier hield het gewone leven op met zijn plichten en moeilijkheden, de nare meester bestond niet meer, de last van het schoolleven viel van hem af. Hij was er hoog boven verheven, hij was nu geheel zichzelf. Soms nam hij een boek mee, maar tot lezen kwam hij zelden, hij knutselde wat of zat urenlang naar de hemel te kijken, naar de wolken die opkwamen boven de heide, over hem heenzeilden en neerdaalden bij de torens, en liet zijn gedachten de vrije loop, terwijl hij zich zacht heen en weer voelde wiegen door de wind. Hij leerde aan de val van de schaduwen zien, of het tijd was om te eten en zorgde voor die tijd beneden te zijn. Had hij zich verlaat, dan gaf hij geen antwoord als hij geroepen werd, maar klom snel naar beneden, holde naar binnen en gaf een ontwijkend antwoord, als hem gevraagd werd waar hij gezeten had. Want niemand, niemand, nam hij zich voor, mocht zijn heerlijk huis ooit weten.

Eens, toen hij het zeildoek boven zijn hoofd strakker wilde trekken, viel hij ruggelings van het vloertje, maar

de takken vingen hem op. Hij gleed naar het eind, toen bogen ze door en gaven hem over aan de takken daaronder, die wijder uitgespreid stonden. Die brachten hem ook een beetje lager en lieten hem neerglijden op de ring van takken, die dáár weer onder groeide, maar toen had hij zich al vastgegrepen. Hij kroop hijgend van schrik terug naar de stam en in zijn nest. Toen hij daar tot kalmte zat te komen en een ingescheurde nagel afbeet, drong het tot hem door, hoe wonderlijk mooi de boom zijn leven had gered. Een eik of een beuk zouden hem hebben laten neerbonken van tak op tak of regelrecht tussen de takken door, tot hij met een gebarsten schedel beneden lag. Maar deze lieve goede boom had hem op zijn vele armen opgevangen en zou hem wellicht zorgzaam tot op de grond hebben gedragen.

Hij streelde de ruwe schors en nam zich voor om nog diezelfde dag een potje teer naar boven te brengen en daarmee eindelijk eens de wonden te verzorgen die hij geslagen had toen hij de boom snoeide voor het uitzicht. En toen schoof hij voorzichtig een tak op en probeerde nog eens te voelen, hoe die hem neergelaten had. Hij schoof voort tot de tak neerboog op de tak daaronder, toen greep hij die en daalde, pakte weer een lagere tak en kwam al wiegende langs de uiteinden van de takken naar beneden. Voortaan was dit zijn manier om uit zijn nest te dalen en het ging al spoedig vlugger dan langs de stam. Hij werd er iedere dag handiger in om snel een volgende tak te grijpen en bewoog zich steeds verder langs het eind van de takken voort, tot het na enkele weken was, alsof een wervelwind even de takken op en neer deed slaan en dan plofte Johannes al op zijn voeten en wandelde weg.

Het zoete geheim van zijn verborgen schuilhoek was hem een troost tot in de school. Hij deed ook weer beter zijn best en trachtte botsingen met de meester te vermijden, want als het door zijn schuld was misgegaan, was het, alsof hij er bij zijn dagelijkse overpeinzingen in de boom voor ter verantwoording geroepen werd. Iets van de rust, van de stille blijdschap die daar boven zijn deel werd, bleef hem bij, zodat hij soms zo stil vergenoegd kon zitten glimlachen boven zijn werk dat de meester verwonderd naar hem keek en er onrustig door werd. Want natuurlijk legde hij die glimlach verkeerd uit en was er zeker van dat de bengel weer wat in zijn schild voerde. Daarom bewaakte hij hem wantrouwend en viel tegen hem uit zodra er met enig recht iets op hem aan te merken was. Dan haalde Johannes zijn schouders op, kreeg daarover een nieuwe uitbrander en liet de bui gelaten over zich heengaan. Hij kon bij de meester nu eenmaal geen goed doen, hij had de hoop voorgoed opgegeven. Hun verhouding wijzigde zich: nu was het Johannes die de meester negeerde en de meester die het de jongen steeds lastiger maakte.

Hij besprak dit met zijn moeder op een morgen toen Egbert vroeg het veld in moest en de zusjes nog sliepen. Toen was die grote kwajongen nog even bij haar in bed gekropen en had zijn hart voor haar blootgelegd. Hij begon dit vaker te doen. Het was alsof hij er op lag te wachten dat hij zijn vader hoorde weggaan. Dan kwam hij bij haar en zei: 'Zal ik u nou maar even gezelschap houden, nu de baas er niet is? Anders ligt u daar zo alleen.' En dan nestelde hij zich knus in haar arm, in het donker durfde hij dat nog wel, en ontvouwde zijn toekomstplan-

nen – eerst had hij naar zee gewild, toen had hij auto's willen maken en de laatste tijd liep hij warm voor de vliegerij – en luchtte zijn wijsheid over Zeppelins en Fokker-vliegtuigen.

In zo'n intiem halfuurtje wist Antje hem ook eens aan het praten te krijgen over de school en over de meester. Toen hij zich eenmaal versproken had, kwam alles los wat hij maanden had verzwegen. Antje schrok ervan, want aan de bitterheid waarmee de jongen sprak, merkte ze hoeveel hij geleden had zonder dat zij er iets van hadden gemerkt, en ze begon te vermoeden dat die 'rotschool' zoals hij die noemde, wel eens in verband kon staan met zijn wilde lust in straatavonturen.

Diezelfde avond bracht zij een bezoek aan de bovenmeester en wist na veel praten gedaan te krijgen, dat die zich over Johannes zou ontfermen en hem een plaatsje zou geven in zijn lokaal. Toen ze dat aan de jongen vertelde, vloog hij haar om de hals en kon de tranen van blijdschap niet verbergen. Met de nieuwe meester was hij al gauw de beste vrienden, het schoolgaan werd een vreugde voor hem en van klachten hadden zijn ouders geen last meer.

N IEMAND ZOU OOIT DE MOOIE SCHUILHOEK VAN JOHANNES IN de hoge spar bij het huis gevonden hebben, als hij die niet zelf verraden had. Maar dat kwam doordat hij zoals zo dikwijls zichzelf helemaal vergat.

Er waren een paar nare dagen geweest, want vader en moeder waren kwaad op elkaar. Dat was een enkele keer wel eens vaker gebeurd, maar dan was het zo weer goed. Nu scheen het niet meer goed te kunnen worden. Ze keken elkaar gewoon voorbij, ze zwegen koppig, vader ging weg zonder iets te zeggen en kwam zonder groet weer thuis. Het was om geld, dat had Johannes wel begrepen. Meestal ging het om geld als er iets was. Een hele poos geleden had iemand geld gebracht voor vader, veel geld, twintig gulden. Het was de koopsom voor een partijtje hout, dat die man van vader betrokken had uit het bos. Maar vader was niet thuis en moeder had het geld aangenomen en in haar beurs gedaan met de bedoeling om het vader 's avonds te geven. Maar ze moest juist naar de stad en ze had het geld meegenomen en er een deel van gebruikt. Dat had ze vader niet durven vertellen. Ze had gedacht: Ik maak het volgende week wel in orde, dan leg ik het tekort er van mijn huishoudgeld weer bij. Maar er was zoveel nodig geweest en daardoor was er niet van gekomen. Ze had integendeel het geld langzamerhand helemaal opgemaakt. En nu was dat uitgekomen, want vader had die man ontmoet en hem gevraagd wanneer hij nu eindelijk eens dat hout wilde be-

talen. Toen had moeder alles moeten bekennen. Vader was wit van drift geweest en hij had met de vuist op de tafel geslagen dat de kopjes rinkelden. Hij was tegen moeder te keer gegaan alsof ze een kind was. 'Opmaakster!' had hij geroepen en: 'Je hebt gestolen!' En later: 'Je had met een rijke kerel moeten trouwen, wat deed je een arbeider te nemen?' Toen waren de kinderen begonnen te huilen.

Nu lag er een beklemming over heel het gezin. Vader en moeder liepen zwijgend om elkaar heen. Vader bad niet hardop aan tafel, moeder zat met een strak, bleek gezicht en rode ogen en de kinderen slopen door het huis met vreesachtige blikken naar hun ouders en waren zeldzaam zoet, net alsof er iemand zwaar ziek was.

Op de avond van de derde dag was vader na het eten het bos ingegaan zonder een woord te zeggen. Moeder ging de kleintjes naar bed brengen en Johannes zocht zijn toevlucht in de spar. Maar deze keer nam hij zijn zorgen mee. Hij zat in de zon te staren, die bijna op de horizon stond en verlangde groot te zijn, om veel geld te verdienen. Dat zou hij dan allemaal aan moeder geven, maar stilletjes, zodat ze net zo goed het weekloon kreeg. En vader, nou ja, als hij goed en aardig wilde wezen, dan kreeg hij eens een paar sigaren, meer niet, die bullebak! En terwijl hij dat bedacht, zag hij moeder naar buiten komen en de weg naar het bos inslaan. Hij dacht er over om met haar mee te gaan, maar toen zag hij in de verte zijn vader terugkomen. Daarom bleef hij zitten en keek toe, hoe ze elkaar naderden en ten slotte ontmoetten. Daarna kwamen ze samen terug naar huis, twee kleine goud-omrande figuren. Ze liepen los naast elkaar en praatten druk. Het was weer mis, dat zag Johannes wel: vader

maakte zulke drukke gebaren, hij sloeg met de vuist in zijn hand en zijn stem klonk hard en scherp in de stille avond. Johannes beefde. Als vaders stem zo klonk, kon er van alles gebeuren.

‘Als hij moeder slaat,’ dacht hij wraakzuchtig, ‘als hij moeder slaat...’

Maar toen ze nader kwamen, was moeder aan het woord; wat ze zei, kon Johannes niet verstaan, maar hij zag haar nu en dan haar tranen afwissen. Niet ver van de boom bleven ze staan. Johannes boog de takken op zij om ze te zien. Ze stonden tegenover elkaar, vader vroeg wat, moeder antwoordde, haar gezicht was opgeheven naar dat van vader.

‘Hou je dan toch nog zoveel van mij?’ hoorde hij vader vragen. ‘Van die ouwe driftkop?’

En even later: ‘O, ik ben gek op jou, Antje! Ik kan niet zonder jou. Zulke dagen zijn een hel voor mij.’

En daarna omarmden ze elkaar.

Toen wist Johannes van vreugde niet meer wat hij deed, omdat nu aan alle ellende een einde was gekomen. Hij stootte een juichkreet uit, nam een sprong als een eekhoorn, gleed langs de takken en kwam met een plof naast zijn ouders neer.

Moeder gilte van de schrik en vader riep: ‘Voor de drommel, wat is dat?’

En Johannes wou een heleboel zeggen, maar hij kon er de woorden niet voor vinden, daarom zei hij alleen maar: ‘Ziezo, daar ben ik ook nog!’

‘Zat je in de boom?’ vroeg vader.

‘Al lang?’ vroeg moeder.

‘Ja,’ zei Johannes. ‘Ik heb alles gezien en, en ik ben net zo blij!’

En toen nam hij weer een sprong, want moeder stak haar armen naar hem uit, en vader greep hem ook en ze wisten best, wat hij bedoelde, want ze gaven hem allebei een zoen en vader zei: 'Onze jongen!' Toen keken ze elkaar aan alsof er nooit iets tussen ze geweest was. En daarna wandelden ze stijf gearmd met z'n drieën naar huis, moeder tussen de beide mannen in.

Moeder zette koffie en Johannes mocht opblijven. Er was veel te vertellen, want hij had drie dagen niets kwijt gekund. Toen vertelde hij ook maar alles van zijn nest, want vader was zo aardig, helemaal geen man om bang voor te zijn. Hij wilde vader en moeder de volgende dag mee hebben de boom in. Moeder ook, het kon best, beweerde hij.

'En als er oorlog komt,' zei hij, 'en de vijanden komen hier, dan kunnen we er wel met ons hele gezin in, vader! Dáár vinden ze ons nooit! En als we er wat voorraad aan voedsel inbrengen, dan kunnen we het er dagenlang uithouden!'

Later spraken ze over de toekomst en zaten gezellig te overleggen wat Johannes worden moest. Vader kwam ineens met een geweldig plan voor de dag. Hij beloofde dat Johannes als hij wilde het volgend jaar van school mocht om naar het gymnasium te gaan. Dat zou veel geld kosten, maar dat zou er wel komen, zei vader. Hij lachte geheimzinnig alsof hij ook een geheimpje had. Hij zou er trots op wezen, zei hij, wanneer hij als arbeider het zou klaarspelen om zijn jongen dominee te laten worden. En het scheen hem erg tegen te vallen, toen Johannes zei dat hij liever dokter werd, want dominee vond vader blijikbaar het hoogste dat er bestond.

'Nou ja, we praten er wel eens weer over,' zei hij met

een blik naar de klok, en toen stuurde hij Johannes naar bed.

De jongen lag er tevreden te luisteren naar de gewone geluiden van iedere avond: het sluiten van de deuren, het verzorgen van het vuur. Als vader zo diep lachte, zong er een toon in de oude klok, die naast de bedstee hing. Daar was ook weer het hoge kirrende lachje van moeder, dat altijd een teken was, dat ze iemand plagen wilde. 'Nou zoenen ze elkaar,' dacht Johannes. 'Leuk.' En hij wist, dat hij rustig kon gaan slapen, want alles was weer goed.

IN HET LEVEN VAN JAN BRAAKS WAREN GROTE VERANDERINGEN gekomen. Hij werkte niet meer als arbeider bij Egbert in de tuin, hij was zijn eigen baas geworden. Hij had een tuinbouwbedrijf en reed met de groentewagen naar de stad. Hij had zijn melancholieke hangsnor bijgeknipt tot een korte, agressief vooruitstaande borstel, liep niet meer in een verschoten kiel bij de weg maar droeg een knap pak en hij rookte sigaren in plaats van een pijp. Dat alles had hij aan Van der Haghen te danken en er was nog niemand die er het rechte van begreep. Het was zó gegaan.

In de buurt van Klarenbeek was een kwekerijtje te koop gekomen. De oude Bart Schurink had er zijn leven lang gewoond en hij had er best geboerd; nu had hij zich dicht bij de stad een huisje laten bouwen en daar wilde hij met zijn vrouw gaan rentenieren – kinderen had hij niet. Het bezittinkje werd aan drie zijden ingesloten door terrein van Van der Haghen en men had wel verwacht, dat die het kopen zou. Hij deed het ook en betaalde er een beste prijs voor, want er waren veel liefhebbers, maar in plaats van het bij zijn eigen grond te trekken zoals men meende dat hij doen zou, had hij het Jan Braaks in huur aangeboden.

Jan kwam tegen bedtijd bij Egbert en Antje, op de avond waarop meneer hem bij zich thuis had laten komen om hem daar het voorstel te doen. Hij zag er zo verwilderd uit, dat ze er van schrokken en meenden dat er een on-

geluk gebeurd was. Hij kon niet stil zitten, terwijl hij vertelde. Hij liep heen en weer door de kamer, zwaaide met zijn armen, schudde zijn hoofd en de tranen kwamen hem in de ogen, toen hij de lof zong van meneer: 'Wat een beste kerel! Dàt is nou nog eens een man, die waardering heeft voor je werk en die hart heeft voor zijn minderen, Egbert! En ik heb het aan jou te danken, want jij hebt mij hier voor jaren naar toe gehaald en mij met hem in aanraking gebracht. Ik zal dat nooit vergeten! Daarom kom ik ook het eerst naar jou, om te vragen wat ik doen moet.'

'Ik heb je vroeger wel eens op een andere manier over hem horen praten,' zei Egbert droog.

'Dat heb je,' gaf Jan toe. 'Ik heb het vaak met hem aan de stok gehad, want we staan politiek lijnrecht tegenover elkaar. Maar is dat niet groot, dat hij zich daar niet aan stoort? De meesten van zijn soort kunnen geen goed van ons horen, maar hij weet je te waarderen als mens, los van elk politiek en maatschappelijk verschil. Ik weet nu, dat ik hem vaak verkeerd beoordeeld heb en de laatste tijd is onze verhouding ook veel beter geworden. Hij heeft mij een dag of wat geleden nog zijn verontschuldigen aangeboden, omdat hij, zoals hij zei, vroeger wel eens te ver gegaan is tegenover mij. Je moet het me maar niet kwalijk nemen, Jan, zei hij, ik plaag soms graag een beetje en dan zeg ik wel eens wat te veel, maar dat meen ik niet zo kwaad, dat doe ik alleen maar om de mensen op de proef te stellen. Ik gun ieder graag zijn overtuiging, zei hij, we leven in een vrij land, Jan! Ik hoor het hem nog zeggen.'

En Jan schudde bewogen zijn hoofd, alsof hij over een dierbare gestorvene sprak.

‘Hij heeft je er toch niet tussen willen nemen?’ vroeg Antje ongerust. ‘Je bent zo goedgelovig, Jan! Het zal toch niet een van zijn verregaande grappen kunnen zijn?’

Jan schrok ervan, maar hij sloeg dadelijk die veronderstelling verontwaardigd van zich af.

‘Nee, nee,’ zei hij, ‘dat kan niet, dat kan niet! Ik kon het eerst zelf niet geloven, het viel me als koud water op het lijf! Maar hij heeft me bezworen dat hij het meende, nee, ik twijfel er geen seconde aan. Jij toch ook niet, Antje? Je denkt toch niet, dat hij zo iets zou kunnen doen?’

‘Wat voor reden gaf hij dan op?’ vroeg Egbert.

‘Alsdathij de grond die hij gekocht heeft, goed bewerkt wil hebben,’ antwoordde Jan. ‘En alsdat hij mij kende als een prima vakman en niemand anders wist wie hij dat mooie spulletje durfde toevertrouwen. Hij wil dat het een moderne kwekerij zal worden, waar de nieuwste inzichten worden toegepast. Jan, zei hij, het mag daar straks voor het Westland niet onderdoen. Dat zei hij.’

‘Maar dat kost een heleboel geld, man!’ wierp Egbert tegen. ‘Jij hebt immers geen cent, om dat te betalen!’

‘Dat hoeft ook niet,’ zei Jan verwonderd. ‘Hij heeft immers geld genoeg! Dat wil hij allemaal bekostigen. Hij wil mij royaal in de spullen zetten: twee duizend gulden wil hij me lenen voor platglas, zaden en gereedschap en om voorlopig van te leven en als ’t niet genoeg is, kan ik nog meer krijgen, alles voor drie en een half procent. Dat is toch billijk, niet? Ik heb daar zo geen verstand van, maar hij zegt zelf, dat het billijk is.’

‘Dat is het zeker,’ gaf Egbert toe. ‘En hoeveel huur moet je betalen?’

‘Zes gulden in de week. Als je rekent, dat hem het hele gedoe op vijf duizend gulden komt . . .’

'Dat is dan zes procent, dà's ook niet veel,' moest Egbert erkennen. Hij verbaasde zich hoe langer hoe meer.

'Zes procent, dat zei meneer ook,' herinnerde Jan zich.

'En als de kas klaar is, moest ik dat ook van de bouwkosten als huur betalen, zei hij. Zei ik dat al? Hij wil ook een kas voor me bouwen!'

'Toe maar!' verwonderde Egbert zich. Hij stond voor een volkomen raadsel. En hij kon het niet laten om zich hardop af te vragen: 'Hoe komt die man toch zo gek?'

Daar beet Jan zich meteen op vast.

'Gek?' vroeg hij. 'Waarom zou hij gek zijn?'

'Om zoveel risico te nemen,' legde Egbert uit. 'Als het mis gaat, heeft hij de strop, want van jou is niks te halen, dat snap je toch wel?'

'Maar daarom hoeft hij niet gek te wezen,' zei Jan strak.

'Waarom zou het mis gaan? Waarom denk je dat? Hij heeft vertrouwen in me. Ik heb mijn werkkraft toch en mijn vakkennis?'

'Ja,' zei Egbert. 'En die mist hij nu voortaan in zijn eigen bedrijf. Hoe moet het hier op het proefveld? Wie krijgen we voor jou weer?'

Ja, dat wist Jan ook niet.

'Maar dat is nou zijn goedheid!' zei hij geestdriftig. 'Hij let er niet op of hij er zelf voordeel van heeft, hij wil me vooruithelpen! O, ik zal dit mijn leven lang niet vergeten!'

Het was een poos stil. Antje schonk met een ernstig, nadenkend gezicht de laatste koffie in. Egbert zag het haar aan, dat ze de zaak niet vertrouwde. Zo ging het hem ook. Hier moest wat achter zitten. Maar wat?

'Zo, zo,' zei Egbert eindelijk. 'Dan zul je dus ook nog eens baas worden, Jan! Pas maar op, dat je niet bij de kapitalisten gaat behoren op den duur.'

Dat had hij niet moeten zeggen. Jan was te nerveus, om die scherts te verdragen.

‘Gun je ’t me soms niet?’ vroeg hij.

‘Natuurlijk, jongen,’ trachtte Egbert te sussen. ‘Waarom zou ik het je niet gunnen? Het is alleen nog zo vreemd voor me: jij je eigen baas!’

‘Nee, ik hoor het wel,’ zei Jan. ‘Je gunt het me niet. In plaats dat je blij bent met me, zie je allerlei bezwaren! Zal ik jou eens wat zeggen? Jij bent jaloers! Jij wilde dat het je zelf aangeboden was. Jij neemt het meneer kwalijk dat hij jou voorbijgegaan is! Dáár, nou weet je hoe ik over je denk!’

Daar was iets van waar. Egbert wàs jaloers, maar hij wilde dat natuurlijk niet horen. Hij stoof op, Jan hield voet bij stuk. Het begon er op te lijken, dat ze kwaad uit elkaar zouden gaan. Maar Antje redde de situatie.

‘Zijn jullie nou ouwe vrienden?’ vroeg ze. ‘Wees toch wijzer allebeil Egbert gunt het je best, Jan, geloof dat van mij, maar het is voor ons allebei een grote verrassing, dat begrijp je toch wel? En je moet toch het vóór en het tegen overwegen?’

‘Goed,’ zei Jan. ‘Neem het me dan maar niet kwalijk, ik ben een beetje van de kook. Zeg me dan maar: moet ik het aannemen of niet? Want daarvoor ben ik hier.’ ‘Als ik je goed gevolgd heb, dan hoeft ik dat niet meer te zeggen,’ antwoordde Egbert. ‘Ik merk immers aan alles, dat je in je hart al besloten hebt.’

‘Dat is niet waar,’ verzekerde Jan. ‘Ik zou het wel graag willen, dat spreekt vanzelf. Wat zou het een geluk wezen, als het kon!’

‘Bevalt het je dan niet bij ons in de tuin?’ vroeg Egbert.

‘Best,’ zei Jan. ‘Ik doe mijn werk met plezier, daar niet

van. Maar zie je, de voldoening! Dat loon, dat iedere week weer op is en nooit groot genoeg. Altijd die armoede en dat bezuinigen op dit en op dat. En dan de gedachte, dat een ander iedere dag nog rijker wordt van jouw werk en jouw zweet. Jongen, het zou toch wat wezen, om het eens wat royaler te krijgen en om niemand meer naar de ogen te moeten zien! Maar als jij denkt, dat het niet kan... Je hebt er misschien meer kijk op dan ik.' En hij maakte een wanhopig gebaar.

'Dat zeg ik niet,' verbeterde Egbert. 'Ik zou er eens over willen nadenken. Wat zegt je vrouw ervan?'

'Die weet het nog niet,' zei Jan. 'Ik ben regelrecht hier naar toe gekomen. Maar wat ze zeggen zal, weet ik nou al wel. Die is er tegen, die heeft nooit enig vertrouwen in de kapitalisten. En jij bent er ook tegen, Egbert, zeg het nou maar.'

'Ja,' gaf Egbert toe, 'zoals ik het nou zie, wel.'

'Maar waarom dan?' riep Jan met een wanhopig gezicht. 'Geef de redenen dan eens op! Kan ik niet werken als de beste? Versta ik mijn vak niet? Waarom zou Bart Schurink het wel kunnen en ik niet?'

'Die had alleen voor zich zelf en voor zijn vrouw te zorgen. Hij had geen zes kinderen tot zijn last zoals jij.'

'Maar die kinderen zijn werkkrachten voor de toekomst,' riep Jan. 'Mijn oudste jongen is net zo oud als die van jou, die steekt al gauw een hand uit.'

'En Bart had geen huur en geen rente op te brengen,' waarschuwde Egbert. 'Jij moet meer dan vierhonderd gulden verdienen, voor je een cent voor je zelf hebt, Jan! Je zou denken je eigen baas te wezen, maar je bent totaal afhankelijk, heb je daar wel aan gedacht? Je zou wel degelijk iemand naar de ogen hebben te zien, veel meer

dan nul! Bij de minste tegenslag zou je je verplichtingen niet kunnen nakomen en zou je de kans kunnen lopen, aan de dijk gezet te worden, ofschoon ik natuurlijk niet wil zeggen, dat meneer dat dadelijk doen zou. Je kunt je nu behoorlijk redden zonder veel zorgen, je hebt het niet ruim, maar je verhongert ook niet, en als de oudste kinderen straks beginnen te verdienen, krijg je het hoe langer hoe beter. Je kijkt misschien hoog op tegen dat baas-zijn, maar je zou een hard bestaan hebben, Jan, en veel slapeloze nachten. Ik heb het goed met je voor, ik voel me verplicht om het je te zeggen.'

Jan zat nu in elkaar gedoken op zijn stoel en moest dit alles toestemmen. Zijn gezicht werd hoe langer hoe verdrietiger. Eindelijk stond hij zuchtend op en stak Egbert de hand toe.

'Ik ga dan maar,' zei hij. 'Je zult wel gelijk hebben: wie als arbeider geboren is, zal ook als arbeider moeten sterven.'

De volgende dagen in de tuin scheen hij Egbert te ontwijken. Van de andere arbeiders hoorde die intussen, dat Jan het aanbod van meneer Van der Haghen had aangenomen. Toen Egbert er hem over aansprak, stemde hij het stijfjes en met een onrustige blik in zijn ogen toe. Egbert was wel zo verstandig om hem niets te verwijten, hij schudde alleen maar bezorgd zijn hoofd. Maar dat was al te veel voor Jan. Hij barstte los: 'Wat heb ik te verliezen? Armer dan nou kan ik moeilijk worden! Ik zou er mijn leven lang spijt van hebben, als ik deze kans niet gegrepen had! Ik leef maar eens, Egbert, ik waag het er op!'

'Ja,' zei Egbert, 'als je er zo over denkt, dan is er geen praten tegen.'

Jan bleef nog een week in de tuin, toen nam hij het werk op de kwekerij van Schurink over en een maand later verhuisde hij met zijn gezin. Na die tijd ontmoetten Egbert en Antje hem bijna niet meer, maar Jan zat zo dicht in de buurt en er werd zoveel over hem gepraat, dat ze er wel mee op de hoogte bleven hoe het hem ging. Hij werkte hard, de boel zag er beter uit dan vroeger; men kon er niet langs komen of men zag hem in de tuin – zelfs zondags kon hij het soms niet laten om er bezig te zijn. Daar werd veel kwaad over gesproken, want al was het volk in de buurt niet erg kerkelijk, men was gehecht aan de traditie, die alle zondagswerk verbood. De mensen trachtten nog steeds het raadsel op te lossen, hoe het Jan gelukt was om zo'n sprong vooruit te doen. Zelfs zijn vrouw ging een tijdlang over de hekel. Men veronderstelde, dat zij zich bij de op een avontuur beluste Van der Haghen verdienstelijk zou hebben gemaakt. Die gedachte was al te dwaas: Marie mocht dan niet lelijk zijn, na zes kinderen was ze niet erg begeerlijk meer, zeker voor meneer Van der Haghen niet. Wel bloeide ze op in deze tijd, ze was niet meer de tanige magere arbeidersvrouw van voorheen. En al was het bekend, dat het bedrijf tegen haar zin door haar man was overgenomen, nu het eenmaal zo was, gaf ook zij haar beste krachten. Men zag haar dikwijls op de wagen naar de stad rijden, ze haalde het nieuwe platglas en de kunstmest en bracht al gauw de eerste groenten naar de veiling. Toen het jaar voortschreed, begon het gerucht te lopen, dat Jan steeds de hoogste prijzen behaalde voor zijn producten en de andere kwekers de baas was. 'Je moet er toch eens aanlopen,' zei Antje. 'Die goeie Jan mag niet denken, dat er iets tussen jullie is blijven zitten.'

Egbert deed het, hoewel met enige tegenzin. Nog plaagde hem soms de gedachte, welk een geluk het geweest zou zijn, als hem de kans van Jan te beurt gevallen was. Maar toch was hij blij, toen hij merkte, hoe keurig de boel er bij lag en hoe goed de gewassen er voor stonden.

Jan was in de nieuwe kas en snoeide de komkommers. Ze rankten weelderig omhoog langs de ramen en hier en daar hingen de eerste gele vruchten al. Zijn vrouw en de oudste twee kinderen waren daar dichtbij bezig met de oogst van sperziebonen, ze stonden tot bijna aan de knieën in het groen. Jan was altijd een fel tegenstander van kinderarbeid geweest, maar hij scheen er nu zoveel bezwaar niet meer tegen te hebben. Hij toonde zich verheugd toen hij Egbert zag, liet dadelijk zijn werk rusten, schudde hem de hand, haalde een sigarenkoker onder zijn werkpak uit – een werkpak als van Van der Haghen – en liet Egbert opsteken. Hij liep de hele boel met hem rond, toonde hem hoe zwaar de bonen geladen waren en hoe prachtig de bloemkool stoelde, openbaarde hem de geheimen van zijn bemesting, sprak geestdriftig over de bespuitingen tegen plantenziekten, die hij naar aanwijzingen van meneer Van der Haghen uitvoerde en die nog nergens elders werden toegepast, en weidde breed uit over zijn plannen voor het volgend jaar. Egbert merkte op, dat hij veranderd was; niet alleen was hij vrolijker en levendiger in zijn spreken, maar ook rechter van houding en er kwam soms een schittering in zijn ogen, die Egbert vroeger nooit gezien had.

‘Kun jij je mij nu voorstellen als eigen baas?’ vroeg hij plotseling, met de hand vertrouwelijk op Egberts schouder. Dàt was hij dus nog niet vergeten!

Egbert lachte.

‘Met zo’n dikke sigaar in je kop gaat dat best,’ zei hij. ‘Maar ik zou je liever met je oude pijpje zien. Je moet me goed begrijpen, jongen, het gaat je goed, dat merk ik wel en daar ben ik blij om, maar wees voorzichtig! Doe zuinig aan en zorg dat je er bovenop komt.’

‘Ik begrijp het wel,’ antwoordde Jan. ‘Je zegt het uit ware vriendschap. Maar man, je moest eens weten, hoeveel geld we hier maken. Dit kan er best af, hoor, wees daar maar gerust op. Van der Haghen zegt ook dat we ons niet behoeven te bekrimpen. Zie je die bak daar, die nu klaar ligt voor late peen? Weet je voor hoeveel geld aan sla ik daaruit verkocht heb? Voor meer dan zestig gulden! Ik krijg er nu pas een beetje begrip van, hoeveel geld er vroeger door de bazen aan mij is verdiend!’

Hij was zo open en zo naïef. Hij beklagde zich tegen Egbert over de afgunst die hij ontmoette.

‘En het ergst bij wie je ’t niet zou verwachten,’ zuchtte hij. ‘Bij je eigen kameraden, met wie je jarenlang schouder aan schouder hebt gevochten. Als ik nou op de vergadering kom – wie mag het mij kwalijk nemen, dat ik er wat netter uitzie, nu het er af kan? – dan moet je die smerige opmerkingen horen. Niet dat ik er mij wat van aantrek, maar het is toch niet aardig, hè? In mijn hart ben ik niet veranderd, dat zal ik ze laten zien! Ik zal mee blijven strijden tegen de onderdrukking door het kapitaal. Ik kan er nu beter over oordelen dan vroeger en ik kan nou laten zien, dat het me alleen om het beginsel gaat en niet om eigen voordeel.’

Een paar maanden later, in de herfst, brachten Antje en Egbert er op een avond een visite. Ze waren niet in de beste stemming toen ze er heengingen, en liepen los naast elkaar. Er zat iets tussen ze, al was het maar een klei-

nigheid. Tineke en Sietske, de meisjes, moesten volgens Antje nodig elk een nieuw wintermanteltje hebben en nu had ze in de stad zo'n aardige coupon gezien, een blauwe lap laken waar zij ze juist beide uit zou kunnen maken. Met de voering zou ze voor ruim zeven gulden klaar zijn, maar Egbert had geen zin om dat geld er voor af te staan, hij vond dat ze het nog best met de oude konden doen en dat had hij ondanks al het aandringen van zijn vrouw volgehouden. Toen had ze wat hij noemde haar hooghartige gezicht gezet en nu was ze stil en liep los naast hem. En hij dacht er niet aan om haar arm te nemen, want hij was overtuigd dat hij in zijn recht stond. Zeven gulden was het loon voor een hele week! Ze moest maar zuiniger zijn. Waar deden andere vrouwen het van? Maar bij Jan Braaks vergaten ze de kwestie, want het was er echt gezellig. Ze zaten in gemakkelijke stoelen met pluche zittingen, er lag een nieuw kleed op de tafel, er was koffie met koek en Jan presenteerde sigaren van vier voor een dubbeltje. De oudste jongen moest laten horen, hoe hij al op de trekharmonica kon spelen en hij bracht 'We gaan naar Zandvoort' er goed af, maar in 'Dwars door de buien' bleef hij steken. Hij had zo'n trekharmonica al zo lang willen hebben, vertelde Jan, en nu kon het er dan af. Dat maakte het leven mooi, vond hij, dat je eens een extraatje voor je gezin had.

Toen de kinderen naar bed waren, kwam de fles op tafel en Jan had een lang verhaal over een arbeider die hij in de drukke tijd had moeten aannemen en met wie hij afgesproken had dat hij zes weken zou blijven. Maar de kerel werkte zo slecht en was zo verschrikkelijk lui, dat Jan het na drie weken niet langer had kunnen aanzien en hem na een woordenwisseling had weggestuurd, nog

wel met een behoorlijke schadevergoeding. Nu had die man, een partijgenoot, hem aangeklaagd bij het plaatselijk bestuur van de partij en ofschoon dat, nadat het de zaak onderzocht had, Jan gelijk moest geven, had de afdeling een motie van wantrouwen tegen hem aangenomen en was hij ontzet uit zijn secretaris-penningmeesterschap.

‘Wat een bende!’ zei Egbert. ‘Loop er bij weg, man!’ ‘Ik denk er niet aan!’ riep Jan verontwaardigd. ‘Ik ben lid en ik blijf het. Jij loopt toch ook de kerk niet uit, al hebben ze jou nog nooit ouderling gemaakt omdat je bij de arbeiders hoort? Je kunt toch je geloof niet verloochenen! Maar de lui zijn zo stom en oppervlakkig, dat is bijna niet te geloven. Vroeger werd er geluisterd als ik wat zei. Nu zijn er een paar raddraaiers, die beginnen er al doorheen te schreeuwen, als ik mijn mond maar opendoe. Ze kunnen zich niet voorstellen, dat je ook voor een ander kunt vechten, als je ’t zelf niet meer nodig hebt. Ze vertrouwen me niet meer, alleen maar omdat ik geen loonarbeider meer ben. Maar ik zal ze laten zien dat ik hun vertrouwen nog waard ben!’

Hij dronk zijn glas leeg en schonk meteen weer in.

‘Laten we over wat anders praten,’ stelde Egbert voor.

‘Ben je tevreden over dit eerste jaar?’

‘Buitengewoon!’ zei Jan.

‘Dus je hebt geld overgehouden?’

‘We hebben de huur en de rente op tijd kunnen betalen,’ zei Jan. En alles wat we aangeschaft hebben, is ook afgerekend. Verder hebben we nog genoeg om van te leven, geloof ik. Mijn vrouw heeft de buidel. Is ’t niet, Marie, we staan er goed voor, niet?’

‘Wat zeg je?’ vroeg Marie, die met Antje in een druk gesprek over kinderkleren gewikkeld was.

'Of je nog genoeg hebt om van rond te komen,' zei Jan. 'Daar vroeg Egbert naar.'

'O, we redden ons best, hoor!' lachte Marie en daar bleef het bij. Ze was niet zo openhartig van karakter als haar man.

'En we hebben het cichorei-lof nog af te leveren,' zei Jan. 'En in februari-maart zijn de eerste groenten uit de kas al weer klaar.'

'Maar heb je genoeg winst gemaakt dit eerste jaar?' hield Egbert aan. 'Je zou nu een berekening kunnen maken, of je 't kunt volhouden.'

'Volhouden? Ja, we leven er toch van?' antwoordde Jan verwonderd. 'En heel wat beter dan vroeger,' voegde hij er aan toe.

Hij schonk zich zelf nog eens in. Egbert bedankte onlangs zijn aandringen.

'Maar je schrijft toch alles wel op, hoop ik?' vroeg Egbert. 'Nee,' zei Jan, 'dat niet. Waarvoor is dat nodig? Dat was goed bij Van der Haghen, toen het over geld van een ander ging en toen ik iedere week moest afrekenen. Wij doen allemaal ons best en dan moet het lukken. We maken ons geen zorgen.'

Egbert ging er maar niet verder op in, maar hij dacht er het zijne van. Toen ze weggingen, bracht Jan ze tot op de straat, hij was erg vrolijk, sprak veel over hun oude vriendschap en drong er op aan, dat ze gauw eens weer bij elkaar zouden komen.

Het was een mooie lichte maanavond. Antje nam Egberts arm en drong zich dicht tegen hem aan. Ze was opgetogen over de voorspoed in het gezin en ze was er na aan toe om meneer Van der Haghen te prijzen voor zijn goedheid. Maar Egbert deelde haar optimisme niet.

‘Ze hebben nooit geleerd om met geld om te gaan,’ zei hij, ‘en ze zullen het ook nooit leren. Ik ben bang dat hun benen niet sterk genoeg zullen zijn om de weelde te dragen. Dat een man als Van der Haghen daar geen betere kijk op heeft gehad.’

‘Hij kent de mensen anders goed,’ zei Antje, ‘en weet precies hoever hij gaan kan. Hij heeft zeker meer vertrouwen in Jan gehad dan jij.’

‘Dat geloof ik niet,’ antwoordde hij peinzend. ‘Jij kent Van der Haghen toch ook! Er moet iets achter zitten. Hij heeft bedoelingen gehad die wij nu nog niet weten, zo denk ik er over.’

En plotseling had hij het gevoel, dat hij de oplossing van het raadsel in de verte zag schemeren, maar toen Antje begon te babbelen, was het weer weg. Het maakte hem korzelig dat zij zich niet even stil kon houden. Hij had een zwaarmoedige dronk.

‘Is het niet mogelijk, dat je in je hart nog altijd een beetje jaloers bent?’ vroeg ze plagend, met haar hoofd tegen zijn schouder. ‘Dat je daarom zo weinig vertrouwen hebt in Jan?’

‘Och, jij met je onzin,’ zei hij, ruwer dan hij bedoelde. ‘Daar ben ik immers al lang overheen!’

Ze zuchtte op een grappige manier. Ze leek niet uit haar humeur te brengen. Maar hij ging door: ‘Je praat over dingen waar je geen verstand van hebt, Antje. Ja, dat meen ik. Jij kent evenmin de waarde van het geld en daardoor voel je niet, dat dit verkeerd moet gaan. Maar ik heb het de hele avond duidelijk gezien.’

En toen zwegen ze tot bij huis en hij liep maar te prakki-zeren, maar hij kon de gedachte, die hem daarstraks op het spoor wilde brengen, niet meer vinden. Antje drukte

soms even zijn arm, maar hij voelde het nauwelijks. Hij kwam pas tot de werkelijkheid terug, toen hij de deur had ontsloten en haar voor wilde laten gaan. Toen versperde ze hem op de drempel de weg.

'Je komt er niet in,' zei ze. 'Eerst lachen en al die muizenissen uit je hoofd!'

'Och, schei uit!' weerde hij af.

'Wil je wel eens gauw, ouwe brombeer!' dreigde ze en stak een hand naar hem uit. Ze wist zo goed zijn gevoelige plekje te vinden, hij schoot al bij voorbaat in de lach.

'Zo,' zei ze tevreden. 'En nou een zoen. Dan mag je.'

Ze had zoenen van verschillend gehalte. Dit was er een, die zijn stemming veranderde als bij toverslag.

'Bah,' zei ze, 'je hebt jenever gehad!'

'En jij,' zei hij, 'laat nog eens ruiken? Brandewijn!'

'Ja,' lachte ze, en een beetje te veel, geloof ik.'

'Een dronken vrouw . . .' begon hij.

'Zul je moeten afwachten!' zei ze met dat hoge lache, dat hij zo goed van haar kende en dat zijn hart altijd sneller deed kloppen.

De kinderen sliepen rustig. Hij verzorgde met spoed het vuur en de deuren en lag het eerst in bed. Ze was zo vrolijk. Ze danste bijna door de kamer terwijl ze zich uitkleedde en hij lag gretig naar haar te kijken. Het was toch wel goed om er samen eens uit te gaan, dacht hij. Dat verzette de gedachten.

'Laat de lamp nog een poosje aan,' wilde hij zeggen, maar op hetzelfde ogenblik blies zij die uit.

'Heb je dat manteltje gezien dat Marie voor haar oudste meisje gekocht had?' vroeg ze, toen ze tastend haar plaats zocht. 'Zes en een halve gulden, één manteltje, denk je dat eens in! Klaar gekocht, wat een verkwisting!'

'Zo, mm,' bromde hij, want hij had nu geen zin om nog over het gezin van Jan Braaks te praten.

'En een stof,' zei ze. 'Ze kan niet halen bij dat blauwe laken dat ik heb gezien. Reken eens uit wat je verdient, als je de kleren voor de kinderen zelf maakt! Jammer, dat Marie helemaal niet met de naald kan omgaan. Vind je ook niet?'

'Nou!' zei hij. 'Gelukkig, dat ik een ander wijfje heb!' Ze lag zo ver van hem af. Het werd koud. De winter stond voor de deur. Een mens moest goede kleren hebben. Een kind vooral.

'Denk eens aan,' zei ze, 'als we dat laken kopen, wat we dan verdienen! Eerst al een daalder korting door die coupon. Dan de betere stof. Dan het maakloon. Tien gulden winnen we er vast mee.'

'Duveltje!' lachte hij, terwijl hij haar naar zich toe trok. 'Ik snap jou well! Haal het dan morgen maar gauw, voor het weg is. Moet ik je eerst nog betalen soms?'

Ze wàs een engel. Maar hij keek toch wel verbaasd, toen ze de volgende morgen voor negen uur de stof al op tafel had liggen en druk aan het knippen was. Ze had die de vorige dag al in huis gehaald, het zou anders zeker verkocht geweest zijn. Ze wist wel, dat zij hem zo ver krijgen zou.

Een week later gingen de meisjes als dametjes mee naar de kerk. En dan die nederige ogen, waarmee ze haar werk toonde, toen Jan Braaks en zijn vrouw niet lang daarna een bezoek terug brachten.

Dat was voorlopig de laatste keer dat ze hun vrienden spraken, want in de winter was Egbert te druk met de verzorging van het jachtveld. Maar in het voorjaar kwam hij bij Jan met een rekeningetje voor schuttingpalen, die

Jan uit het bos betrokken had. Hij had ze niet te duur berekend, het was maar een klein bedrag, maar Jan kwam zonder geld van zijn vrouw terug, stak de nota bij zich en stelde voor, dat hij het zelf even met meneer verrekenen zou. Het kwam hem nou toevallig niet zo goed uit.

Het koude natte voorjaar was niet onvoordelig voor hem. Zijn kasgroenten brachten veel geld op. Toch viel het Egbert op, dat hij minder vrolijk was en minder zeker van zich zelf. Toen Egbert vroeg of het niet zo goed ging, ontkende Jan dat. Het ging best, het ging boven verwachting. Maar in zoverre had Egbert wel gelijk gehad, stemde hij toe, het leven als kleine baas was geen leven zonder zorg.

‘Die rente met de huur is toch een heel bedrag,’ zei hij. ‘De kapitalisten komen makkelijk aan de kost. Wat voelt Van der Haghen ervan, dat hij mij dat geld heeft geleend? Niets, want hij heeft nog genoeg. Als je geld hebt, dan heers je over de arme. Niet dat ik kwaad van meneer wil zeggen, het is het systeem dat niet deugt. Hij beurt drie en een half procent en ik moet het betalen, dat maakt tussen ons beiden een verschil van zeven procent. Daar leidt hij een makkelijk leven van en ik moet er krom voor liggen. Ik voel het nou aan den lijve, dat eigendom eigenlijk diefstal is.’

Als Jan zich eenmaal zo iets mals in zijn hoofd had gezet, viel er moeilijk tegen te praten.

EENS GINGEN ZE SAMEN NAAR DE KERK, JOHANNES MET ZIJN moeder. Het was een roerloos stille herfstmiddag. De zon had zich heel de dag nog niet vertoond, maar zó dun waren de wolkenluiers die haar verborgen hielden, dat een geel licht over de aarde stond, vreemd en zacht als het licht van een lamp. Moeder had haar mooie vos omgedaan bij haar nieuwe groene mantel, en Johannes moest telkens naar haar kijken omdat zij er zo prachtig uitzag. Het was haast niet te geloven, dat dit dezelfde moeder was, die thuis aan de wastobbe stond. Het zat hem niet alleen in de kleren, ze scheen ook een ander gezicht te hebben, zo voldaan, zo blij-tevreden: ze genoot zeker van de wandeling en ze droeg haar hoofd zo recht, alsof ze zich heel voornaam voelde. Ze keek met een glimlach naar de mensen die ze tegenkwam, en toen een heer de hoed voor haar afnam, neeg ze alleen een beetje met het hoofd, alsof ze dat heel gewoon vond. Er was vast geen andere vrouw, die dat zo leuk damesachtig doen kon als moeder, dacht Johannes, en hij nam vlug zijn pet af, want hij wist dat moeder dat wilde. Deze keer deed hij dat graag, want hij was er trots op dat zijn moeder zo beleefd gegroet werd. Wie was die meneer? Zeker een houtkoper of zo, die wel eens bij vader kwam. Dicht bij de stad waren veel wandelaars op de weg. Ze liepen langzaam in het zachte feestelijke licht en praatten met gedempte stemmen. Johannes wist ineens, dat hij deze avond niet meer vergeten zou.

Voor hen uit liep met korte driftige stapjes de oude Jan de Boer, die ook naar de kerk ging, en hij raakte hoe langer hoe verder voor, maar moeder scheen aan de tijd niet te denken. Ook toen de meester, die altijd aan de late kant was, ze achterop fietste, verhaastte ze haar pas niet. Integendeel, het leek wel alsof ze nog langzamer liep.

‘Welke dominee hebben we?’ vroeg ze.

‘De jonge,’ zei Johannes. Hij kon het weten, hij was die morgen al met vader en Tineke naar de kerk geweest, toen moeder voor het eten moest zorgen. Nu moest vader op de zusjes passen en intussen ook voor de dieren zorgen. Zo was Johannes de enige die twee keer zou gaan.

‘Geef mij toch een arm,’ zei moeder.

Hij deed het. Jongens van de school zouden ze wel niet tegenkomen. De vos streefde bij iedere stap zacht langs zijn hand.

‘Heb je er veel zin in om naar de kerk te gaan?’ vroeg moeder.

Hij keek haar verwonderd en een beetje wantrouwend aan, maar ze lachte hem bemoedigend toe.

‘Nee,’ zei hij toen, ‘ik niet.’

‘Ik ook niet,’ bekende ze. En plotseling voegde ze er aan toe: ‘Als we voor deze keer eens een wandeling maakten? Het is zulk prachtig weer. Dan konden we meteen eens wat praten.’

‘Meent moeder dat?’ vroeg hij verwonderd.

Ze antwoordde niet, maar trok hem mee een zijstraat in, die naar het stadsbos leidde. Ze ontweken de hoofdlaan, waar het vol liep met mensen, en verhaastten hun stap tot ze in een stil gedeelte van het bos waren gekomen. Het was er bijna schemerig onder de zware kronen, maar

hier en daar straalde het licht in bundels naar beneden. Een blad, dat kwam neerdwarrelen in dat licht, leek een goudscherfje, losgeraakt van de gouden heerlijkheid boven hun hoofd. Het was allemaal heel bijzonder, het licht, de stilte en het feit dat ze daar liepen, terwijl ze in de kerk moesten zitten.

Op een bank zaten een paar jonge mensen in innige omarming, zo stil alsof ze sliepen. Hij keek er stiekem naar en gluurde nog eens om, toen zij ze al gepasseerd waren. Toen voelde hij moeders ogen op zich rusten, schopte een eikel weg van het pad en kreeg een kleur.

Ze liepen tot de rand van het bos. Daar stond ook een bank en ze gingen er zitten. Ze hadden het uitzicht over een weiland tussen twee boswallen, aan het eind door kreupelhout afgesloten. De groene vlakke lag gevat in een rand van rood en bruin en goud. Een koe liep er rustig te grazen en een paar wilde konijnen speelden er bij rond.

Moeder haalde haar pepermuntdoosje uit haar tas. Ze liet er Johannes een uitnemen, deed het doosje dicht en met de ogen op het landschap borg ze het weer in de tas. Toen zat ze roerloos te staren en scheen vergeten dat hij naast haar zat. Hij keek naar haar en het viel hem plotseling op, hoe mooi zijn moeder was. Hij kon haar rustig bestuderen, ze merkte het niet. Alles was even welgevormd, het blanke voorhoofd, de sierlijke boogjes van haar wenkbrauwen, de rechte neus. Een gevoel van trots kwam in hem, omdat hij zo'n mooie moeder had. En een beetje schaamte voelde hij ook, omdat hij haar zo zat op te nemen, net alsof ze zijn moeder niet was. Toen zuchtte ze en vestigde plotseling verrast de ogen op hem.

‘Vind je ons erg slecht?’ vroeg ze.

‘Nee,’ zei Johannes. ‘Maar vader moet het maar niet weten, hè?’

‘Hij zou het misschien verkeerd begrijpen,’ zei moeder. ‘Maar we moeten er niet om jokken.’

Zij legde een arm om zijn schouders en trok hem naar zich toe. Hij wreef zijn wang tegen haar bont en zat toen stil.

‘Nu lijken we ook wel een vriend paartje,’ dacht hij.

‘Ik wilde graag eens met je praten,’ hoorde hij moeder zeggen. ‘Het wordt tijd. Je hebt geheimen voor me de laatste tijd, is het niet?’

Hij werd onrustig en ging plotseling stijf rechtop zitten, maar de arm bleef om zijn schouders.

‘Je loopt soms te denken,’ zei ze. ‘Te dromen over allerlei dingen, waar je het rechte nog niet van weet. En je vergeet, dat je een moeder hebt die je helemaal vertrouwen kunt en die je graag wil helpen. Daar zijn zo van die dingen, waar je op school niet van leert en die je in boeken niet leest en waar je toch iets van weten moet, als je groot wordt. En daarom mag je me nu alles vragen. Alles, hoor je, Johannes?’

Hij zweeg, keek haar aan en sloeg dadelijk zijn ogen weer neer.

‘Heb je niets te vragen?’

‘Ik geloof van niet,’ zei hij onzeker.

‘Dan zal ik het doen,’ zei ze. ‘Waarom heb je gezegd, dat je alle grote mensen vies vindt?’

Hij schrok zo, dat zijn hart er van begon te bonzen. Hij had het gezegd, in de tuin bij de arbeiders, maar ze hadden het er zelf naar gemaakt met hun gekke praatjes. Hoe wist moeder dat nu? Meneer Van der Haghen was

er niet bij. Zou de tuinjongen, die klikspaan...

‘Wat bedoelde je daarmee?’

‘Och moeder...’

‘Toe nou, vertel me alles maar eens.’

‘Ik meende het niet.’

‘Nee, dat is flauw en niet eerlijk ook. Je hebt het wel gemeend, anders zei je het niet, daarvoor ken ik je genoeg. Kom op, je wordt al zo groot, we kunnen over die dingen toch best eens praten? Als je alles weet, hoef je er ook niet meer over te lopen denken.’

Hij zweeg. Hij wilde wel praten, maar hij kon toch niet zeggen tegen die lieve goede moeder, wat voor gedachten er soms in hem woelden? Er was een geheimzinnige wereld van de grote mensen alleen, waar ze nooit vrijuit over spraken maar soms wel op zinspeelden, dikwijls met een stiekem lachje of met een vreemde glinstering in hun ogen. Het was een wereld die hem afstootte en aantrok tegelijk, die hij soms gemeen en vies vond en waar hij angst voor had en waar hij toch met zijn gedachten niet af kon blijven, omdat hij voelde, dat het ook eens zijn wereld zou moeten zijn. Maar hij kon dat allemaal met woorden niet zeggen, hij had er nu eenmaal geen woorden voor, althans geen die hij tegenover moeder zou durven gebruiken.

‘Dan zal ik je eens wat vertellen,’ zei moeder. En ze begon met hem te vertellen, hoe hij ter wereld gekomen was. Hoe blij ze hem hadden verwacht, zij en vader, hoe ze merkte dat hij bij haar groeide en hoe heerlijk ze het gevonden had, iedere dag als ze hem weer voelde, omdat ze dan wist, dat het nog goed met hem was. Ja, net als in de Bijbel stond van Elizabeth. Hoe ze naar hem uitgezien hadden en hoe hij toen eindelijk op Pasen ge-

boren werd. Hoelang het geduurd had en dat ze zoveel pijn had gehad, dat ze had gedacht dat ze sterven zou en het ook bijna had gewild, om maar van het lijden verlost te zijn. En hoe gelukkig ze met hem geweest waren en dat vader had geschreid van vreugde en dankbaarheid. 'Ja heus, of dacht je, dat vader niet schreien kon?' Ze vertelde het met de ogen op de wei, waarover de zon, die nog even doorgekomen was, helle glanzen wierp, zodat de struiken aan de rand in brand leken te staan. Ze scheen bijna te vergeten tegen wie ze sprak. Hij drukte zijn hoofd tegen haar arm, toen hij hoorde hoe ze voor hem geleden had. Het was een grote openbaring voor hem.

Maar ze ging verder. Over vader sprak ze, op welk een grappige manier ze hem had leren kennen en hoe ze dadelijk van hem gehouden had, omdat hij zo ernstig was en in zijn hart zo kinderlijk goed. Dat hij gezegd had, dat er maar één vrouw voor hem liep op de hele wereld en hoe gelukkig ze geweest was, toen hij haar gezegd had te geloven, dat zij dat was. Hoe mooi het leven toen ineens voor hen beiden geworden was.

En ze vertelde ook, dat ze het toen moeilijk gehad hadden. 'Want als je zoveel van elkaar houdt,' zei ze, 'dat je je hele leven aan elkaar wilt geven, dan wil je heel dicht bij elkaar zijn, het kan niet dicht genoeg. Maar dat mag pas als je getrouwd bent, eerder niet. En als je niet beiden echt van elkaar houdt, voor je hele leven, en het gebeurt dan, dan is het zonde, grote zonde. Alleen als je weet, dat God je voor elkaar bestemd heeft, dan mag je helemaal van elkaar zijn.'

'En nu moet jij hier eens aan denken,' zei ze. 'Jij zult later ook wel trouwen. Het meisje dat later je vrouw zal

worden, is er al, dat loopt al ergens rond, hier in de buurt of heel ver weg, dat weten we niet. Je hoeft haar niet eens te zoeken; er komt een tijd, dat God jullie samen zal brengen. Dan moet je haar recht in de ogen kunnen zien en haar niets te verbergen hebben. Hoor je goed? Alles moet je haar kunnen vertellen. Want dat is vreselijk, als er dan dingen zijn die je niet aan elkaar vertellen durft.'

Zij zweeg lang en keek ernstig voor zich uit. Toen vroeg ze: 'En... heb je nu misschien nog iets te vragen?'

Toen durfde hij wel. En zij leidde hem niet om de tuin, ze vertelde hem alles wat hij weten wilde, eenvoudig en waar. En toen ze eindelijk opstonden, - de zon was al onder - had hij een gevoel alsof hij toch in de kerk was geweest, zo plechtig en goed voelde hij zich gestemd.

Ze wisten niet hoe laat het was en liepen met flinke stap over de hoofdlaan. Toen kwam hun een auto achteroprijden. Van der Haghen wuifde verrast naar ze en stopte een eindje verder. Maar moeder trok Johannes mee een zijlaantje in, een smal laantje waar de auto niet komen kon en ze haastten zich, want ze hadden geen van beiden zin om nu met meneer Van der Haghen te moeten praten.

Langs een omweg kwamen ze op de straatweg die naar Klarenbeek voerde. Ze troffen het geweldig, want daar liep juist het kerkvolk. Oude Jan de Boer sloot zich bij ze aan en vroeg aan moeder, wat ze van de preek dacht.

'Mmmm,' zei moeder, alsof ze er over moest nadenken en kneep Johannes' arm tegen zich aan.

'Krek zo,' zei oude Jan, 'zo denk ik er ook over, juffrouw Hiemstra. Het zal allemaal wel goed wezen, maar het zegt je zo weinig, al die geleerdigheid. Het eenvoudige volk kan dat niet verteren, je houdt er niets van over. Het zou misschien leerzaam voor de dominee wezen,

als hij ook eens een week op zijn kop in het veld moest staan om aardappels te rooien of heide te spitten. Misschien dat hij dan beter zou weten, wat wij nodig hebben.' Thuis straalde de lamp hun uitnodigend tegen en verlichtte hun pad in de oprijlaan. Vader stond aan de deur naar ze uit te zien. De tafel was al gedekt. Tineke had eitjes gebakken en kleine Sietske vertelde trots, dat zij de bordjes op tafel had gezet. Ze konden meteen aanschikken.

'Jullie hebt het zeker goed gehad in de kerk,' zei vader. 'Je kijkt allebei zo tevreden!'

'We hebben het best gehad,' zei moeder. 'Hè, Johannes?' 'Ja hoor,' zei Johannes. Maar Jan de Boer vond er niet veel aan, vader. Die was het te geleerd.'

'Waar ging het over?' vroeg vader.

'Ja,' zei Johannes en hij werd een beetje verlegen, 'dat kan moeder u geloof ik beter vertellen.'

'Over het wonder van de liefde,' zei moeder. 'Ik zal je er vanavond alles van vertellen, man. Het zou voor de meisjes ook te geleerd zijn.'

Het werd een goede avond, Johannes maakte grapjes met vader en hij voelde dat hij heel veel van hem hield. Hij las ook de meisjes voor het naar bed gaan een verhaal voor uit zijn bibliotheekboek. Het ging over een edelknaap die tot ridder werd geslagen en hij had een gevoel alsof dat op deze dag ook met hem was gebeurd.

IN DE WINTER DIE HIEROP VOLGDE WAS EGBERT WEINIG THUIS, want de strijd tegen de stroperij hield hem nacht en dag bezig. Dat kwaad viel te beteugelen, maar niet uit te roeien. Er woonde veel arm heidevolk in de omtrek, dat in de koude maanden meestal tot werkloosheid was gedoemd; dan dreven de verveling zowel als de honger het de bossen in. De rijkdom aan wild op de gronden die onder Egberts beheer stonden, wekte de begeerte van de mannen.

Van der Haghen spaarde geen kosten om de kwaliteit van zijn jachtveld steeds meer te verbeteren. Hij voerde hazen in uit Bohemen, die hem op meer dan tien gulden per stuk kwamen en liet elk voorjaar een aantal fazanten uitzetten. De mooie vogels vermenigvuldigden zich snel en hadden in het bijzonder Egberts zorg nodig, want zij trokken het meest de aandacht van de stropers en die ontdekten al gauw de middelen om ze te bemachtigen. Ze vingden ze in konijnenstrikken, onder netten en in voederkooien en opgeschoten jongens slopen 's avonds onder de bomen waar de vogels hun rustplaats hadden gekozen en trachtten ze met pijl en boog van de takken te schieten. De jachtwetten waren te mild. Een stroper, na dagenlang surveilleren gegrepen, kwam pas weken later voor de kantonrechter en werd dan tot een paar gulden boete of bij herhaling tot een paar weken gevangenisstraf veroordeeld. Dat geld had een ervaren wilddief met een beetje geluk in een paar nachten terug en wat de opslui-

ting betrof – viel die straf in de winter, dan was hij zekerder dan thuis van zijn eten en kwam in betere conditie terug. Van der Haghen schold veel op de wetten; hij haatte de stropers en trachtte Egbert aan te zetten om zo hard mogelijk tegen ze op te treden. Hij noteerde zorgvuldig de namen van de door zijn jachtopzichter geverbaliseerde mensen en wanneer hij een kans zag om die op een of andere wijze te benadelen, liet hij het niet. Egbert kon hem er niet om bewonderen.

Hij vatte zijn taak ernstig maar sportief op. Hij had begrip voor de kerels in hun ontbering. Ondanks zijn groene uniform en zijn vaste positie kon hij zich nog één voelen met dit berooide arbeidersvolk. En al was hij onverbiddelijk wanneer hij ze betraptte, hij maakte zich zelden kwaad dat ze hem zoveel werk gaven. Daarbij was hij volkomen eerlijk in zijn proces-verbaal en deed nooit een poging om de overtreders er dieper in te draaien dan ze verdiend hadden. Namen zijn tegenstanders dezelfde sportieve houding aan, dan bleef hij goede vrienden met ze, ze groetten elkaar op de weg en een enkele die hij in lang niet in het bos gesignaleerd had, kreeg buiten weten van Van der Haghen een vergunning van hem om dood hout te sprokkelen. De meesten mochten hem dan ook wel, ofschoon ze hem vreesden om zijn ijver en zijn uithoudingsvermogen.

Hij kreeg zelfs kameraden onder ze, die hem soms een wenk doorgaven betreffende hun collega's, want de solidariteit onder dit volk was niet sterk. Krom Gijsje schreef hem een bijna onleesbaar briefje uit de gevangenis – de derde maal in drie jaar dat hij daar zat – met een schetsmatige aanduiding van de plaatsen waar nog strikken van hem stonden, opdat Egbert die op kon trekken. Als het

wild er in verrotte, had niemand er wat aan, schreef hij. Lange Toon grijnsde al wanneer hij Egbert zag aankomen, omdat ze een paar keer een wedstrijd in hardlopen hadden gehouden. De eerste maal had hij Egbert kunnen ontkomen tussen het kreupelhout in de buurt van de huttenstreek. Maar toen Egbert hem betrapte bij een vangkooi voor fazanten midden in het veld, verloor hij zijn roemrijke naam van de snelste loper in wijde omtrek te zijn. Egberts sterke lichaam was lenig als dat van een jonge kerel en toen Toon ondanks het herhaald bevel om te blijven staan toch de benen nam, dacht Egbert er niet aan om te schieten, maar wierp het geweer van zich af en zette geestdriftig de achtervolging in. Het werd een wilde jacht over velden en akkers, waarin Egbert in het begin nauwelijks de vluchteling kon bijhouden, maar langzamerhand door zijn groter uithoudingsvermogen terrein begon te winnen. Hij verkleinde de afstand tot enkele meters en rende toen zwijgend achter de stroper aan. Omdat hij zich nog fit voelde, liet hij de pret wat langer duren en joeg zijn slachtoffer voor zich uit, tot de kerel bek-af voortstropelde. Toen haalde hij hem met een paar sprongen in en greep hem bij de kraag. Ze bliezen samen uit aan een slootkant, Toon gaf gedwee al de gegevens voor het proces-verbaal en daarna mocht hij zijn pijp stoppen uit Egberts tabakszak. Schele Harm echter keerde demonstratief zijn hoofd af, als hij Egbert ontmoette en spuwde minachtend op de grond. Toch was er niets anders gebeurd dan dat Egbert hem te slim af geweest was. Egbert had een nacht en een halve dag achter een boswal bij een gestrikte haas gelegen, ergens aan de zuidkant van het veld. Toen verveelde het hem en hij fietste met stijve ledematen naar

de herberg om door een borrel zijn bloed weer op gang te brengen. Er zat een stel leeglopers te kaarten om hun laatste centen, hij keek naar ze en dronk zwijgend voor de tapkast zijn cognacje. Toen kwam Harm bij hem staan en deelde hem, met één oog op zijn glaasje en het andere naar het gezelschap, achter de hand mee, dat er aan de westkant van het veld strikken stonden en dat het niet kwaad zou wezen daar nu dadelijk heen te gaan, omdat Harm er vrij zeker van was, dat die nu gelicht werden. Egbert bedankte hem met een knipoog, liet hem een borrel inschenken, betaalde en vertrok haastig. Hij fietste in de richting, die Harm had aangeduid en voelde de blik van de stroper in zijn rug door het raam van de herberg. Toen hij uit het gezicht was, keerde hij met een omweg terug naar de wal en hij lag nog geen kwartier bij de haas, toen hij Harm dwars door het veld, zonder de minste voorzichtigheid in acht te nemen, naderen zag. De wal bood een uitstekende gelegenheid om zich te verbergen. Achter een paar takkenbossen lag Egbert zich te verkneukelen, toen hij Harm hardop pratend, zoals zijn gewoonte was, langs de wal dichterbij hoorde komen. 'Drie strikken leeg? Zou ik me dan zo vergist hebben? Het leeft hier van de hazen, er moet er toch wel één liggen. Ha haasje, ben je daar? Ik dacht het wel, dat je er in zou lopen! Kom jij maar bij Harm, hoor! Nou kan er nog een borreltje af!'

Hij maakte de haas los en verstijfde van schrik, toen de jachtopzichter vlak bij hem zijn kop te voorschijn stak en spotte: 'Ha baasje, ben je daar? Ik dacht wel, dat jij er in zou lopen!'

En het was Egbert bijna onmogelijk, zijn aantekeningen te maken, omdat hij telkens in de lach schoot. Dat lachen

nam Harm hem zo kwalijk dat hij in verzet kwam en weigerde de gestroopte haas af te geven. Toen moest er wel even met harde hand opgetreden worden en dat kostte Harm een van zijn gele voortanden. Hij spuwde het ding voor Egberts voeten en herhaalde dat gebaar, zo vaak hij hem later ontmoette. In de kroeg had hij verzekerd dat de dag nog komen zou waarop hij wraak zou nemen, een bedreiging die ongevaarlijk was.

Maar er waren ook anderen. Er was een donkere woonwagenkerel, een halve zigeuner, Ludwig geheten, wie de haat uit de ogen sprong als hij Egbert zag. Hij stond een tijdlang met zijn woonwagen aan een zandweg die Egbert bijna dagelijks langs moest en wachtte hem soms op, omringd door zijn gezin, een haveloze troep kinderen en een bont toegetakeld wijf. Ze stelden zich vlak langs het fietspaadje op een rij, in de hoop dat Egbert een van hen zou aanrijden, zodat ze een aanleiding zouden hebben om hem met de hele troep te overvallen. De man dronk zwaar en had al een paar maal gezeten voor mishandeling. Egbert had hem eens bekeurd, toen hij met een oude achterlader bij een boswei op konijnen zat te loeren. Hij had hem zo onverhoeds kunnen overvallen, dat het voor de man geen zin meer had een poging te doen om te vluchten of zich te weer te stellen. Maar Egbert achtte hem tot alles in staat en soms, als hij ver van huis langs de smalle begroeide bospaadjes fietste, liep een rilling langs zijn rug bij de gedachte, dat Ludwig met zijn geweer tussen de struiken kon zitten. Gelukkig was de man kort daarna uit de streek verdwenen.

Het stropen met de lichtbak kwam weinig voor. Alleen de zeer brutalen waagden zich aan dit riskante werk. Toen dan ook een jaar later de woonwagen van Ludwig

weer in de omgeving gesignaleerd was en Egbert in diezelfde tijd, terwijl hij 's nachts op patrouille was, ver weg in het veld een schot hoorde vallen, vermoedde hij wel te weten wie de dader moest zijn. Hij haastte zich in de richting van het geluid, maar kon niets ontdekken. De volgende dag stak hij behoedzaam zijn licht op bij een paar vertrouwde bewoners van die buurt en zijn vermoeden bleek juist te zijn: Ludwig was de aanvoerder van een troep van vijf beruchte stropers, die 's nachts het veld introk. Twee droegen een geweer, een de lichtbak, de anderen deden dienst als wilddragers en helpers. Ze voelden zich sterk, ze snoefden openlijk in de herberg op hun durf en Ludwig had in een dronken bui gezegd dat ze met de jachttopzichter wel raad zouden weten, wanneer die het waagde in hun lichtbundel te komen. Egbert wist, dat deze bedreiging niet ijdel was. Hij sprak er met meneer over, dat hij assistentie nodig had.

Het was net iets voor Van der Haghen om spontaan zijn hulp aan te bieden. Egbert kon moeilijk weigeren, hoewel hij liever een paar gewapende veldwachters had meegereggen. Hij wees er op, dat deze ruwe kerels misschien niet zouden aarzelen het geweer op hun aanvallers te richten, maar meneer lachte daar om.

'Maak je geen zorgen,' zei hij. 'Stropers zijn lafaards en ze zullen bovendien de kans niet krijgen. We kunnen toch met z'n beiden wel zo'n goor stelletje heikneuters de baas? Man, mijn vingers jeuken, en ik verzeker je, Egbert, als ik ze te pakken gehad heb, dat ze de lust om in mijn veld te komen voorlopig zal vergaan!'

'U vat het te licht op,' meende Egbert te moeten waarschuwen. Als ik een raad mag geven: neem vooral een wapen mee, meneer!'

‘De hondezweep,’ zei Van der Haghen. ‘Hoe laat moet ik bij je zijn, chef?’

‘Tegen donker als u wilt. Pak u flink in, want het zal een plank dik vriezen vannacht. En vergeet de revolver niet, meneer!’

‘Laat dat maar aan mij over,’ zei Van der Haghen. ‘Ik heb al een aardig plannetje.’

Hij keerde zich grinnikend om en liet zijn jachtopzichter staan. Die zuchtte. Hij had nu al spijt, dat hij niet regelrecht naar de veldwachter was gegaan. En met een onrustig gevoel ging hij het bos in om de plaats te zoeken, waar ze in de komende nacht het best post zouden kunnen vatten.

Hij koos die plek op de hoek van een perceel bos, waar ze naar alle kanten een vrij uitzicht hadden en waar een paar veldwegen samenkwamen, zodat ze zich snel op de fiets in verschillende richtingen zouden kunnen verplaatsen. Hij bouwde er half verborgen achter de sparren een primitieve zodenbank met een hoop plaggen als ruggesteun en als beschutting tegen de felle noordoostenwind, en bekleedde die met een laag dood gras. Daar wees hij Van der Haghen zijn plaats, toen aan de horizon nog de laatste gele glanzende hingen van het daglicht. De fietsen lagen verborgen onder de sparren. Meneer nestelde zich in de hoek van de bank, zette de kraag van zijn pelsjas op en trok de bontmuts over de oren. Egbert wikkelde de benen van zijn baas in een paar dekens.

‘Zo zult u het wel kunnen uithouden,’ zei hij. Toen kroop hij zelf in de greppel, een paar meters verder, plooidde zijn oude veelbeproefde schapevacht om zich heen en keek uit over het veld.

‘Ik zou wel een sigaar willen roken,’ zei Van der Haghen.

'Zolang we geen onraad merken, kan dat wel,' antwoordde Egbert. 'Als u die maar achter uw jas aansteekt en het vuur met de hand bedekt.'

'Jij ook?'

'Dank u.'

Van der Haghen stak op. Telkens als hij trok gleed een zacht schijnsel over de takken boven zijn hoofd.

'Hou het vuur beter verborgen, meneer,' verzocht Egbert.

'Het is honderden meters ver zichtbaar.'

'Daar letten die kerels zo niet op,' dacht Van der Haghen.

'Leer ze mij kennen,' zei Egbert kort.

Van der Haghen smeede de sigaar op de grond. Het was heel stil. Alleen de wind ging schuifelend door de boomtoppen boven hun hoofd en een tak schuurde ergens zacht knerpend tegen een stam. Volslagen donker werd het niet. Een iets nevelige sterrenhemel en een smalle maansikkel maakten het mogelijk de jeneverbessen op de heide, aan de rand van het moeras, te onderscheiden. Het leken gedrochtelijke wezens, heksen en kobolden, verstart in hun laatste dans. Een klein geel licht uit een boerenhuis in de verte maakte de eenzaamheid nog dieper.

Egbert had zich op één knie neergelaten in de greppel, een elleboog vond steun op de kant, zijn lichaam rustte op de zware zool van zijn schoen. Het was zijn geliefkoosde houding, waarin hij urenlang volharden kon zonder zich te bewegen. Wanneer hij zo alleen zat in het donker, luisterend naar de stilte, besloep hem soms het gevoel dat het veld onder hem zacht op en neer ging op het ritme van zijn ademhaling, alsof hij een deel was geworden van de grond waarop hij knielde. De gedachten die er in het begin nog geweest waren aan Antje en

de kinderen, vervaagden tot onwerkelijke droombeelden. Hij voelde zich één worden met het zwiigende heeal, een kleine verhoging van de bodem, weinig verschillend van de haas in zijn leger. Hij sliep niet, hij hoorde het minste gerucht en iets binnen in hem registreerde alle geluiden, liet hem met rust als ze niets betekenden, maar deed hem dadelijk het hoofd luisterend opheffen, wanneer het onraad kon zijn. Wanneer hij zo een nacht in het veld had doorgebracht, voelde hij zich, zodra hij de stijfheid in zijn spieren had overwonnen, fris en uitgerust en had geen behoefte om nog naar bed te gaan.

Maar deze keer had hij geen kans om het grote zwiigen van de nacht te beleven, want Van der Haghcn kon zich niet stilhouden. Hij begon met gedempte stem uitvoerig uiteen te zetten, hoe er gehandeld moest worden, indien de stropers zich vertonen zouden.

‘Wij moeten achter het licht zien te komen,’ zei hij, ‘en ze dan snel van twee kanten besluipen. Wij nemen elk één van de geweerdragers voor onze rekening; tegen het schijnsel van de lichtbak zullen wij ze wel kunnen onderscheiden. Heb je je gummiknuppel bij je? We slaan die twee natuurlijk meteen buiten westen, het is de beste manier om geen schot in je ribben te krijgen. Het licht moet zo mogelijk terzelfdertijd buiten werking gesteld worden: geen van de kerels moet precies weten met wie ze te doen hebben. En dan moeten we als de deksel die twee helpers zien te grijpen, voor ze hem gesmeerd zijn. Die slepen we terug naar de anderen en dan zullen we dat hele stel daar eens aftuigen, dat ze de eerste dagen geen poot voor de andere kunnen zetten.’

‘Wàt zegt u daar?’ vroeg Egbert verschrikt.

‘Ja, wat dacht je, dat ik je netjes proces-verbaal zou laten

opmaken, zodat ze er weer met een paar gulden boete afkomen die ze pas over maanden behoeven te betalen? De straf volgt nu eens meteen op de zonde. Honden en stropers moet je op dezelfde manier opvoeden en ik verzeker je dat het helpen zal!

Egbert kwam in verzet. Dit plan was in strijd met zijn begrippen van jachtopzichterseer.

'Hoor es, meneer,' zei hij beslist, 'krachtig optreden is hier natuurlijk nodig, maar aan opzettelijke mishandeling doe ik niet mee, dat stuit mij tegen de borst. Bovendien zouden we er zelf door voor de rechtbank kunnen komen.' 'Klets niet,' viel Van der Haghen nijdig uit. 'Dat tuig loopt niet naar de politie, als ze zelf in overtreding zijn. Bovendien,' – hij grinnikte – 'wie willen ze aanklagen? We zullen de duivel bestrijden met Beëlzebul. Zeggen ze niet, dat het hier spookt bij het moeras? Als mijn plan gelukt, zal de satan in levende lijve voor hun ogen staan!' Egbert begreep hem niet, maar hij zweeg en nam zich voor om zo op te treden, dat hij het later verantwoorden kon. En in stilte hoopte hij, dat de kerels maar zouden wegblijven. Na één frisse nacht zou Van der Haghen misschien wel genoeg hebben van dit werk. Dan kon de veldwachter zijn plaats innemen.

De uren gingen voorbij. De maan zakte omlaag naar de nevels aan de horizon en om de donkere helft werd de lichtende rand zichtbaar. Het licht in de boerderij was al lang gedoofd. De wind nam toe in kracht en floot in de takken. Achter hen scheurde een eik door de strenge vorst met een geluid als van een gewerschot, maar het veld lag donker en stil.

Van der Haghen schopte de dekens weg, liep stampvoetend heen en weer en beukte de armen tegen zijn lijf.

Daarna nam hij een slok uit zijn veldfles en reikte die toen aan Egbert. Het was cognac, je voelde het vocht branden tot in de maag, maar het verwarmde.

‘Hoe gaat het?’ vroeg Van der Haghen.

‘Best,’ antwoordde Egbert.

‘Ik ben koud tot in mijn botten,’ zei de ander. ‘Kom hier bij me zitten, dan houden we elkaar warm. Anders houd ik het niet vol.’

Egbert zette zich naast zijn baas op de zodenbank en stopte de dekens om hun beider lichamen. Hij voelde Van der Haghen rillen, legde het grootste deel van de schapevacht om diens schouders en drong nog dichter tegen hem aan. Dat hielp. Het rillen hield spoedig op. Van der Haghen zuchtte van genot. In elkaars warmte, in elkaars armen bijna, terwijl het diepe zwijgen van de nacht ze omringde, begonnen ze toen een gesprek. Het werd een gesprek met lange pauzen, in welke ze hun oor te luisteren legden in de wind, maar zo openhartig en vertrouwelijk als ze nog niet gehad hadden. Het verschil in stand scheen weg te vallen nu ze het gevoel hadden dat ze de enige levende wezens waren in de oneindigheid van de duistere vlakte, onder het eeuwige licht van de sterren.

‘Meneer,’ begon Egbert, ‘ik moet het u nog eens zeggen: het is niet goed, wat u wilt. U verlangt van ieder ander dat hij zich houdt aan de wet, maar u stoort er u zelf niet aan.’

‘Zo is het,’ antwoordde Van der Haghen. ‘Dat heb je goed opgemerkt. Wat is daar tegen?’

‘Als iedereen dat nou eens deed?’

‘Dat doet niet iedereen. Daar moet je de durf en de kracht voor hebben. De wetten zijn er voor het volk dat

zijn hersens niet gebruikt en dat alleen goed is om geregeerd te worden. Een werkelijk vrij mens stelt zich zelf de wet.'

'Dat lijkt me erg gevaarlijk,' zei Egbert. Hij moest plotseling aan de woorden van Antje denken: Hij is een gevaarlijk mens, dat besef jij lang niet genoeg. Hij zag haar bezorgde gezicht toen ze dat zei, haar grote ernstige ogen, alsof ze meer van hem wist, dan ze zeggen wilde.

'U bent op een gevaarlijke weg als u zo leeft,' zei hij peinzend.

'Natuurlijk!' riep Van der Hagen geestdriftig. 'Dat weet ik wel en daarom doe ik het! Ik houd van het gevaar! Dat is nu juist, wat nog enige fleur geeft aan het leven. Man, het leven is zo ontzettend vervelend, heb jij daar nou nooit eens last van? Iedere dag dezelfde gang, dezelfde plichten, hetzelfde eten, hetzelfde platgelopen paadje, dezelfde vervelende gezichten om je heen. Toen ik een jongen was, wou ik naar zee, ik mocht niet van mijn vader. Ik liep weg, maar hij liet mij door de politie terughalen. Ik zou en ik moest op de boerderij, ik weigerde. Een jaar lang duurde de strijd, toen vonden ze een middenweg: ik mocht studeren. En dat heb ik gedaan. Eerst in ons land, toen, na de dood van de oude heer in Duitsland, in Frankrijk, in Amerika. De hele boerderij heb ik opgestudeerd. Dat was een leven, man! En gewerkt heb ik ook. Maar toen zat ik zonder geld en ben ik getrouwd. En nu zou ik nog de wereld in willen, het leven is hier te klein voor me. Maar ik kan niet, omdat – nou ja, het doet er niet toe. Nu sterf ik soms haast van verveling, ik stik door al de wetten en wetjes die me gebonden houden. Zou ik ze dan niet op zij gooien waar het mogelijk is? Ik leef maar eens, Egbert, denk daaraan, over een jaar

of wat is het voorbij. Daarom grijp ik het avontuur, ook dit met die stropers – waarom komen die kerels nou niet? – en ik heb spijt van iedere kans die ik gemist heb. Maar jij durft niet, jij bent bang.’

‘Nou vergist u zich,’ zei Egbert. ‘Ik ben niet bang voor die kerels en ten slotte ook niet voor de gevolgen, maar wel om iets te doen dat ik niet verantwoorden kan. Ik leef ook maar eens, ziet u, en ik wil niet graag iets bederven dat ik niet meer herstellen kan. Daar denkt u te weinig aan, geloof ik. U vergeet dat het mensen zijn die u voorhebt, net zo goed als u zelf. En als ik het zeggen mag, meneer, we hebben ’t er nou zo over, maar dat doet u altijd. Neem nou Jan Braaks, die hebt u op dat goedtje gezet en hij is een knappe vakman en een harde werker, daar niet van, maar ieder verstandig mens ziet toch, dat het daar niet goed kan gaan, u net zo goed. U moet dat toch ook van te voren geweten hebben. U hebt daar natuurlijk uw bedoelingen mee gehad, ofschoon niemand die snapt.’

‘Maar jij toch wel,’ zei meneer met een stille lach.

‘Nee,’ zei Egbert, ‘ik ook niet. Het is me een volkomen raadsel wat u met hem voorhebt.’

‘Dan ben je slecht van geheugen,’ lachte Van der Haghen, ‘want je kon het weten!’

Zijn stem kreeg een kameraadschappelijke toon, toen hij verder ging: ‘Ik heb het je vroeger eens gezegd, Egbert. Weet je niet meer, die morgen toen de prinses geboren was en we Jan zo op stang joegen met dat gesprek over Oranje? Toen beweerde hij, dat hij socialist was om te vechten voor de verdrukte mensheid, zo iets tenminste, van die mooie leuzen had hij toen. En ik ben bezig te bewijzen, dat hij alleen maar socialist was omdat hij niks

bezat en afgunstig was op het geld van anderen. Lukt me dat, ja of nee? Ik heb hem geld en goed gegeven, een bedrijf om voor te leven, en wat zie je nu? Zijn functie in de partij was hij het eerste jaar al kwijt en de vergaderingen woont hij de laatste tijd niet eens meer bij. Veel is er van zijn socialisme niet meer over!

Egbert had het plotseling koud, hij schikte een beetje op zij en keek bijna met vrees naar het gezicht van de man naast hem. In het donker zag hij de ogen flonkeren en hij wist precies hoe hard en spottend dat gezicht er nu moest uitzien. De afschuw maakte zijn stem hard, toen hij zei: 'Maar dan vergist u zich! Want dan zal ik u eens wat vertellen. Een week of wat geleden kom ik 's avonds van de stad en bij de herberg zie ik Jan, die net de deur uitkomt. Hij was dronken, meneer, stomdronken. U begrijpt, ik vertel het u in vertrouwen. Ik heb hem naar huis gebracht. Als Jan een borrel op heeft staat zijn mond geen ogenblik stil. Dan is hij net een kind, dat het onderste van zijn hart laat zien. Egbert, zei hij, en hij sloeg op zijn buik, wat hier zit kan geen kapitalist me meer afnemen, ook Van der Haghen niet. Ik geloof dat ik er geen kwaad aan doe met u dat te vertellen, u moet toch weten dat dit niet lang meer zo door kan gaan. En even later liep hij te huilen over zijn kameraden, die hem niet meer willen kennen omdat hij nou eigen baas is, die stommerds. Er moet er nog een komen met zo'n trouw en eerlijk hart als die Jan! Die voelt zich de laatste tijd doodongelukkig, meneer, die is niet tevreden voor hij weer gewoon arbeider is en weer door zijn kameraden wordt aanvaard. Zijn socialisme is hem niet uit zijn borst te branden. Zoals hij zelf eens tegen me zei: Je kunt toch je geloof niet verloochenen! Weet u, wat u alleen

maar bewijst? Dat je een arbeider, die zijn hele leven van een weekloon heeft moeten rondkomen, niet de beschikking over veel geld moet geven, want daar kan hij niet mee omgaan. Dat is alles!

‘We zullen zien,’ zei Van der Haghen, blijkbaar toch wat onder de indruk. ‘Maar al was het alleen dat laatste, dat is toch ook wat waard? Dan weten we wat ons te wachten staat als de rooien nog eens de macht in handen krijgen, zoals ze zelf beweren. Wat zouden ze op een rare manier met de schatkist omspringen en met heel ons nationale bezit!’

‘’t Is mogelijk,’ zei Egbert, ‘en die wetenschap kost u een paar duizend gulden. Maar dat is het ergste niet, dat moet u weten.’

‘Wat veel erger is,’ vervolgde hij verontwaardigd, ‘daar waagt u die goeie kerel aan met zijn hele gezin! En zo doet u nu altijd, meneer, ik moet het zeggen, u speelt met de mensen en het schijnt nooit tot u door te dringen dat u – hoe moet ik het zeggen – schepselen van God voor u hebt!’

Van der Haghen lachte spottend.

‘Och, schei toch uit met je schepselen van God,’ zei hij. ‘Zijn de planten en de dieren dat niet evengoed? Met die dikke woorden kom je niet verder. Wat voor goddelijks is er nou in zo’n stroper en in het meeste domme volk, dat je dagelijks om je heen ziet? Alleen de angst houdt ze fatsoenlijk, de angst voor de wet, voor de machten die boven ze staan, de angst voor God en voor de duivel, de angst voor honger en werkloosheid. Neem die angst weg en berg je dan maar, want dan blijft er niets dan een stel wilde beesten over. Ik heb een volksoproer in Roemenië bijgewoond, ik weet er van mee te praten.

En ik vrees, dat het hier ook zo ver nog komen zal met die socialististen.'

Hij trok met veel moeite zijn veldfles te voorschijn en zette die voor zijn mond. Egbert weigerde. Hij vond het nodig om nuchter te blijven.

'Meneer,' zei hij, 'nou hoop ik, dat u uw best wilt doen om me te begrijpen, want ik ben ook maar zo'n domme kerel.'

'Integendeel,' protesteerde Van der Haghen. 'Jij bent helemaal niet dom. Je hebt een scherp verstand en de kerk brengt je iedere zondag met al haar bekrompenheid toch ook een flink stuk wijsheid en denkkraft en beschaving bij. Ik kan in vijf minuten aan iedere boer of arbeider horen, of hij naar de kerk gaat of niet. Maar laten we 't daar niet over hebben. Je voelt je toch niet beledigd door wat ik gezegd heb van het domme volk? Daar reken ik jou niet bij, dat begrijp je toch wel?' 'Beledigd niet,' antwoordde Egbert. 'Maar het heeft me wel zeer gedaan, want ik reken me zelf er wel bij, ziet u! En nou wou ik u wat zeggen. Ik heb nooit veel geleerd, maar ik prakkizeer zo wel eens wat als ik urenlang alleen ben in het veld. Als ik er nou de goeie woorden maar voor vinden kan.'

'Probeer het eens,' moedigde Van der Haghen aan.

'Maar dan praat ik ronduit, recht op de man af!'

'Natuurlijk, beste kerel!'

'Ik zal niet meer proberen u te bekeren,' zei Egbert, 'maar ik voel het als mijn plicht om u nou eens openhartig te zeggen wat ik van u denk. Kijk eens, u bent een veel betere baas voor ons dan al die andere die ik ken. U bent royaal tegenover de arbeiders, u geeft het hoogste loon en soms een extraatje, maar ieder die u leert

kennen, die voelt dat u dat niet doet om die mensen, maar om u zelf – dat ze hard voor u werken zullen. En dat doen ze, het lukt u best. Maar ze zijn zo stom niet als u denkt: ze voelen het soms drommels goed, dat ze eigenlijk niks in tel zijn bij u. U speelt uw spelletje met ze en in uw hart veracht u ze en daarom – neem me niet kwalijk dat ik het zeg – bent u eigenlijk niet veel beter dan die anderen, zoals De Weerdt, waar ik vroeger was, en al die trotse liberalen. Nee, laat me nou eens uitpraten: we zijn werkdieren voor u, stomme werkdieren en niet meer. Wat zegt u? Ik niet? Goed, laat ik dan een uitzondering vormen, maar al die anderen wel, u zei daarnet nog zo iets. En daarom, u hebt een hekel aan de rooien, maar door die houding drijft u ze op de duur net zo goed in de armen van het socialisme als al die anderen. Hij wachtte, bevreesd voor de uitwerking van zijn woorden. Het bleef lang stil. Egbert zag, dat de maansikkel rood door de nevels aan de horizon scheen. Het moest ongeveer middernacht zijn. Als de stropers plannen hadden voor deze nacht, zouden ze gauw komen.

‘En hoe kan ik dat veranderen?’ vroeg Van der Haghen met een vreemde stem en Egbert wist niet of hij onder de indruk gekomen was of dat hij heimelijk plezier had.

‘Hoe u dat veranderen kunt?’ vroeg hij langzaam. ‘Ja, wat zal ik u zeggen? Misschien kunt u dat wel niet meer. Door de mensen, het volk, de werkende man lief te hebben, zou ik zo zeggen.’

‘Weer zo’n dik woord!’ spotte Van der Haghen. ‘Moet ik Hans Vlot liefhebben en die kwijlende Evert Fluim? Mijn liefde, Egbert, gaat naar charmanter wezens uit!’

En hij begon het versje te neuuriën van Hittepetit, dat aardige meisje.

'Dat weet ik,' praatte Egbert er doorheen, een beetje geraakt, omdat de ander van alles een grapje durfde maken. Hij probeert aan de ernst te ontkomen, dacht hij, maar ik zal hem nu krijgen.

'Dat weet ik,' zei hij, 'tenminste, wat u liefde noemt! Ik betwijfel, of u wel ooit een mens oprecht liefgehad hebt, zonder bijbedoelingen.'

Die was raak, merkte hij.

'Och, klets toch niet!' riep Van der Haghen. 'Wat weet jij daarvan? Natuurlijk heb ik liefgehad en ik heb nòg lief. Daar is er één die ik liefheb met mijn hele hart. Maar ik heb mijn kans niet waargenomen en nu is ze van een ander. Maar dit zeg ik je...'

'U hebt gelijk,' viel Egbert hem in de rede. 'Ik ben te ver gegaan, daar weet ik niets van. Maar die kant moeten we ook niet op. U wist daarnet best wat ik bedoelde. Liefde is een dik woord en ook weer niet. Hart hebben voor het volk, voor de arbeiders, dat is het! En laat ik nou nog eens dat dikke woord gebruiken: Als u de liefde van God kende in uw leven, dan zou er iets van die liefde afstralen op de mensen om u heen. Dan zou u begrip voor ze hebben en het leven van zo'n doodgewone vieze arbeider als Hans Vlot zou u toch eh... hoe moet ik het zeggen... nou, dierbaar zijn. Maar dat zijn er niet veel, die er zo over denken, jammer genoeg. En daarom, zolang u zo over de mensen denkt zoals u doet en duizenden anderen, zo lang, heb ik wel eens gedacht, zal er ook oorlog blijven. Er wordt veel over gepraat of er oorlog komen zal en ik geloof zeker, dat die komt. Niet omdat Duitsland meer koloniën wil hebben of omdat Engeland jaloers is op de Duitse industrie, zoals de kranten schrijven, maar omdat de machthebbers in de wereld

geen begrip hebben voor de gewone man en zijn leven niet achten. Werkvee is het en straks kanonnenvee. Wat kan het ze schelen of er een paar honderdduizend kapot geschoten worden? Ze fokken vanzelf weer aan.'

'Nou praat je net als een socialist!' zei Van der Haghen. 't Is mogelijk,' zei Egbert. 'Ik ben niet voor niks in de Hanegang groot geworden. Zo denk ik er nou eenmaal over en zegt u maar eens of ik geen gelijk heb.'

'Welnee,' antwoordde Van der Haghen en hij rukte zich driftig los uit de dekens. 'Dat is klein geredeneer, van jouw arbeidersstandpunt uit. En dat kun je nooit volhouden, Egbert Hiemstra. Je zult toch moeten toestemmen, dat het nodig kan wezen om te strijden, voor je vrijheid bijvoorbeeld of voor je geloof. Wat hebben je hooggeroemde voorvaderen gedaan, tachtig jaar lang, waar je dominees je zo graag aan herinneren, als er weer een christelijk secte-schooltje ergens moet komen? Was die oorlog dan het aantal slachtoffers niet waard? Wees nou consequent, dan moet je zeggen: nee.'

'Maar ik zeg ja,' antwoordde Egbert. 'En dat is dan ook de enige oorlog, die geoorloofd is, als het gaat om de vrijheid en om je geloof.'

'Je bent kortzichtig. Er zijn nog andere waarden die het evengoed nodig kunnen maken om te vechten: de welvaart van je land, de noordzaak om je uit te breiden, om onrecht te wreken of je eer te verdedigen. Jij laat je toch ook niet straffeloos beledigen, hoop ik? De fout is dat het domme volk daarover wil meepraten zonder dat het er over oordelen kan. Het heeft alleen te gehoorzamen. Het heeft zijn leven en zijn welvaart aan het land te danken, het moet er zijn leven voor over hebben. Zie naar de Duitsers, die begrijpen dat, die zullen zingende de

oorlog ingaan als het zover is. Jij vindt natuurlijk één mensenleven meer waard dan de welvaart van een heel volk. Dat is de sentimentaliteit van het nieuwe testament. Lees het oude, hoe er toen over gedacht werd. Toen stonden de mensen nog dichter bij de natuur. De natuur is ook niet zuinig met het leven, die smijt met de boel. Die brengt voort en vernielt bij massa's tegelijk. Het leven handhaaft zich wel, wees daar maar niet bang voor, een volk sterft niet uit, al gaan er wat mensen dood. Jij snoeit toch ook onbarmhartig een boom, opdat die sterk zal worden en vruchten zal dragen? En je ruimt de zwakke exemplaren onder het vee op om een sterk ras te krijgen? Maar zodra het om een mens gaat, word je bang. Dan moeten zelfs achterlijken en blinden vol zorg worden grootgebracht. En ze mogen trouwen en kindertjes krijgen en een ras voortbrengen van steeds groter middelmatigheid. Man, wees toch nuchter! In de oorlog wordt een volk uit zijn slaap geschud, verborgen krachten worden wakker, een suffice arbeider wordt dan een held! Hij trok de fles te voorschijn, nam er een slok uit en gebarde er mee voor Egberts gezicht. 'Man!' riep hij, 'ik kan er naar verlangen, een oorlog te beleven! Wij zijn ook ingeslapen door een eeuw van vrede, vrede en geen gevaar, maar dan zullen we weten wat leven is, als we er voor vechten moeten! O, ik hoop, dat het zo ver komt en dat ons land mee zal moeten doen aan de zijde van Duitsland, ons broedervolk, tegen het trotse, gemene Engeland, al was het alleen maar om Zuid-Afrika te wreken! Dan zal ons volk een groot volk kunnen worden! Is dat geen paar duizend levens waard? Daar zou ik zelf mijn leven voor willen geven. Zo, en nou jij weer!'

Hij nam weer een slok, plooide de dekens huiverend om zich heen, kroop tegen Egbert aan en wachtte.

'Je kunt zeggen wat je wilt,' praatte hij, 'maar je bent lekker warm. Je kunt er beter tegen dan ik. Nou zie je eens, hoe ik al verslapt ben door mijn geregeld leven.' 'Drink niet te veel, meneer,' waarschuwde Egbert. 'U moet straks weten wat u doet. Het is zowat de tijd dat ze komen kunnen. De maan is bijna onder.'

'Wees daar maar niet bezorgd voor,' wimpelde de ander af. 'Ik draai voor zo'n fles vol mijn hand niet om. Geef nou eens antwoord, ik ben erg benieuwd.'

'Och meneer,' zei Egbert moedeloos, 'wat helpt het? Ik vind het natuurlijk vreselijk wat u zegt. We zullen het nooit eens worden, we staan te ver van elkaar. U verheerlijkt de oorlog, maar u denkt er niet aan wat die allemaal kapot maakt. Ik begrijp u niet. U zegt soms van de kerk een heleboel goeds en aan alles is te merken dat u er vroeger ook bij behoord hebt, en u gaat lijnrecht tegen de leer van Christus in. U gelooft aan God en u gehoorzaamt hem niet. U hebt eens gezegd dat u jaloers bent op mijn geloof, maar daar blijkt nu niet veel van, want u praat als een heiden. Ik heb maar één raad voor u: u moet terug. Terug naar God en terug naar de kerk.' Van der Hagen vloekte.

'Een dominee schijn je te moeten blijven,' schold hij. 'Je hebt beloofd dat je niet zou proberen om mij te bekeren en nu doe je het toch. Maar ik wil je voor deze keer wel eens precies zeggen waar het op staat. Toen ik jong was, was ik net zo vroom als die jongen van ons, Johannes. En als de kerk geweest was wat ze wezen moest, fier en strijdvaardig voor het Koninkrijk waar Christus van spreekt, dan was ik er misschien nooit bij weggelopen.'

Maar als jij eens wist wat ik heb moeten doormaken in mijn jeugd. Die schijnheiligheid, die bekrompenheid, dat verketteren van elkaar. De kerk is ook versuft en ingeslapen, net zo goed als het hele volk. Wat heeft de kerk ooit gedaan voor de vooruitgang? En van jouw standpunt uit: wat doet ze voor de arbeider? Ze moest voorop strijden voor een betere maatschappij en ze doet niets dan twisten over een letter en de uitleg van een bijbeltekst. Het is een en al onvruchtbaarheid in de kerk. En jij wilt me terug hebben in die doolie boel, in die schimmelkelder? Ik verdraai het!

'Juist,' zei Egbert, 'dat is heel eerlijk gezegd. Ik heb wel eens gemeend, dat ik iets voor u kon doen, meneer, maar ik zie nou wel, dat dat niet mogelijk is. U wilt niet. Als u nou maar wilde inzien, dat u verkeerd gedaan hebt met weg te lopen. Want als er één was die het goede voorbeeld had kunnen geven, dan zou u het wezen. Maar u hebt niet alleen met de kerk gebroken, ook met God. En dat zal u misschien eens opbreken. U zult terug moeten. Er komt misschien nog eens een dag, dat God u in de nek zal grijpen en dan zult u inzien dat ik gelijk heb gehad. Tot zo lang kunt u zich uw eigen wetten stellen en u meent het misschien goed, maar u maakt een heleboel kapot.'

Toen hield hij op, want hij zag de ogen van de ander nijdig flikkeren in het donker en hij voelde diens adem over zijn wang, toen Van der Haghen losbarstte: 'Och, schei toch uit met je vervloekt gepreek! Wat maak ik dan kapot? Toe nou, noem dan eens wat!'

Had de cognac hem misschien toch opgewonden? Egbert begreep dat hij voorzichtig moest zijn, maar hij kon nu niet zwijgen.

‘Als meneer maar weet, dat ik spreek met de beste bedoelingen, dan wil ik het wel zeggen,’ zei hij rustig. ‘Laat ik maar bij u zelf blijven: uw ziel, uw leven, uw geluk, uw huwelijk.’

Hij onderbrak zich zelf en richtte het hoofd luisterend op. Klok daar een schot in de verte? Maar meneer had zeker niets gehoord, want die praatte door en aan de scherpe klank in zijn stem was duidelijk te horen, dat Egbert hem gevoelig had gekwetst.

‘Je bent gek,’ zei hij. ‘Mijn huwelijk staat daar buiten, daar weet jij geen duvel van. Ieder huwelijk kan kapot, dat heeft met kerk of geloof niets te maken.’

‘En òf het er iets mee te maken heeft,’ antwoordde Egbert, maar zijn aandacht was er niet meer bij. Hij zat scherp te luisteren. Ze zaten hier toch verkeerd, bedacht hij. Tegen de wind op kon je bijna geen geluid uit het veld horen.

Van der Haghen had weer de fles gebruikt.

‘Je bent toch niet met je geloof of met God getrouwd?’ vroeg hij en er was een smalende klank in zijn stem.

‘Jawel meneer,’ zei Egbert. ‘Ik ben in ’t geloof getrouwd, met God als getuige.’

‘En daarom denk je, dat je huwelijk niet kapot kan?’

‘Zo is het,’ antwoordde Egbert. ‘Een huwelijk dat met God gesloten is, dat kan niet kapot.’

Dáár! Dàt was nu toch zeker een schot! Het geluid kwam uit het zuidwesten, schuin tegen de wind op. Ver konden de stropers niet meer zijn. De hoge begroeide wal moest het licht verbergen.

‘Meneer, ze komen er aan!’ fluisterde Egbert en hij maakte zich half los uit de vacht. Maar Van der Haghen scheen het niet te horen. Hij zwaaide met de fles.

‘Ha-ha!’ lachte hij spottend. ‘Mijn huwelijk is kapot, dat mag jij wel weten. Maar het jouwe kan net zo goed kapot!’ ‘Nee meneer, tussen Antje en mij, daar komt nooit iemand tussen. Pas op, daar komen ze aan! Ziet u dat schijnsel door de takken? Nu is ’t weer weg!’

‘Wind je niet zo op!’ suste Van der Haghen. ‘Ik heb ze al lang opgemerkt. We hebben tijd genoeg. Laten we nu eerst ons gesprek afmaken. Het begint nu pas interessant te worden. Jouw huwelijk kan ook kapot, Egbert Hiemstra, en het gaat misschien nog wel eens kapot, is het niet door jou, dan wel door je vrouw.’

Meer nog dan die woorden deed de toon van zijn stem Egbert opschrikken en leidde zijn aandacht van de stropers af.

‘Hoe bedoelt u dat?’ vroeg hij scherp.

‘Wel,’ zei de ander en het leek alsof hij grinnikte, ‘het is toch niet uitgesloten, dat jij nog eens een vrouw ontmoet die je zo mooi en zo aardig vindt, dat je . . .’

‘Nee,’ sneed Egbert af. ‘Alle andere vrouwen zijn me onverschillig. Er is voor mij niet één als Antje.’

‘Wat wil hij toch?’ vroeg hij zich af. ‘Zit hij mij te sarren omdat ik hem te veel gezegd heb?’

‘Gelijk heb je,’ zei Van der Haghen, ‘er is er niet één als Antje, in de hele wereld niet. En er zijn er meer die er zo over denken, Egbert! Daarom kan er toch eens iemand bij haar komen, voor wie ze jou vergeet? Denk je van niet?’

‘Nee,’ zei Egbert kort.

‘Je vergist je!’ tartte de ander. ‘Iedere vrouw is te verleiden, als ze de ware man maar vindt!’

‘Die heeft ze gevonden,’ antwoordde Egbert nors. Wàt een vent! schoot hem door het hoofd. Eerst hebben we

een hele avond als vrienden gepraat en nou begint hij zol 'Meneer, daar komen zel' fluisterde hij plotseling. 'Pas op dat ze ons niet horen, ze lopen net onder de wind! Kijk, daar buigen ze om de wal heen, ziet u het licht? Als we een beetje geluk hebben . . .'

Hij gooide de vacht en de dekens af en sprong op. Van der Haghen volgde zijn voorbeeld, maar pakte hem bij de arm en trok hem naar zich toe. Egbert voelde de sterke greep van zijn vingers door de dikke mouw van de jekker en rook zijn adem, zó dicht kwam de man voor hem staan. Alsof hij ondanks het donker de gedachten van Egbert op diens gezicht wilde lezen.

'Zo'n vrouw!' fluisterde hij, 'met zulke ogen en zo'n figuur, dat is een gevaarlijk bezit, Egbert! Vandaag of morgen kan er één komen die haar meer biedt dan jij! En dan? Wat doe jij dan?'

'Meneer, schei uit!' gromde Egbert kwaad. De kerel is dronken, dacht hij verschrikt.

'Antje is niet te verleiden,' zei hij. Tegen zijn zin ging hij er toch op door. 'Al kwam er een koning om haar, dáár, geloof dat van mij. En als ze zelf niet zo sterk zou wezen, dan zou God haar staande houden.'

'Ha-ha!' lachte Van der Haghen. 'Als God tijd heeft om op alle overspelige vrouwtjes te letten! En nu nog één vraag, Egbert, wat zou jij doen, als je merkte dat je vrouw je bedrogen had?'

'Hou op!' fluisterde Egbert. 'Ze kunnen u horen!'

'Geef antwoord!' drong Van der Haghen.

'Nee!' zei Egbert. 'Denk er liever aan waarvoor we hier zijn!'

Het licht kwam langzaam dichterbij, recht op ze aan. De afstand bedroeg nog slechts enkele honderden meters.

‘Wat moet ik straks met die dronken man bij me?’ dacht Egbert ongerust.

Van der Haghen kneep zijn arm nog stijver en schudde hem heen en weer. Zijn stem siste vlak bij Egberts oor: ‘Doe wat ik je zeg: ik wil eerst een antwoord, hoor je? Wat zou je doen, als je merkte dat je vrouw van een ander was geweest?’

Het kon Egbert plotseling weinig meer schelen of de stropers hem zouden horen. ‘Dat zal ik je dan zeggen, meneer,’ zei hij nijdig, ‘maar ik snap niet, wat u eigenlijk mankeert. Dan hoop ik dat God mij bewaren zou, dat ik die kerel niet de hersens in zou slaan.’

‘En je vrouw?’

‘Wàt mijn vrouw?’

‘Was dat dan je vrouw nog?’

‘Ja,’ snauwde Egbert. ‘Mijn vrouw is mijn vrouw door alles heen! En als u nou niet ophoudt, dan weet ik niet, wat ik doe!’

Maar eindelijk zweeg Van der Haghen dan toch. Hij liet Egbert los en keek naar het licht, dat regelmatig dichterbij bleef komen. Egbert hoorde hem hijgen. Waarom hijgde hij zo? Nu zwenkte het licht zijwaarts en plotseling flitste een vuurstraal uit een geweer, een seconde later klonk het schot. Er was zwak gerucht van stemmen, even verdween het licht, toen straalde het weer over het veld, zwenkte bij en kwam weer op de bosrand aan. Van der Haghen greep Egberts arm en trok hem beter achter de sparren.

‘Hou je gedekt en laat ze passeren!’ fluisterde hij. ‘Loop voorzichtig, dat ze je niet horen op de hardbevoren grond. Heb je je gummistok? Sla er op, hoor, vóór ze je neerknallen!’

Het was Egbert vreemd te moede. Andere keren als hij op stropers loerde, was hij kalm tot het laatste ogenblik. Nu trilden zijn handen, terwijl hij zijn handschoenen uittrok. Het gesprek met Van der Haghen had hem onverklaarbaar opgewonden. Daar was iets in dat hem niet beviel, maar hij had geen tijd om er over te denken wat het was. En terwijl hij door de takken heen zag, hoe de kerels daar voor hem het veld afstroopten alsof het hun eigendom was, moest hij op de tanden bijten om zijn drift te beheersen. Hij hijgde nu ook en zijn hand voelde naar de knuppel in zijn binnenzak. Wat deed Van der Haghen? Het scheen wel, alsof die zich stond uit te kleden!

De bende was nu niet meer dan vijftig meter van de bosrand verwijderd. Het licht gleed even over de stam waarachter Egbert zich verborgen hield, over de zodenbank met de dekens, en Egberts adem stakte van vrees dat die ontdekt zou worden. Maar de lichtbundel zwaai-de snel door; de kerels keerden het bos de rug toe en trokken met een bocht het veld weer in.

Egbert voelde een duw in zijn rug en Van der Haghens stem fluisterde: 'Nu!' Toen sprong hij over de greppel en sloop snel achter de troep aan. Na het urenlang wachten was het een weldaad om te kunnen handelen. Egbert kende het veld, zijn voeten zochten vanzelf de kale plekken tussen de hoge heidepollen. Toch moest hij zich haasten om Van der Haghen bij te houden. Egbert zag met een oogopslag onduidelijk diens gestalte en hij kreeg de vreemde indruk, dat zijn baas naakt naast hem liep en dat er een grote donkere vogel achter hem aanfladderde. Maar hij had geen tijd om er op te letten, al zijn aandacht moest nu bij de stropers zijn. Tegen het langzaam heen en weer zwaaiende licht zag hij duidelijk

afgetekend hun figuren, hij herkende zelfs aan de korte nek en de brede schouders schele Harm als een van de helpers. Drie, vier, waar was de vijfde man? Geen twintig meter waren ze achter de bende, toen de lamp plotseling stil vooruit bleef schijnen en een haas rechtop zat te staren in het felle licht. Het schot viel op hetzelfde ogenblik. De haas buitelde over de kop, de mannen bewogen zich snel naar die plaats en de hele troep stond bij elkaar, terwijl een van hen het dier opraapte en met een paar klappen in de nek probeerde af te maken.

Dit was het ogenblik om te handelen. Egbert wist het ook zonder de stoot die Van der Haghen hem gaf. Ze sprongen vooruit. Op het ogenblik dat de achterste man begon te schreeuwen, werd hij ook al door Van der Haghen opgepakt en bovenop de anderen gesmeten. Kreten en vloeken klonken op, het licht zwaaide door de lucht, maar werd al weggetrapt. Egbert had de ogen op de rechter geweerdrager gehouden, maar hij kon er niet toe komen om de man onverhoeds van achteren neer te slaan, hij greep hem met beide armen om het lijf. De lantaarn lag op een afstand over het veld te schijnen, terwijl hij met hem worstelde. Hij had het geweer vastgegrepen en probeerde dat de man te ontwringen. Aan de vloeken merkte hij dat hij Ludwig te pakken had. De vent was sterker dan Egbert gedacht had. Hij wist het geveer met de loop omhoog te brengen en af te vuren; het schot ging vlak langs Egberts hoofd. Toen sloeg Egberts vuist zonder aarzelen toe tegen de slaap van zijn tegenstander en het lichaam zakte slap weg uit zijn armen.

Op hetzelfde ogenblik werd hij van achteren besprongen. Iemand kneep hem de keel dicht en probeerde hem op de grond te trekken. Egbert wierp zich met de man

achterover en liet zich met kracht op hem neerkomen. Het was een kunstje dat hij al kende in zijn jongensjaren en nu zonder nadenken weer toepaste. De handen lieten los. Egbert rolde over de grond, sprong weer op, greep zijn gummistok en toen de ander opnieuw aanviel, sloeg hij snel toe. Nog gaf de man de strijd niet op. Hij veerde overeind, deed een uitval naar Egberts arm en wist die vast te grijpen. Maar plotseling scheen zijn kracht te ver-slappen. Hij zakte op zijn knieën en hief de armen af-werend omhoog.

‘De duivel, de duivel!’ kermde hij.

Hij lag als in aanbidding.

Egbert volgde zijn blik en even stakte ook hem de adem. Voor het schijnsel van de lichtbak danste een helse ge-daante met groteske gebaren over het veld, een gehoornd wezen met een korte wijde mantel en lange magere benen, en sloeg met een schrill gelach uit alle macht los op een kermende man, die op handen en voeten trachtte weg te kruipen. Egbert begreep dat het Van der Haghen was, die in een maskeradepak voor duivel speelde. Hij deed het met talent, de kerel naast Egbert werd zo door angst aangegrepen, dat hij zich losrukte en gillend op de vlucht sloeg. Egbert had geen lust om hem na te zetten. Hij stak de handen in de zakken en zag werkeloos toe, hoe Van der Haghen zich weerde. Eén kerel lag voor dood op de grond, drie andere werden met trappen en slagen bij elkaar gehouden. Ze kropen kermend heen en weer, één richtte zich op en trachtte zich huilend als een kind te verdedi-gen, maar een striemende slag veldē hem neer en boven zijn geschrei uit klonk het gillend gelach van zijn sata-nische kwelgeest.

Egbert kon dit niet langer aanzien. Hij wilde weggaan,

maar meende de geweren te moeten meenemen. Bij het tweede was Van der Haghen hem voor. Hij raapte het op, maakte enkele dwaze danspassen en trachtte het toen op de bewusteloze man kapot te slaan. De kolf bonkte met een doffe klap op het slappe lichaam, maar voor hij opnieuw kon toeslaan, greep Egbert het wapen vast en rukte het naar zich toe.

‘Hou op!’ gromde hij. ‘Het is nu mooi geweest, dunkt me.’ ‘Wacht even!’ lachte Van der Haghen. Nog eenmaal ging hij bij zijn slachtoffers langs en gaf ze elk een tuchtiging met de zweep, die ze jammerend in ontvangst namen. Toen, met een laatste schrille lach, sprong hij buiten de lichtkring en trok Egbert mee. Enkele tientallen meters verder nam hij hem een geweer uit handen, zette zijn voet er op en brak het doormidden. Daarna ook het andere. De stukken gooide hij een voor een uit alle kracht naar een man, die met zijn handen voor het gezicht in het schijnsel van de lamp zat te snikken en hij schaterde luid, toen het laatste stuk diens hoofd trof en de man in een dierlijk gehuil deed uitbarsten.

Ze vonden op de tast de zodenbank terug en terwijl hij zich daarachter stond aan te kleden, hield Van der Haghen niet op met zich te verlustigen in wat er gebeurd was.

‘Dat zal ze goed doen, dat tuig!’ hijgde hij. ‘Wil je geloven, dat ik dadelijk nog wel een keer de zweep over ze heen zou willen halen?’

Egbert gaf geen antwoord. Hij laadde huiverend de dekens op zijn fiets en merkte, dat zijn knieën knikten. Hij walgde van Van der Haghen en van heel dit wrede gedoe en hij schaamde zich, omdat hij er bij had moeten zijn.

‘Je hebt je best geweerd!’ zei Van der Haghen. ‘Waar-

om zeg je niks? Je hebt alleen met die eerste vent te veel geduld gehad, maar later vocht je als een duivel! Ha-ha, als een duivel, zeg ik! Had ik je niet lekker op stoom gebracht te voren met mijn gesprek over je huwelijk? De meeste mannen kun je niet meer de smoor injagen dan door te twifelen aan de huwelijksrouw van hun vrouw.'

Was dat zijn doel geweest met dat nare gesprek? Was die man zo vol berekening? En waarom maakte hij er Egbert geen verwijt van, dat die de laatste stroper had laten ontkomen? Dat moest hij toch hebben gemerkt. Of ging hij toen al zo volkomen op in het afstraffen van de andere kerels, dat hem hun aantal ontgaan was? Egbert wist niet meer wat hij denken moest van deze merkwaardige man, die je altijd weer voor de vreemdste verrassingen wist te plaatsen, en een gevoel van vrees maakte zich van hem meester, toen hij keek naar de grote donkere gestalte. Alsof dat duivelspak niet maar iets toevalligs was geweest.

'Wat een prachtige nacht!' zei Van der Haghen. Hij zette de veldfles voor zijn mond.

'Jij zeker niet, hè?' vroeg hij, toen hij klaar was. 'Je wordt bedankt, chef, dat ik met je mee mocht op deze tocht.' 'Ik vond het vreselijk!' barstte Egbert los. 'Onthoud goed, meneer, dat ik aan zo iets niet meer meedoe!'

'Het zal niet meer nodig wezen,' lachte de ander. 'Als er voorlopig geen stroper meer in je veld durft te komen, zul je wel anders praten! Nou man, mondje dicht, hè, dat snap je wel! Wees maar niet bang dat je er iets om overkomen zal. Ga morgen maar eens kijken op het gevechtsterrein.'

Hij bleef luidruchtig tot bij huis en het scheen hem niet te hinderen, dat hij bijna geen antwoord kreeg. In de

schuur gaf hij Egbert een ferme klap op de schouder, vóór hij naar zijn kamer ging. Maar Egbert liep weer naar buiten en haalde een emmer ijskoud water op uit de put, want hij had behoefte om zich te wassen, vóór hij bij Antje kwam.

Ze liep in haar nachtpon in de keuken met haar lange vlecht op de rug toen hij binnenkwam, en schonk koffie voor hem in. Ze lachte hem blij tegen, ze was altijd zo gelukkig als hij thuiskwam na een doorwaakte nacht. Hij nam haar plotseling in zijn armen, tilde haar op, keek haar diep in de ogen en kuste haar hartstochtelijk.

‘Lieve vrouw!’ zei hij.

‘Wat is er, jongen?’ vroeg ze. ‘Is er wat gebeurd?’

Hij zette haar neer en dronk staande zijn koffie.

‘We hebben ze te pakken,’ vertelde hij. ‘De hele bende.

Maar je mag er niet over praten, ik vertel het je later wel.

Mensen, wat was het koud in het veld!’

Ze schonk hem nog eens in. Hij zag dat ze rilde.

‘Ga naar bed,’ zei hij. ‘Het is hier ook koud.’

Hij nam het petroleumlampje, leidde haar terug naar de slaapkamer en stopte haar tot de neus onder de dekens.

‘Ga jij niet?’ vroeg ze.

‘Nee,’ zei hij. ‘Ik blijf op.’

‘Dat doe je niet,’ antwoordde ze. ‘Je bent zo koud als een steen. En er is wat bijzonders gebeurd ook, dat merk ik aan alles. Kleed je gauw uit, ik zal je warmen.’

Ineens verlangde hij zó sterk om bij haar te zijn, dat hij zich geen tijd meer gunde om terug te gaan voor zijn koffie. Hij wist niet, hoe gauw hij zijn kleren uit zou krijgen. Ze gaf hem haar warme plekje, en drukte haar zachte lichaam stijf tegen hem aan.

‘Wat ben je koud!’ klaagde ze. ‘Arme stakker, wat een

vreselijk werk heb je toch! Ik ben zo ongerust geweest! Was het niet gevaarlijk met die stropers? Heb je moeten vechten?

'Antje,' zei hij en het was tegen zijn wil dat hij sprak, maar hij was zich zelf niet meer meester in deze vreemde nacht, 'Antje, luister eens goed. Zou jij mij ooit in de steek kunnen laten voor een ander?'

Ze zat plotseling overeind en boog zich over hem heen.

'Nooit!' riep ze. 'Dat zweer ik je, mijn jongen! Hoe kom je erbij dat ik zo slecht zou kunnen zijn?'

'Dat zei Van der Haghen,' antwoordde hij.

'Hij is gek,' zei ze en er ging een schok door haar lichaam.

'O, die gemene kerel, die . . . , die . . . Twijfel je aan mij, Egbert? Zeg me, heb je ooit aan me getwijfeld?'

Hij zag de tranen in haar ogen glinsteren bij het licht van het lampje.

'Nooit,' verzekerde hij. 'En ik zal het ook in de toekomst nooit doen. Antje, mijn lieverd, wat ben je mooi zo midden in de nacht. Vooral als je een beetje nijdig hebt gemaakt.'

De laatste woorden werden gesmoord door haar lippen. Toen werd er niet meer gesproken. Het lampje begon te walmen, maar het duurde lang voor ze het merkten, en nog langer voor het ze iets kon schelen. Toen lagen ze er prettig over te kibbelen, wie er uit moest om het lager te draaien. Dat verloor hij natuurlijk.

Hij lag nog wakker, toen zij al sliep met het hoofd in zijn arm, en voelde zich zeer gelukkig. Dat was het heerlijke van het huwelijk, dacht hij, dat het alle zorg en narigheid als door een wonder van je weg kon nemen.

Bij het eerste ochtendgloren stond hij voorzichtig op, kleepte zich zacht aan, dronk een kop koud geworden

koffie en ging het veld in. Hij vond tot zijn geruststelling niets anders dan een stijfbevoren konijn, een pet, de gescheurde kolf van een geweer en een handschoen. Zelfs het meeste wild hadden de stropers dus meegenomen. Hij was er blij om. Het leek hem een geruststellend bewijs, dat het met geen van de kerels al te ernstig had gestaan, toen ze eenmaal weer bij hun positieven waren gekomen.

DIE VOORJAARSDAG, TOEN DE JONGEN ZIJN TWAALFDE VERjaardag vierde en Antje haar twee en dertigste, kwam Egbert Hiemstra tegen een uur of tien neuriënd uit het bos terug. Hij had maar een kleine ronde gedaan, er waren een paar dingen die hij noodzakelijk even in orde moest maken, maar hij had Antje beloofd dat hij niet langer dan een uur weg zou blijven en hij zag op zijn horloge dat hij woord gehouden had. Toch zou ze al wel op de uitkijk staan; ze was zo kinderlijk ongeduldig, als haar iets bijzonders te wachten stond.

Om zes uur die morgen waren de kinderen in optocht de slaapkamer op komen stappen met hun gelukwensen en hun kadoo: Johannes met een prachtige plant, een rode azalea, die hij zelf in de kas bij Jan Braaks had gekweekt en de zondag over in de schuur had verborgen; Tineke met een tafelkleedje, in stilte geborduurd; en Sietske met een wandtekst, van haar schamele spaarcentjes gekocht, gouden letters op zwart fluweel: 'Here, Gij doorgrondt en kent mij'. Ze hadden een gedicht opgezegd, elk om de beurt twee regels, ze waren om de beurt door hun moeder geknuffeld en daarna hadden ze alle drie naar hun vader staan kijken. Hij had met een plechtig gebaar een brief overhandigd, een envelop met inhoud, die hij al de vorige avond onder zijn hoofdkussen had verborgen. Er zat een blaadje uit zijn zakboekje in met het opschrift: 'Goed voor een nieuwe jurk, zelf uit te zoeken. E. Hiemstra.' En als hij voor die jurk beloond

zou worden zoals het al met deze bon het geval geweest was, dan had hij niet te klagen.

Daarna was Johannes aan de beurt gekomen. Egbert was uit bed gestapt en had uit het zijkamertje een fiets gereden, een zeer goed tweedehands rijwiel, als nieuw gemoffeld. De jongen was hem, hoe groot hij zich ook voelde, om de hals gevlogen van blijdschap. Toen hadden ze gezongen van 'Lang zullen ze leven', Tineke was met thee en beschuit komen aandragen en het was daar in en om het bed een kwartiertje geworden van het zuiverste geluk.

Nu zouden ze samen naar de stad gaan om de jurk te kopen en hij had zich voorgenomen om niet schriel te zijn. Geen teleurstelling mocht vandaag de vreugde verstoren. Er zou ook iets gekocht moeten worden om vanavond feest te vieren met de kinderen, die nu alle drie naar school waren, en van haar huishoudgeld zou Antje dat niet kunnen doen. Daarom moest hij nog wel even bij zijn spaarpot in de geheime bergplaats, die hij al de jaren door verborgen had weten te houden. Hij voelde er zich niet meer schuldig om, het geheim was integendeel bij het gestaag groeien van het bedrag zijn vreugde en zijn trots geworden. Hij was de duizend gulden nu voorbij en hij had, toen Johannes groter werd en het huis tot in de verste hoeken begon te verkennen, de bus vervangen door een klein ijzeren kistje waarvan hij de sleutel bij zich droeg. En toen hem eens de gedachte plaagde, dat zijn schat niet in goede handen zou komen, als er eens onverwacht iets met hem gebeuren zou, had hij in zijn portefeuille een briefje gelegd, aan Antje gericht, waarin hij haar het geheim openbaarde. Dat zou ze vinden na zijn dood en met het geld zou ze

de eerste moeilijke jaren door kunnen komen.

Hij naderde het huis van de achterzijde, door de proeftuin, verborg zijn fiets achter het kippenhok en sloop de schuur in, waarvan de deur wijd openstond. Het was er stil en donker, een enkele lichtstraal viel door een gleuf in het pannendak en legde een zonneplekje op de lemen vloer. Hij droeg zacht de ladder door de schuur en zette die half op de tast tegen de bekende balk, de poten in de kuilen die daar in de loop der jaren waren uitgesleten, en klom in de schemering onder het dak.

Toen hij het kistje had opengemaakt en een dakpan op zij schoof om licht te hebben, becroop hem het onprettige gevoel dat hij altijd had, wanneer hij door de omstandigheden gedwongen werd om iets aan zijn schat te ontnemen. Geld was een groot gevaar, bedacht hij, het had je te pakken voor je het wist. Maar hem zou het niet gebeuren, nam hij zich voor, dat hij in de macht van de mammon kwam. Was het niet heerlijk, dat hij nu iets gebruiken mocht om Antje blij te maken? Voor de schittering in haar ogen, die hij in verbeelding al zag, stak hij een rijksdaalder extra bij zich. En toen sloot hij het kistje haastig af en legde de dakpan op zijn plaats, want hij hoorde een deur gaan en vernam gerucht van voetstappen. Van zijn hoge verborgen plaats af zag hij Antje door de schuur gaan, al gekleed voor hun uitstapje. Hij hoorde haar zacht en vergenoegd zingen. Het was een psalm, de psalm van Sietske's tekst: 'Niets is, o Oppermajesteit, bedekt voor uw alwetendheid. Gij kent mij, Gij doorgrondt mijn daân, Gij weet mijn zitten en mijn staan.' En toen zweeg ze en stond in de deur te turen naar het bos. Ze keek natuurlijk uit of hij nog niet kwam en hij had er heimelijk plezier in. Wat zou ze zeggen, als hij

haar plotseling een rijksdaalder voor de voeten gooide? Zijn hand tastte naar het geld, maar hij bedwong zich, zoals hij zich zo vaak bedwongen had, wanneer hij in het geluk van zijn grote liefde op het punt gestaan had om haar zijn geheim te openbaren. Hij bleef glimlachend naar haar kijken, zoals ze daar stond in het helverlichte vierkant van de deuropening en een arm ophief om een losse krul te ordenen. Toen zag hij haar langzaam de schuur weer inlopen naar de kamer.

Hij was al voorzichtig een paar treden gedaald, toen een brede gestalte het licht onderschepte en de stem van Van der Hagen door de schuur schalde: 'Hallo, die Antje!'

Meneer kwam met uitgestoken hand op haar toe.

'Je bent jarig vandaag,' zei hij. 'Ik kom om je geluk te wensen.'

Hij bleef haar hand vasthouden, terwijl hij zei: 'Hoe oud ben je nu? Twee en dertig? Meid, je wordt met de dag nog mooier! Weet jij eigenlijk wel, wat een schoonheid je bent?'

'Ik stond naar mijn man uit te zien,' zei ze. 'Hij kan elk ogenblik komen, we zouden samen naar de stad.'

Ze trok haar hand los, liep met een boog om hem heen naar de deur en keek uit. Hij ging achter haar staan.

'Je man?' hoorde Egbert hem plagend lachen. 'Die komt nog lang niet, dat weet je net zo goed als ik. Ik heb hem het bos in zien gaan, toen ik bij Jan Braaks in de tuin was, hij kan nog lang niet rond geweest zijn. Nee meisje, ik snap je wel! Dat zeg je alleen maar om mijn zoen te ontgaan! Maar dat zal je niet lukken, daarvoor heb ik er te veel naar verlangd!'

En plotseling greep hij haar aan, zodat ze achterover in zijn armen kwam te liggen en ondanks haar verweer

en haar gesmoorde protesten wist hij haar te kussen. Egbert schrok zo, dat hij zich aan de ladder vast moest grijpen. De hevige opblaaierende drift deed hem duizelen. Hij wilde schreeuwen, maar de stem stakte in zijn keel. Voor hij zich hersteld had, had Antje zich bevrijd en stond hoog opgericht voor haar aanvaller.

‘Als u dat nu nog eenmaal waagt,’ hoorde Egbert haar opgewonden zeggen, ‘dan schreeuw ik zo hard, dat de burenen het horen, laat er dan van komen wat wil. Of ik zeg het tegen mijn man, dan moet hij het eindelijk maar eens weten, hoe u mij durft behandelen! Schaamt u zich niet? Houdt het dan nooit op met dat onbeschaamde gedrag?’ Toen Egbert dat hoorde, begon hij kalm te worden, ofschoon zijn vingers zich om de stijlen van de ladder knepen van woede. Toe maar, dacht hij, geef hem maar van katoen, Antje! Straks zal hij het van mij nog hebben! Heeft hij dat al vaker gewaagd? Dan zal het nu uit zijn, voorgoed!

Maar hij bleef nog staan, want hij wist nu wel, dat zijn vrouw best in staat was om zich zelf te redden.

‘Antje,’ hoorde hij Van der Hagen zeggen, ‘ik hou van je, dat weet je toch?’

‘Dat zegt u,’ antwoordde ze scherp. ‘Maar als het waar was, zoudt u me met vree laten en niet zo behandelen. Als u nu maar goed weet, dat het onherroepelijk de laatste keer is geweest!’

‘Antje,’ smeekte hij, ‘doe niet zo kwaad, het staat je niet! Hier, ik heb een geschenk voor je meegebracht. Kijk eens, wat een mooie ketting! Die zal je prachtig staan om je blanke hals, denk je ook niet? Zie die hanger, dat is een echte diamant! Die mag je hebben, ik zal hem je zelf omdoen. Kom mee naar de kamer.’

'Nee,' zei ze, 'ik blijf hier. Ik wil geen kadoo van u, zolang u zo doet, en helemaal niet meer. Hoort u het, u moet het nu goed weten: het zal afgelopen zijn. Ik laat mijn leven niet door u bederven!'

'Goed zo,' dacht Egbert tevreden. En heel zijn hart ging naar haar uit.

Maar de stem van Van der Haghen had een andere, een meer vastberaden klank gekregen.

'Jij moet goed weten wat je doet, meisje,' zei hij. 'Hoe kun je er aan twifelen dat ik je liefheb? Ik ben vol van je, ik heb nooit van een vrouw gehouden als van jou. Ik heb spijt als haren op mijn hoofd, dat ik je ooit heb laten gaan voor dat schepsel met wie ik samenwoon. Hoeveel jaren loop ik nu al op je te wachten? Dat moet je toch een bewijs zijn dat ik gek op je ben? Ik houd dit niet langer uit, dat verzeker ik je! Ik wil, dat er nu een beslissing komt. Kom hier, neem je cadeau!'

Hij drong op haar aan met het halssnoer in beide handen. Zij ging terug tot op de drempel, keek radeloos naar buiten, weerde hem af en sloeg het sieraad uit zijn handen. Toen greep hij haar opnieuw vast.

Egbert wist later niet meer, hoe hij de ladder afgekomen was. Hij had het gevoel, dat het een eeuwigheid duurde, eer hij zijn vrouw te hulp kon komen. Hij hoorde zijn eigen stem als in een droom, eerst onverstaanbare klanken die nauwelijks uit zijn keel wilden; toen woorden zonder verband, die hij nog herhaalde, toen hij al tussen ze stond: 'Jij ongeluk! Jij gemene hond! Wat denk jij eigenlijk? Wie geeft jou het recht?' En hij zou zich op Van der Haghen gestort hebben, als niet Antje de armen om zijn hals had geslagen en schreiend haar hoofd aan zijn schouder had verborgen. Dat kalmeerde hem. Hij haalde diep

adem en beheerste zich. Een gevoel van triumpf beving hem, toen hij haar rug streelde, haar lichaam tegen zich aan voelde en het verwrongen gezicht van Van der Haghen zag, die verslagen tegen de deurpost leunde. Ha, die Antje, ze had zich prachtig gehouden! Niets zou haar ooit van hem scheiden! Ze had zich geweerd met al haar krachten; hij had nu kunnen vaststellen, hoe trouw ze hem was, hoe ze nooit van hem te verwijderen zou zijn. Hij leidde haar de schuur in, maar na een paar stappen deed de lach van Van der Haghen, de lach die hem zo vaak getergd had, hem stilstaan en omzien en zijn woede opnieuw opvlammen. De kerel gaf het nog niet op, hij durfde zich nog laten horen? Dan zou hij weten, wie hier alleen recht van spreken had!

Hij liet Antje los en stootte haar van zich, toen ze hem wilde tegenhouden. Hij kwam terug. Hij wilde niet eens horen, wat de schoft nog durfde zeggen, maar de woorden drongen toch als door een nevel tot hem door: 'Ha-ha, wat een goed huwelijk, hè? Wat een trouw, wat een goddelijke verbintenis! Dat kan niet kapot, hè Egbert? Heb je op de loer gestaan, mannetje? Als je dit dan weet, dan moet je ook maar alles weten. Vraag haar dan eens . . .'

En toen kwamen er nog een paar woorden, die niet goed meer tot Egbert doordrongen, omdat de nevel zijn verstand insloot. Hij wist alleen, dat er iets heel ergs werd gezegd dat hij onmogelijk ongestraft kon laten. Hij naderde langzaam en zag de smadelijke lach op het gezicht van zijn baas plotseling wegtrekken en plaats maken voor een uitdrukking van angst. Nooit had Egbert een gezicht gezien, zo lelijk als dat daar voor hem. Hij zag ook, dat Van der Haghen tevergeefs de autoritaire houding trachtte te vinden die hij altijd aannam wanneer hij niet

tegensproken wenste te worden en waarvoor iedere arbeider, ook hij, altijd in zijn schulp was gekropen. Nu had die geen vat meer op Egbert, het was niet meer zijn chef die daar voor hem stond, het was een gemene lafhartige schurk, die hem in het liefste dat hij bezat had aangetast. En hij was geen opstandige arbeider, hij was een sterk en vrij man, die wraak zou nemen voor de grootste belediging die een man kon worden aangedaan. Hij zag de ander recht en toornig in de ogen, hief plotseling de voet op en zei: 'Ga weg, jij duivell' En trapte hem de deur uit.

Hij zag hem ruggelings neerstorten, maar had geen spijt. Hij sloot de deur en keek om naar zijn vrouw.

Ze stond midden in de schuur en stak de handen naar hem uit. Hij zag haar wankelen. Ze viel, voor hij haar bereiken kon. Ze lag stil op de lemen vloer, terwijl hij bij haar neerknielde en antwoordde niet toen hij haar naam riep. Hij nam haar op en droeg haar naar de kamer; haar armen hingen slap neer. Bij de deur, die hij met moeite open kreeg, zag hij om voor een gerucht. Van der Haghen stond achter in de schuur en staaarde naar hen. Hij keurde hem geen blik meer waardig, droeg zijn vrouw de slaapkamer in en legde haar op het bed. Hij stond zich in diepe ontsteltenis af te vragen wat hij doen moest, hij wist geen raad. Hij haastte zich naar buiten om water te putten. Terwijl hij de emmer ophaalde, hoorde hij de auto van Van der Haghen en zag die in snelle vaart de bocht nemen in de oprijlaan.

'Dat is het eind,' dacht hij, 'nu is het hier uit.' En het verwonderde hem niet. Het was of hij het altijd wel geweten had dat dit komen moest.

'Wat een vreemde dag,' dacht hij ook. 'En dat op haar

verjaardag.' Toen joeg de angst om zijn vrouw hem naar binnen.

Ze lag nog onveranderd, stil en wit. Hij waste haar gezicht met het koude water, hij doopte haar handen om beurten in de emmer. Wanhopig probeerde hij te bedenken wat hij nog meer zou kunnen doen, toen ze nog steeds geen teken van leven gaf. Een dokter kon hij niet halen, hij wist met een diepe zekerheid dat hij haar niet alleen mocht laten. Hij maakte haar kleren los en trok haar schoenen uit. Toen dacht hij aan de eau de cologne-fles in haar tas, die naast de lamp op het tafeltje lag, besprenkelde een punt van het laken en waste haar gezicht. Even bewogen zich haar oogleden, haar hand begon over het laken te zoeken en vond de zijne en een snik van blijdschap welde op uit zijn borst. Het kostte hem moeite om zich goed te houden, maar hij beheerste zich, haalde zonder haar hand los te laten een stoel naar zich toe en zette zich bij haar neer.

Toen ze met een diepe zucht haar ogen opsloeg, schrok hij van de vreemde angst die daarin was.

'Egbert,' zei ze zacht, met trillende lippen.

'Vrouw, Antje, lieverd!' zei hij.

Toen schreide ze, eerst stil voor zich heen, daarna met zo'n wilde hartstocht, als hij nog nooit van haar had gezien. Haar verdriet was als een stroom die alle dijken doorbroken had en waarop zijn troostwoorden werden weggespoeld zonder dat ze tot haar doordrongen. Tot hij haar in zijn armen nam en haar hoofd tegen zijn borst legde. Toen bedaarde ze, maar haar handen knepen hem, alsof ze hem nooit meer los zou laten en tussen haar snikken door verstond hij de woorden: 'Kun je dan nog van me houden?'

'Natuurlijk!' riep hij. 'Wat dacht jij dan? Ik hou nu nog veel meer van je!'

'Laat je me niet alleen?'

'Ik blijf bij je.'

Ze kuste hem zo onstuimig, dat het hem bijna te veel werd. Hij legde haar neer en dekte haar toe.

'Ik zal koffie zetten,' zei hij. 'Blijf rustig een poosje liggen, ik ben zo terug.'

En toen pas, terwijl hij in de keuken rustig bezig was, begon een vreemde onzekerheid in hem te groeien. Een gevoel van benauwing besloop hem. Hij hoorde een stem, die woorden zei waarvan hij de betekenis nog steeds niet begreep; het sarrende gezicht van Van der Haghen kwam daarachter zweven. Vraag haar eens... Vraag haar eens... Die woorden begonnen te bonzen in zijn hoofd, ze drongen om toegelaten te worden, ze wachtten er op dat hij eindelijk luisteren wilde. En plotseling sloeg hij de handen aan zijn hoofd, omdat pas nu de hele zin tot hem doordrong in zijn volle vreselijke betekenis. De angst in Antjes ogen en haar wilde uitbarsting van verdriet hadden hem op het spoor gebracht. Vraag haar eens, van wie de jongen is.

'O God,' kreunde hij, 'spaar me dat!' En hij wist al, dat het hem niet meer bespaard kon worden. Hij zonk op een stoel bij de tafel neer met het hoofd in de handen. Een rauwe pijn verscheurde hem, hij knarsetandde en zag rond naar iets dat hij vernietigen kon. Hoe wenste hij nu die ploert weer voor zich te hebben, om hem te pijnigen, om hem met de vingers om zijn keel de bekentenis af te persen dat hij gelogen had. En hij wist, dat het vergeefs zou zijn. Het was waar, het moest waar zijn, niet omdat hij het van Van der Haghen gehoord had, maar

omdat hij het in Antjes ogen had gezien!

Had hij het niet al veel eerder geweten? Hoeveel werd hem nu duidelijk, dat hem altijd een raadsel was geweest! De vreemde droefheid van zijn vrouw, de treiterende lach van Van der Haghen, zijn onverklaarbare zorg voor Johannes, de merkwaardige manier waarop hij sprak van 'onze jongen'! Ha, 'onze jongen', voor wie hij, Egbert, zich had mogen uitsloven, voor wie hij gespaard en gezwoegd had, met wie hij zo ontzaglijk gelukkig was geweest toen het kind geboren was op die paasmorgen. Had hij toen al niet het geheim kunnen raden, in de plagende lach van de vroedvrouw, in de raadselachtig vroege geboorte, in de vrees die hij toen al in Antjes ogen had gezien? Hoe had hij zo verblind kunnen zijn? En hoe had zij het voor hem kunnen verzwijgen, al die jaren van hun huwelijk? Hoe had ze hem zo kunnen bedriegen? 'Och Antje, Antje,' steunde hij, en alsof ze het gehoord had, ging de keukendeur open en stond ze op de drempel, bleek nog, en met een vreemde glans in haar ogen, maar toch al weer glimlachend.

Ze zette de ketel af die uit alle macht stond te stomen op het fornuis. 'Ik kwam eens kijken, waar je zo lang bleef,' zei ze. 'Wat is er, jongen, wat zit je daar vreemd! Ben je niet goed geworden? Och lieverd, heeft het je zo aangepakt?'

Ze zonk voor hem neer, legde het hoofd op zijn knieën en sloeg de armen om hem heen.

'O Egbert, zeg, dat je me vergeven kunt!' riep ze. 'Zeg, dat jij me alles vergeven hebt! Wat is het leven me anders nog waard?'

Hij stond op. Hij greep haar bij de armen en trok haar omhoog. Voor het eerst van zijn leven kon hij haar aan-

raking niet verdragen. Hij zette haar hard op de andere stoel.

‘Van wie is de jongen?’ wilde hij zeggen, maar hij kon het niet omdat het de woorden waren van die ander.

‘Vertel me alles,’ zei hij. Zijn stem klonk schor. Hij had moeite om de klanken te vormen, zijn tong lag als verdoofd in zijn mond.

‘Bij jou, Egbert!’ vroeg ze en wilde opstaan.

‘Nee,’ zei hij hard, ‘dáár!’

Ze schrok zichtbaar en keek hem met grote bange ogen aan. Toen verborg ze het gezicht in de handen en begon te schreien.

‘Huil nou eens niet,’ gebod hij. ‘Spreek!’

‘Niet zo praten,’ smeekte ze. ‘Niet met die stem, Egbert! Als je wist wat ik geleden heb, zou je dat niet doen. Het is zo erg om dat allemaal te moeten uitspreken. Maar het is goed, ik zal het doen; dan moet jij maar zeggen, wat er dan gebeuren moet. Hoe vaak heb ik je niet alles willen vertellen, ik heb er soms naar gesnakt. Dadelijk al toen je me vroeg, die eerste avond, heb ik willen spreken. Ik ben slecht, heb ik gezegd. Maar je wilde toen niets meer horen, je legde mij het zwijgen op.’

‘Ja,’ zei hij, ‘dat weet ik; maar wist ik, wat je bedoelde? Stond het toen al vast, dat je...’

‘Nee,’ zei ze.

‘En daarna, heb je toen nog weer...’

‘Nee Egbert!’ riep ze. ‘Hoe kun je dat van me denken? De eerste keer dat ik je zag was het al lang achter de rug, ik zweer het je! Vraag het hem zelf, doe dat, vraag het hem zelf!’

‘Dat hoeft niet,’ zei hij. ‘Ik geloof je. Op een leugen heb ik je nooit betrap.’

Ze legde een hand op zijn arm. Hij liet die daar liggen, alsof hij het niet merkte. Toen trok ze die langzaam terug. 'Ga verder,' zei hij toonloos.

'En hoe ik me geweed heb,' zei ze. 'O Egbert, ik moet er niet meer aan denken! Maar ik kon niet tegen hem op. Hij is zo sterk en zo gemeen!'

'Van voren af aan,' gebod hij. 'Ik wil alles weten. Spaar me niets.'

Ze zuchtte diep. Toen kwam het verhaal van haar eenzaamheid, haar verlatenheid in het grote huis bij de ongenaakbare mevrouw, haar verlangen naar huis, waar ze eens in de zes weken heen mocht en geen keertje vaker, haar heimwee in de lange nachten op haar kamertje. Thuis had ze haar nood geklaagd, maar haar moeder was de baas; die stond er op dat ze er bleef, omdat ze nergens zo'n loon zou verdienen. Hij had van haar eenzaamheid gebruik gemaakt en haar gewonnen door zijn hartelijkheid. Hij was de enige die haar begreep en hij vertelde zoveel kwaads van zijn vrouw, dat ze diep medelijden had met die arme man die voor zijn hele leven met het harde mens opgescheept zat. Hij wist zijn tijd af te wachten en de kans waar te nemen toen die zich bood, toen zijn vrouw voor een week de stad uit was. Ze mocht 's avonds bij hem in de kamer zitten, hij was vriendelijk en goed, hij schonk een glas wijn in, omdat er nu wel reden was om eens feest te vieren, zoals hij zei. Hij maakte grapjes en drong haar de wijn op toen ze niet meer wilde, tot zij bijna geen voet meer voor de andere zetten kon. Hij had haar naar boven moeten helpen, het alles was als een droom geweest. Ze had zich de volgende morgen afgevraagd, of het werkelijk waar was.

Het was haar nu zelf een raadsel, hoe het zich nog had

kunnen herhalen. Misschien doordat ze onvoorbereid het leven in was gestuurd en doordat ze hoog had opgezien tegen de grote lui. Ze had ook niet geweten, hoe slecht hij was: ze had hem in alles geloofd, als hij zijn nood klaagde over zijn huwelijk en van scheiding sprak en van zijn liefde voor haar. Het waren vreselijke dagen voor haar geweest. En ze had niet weg durven lopen, omdat ze dan thuis had moeten vertellen wat er gebeurd was. Maar de laatste nacht had ze op straat doorgebracht om veilig te zijn en pas tegen de morgen had hij haar gevonden en met beloften en betuigingen van spijt overgehaald om mee te gaan. Dat was een paar weken voor ze Egbert had leren kennen en ze had daarna in haar dienst geen last meer van hem gehad.

‘En dat is de waarheid, Egbert,’ zei ze, ‘zo waar als God mij hoort. Toen zag ik jou en ik hoopte toen nog dat nooit iemand er iets van weten zou. Keer op keer ben ik van huis gegaan met het plan om het je te zeggen, maar als ik je blijde ogen zag, dan durfde ik je geluk niet te bederven, dan bestierven me de woorden op de lippen. Ik was ook zo bang dat ik je verliezen zou, dat het te veel voor je zou zijn. Ik hield zo verschrikkelijk veel van je, ik wist toen pas wat liefde was; vooral toen ik merkte hoe jij me begeerde en dat jij je toch beheerste, om mij...

‘Heb je het hem toen nog gezegd?’ vroeg hij.

‘Nee,’ zei ze, ‘met geen woord heb ik er over gesproken. Ik dacht dat hij het nooit weten zou. Maar hij moet het geraden hebben. De eerste keer dat ik hem hier ontmoette, op Klarenbeek, zinspeelde hij er op, maar ik heb het nooit toegegeven. Wat heeft hij mij het leven vaak moeilijk gemaakt! Tweemaal heeft hij mij in alle ernst voorgesteld om alles in de steek te laten en met hem en Jo-

hannes er vandoor te gaan. En geen week bijna is voorbijgegaan, dat hij mij niet op een of andere manier lastig heeft gevallen, maar ...'

'Maar,' zei hij.

'Verder dan vandaag is hij nooit gekomen. Geloof je dat?' Hij knikte, zonder haar aan te zien.

Ze legde opnieuw de hand op zijn arm, maar hij stond op. 'Waarom heb je me nooit verteld, dat je last van hem had?' vroeg hij.

'Het was niet nodig,' antwoordde ze. 'Ik hield het wel uit en jij zou er je werk om verliezen. Wat zouden we moeten beginnen, als je deze betrekking niet meer had? Je was zo gelukkig in je werk en ik hield ook van dit huis en van deze omgeving, het was hier voor de kinderen zo goed. En altijd was ik bang dat er zou gebeuren wat er vandaag is gebeurd. Ik wist, dat hij dit zou zeggen, zodra jij er tussen zou komen. Wat heb ik een angst gehad, wat heb ik me soms ook ver van God gevoeld! O ja, het was toch verkeerd van me, dat zwijgen, ik ben een ellendig schepsel geweest! Egbert, lieve man, zeg, dat je me vergeeft!'

'Ik vergeef je,' zei hij dof.

'Kijk me aan,' vroeg ze.

Hij keek haar aan. Hij zag haar gezicht naar hem opgeheven. Hij zag de lippen, die door die ander het eerst waren gekust, hij voelde het lieve lichaam, dat door die ander was omarmd, hij zag het kamertje en haar, jong, onervaren, goedgehartig kind, met die kerel, en plotseling schreeuwde hij het uit van woede en smart.

Toen hij naar de deur liep, omdat hij het tot stikkens toe benauwd had, trad ze hem in de weg. Hij zag haar lippen bewegen, maar verstond niet wat ze zei.

‘Laat me gaan,’ hijgde hij.

Blootshoofds liep hij het bos in, hij vermeed de paden, dwars door de struiken baande hij zich een weg en dwaalde doelloos rond, tot hij verdwaasd stilstond ergens in het diepst van het bos en zich neerliet op een heuveltje in de koestering van de zon. Maar ook hier had hij geen rust, ook hier waren herinneringen aan de man die hij voortdurend bezig was te vermoorden. Hij liep verder en wist nauwelijks waar hij ging, tot de weldadige rust van de natuur zijn invloed deed gelden en hij tot zich zelf kwam, terwijl hij ergens op de rand van een greppel zat te luisteren naar het geruis van de dennen en het zoete fluiten van een wulp, die in kringen rond vloog boven een moerassig stuk heide. Hij zag een zodenbank, half ingestort en vergaan, en herkende de plek. Hier was het geweest dat hij samen met Van der Haghen de stropers opwachtte. Hier hadden ze dat merkwaardige gesprek gevoerd over God en de kerk, over het socialisme en de oorlog, over het huwelijk ten slotte ook. Toen had hij het al kunnen weten, dat de kerel loerde op zijn vrouw! Hij hoorde de woorden, alsof ze nu weer gesproken werden: ‘Wat zou je doen, als je vrouw van een ander was geweest?’

En zijn antwoord: ‘Dan hoop ik dat God mij zou bewaren, dat ik die vent niet de hersens in zou slaan.’

Hoe wonderlijk had God hem bewaard, door zijn verstand te benevelen, zodat Van der Haghens woorden in de schuur niet meteen tot hem doorgedrongen waren! En waarom moest hij nu juist hier terechtkomen, waar die woorden gesproken waren, en ook deze, die hij in verbeelding weer hoorde: ‘En je vrouw, was dat dan je vrouw nog?’

Hij gaf weer hetzelfde antwoord als toen, in die winter-nacht: 'Mijn vrouw is mijn vrouw door alles heen!'

En ineens zag hij alles wat er vandaag gebeurd was in een ander licht. Ieder huwelijk kan kapot, had Van der Haghen gezegd, het jouwe net zo goed als dat van een ander. De kerel was nog gemener in zijn duivelse berekening dan Egbert had gedacht. Dáár alleen was het hem vandaag om te doen geweest, om hun huwelijk kapot te maken! Daarom die mededeling over wat er vroeger was gebeurd, in de hoop dat Antje alleen zou komen te staan, opdat hij zijn slag zou kunnen slaan. Ha, hoe goed was hij van antwoord gediend met die trap tegen zijn wellustige lijf!

'Mijn vrouw door alles heen,' zei Egbert. En plotseling lachte hij. Hij lachte, terwijl de tranen over zijn wangen begonnen te rollen.

'Tussen Antje en mij, daar komt nooit iemand tussen!' riep hij. 'Jij wilt alles kapotmaken, jij duivel, maar God houdt ons staande! Weet je het nu? Weet je nu, dat mijn huwelijk wel met geloof te maken heeft? Deze vrouw moest ik hebben en geen ander.'

Zijn gedachten voerden hem opeens andere herinneringen toe. Ze waren zo oud en verbleekt, dat hij ze bijna niet meer herkende. Maar hij moest ze aanvaarden, ze waren van hem. Deze vrouw moest hij hebben en geen ander. Waarom? Hij had het nooit zo duidelijk gezien. God had zijn leven geleid tot op deze dag en hem ook deze vrouw gegeven, juist deze, die hij hebben moest omdat ze bij hem paste, omdat hij niet anders was dan zij. Hoe had hij het Antje kwalijk durven nemen, dat ze niet alles had verteld? Had hij niet zijn geheim, dat hem niet eens meer had gedrukt?

Hij zag het weer voor zich, dat oude boerderijtje aan de Eems, twintig jaar geleden. De roos tegen de voorgevel, de biezen in het magere stuk weiland, de put met de uitgesleten zwengel, hij zag het alles alsof hij er gisteren was geweest. De jonge vrouw met haar schroomvallige en toch begerige ogen, een sloof in haar ruwe armoedige boerenkleding, maar blank en mooi des avonds. Bijna drie weken had het geduurd, toen was hij vertrokken zonder zijn adres achter te laten. Was het zo onmogelijk, dat daar een ander gezorgd had voor zijn kind?

Zijn berouw was oprecht geweest en hij had geweten, later, dat hem deze zonde vergeven was. Toen was het een verre onwezenlijke gebeurtenis geworden waaraan hij liever niet meer dacht, die hij eindelijk zo goed als vergeten was.

Had God die niet vergeten? Had God daarom zijn leven zo geleid, dat hij deze vrouw gekregen had? Dat was een ontzaglijke openbaring voor hem.

Here, Gij doorgront en kent mij!

Was dat soms een toeval, dat hun jongste kind juist die tekst aangeboden had op de morgen van deze dag?

TOEN HIJ OPSTOND HAD HIJ HET GEVOEL DAT HIJ EEN ANDER mens was geworden. Hij had maar één wens meer: naar huis, naar haar! Hij zag op zijn horloge, dat hij uren weg geweest was, de middag was al lang voorbij. Antje zou ongerust zijn. Wat moest ze van hem denken? Ze had zo gehunkerd naar zijn liefde, naar een woord van vergeving. Hij had het gesproken, maar niet van harte, alleen uit plichtsgevoel. Nu zou hij het haar vergoeden, vandaag en in al die jaren die nog komen zouden.

En dan moesten ze maar zien, hoe het verder zou gaan. Hier moesten ze weg, als het kon vandaag nog. In de stad zou wel een huisje leeg staan. Als ze elkaar mochten hebben, wat zouden ze zich dan zorgen maken? Als hij ooit getwijfeld had of God ze samengebracht had, dan had hij vandaag wel het bewijs gekregen. En in de toekomst zouden hun wegen verlopen, zoals Hij het wilde. Ze waren al voor hen uitgestippeld, het kwam er maar op aan, dat zij ze blij zouden gaan tot het einde toe, zeker van elkaars liefde en van de liefde van God. Zij samen, met hun kinderen, ja, hun kinderen, alle drie.

Hij brak door het hout tot hij de hoofdlaan bereikte, de kortste weg naar huis. De onrust greep hem aan over Antje. Was het onmogelijk, dat die kerel teruggekomen was? Maar voor zich uit, op de viersprong, zag hij haar staan, turend naar alle kanten.

‘Antjel’ riep hij, dat het schalde door het bos.

Hij zwaaide met bei zijn armen. Zij zwaaide terug en kwam haastig in zijn richting.

En plotseling, door vreugde overmand, zette hij het op een lopen, zoals hij nooit achter een stroper had gerend. Ze bleef staan, toen ze dat zag en staarde bang naar hem. Maar hij greep haar lachend aan en zwaaide haar een keer in het rond, voor hij haar in de armen nam en kustte. Hij keek haar diep in de ogen en zei: 'Antje, vrouw, ik ben er door, ik ben er door!'

'Waardoor?' vroeg ze.

'Door alles,' zei hij. 'Door alles . . . En ik hou van je, zoals ik nog nooit van je gehouden heb. Kom mee, ik heb je veel te vertellen en we moeten ook praten over wat ons te doen staat.'

Hij voerde haar het bos in, de arm om haar heen, en bracht haar op de plek, waar ze eens de jonge reeën hadden gezien. Het was daar als een verborgen kamertje met groene wanden en de blauwe hemel als dak.

'Luister,' zei hij. 'Ik zal je alles vertellen. We beginnen ons huwelijk opnieuw en er zal niets en dan ook niets meer tussen ons zijn.'

Toen ze bij huis kwamen, waren de kinderen al terug uit school. De meisjes kwamen ze tegemoet springen en hingen zich aan hun arm.

'Waar is Johannes?' vroeg Egbert.

'Die mag met meneer mee,' zei Sietske. 'In de auto. Omdat hij jarig is.'

'Waar is meneer dan?' vroeg Antje.

'Voor het huis,' zei Tineke. 'Hij probeert de auto aan te slingeren, maar het wil niet.'

Op dat ogenblik hoorden ze het geluid van de motor. Egbert maakte zich los en zette de pas erin.

'Egbert!' riep Antje.

'Wees niet bang!' antwoordde hij en liep door.

De auto stond met open kap aan het begin van de oprijlaan. Van der Haghen stapte juist in. Johannes zat al.

'Johannes!' riep Egbert.

De jongen keek onwillig om.

'Hij gaat met mij mee,' antwoordde Van der Haghen uit de hoogte.

Ze keken elkaar aan. Egbert kon de man aankijken zonder zijn kalmte te verliezen. Hij kon zelfs glimlachen. Hij wist zich meer dan overwinnaar. Antje was meer dan ooit van hem. Zonder enig geheim en zonder enige terughouding waren ze nu van elkaar. Maar die man begreep natuurlijk niet, dat hij niet tegen mensen vecht.

'Johannes, kom hier, jongen,' riep Egbert. 'Kom uit die auto.'

'Blijf maar zitten, hoor!' zei Van der Haghen. 'Ik heb het je beloofd en nu zal het gebeuren. Straks mag jij achter het stuur.'

De auto begon te rijden.

Egbert voelde zich driftig worden, maar hij bedwong zich.

'Johannes, doe wat ik zeg, mijn jongen,' riep hij vriendelijk maar streng.

'Blijf zitten!' schreeuwde Van der Haghen en hij versnelde zijn vaart. Maar de jongen sprong.

Antje gilte, maar het was onnodig. Johannes kwam netjes op zijn voeten terecht en holde terug. De auto stoof slingerend over de weg.

Egbert stak hem de hand toe. Samen kwamen ze bij Antje.

Ze spreidde ontroerd de armen uit.